

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI**

**BEKÂR ANNELERİN KENTSEL MEKÂNLA KURDUĞU
GÜVENLİK İLİŞKİLERİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Fatıma KUYRUKLUYILDIZ**

**Danışman
Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ**

Mayıs 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Bekâr Annelerin Kentsel Mekânla Kurduğu Güvenlik İlişkileri: Erzincan İli Örneği” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Fatıma KUYRUKLUYILDIZ

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Bekâr Annelerin Kentsel Mekânla Kurduğu Güvenlik İlişkileri: Erzincan İli Örneği

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin 30/05/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı % 5'tir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 30/05/2025

Danışman: Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ **Öğrenci:** Fatıma KUYRUKLUYILDIZ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Bekâr Annelerin Kentsel Mekânla Kurduğu Güvenlik İlişkileri: Erzincan İli Örneği” başlıklı Yüksek Lisans Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Fatıma KUYRUKLUYILDIZ

Danışman

Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ danışmanlığında **Fatıma KUYRUKLUYILDIZ** tarafından hazırlanan “**Bekâr Annelerin Kentsel Mekânla Kurduğu Güvenlik İlişkileri: Erzincan İli Örneği**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

30/05/2025

JÜRİ:

Danışman : **Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Funda KEMAHLI GARIPOĞLU** (İmza)

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Kadriye OKUDAN DERNEK** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2025 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin gündelik yaşamı ve özellikle kent mekânlarını nasıl şekillendirdiğine dair duyduğum akademik ilgi ve insani sorumluluk duygusu, bu tezin temel motivasyonunu oluşturmuştur. Erzincan ili örneğinde bekâr annelerin kentsel mekânla kurduğu güvenlik ilişkilerini incelemek, yalnızca bilimsel bir çaba değil; aynı zamanda görünmeyi görünür kılma niyetidir. Bu çalışma, kent yaşamında dezavantajlı konumda bulunan kadınların sesine alan açmak amacıyla atılmış küçük ama anlamlı bir adımdır.

Akademik yolculuğum boyunca bilgisi, nezaketi ve yol göstericiliğiyle bana rehberlik eden çok kıymetli danışmanım Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ'a en derin şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda bu süreçte desteklerini esirgemeyen tüm hocalarıma da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu süreci benimle birlikte omuzlayan, her koşulda yanımda olan sevgili eşim Utku KUYRUKLUYILDIZ'a ve yaşamıma neşe, güç ve ilham katan sevgili çocuklarım Beren ve Melih'e kalpten teşekkür ederim. Manevi desteğini her zaman hissettiren canım anneme, her daim yanımda olan sevgili kardeşlerime ve dostluğuyla güç veren değerli arkadaşlarıma gönülden teşekkür ederim. Bu süreçte varlığıyla yanımda olamasa da anısıyla bana hep ışık olan, sevgisi ve öğrettikleriyle yolumu aydınlatan rahmetli babamı da saygı ve özlemle anıyorum. Son olarak, yaşamlarının yükünü omuzlarında taşıırken vakit ayırıp seslerini duyurmaya gönüllü olarak, bu araştırmayı anlamlı ve güçlü kılan en kıymetli katkıları sunan bekâr annelere en içten minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Fatıma KUYRUKLUYILDIZ, Erzincan, 2025

BEKÂR ANNELERİN KENTSEL MEKÂNLA KURDUĞU GÜVENLİK İLİŞKİLERİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

Fatıma KUYRUKLUYILDIZ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2025

Danışman: Doç. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ

ÖZET

Bekâr anneler, toplumsal normların ve eşitsizliklerin kent yaşamı üzerindeki etkilerini en yoğun biçimde deneyimleyen kırılgan gruplardan birini oluşturmaktadır. Bu çalışma, kentlerin toplumsal cinsiyet temelli denetim mekanizmalarını bekâr annelerin güvenlik deneyimleri bağlamında incelemektedir. Erzincan ili örneğinde gerçekleştirilen araştırma, kent mekânının kadın bedeni ve kimliği üzerindeki görünmez iktidar pratiklerini Michel Foucault'nun denetim ve gözetim toplumuna dair kuramsal çerçevesi doğrultusunda analiz etmektedir. Nitel yöntemle yürütülen çalışmada, bekâr annelerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, fiziksel güvenliğe yönelik tehdit algılarının ötesinde, ahlaki yargılanma, sosyal dışlanma ve sembolik şiddet gibi yapısal unsurların kadınların kentle kurduğu ilişkiyi nasıl şekillendirdiği ortaya konulmuştur. Bekâr anneler, görünürlüğü minimize etme, belirli saat ve mekânlardan kaçınma, toplumsal normlarla uyumlu davranış geliştirme gibi stratejiler ile kent içindeki varlıklarını sürdürebilmektedirler. Kadınların mekânsal hareketliliği üzerindeki bu sınırlamalar, kentsel alanın yalnızca fiziksel değil aynı zamanda ideolojik olarak da cinsiyetlendirilmiş bir yapı olduğunu göstermektedir. Çalışma, feminist kuram doğrultusunda, kentsel mekânın nötr ve eşitlikçi bir zemin olmadığına; aksine ataerkil denetim ilişkilerinin yeniden üretildiği bir alan olduğuna işaret etmekte ve toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kent, Güvenlik, Panoptikon, Feminizm

SECURITY EXPERIENCES OF SINGLE MOTHERS IN URBAN SPACE: THE CASE OF ERZİNCAN

Fatıma KUYRUKLUYILDIZ

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, May 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Duygu YILDIZ KARAKOÇ

ABSTRACT

Single mothers constitute one of the vulnerable groups that experience the effects of social norms and inequalities on urban life most intensely. This study examines the gender-based control mechanisms of cities in the context of single mothers' security experiences. The research, conducted in the case of Erzincan province, analyzes the invisible power practices of urban space over women's body and identity in line with Michel Foucault's theoretical framework of control and surveillance society. Through in-depth interviews with single mothers, the qualitative study reveals how structural elements such as moral judgment, social exclusion and symbolic violence shape women's relationship with the city beyond perceptions of threats to physical security. Single mothers are able to maintain their presence in the city through strategies such as minimizing visibility, avoiding certain times and places, and developing behaviors in line with social norms. These limitations on women's spatial mobility show that urban space is not only physically but also ideologically gendered. In line with feminist theory, the study points out that urban space is not a neutral and egalitarian ground; on the contrary, it is a space where patriarchal control relations are reproduced and emphasizes the necessity of gender-sensitive policies.

Keywords: Gender, City, Security, Panopticon, Feminism

İÇİNDEKİLER

BEKÂR ANNELERİN KENTSEL MEKÂNLA KURDUĞU GÜVENLİK İLİŞKİLERİ: ERZİNCAN İLİ ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL TARTIŞMA

1.1. Feminist Teori ve Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları.....	10
1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramlarını Açıklamak.....	11
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti	14
1.1.3. Gündelik Hayatta Toplumsal Cinsiyet Rollerini	17
1.2. Feminizmin Köklenmesi ve Gelişmesi.....	21
1.2.1. Feminizmin Dalga Teorisi	22
1.2.2. Liberal, Radikal ve Kültürel Feminizm: Farklı Yaklaşımlar.....	26
1.2.3. Çok Boyutlu Tahakküm: Kesişimsellik Yaklaşımı	33

1.3. Kadın ve Mekân: Feminist Teorik Yaklaşımlar	35
1.3.1. Özel Alan – Kamusal Alan Dikotomisi.....	36
1.3.1.1. Feminist Mekân Teorisi ve Eleştirileri	39
1.3.1.2. Mekânın Planlamasında Eril İzdüşümler	40

İKİNCİ BÖLÜM

GÖZETİM VE GÜVENLİK EKSENİNDE KADIN VE KENTSEL MEKÂN

2.1. Kentsel Mekânda Kadın, Tahakküm ve Gözetim.....	43
2.1.1. Kentsel Mekânda Ataerkillik ve Eril Tahakküm.....	44
2.1.2. Denetim İktidar ve Alanın Üretimi: Foucault ve Panoptikon	45
2.2. Kent Mekânında Feminist Güvenlik Arayışları.....	54
2.2.1. Kentsel Mekânda Güven(siz)lik: Kadın Deneyimleri	56
2.2.1.1. Cinsel Taciz ve Saldırı	59
2.2.1.2. Yetersiz Aydınlatma ve Sınırlı Güvenli Alanlar	60
2.2.1.3. Toplu Taşımada Yaşanan Sorunlar	62
2.2.1.4. Toplumsal Baskı ve Normlar	64
2.3. Kadınların Kentte Var Olma Çabası: Feminist Perspektiften Kent Hakkı	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATAERKİL GÖZETİM VE GÜVENSİZLİĞİN MARUZ KALAN ÖZNESİ: BEKÂR ANNELER

3.1. Aile Kavramı ve Aile Yapılarının Dönüşümü	68
3.2. Bekâr Annelik ve Nedenleri	70
3.3. Bekâr Annelik ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini	72
3.4. Bekâr Annelerin Karşılaştığı Sorunlar	73
3.4.1. Ekonomik Zorluklar	74
3.4.2. Psikolojik ve Duygusal Zorluklar.....	76

3.4.3. Çocuk Bakımı ile İlgili Zorluklar	77
3.4.4. Toplumsal Dışlanma ve Damgalanma.....	79
3.5. Türkiye’de Bekâr Annelere Yönelik Politikalar.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEKÂR ANNELERİN GÖZÜNDEN KENT: MEKÂN, GÖRÜNÜRLÜK VE GÜVENDE HİSSETME

4.1. Araştırmanın Yöntemi	83
4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	86
4.3. Araştırmanın Bulguları.....	87
4.3.1. Katılımcıların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Betimlemesi.....	89
4.3.2. Bekâr Annelerin Kentsel Mekândaki Güvenlik Kaygıları	89
4.3.2.1. Özel Alan ve Güvenlik Algısı	89
4.3.2.1.1. Aile İçi İlişkiler ve Şiddet	90
4.3.2.1.2. Eski Eşlerden Gelen Tehditler.....	93
4.3.2.1.3. Hane Dışından Gelen Tehditler.....	96
4.3.2.2. Kamusal Alanda Güvenlik ve Toplumsal Baskı	99
4.3.2.2.1. Kentte Mekân ve Zaman Bakımından Sınırlanma	100
4.3.2.2.2. Mahalle Baskısı ve Sosyal Dışlanma	105
4.3.2.2.3. Cinsel, Fiziksel ve Sözlü Saldırı İhtimali.....	109
4.3.2.3. Ekonomik Güvenlik ve Toplumsal Destek	112
4.3.2.3.1. Ekonomik Güvenlik Eksikliği.....	113
4.3.2.3.2. Devlet ve Aile Desteğinin Yetersizliği.....	115
4.3.2.4. Taşrada ya da Küçük Şehirlerde Anonim Olamama Hali	117
4.3.2.5. Görünürlük ve Gözetim: Panoptik Mekân Algısı.....	121
4.3.2.6. Kadınlara Yönelik Destek Mekanizmaları ve Güvenlik Politikaları: Çözüm Önerileri ve Talepler	123

SONUÇ	128
KAYNAKÇA.....	133
EKLER	147
ÖZ GEÇMİŞ	148

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
BM	: Birleşmiş Milletler
Ed.	: Editör
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
Çev.	: Çevirmen
KADES	: Kadın Destek Uygulaması
LGBTİQ	: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transeksüel, İnterseks ve Queer
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Yy.	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4. 1. Araştırma Kapsamında Görüşme Gerçekleştirilen Kadınların Bilgileri..... 89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Panoptikon Hapishane Tasarımı	49
---	----

GİRİŞ

Kentler, yalnızca fiziksel altyapılarıyla değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kültürel normların ve güç dinamiklerinin yansıdığı sosyal mekânlar olarak karşımıza çıkar. Bu mekânlar, bireylerin toplumsal rollerine, cinsiyetlerine ve sosyoekonomik statülerine bağlı olarak farklı deneyimler sunduğu gibi, toplumsal eşitsizliklerin de mekânsal bir yansımasını oluşturur. Toplumsal cinsiyet bu eşitsizliklerin merkezinde yer alır ve bireylerin kentsel alanlardaki hareketliliğini, erişimini ve deneyimlerini doğrudan etkiler. Feminist kuramlar ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının ışığında, kent mekânlarının nasıl cinsiyetlendirilmiş bir yapı sunduğu daha iyi anlaşılabilir (McDowell, 1983, ss. 60-75). Kent mekânları, ataerkil düzenin etkisiyle şekillenmiş fiziksel ve sosyal alanlardır. Bu mekânlar, erkeklerin ihtiyaçları ve yaşam tarzlarına uygun olarak tasarlanmış, kadınların hareketliliğini ve mekâna erişimini kısıtlayan bir yapıya sahiptir. Örneğin, kent planlamasında iş merkezlerinin yerleşimi, kamusal ulaşım ağlarının düzenlenmesi ve kamusal alanların tasarımı genellikle erkeklerin mekânsal gereksinimlerini ön planda tutar (Parker, 2011, s. 443). Kadınlar için ise bu mekânlar, güvensizlik duygularını artıran, toplumsal normlarla kısıtlanmış ve fiziksel tehditlere açık alanlar haline gelmektedir.

Kent mekânlarının bu şekilde cinsiyetlendirilmesi, kadınların kamusal alanlardaki varlığını sınırlar. Örneğin, gece saatlerinde yetersiz aydınlatma, kadınların kendilerini güvende hissetmemelerine neden olurken, toplu taşıma araçlarında yaşanan cinsel taciz olayları kadınların hareketliliğini ciddi şekilde kısıtlar (Miroğlu, 2019, ss. 199-210). Bu tür sorunlar, kadınların kentteki varlıklarını yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik bir mücadele haline getirir.

Kadınların kentsel mekânları nasıl deneyimledikleri, toplumsal cinsiyet rollerinin doğrudan bir sonucudur. Toplumlarda kadınlardan genellikle annelik, ev işleri ve çocuk bakımı gibi roller üstlenmeleri beklenir. Bu roller, kadınların kamusal alanlara erişimini sınırlayarak özel alanlara daha fazla bağımlı hale gelmelerine yol açar (McDowell, 1983, s. 63). Öte yandan, erkekler kamusal alanda daha özgür hareket edebilir ve bu alanları sosyal, ekonomik ve politik faaliyetleri için daha etkin şekilde kullanabilir.

Feminist teoriler, toplumsal cinsiyet rollerinin mekânla nasıl ilişkilendirildiğini ve bu rollerin kent mekânında kadınları nasıl dezavantajlı konuma getirdiğini tartışır (Parker,

2011, s. 444). Örneğin, feminist mekân çalışmaları, kamusal ve özel alan ayrımını eleştirerek kadınların bu ayrım nedeniyle kamusal alanda dışlandığını ve görünmez hale geldiğini savunur.

Bekâr anneler, kentsel mekânların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden en fazla etkilenen gruplar arasında yer alır. Bu grup, çocuklarının bakımını üstlenirken aynı zamanda ekonomik geçimlerini sağlamak ve toplumsal normlara uygun bir yaşam sürdürmek zorunda kalır. Literatürde, bekâr annelerin ekonomik yoksunluk, toplumsal damgalanma ve güvensizlik hissiyle mücadele ettiği vurgulanmaktadır (Rousou vd., 2013, ss. 429-433). Bekâr anneler için kent mekânındaki en büyük zorluklardan biri, fiziksel ve sosyal güvensizliktir. Kamusal alanlarda cinsel taciz ve tehdit riski, bu kadınların hareketliliğini sınırlandırırken, çocuklarıyla birlikte bu alanları kullanma ihtiyacı güvensizlik hissini artırmaktadır (Whitzman, 2007, s. 2720). Ayrıca, mahalle baskısı ve toplumsal gözetim mekanizmaları, bekâr annelerin sosyal izolasyonunu pekiştirir.

Kadınların kentsel mekândaki güvenlik algısını şekillendiren önemli unsurlardan biri de toplumsal gözetimdir. Michel Foucault'nun "Panoptikon" kavramı, bu bağlamda kadınların kamusal alandaki varlıklarının sürekli bir gözlem ve denetim altında olduğunu anlamamıza yardımcı olur (Foucault, 2007). Gözetim mekanizmaları, kadınların davranışlarını, hareketlerini ve mekân kullanımını toplumsal normlara uygun hale getirmek için bir baskı aracı olarak işlev görür. Bekâr anneler, bu gözetim mekanizmalarından daha fazla etkilenir. Toplum tarafından idealize edilen aile yapısına uymayan bu grup, mahalle baskısı ve dedikodular nedeniyle kamusal alanlardan daha fazla kaçınmak zorunda kalır (Rousou vd., 2013, s. 431). Bu durum, kadınların sosyal izolasyonunu artırırken, ekonomik ve sosyal fırsatlardan mahrum kalmalarına neden olur.

Feminist kent planlama yaklaşımları, kadınların kentsel mekânlarda karşılaştığı bu eşitsizlikleri azaltmayı hedefler. Kadın dostu kent planlaması, kamusal alanların güvenliğini artırarak, kadınların bu alanları özgürce kullanabilmesini sağlamayı amaçlar (Aysad vd., 2023, s. 49). Örneğin, kamusal alanların daha iyi aydınlatılması, güvenlik kameralarının yerleştirilmesi ve toplu taşıma araçlarında güvenlik önlemlerinin artırılması, kadınların güvenlik algısını olumlu yönde etkileyebilir. Ayrıca, toplumsal normların dönüştürülmesi ve kadınların kentsel mekânda görünürlüğünün artırılması için

farkındalık kampanyaları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların uygulanması gereklidir (Loukaitou-Sideris, 2014, s. 245). Bu tür yaklaşımlar, kadınların ve özellikle bekâr annelerin kentsel mekânlardaki hareket özgürlüğünü ve güvenlik hissini artırabilir.

Kadınların kentsel mekândaki güvenlik algıları, sıklıkla erkek egemen toplumların fiziksel ve sosyal düzenlemeleri tarafından şekillenir. Literatürde kadınların kent mekânını kullanırken karşılaştığı güvenlik sorunlarının birçok boyutu ele alınmıştır. Örneğin, cinsel taciz, fiziksel şiddet ve tehdit, kadınların hareket özgürlüğünü sınırlayan temel faktörler arasında yer almaktadır (Whitzman, 2007, s. 2727). Ayrıca, kamusal alanlarda yetersiz aydınlatma, güvenlik önlemlerinin eksikliği ve toplu taşımada yaşanan sorunlar, kadınların günlük yaşamlarında karşılaştığı temel risk unsurları olarak öne çıkmaktadır (Loukaitou-Sideris, 2014, s. 247).

Bekâr anneler, bu dinamiklerin içinde özellikle kırılgan bir grubu temsil etmektedir. Araştırmalar, bekâr annelerin ekonomik zorluklar, toplumsal damgalanma ve psikolojik baskılarla mücadele ettiğini ortaya koymaktadır (Rousou vd., 2013, s. 430). Bu grup, çocuklarının bakımını üstlenirken aynı zamanda kendi güvenliklerini sağlamak ve toplumsal normlara uygun bir yaşam sürdürmek gibi ikili bir mücadele vermektedir. Literatürde, bu grubun kentsel mekân deneyimlerine ilişkin çalışmaların sınırlı olması, konunun araştırılmasını daha da önemli kılmaktadır (Chant, 2013).

Toplumsal cinsiyet ve kent mekânı ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, kentlerin genellikle erkeklerin ihtiyaçlarına göre planlandığını ve kadınların deneyimlerinin bu süreçlerde göz ardı edildiğini vurgulamaktadır (Aysad vd., 2023, s. 50). Feminist teorisyenler, kadınların kentsel mekânlardaki güvenlik sorunlarının yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamda ele alınması gerektiğini savunmaktadır (Law, 1999).

Erkek egemen kentsel tasarımlar, kadınların mekânda hareket özgürlüğünü kısıtlayan unsurlar yaratmaktadır. Bu durum, kadınların kamusal alanları kullanırken karşılaştığı güvensizlik hissini artırmakta ve kadınları sosyal izolasyona itmektedir (Parker, 2011, s. 441). Bekâr anneler ise bu güvensizlik deneyimini daha yoğun yaşayarak hem çocuklarının hem de kendi güvenlikleri için sürekli bir mücadele içinde bulunmaktadır (Rousou vd., 2013, s. 432).

Bu çalışma, fenomenolojik bir nitel yöntemle yürütölmekte olup, Erzincan ilinde yaşayan bekâr annelerin güvenlik deneyimlerine odaklanacaktır. Derinlemesine görüşmelerle toplanan veriler, tematik analiz yoluyla değerdendirilmiştir (Creswell & Poth, 2016). Bu yöntem, bireysel deneyimlerin toplumsal bağlamla nasıl kesiştiğini anlamak için etkili bir araç sunmaktadır.

Bu araştırmanın temel katkısı, bekâr annelerin kentsel mekândaki güvenlik deneyimlerini feminist bir perspektiften ele alarak, yerel ve ulusal düzeyde politika yapıcılara yol gösterici veriler sunmaktır. Ayrıca, feminist kent planlaması ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında literatüre özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, bekâr annelerin kentsel mekândaki güvenlik deneyimlerini anlama ve bu deneyimlere dayalı çözüm önerileri geliştirme açısından önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Araştırma Problemi

Bekâr annelerin kentsel mekânda yaşadıkları güvenlik deneyimleri, toplumsal cinsiyet, ekonomik durum ve yerel faktörlerin karmaşık bir etkileşim ağı içinde şekillenen, önemli ancak yeterince araştırılmamış bir konuyu temsil etmektedir. Bekâr annelerin güvenlik algısını etkileyen faktörler, aile yapısı ve toplumsal rollerin bu özel kesim üzerindeki baskıları ile doğrudan ilişkilidir. Toplumsal normlar, mahalle gözetimi ve toplumsal ötekileştirme gibi unsurlar, bekâr annelerin kent mekânındaki güvenlik endişelerini artıran temel etmenler olarak öne çıkmaktadır.

Bekâr anneler, çocuklarının bakımını üstlenirken aynı zamanda toplumsal normlara uygun bir yaşam sürdürmeye çalışmak zorundadır. Bu ikili yük, kadınların kentsel mekândaki hareketliliğini ve kendilerini güvende hissetme kapasitelerini önemli ölçüde sınırlamaktadır. Toplumun bekâr annelere yönelik olumsuz algıları ve ötekileştirici bakış açıları, bu grubun yaşadığı zorlukları daha da derinleştirmektedir. Annelik sorumluluğu ile toplumsal beklentileri dengeleme çabası, bekâr annelerin güvenlik algısını şekillendiren kritik bir dinamik oluşturmaktadır.

Araştırmanın temel problemini, bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik algısını şekillendiren faktörlerin, toplumsal cinsiyet rolleri ve yerel dinamiklerle nasıl kesiştiği sorusu oluşturmaktadır. Erzincan ili bağlamında yapılan bu çalışma, bekâr annelerin güvenlik deneyimlerini anlamaya yönelik bir çaba sunmaktadır. Bölgede gözlemlenen

toplumsal normlar ve aile yapıları, kadınların kent mekânındaki güvenlik algılarını ve deneyimlerini şekillendiren önemli etkenlerdir. Bekâr annelerin bu bağlamda karşılaştığı toplumsal ve ekonomik zorluklar, bireysel güvenlik algılarına ek olarak toplumsal güvenlik stratejilerini de etkileyen faktörler olarak dikkat çekmektedir.

Toplum içindeki kadın-erkek rolleri, mahalle gözetimi ve yerel toplumsal yapıların, bekâr annelerin kamusal ve özel alanlardaki güvenlik algısı üzerindeki etkileri, Erzincan özelinde daha derinlemesine incelenmeyi gerektirmektedir. Bu çalışma, bu ilişkileri daha detaylı bir şekilde analiz ederek, bekâr annelerin deneyimlerine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Böylece, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmayı ve bu özel gruba yönelik daha duyarlı, kapsayıcı politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, bekâr annelerin güvenlik algısını anlamak, yalnızca bireysel bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk gerektiren bir çabadır. Bu araştırma, Erzincan ili bağlamında, bekâr annelerin kentsel mekândaki güvenlik deneyimlerini toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerle ilişkilendirerek, bu konuda literatüre özgün bir katkı sunmayı ve çözüm önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir.

Hipotezler

Araştırmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir.

H1: Bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik algıları, medya etkileşimi, bireysel deneyimler ve toplumsal gözetim altında şekillenir.

H2: Erzincan'da yaşayan bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik deneyimleri, semtin sosyoekonomik düzeyinden bağımsız olarak toplumsal baskılar ve mahalle gözetimi ile doğrudan ilişkilidir.

H3: Bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik algıları, gece ve gündüz saatlerinde farklılık göstermekte ve bu farklılık, kamusal alanlarda daha yoğun hissedilen toplumsal gözetimle ilişkilidir.

H4: Bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik algıları, boşandıktan sonraki ilk yıllarda daha zorlayıcı ve tehdit edici olmakta; ancak zamanla toplumsal normlara uyum sağlama ve gözetim mekanizmasının içselleştirilmesiyle daha olumlu bir hale gelmektedir.

H5: Bekâr anneler, mahalle baskısı ve dedikodular nedeniyle sosyal alanlardan kaçınarak kendilerini daha fazla izole etmek zorunda hissederler.

H6: Bekâr annelerin kentsel mekândaki güvenlik algıları, cinsiyete dayalı sosyal kontrol mekanizmaları ile ilişkilidir ve kadınların bireysel özgürlüklerini kısıtlamaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Erzincan ili bağlamında bekâr annelerin kentsel mekânda yaşadıkları güvenlik deneyimlerini ve bu deneyimleri şekillendiren toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörleri anlamaktır. Araştırma, bekâr annelerin kent mekânında karşılaştıkları fiziksel ve sosyal güvensizlik durumlarını inceleyerek, bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği, mahalle gözetimi ve toplumsal normlarla nasıl kesiştiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda araştırma, kadınların kentsel mekânda karşılaştıkları güvenlik sorunlarının yalnızca bireysel deneyimler değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve güç ilişkilerinin bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Araştırma, özellikle bekâr annelerin bu sorunlarla nasıl başa çıktığını ve çocuklarının güvenliği ile kendi güvenlik algılarını nasıl dengelediklerini anlamayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda araştırma şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. Bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik algıları, toplumsal cinsiyet normları ve mahalle gözetimi gibi sosyal faktörlerden nasıl etkilenmektedir?
2. Bekâr annelerin kentsel mekânda yaşadıkları fiziksel güvenlik sorunları nelerdir ve bu sorunlarla başa çıkmak için hangi stratejileri geliştirmektedirler?
3. Yerel yönetimlerin güvenlik politikaları, bekâr annelerin güvenlik algılarını ve deneyimlerini nasıl şekillendirmektedir?
4. Toplumsal baskılar ve mahalle dinamikleri, bekâr annelerin kamusal ve özel alanlardaki güvenlik algılarını nasıl etkilemektedir?
5. Bekâr annelerin ekonomik, sosyal ve psikolojik koşulları, güvenlik algılarını nasıl yönlendirmektedir?

Araştırma, bu sorulara yanıt bularak hem bekâr annelerin kentsel mekânda karşılaştıkları sorunları anlamayı hem de bu sorunlara çözüm önerileri sunmayı

hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma hem akademik literatüre katkıda bulunmayı hem de yerel ve ulusal düzeyde kadın dostu kent planlama ve sosyal politikaların geliştirilmesine rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Son olarak, araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik farkındalık yaratmayı ve bekâr annelerin güvenli, eşitlikçi bir kentsel ortamda yaşayabilmesi için uygulanabilir çözümler geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, bekâr annelerin kentsel mekânda yaşadıkları güvenlik deneyimlerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alarak, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Kent mekânlarının genellikle erkek merkezli bir bakış açısıyla planlandığı ve kadınların deneyimlerinin göz ardı edildiği bir bağlamda, bekâr anneler gibi kırılgan grupların karşılaştığı zorlukları anlamak hem toplumsal farkındalığın artırılması hem de çözüm odaklı politikaların geliştirilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Araştırma, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kentsel mekânda nasıl tezahür ettiğini ve bu eşitsizliklerin bekâr annelerin güvenlik algıları üzerindeki etkisini incelemektedir. Özellikle bekâr anneler hem çocuklarının güvenliğini sağlama hem de kendi bireysel güvenliklerini koruma konusunda çifte bir sorumlulukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda araştırma, bekâr annelerin yaşadığı sorunları sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve güç dinamiklerinin bir sonucu olarak ele almaktadır. Bu analiz, toplumsal normlar, mahalle gözetimi ve ataerkil düzen gibi faktörlerin bu özel grup üzerindeki etkisini anlamayı ve ortaya koymayı mümkün kılmaktadır.

Araştırmanın önemi şu nedenlere dayanmaktadır:

Literatüre Katkı: Bekâr annelerin kentsel mekânda güvenlik deneyimlerini analiz eden çalışmalar sınırlıdır. Bu araştırma, toplumsal cinsiyet ve kentsel mekân ilişkisine odaklanarak, feminist kent çalışmaları literatürüne özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Politika Geliştirme: Araştırma, yerel yönetimlerin güvenlik politikalarının bekâr anneler üzerindeki etkisini inceleyerek, kadın dostu şehir planlama ve sosyal politikalar geliştirilmesi için öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adaleti destekleyen daha kapsayıcı politikaların oluşturulmasına katkıda bulunabilir.

Toplumsal Farkındalık: Bekâr anneler, toplumsal normlar ve mahalle gözetimi gibi faktörler nedeniyle hem sosyal hem de ekonomik olarak dezavantajlı bir grup oluşturmaktadır. Bu araştırma, bu grubun yaşadığı sorunları görünür kılarak, toplumda farkındalık yaratmayı ve daha duyarlı bir yaklaşım geliştirilmesine öncülük etmeyi amaçlamaktadır.

Yerel Dinamiklerin İncelenmesi: Erzincan ili özelinde gerçekleştirilecek bu çalışma, yerel toplumsal normların ve aile yapılarının bekâr annelerin güvenlik algılarını nasıl etkilediğini ortaya koyarak, yerel bağlamda özel çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Kapsayıcı Kentsel Planlama: Araştırma bulguları, kent mekânlarının daha güvenli, kapsayıcı ve eşitlikçi bir şekilde planlanmasına yönelik somut veriler sağlayabilir. Bu, özellikle kırılgan grupların kentsel yaşama daha aktif katılımını desteklemek açısından kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak bu çalışmanın nihai amacı bekâr annelerin kentsel mekânda karşılaştıkları güvenlik sorunlarını ortaya koymaktır. Ancak burada “güvenlik” olgusunun yalnızca fiziksel tehditlere indirgenmeyip, ekonomik kırılganlıklar, mekânsal dışlanma ve sosyal güvencesizlik gibi çok boyutlu dinamiklerle birlikte ele alındığının altı çizilmelidir. Dolayısıyla yapılan çalışma, klasik kent güvenliği yaklaşımlarında sıkça karşılaşılan suç ve asayiş merkezli bakış açısından farklılaşarak, güvenliği toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamlarıyla birlikte değerlendiren sosyolojik bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda "güvenlik", yalnızca tehlikeden korunma hâli değil; aynı zamanda kent mekânında var olabilme, hareket edebilme ve sosyal haklara erişim açısından eşitsizliklerle ilişkilenen yapısal bir sorunsal olarak ele alınmaktadır.

Bekâr anneler özelinde kentsel mekânın seçilmesi ise rastlantısal bir tercih değil, aksine, sosyal dışlanma dinamiklerinin ve yapısal eşitsizliklerin en görünür biçimde deneyimlendiği alanlardan birinin kent olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Zira kent, hem

hizmetlere erişim hem de toplumsal görünürlük açısından belirleyici olanaklar sunsa da kırılğan gruplar açısından çok katmanlı dışlayıcı pratiklerin yaşandığı bir ortamdır. Bekâr annelerin kentle kurduğu ilişki, yalnızca bireysel bakım yükümlölüklerinden değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, aile yapısına dair normatif kabuller ve sosyal politikaların yetersizliklerinden kaynaklanan çok katmanlı eşitsizlikler tarafından şekillendirilmektedir. Bu durum, barınma, ulaşım, güvenceli istihdam ve sosyal destek sistemlerine erişim gibi temel alanlarda çeşitli engeller yaratmakta ve söz konusu grubu çok yönlü bir güvencesizlikle karşı karşıya bırakmaktadır. Dolayısıyla kent deneyimleri, yalnızca fiziksel değil; ekonomik, sosyal ve duygusal boyutları içeren karmaşık bir güvenlik sorunsalına işaret etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, bekâr annelerin kent deneyimini anlamak ve onların güvenliğine dair kapsamlı bir değerlendirme yapmak açısından hem teorik hem de toplumsal bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL TARTIŞMA

1.1. Feminist Teori ve Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları

Feminist teori, toplumsal cinsiyet ilişkilerini sorgulayan ve cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla toplumsal yapıların yeniden değerlendirilmesini hedefleyen bir düşünce alanıdır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, bireyin sosyal rollerinin, toplumun beklentilerinin ve kültürel normların bir ürünü olarak tanımlanır (Deaux, 1985, s. 62). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet, bireylerin davranışlarını ve kimliklerini toplumun dayattığı normlara göre şekillendirir. Feminist kuramlar, bu normların ataerkil sistemler tarafından nasıl oluşturulduğunu ve sürdürüldüğünü eleştirerek, toplumsal cinsiyetin bir iktidar ve baskı aracı olarak kullanılmasını tartışır (Gökcan & Kavas, 2018, ss. 49-53).

Feminist teori, farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda, kadınların toplumsal yaşamdaki konumlarını ve bu konumların nasıl değiştirilebileceğini inceleyen çeşitli alt kuramlar içerir. Liberal feminizm, cinsiyet eşitliğini yasalar ve eğitim yoluyla sağlamayı amaçlarken, Marksist feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin kökenini ekonomik yapılar ve sınıf mücadelesi içinde arar (Donovan vd., 2009, ss. 21-24). Aynı şekilde, kesişimsellik yaklaşımı, toplumsal cinsiyetin yalnızca biyolojik veya sosyal bir kategori olmadığını, ırk, sınıf ve etnisite gibi diğer kimliklerle kesişerek daha karmaşık bir baskı sistemi oluşturduğunu savunur (Crenshaw, 2013, ss. 23-51). Bu perspektifler, toplumsal eşitsizliklerin çok boyutlu yapısını anlamak ve bu eşitsizliklerle mücadele etmek için geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Feminist kuramın sunduğu çok yönlü bakış açıları, toplumsal eşitsizliklerin yalnızca cinsiyet temelinde değil, aynı zamanda sınıf, ırk ve etnisite gibi değişkenlerle iç içe geçmiş yapılarla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, toplumsal

cinsiyetin teorik altyapısını daha iyi kavrayabilmek adına, öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının ne anlama geldiği, ardından toplumsal cinsiyet eşitliği ve adaleti kavramlarının nasıl şekillendiği ile gündelik yaşamda toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler üzerindeki etkileri ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramlarını Açıklamak

İngilizce 'de, "sex" terimi biyolojik yönü ifade etmek için kullanılırken, "gender" terimi toplumsal yönleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır. "Sex" terimi, erkek ya da kadın olmanın biyolojik yönünü ifade eder ve bu, biyolojik bir yapıya işaret etmektedir (Deaux, 1985, s. 51). Cinsiyet, bireyin biyolojik yapıya dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. Nüfus cüzdanlarında yer alan cinsiyet bilgisi, bu tanımın içeriğine uygun bir biçimde biyolojik cinsiyeti ifade eder (Özdemir, vd. 2019, s. 214).

Toplumsal cinsiyet, cinsiyetin toplumsal, kültürel ve sosyal olarak şekillendirilen yönünü ifade eden bir kavramdır. Biyolojik cinsiyet, kişinin doğuştan getirdiği cinsel kimliği belirtirken, toplumsal cinsiyet ise kişinin toplum içindeki rollerini, davranışlarını, beklentilerini ve kimliklerini tanımlayan kültürel normları içerir. Toplumsal cinsiyetin oluşumu, kültürün cinsiyetle ilgili beklenti ve algılamalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, cinsiyetin toplumsal cinsiyete dönüşümü, kültürün belirli cinsiyetlere yönelik beklentileri ve bu beklentilere dayalı algılamalarının etkisi altında gerçekleşir. Bu noktada, bireyin toplumsal cinsiyeti, doğuştan gelen biyolojik cinsiyetinden ziyade kültürel etkenler, ailenin öğretileri ve toplumsal normlar tarafından belirlenir (Gökcan & Büyükgöze, 2018, s. 49).

Toplumsal cinsiyet, toplumda kadın ve erkek rollerinin nasıl tanımlandığını, hangi görev ve sorumlulukların onlara atfedildiğini, hangi davranışların beklenildiğini ve toplumsal ilişkilerde nasıl yer aldıklarını belirler. Bu kavram, cinsiyet eşitsizliğinin toplumsal ve kültürel olarak nasıl inşa edildiğini ve cinsiyet rollerinin esnek olabileceğini vurgular. Toplumsal cinsiyet, sosyal normlar, aile yapısı, eğitim sistemi, medya, siyasi ve ekonomik yapılar gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Toplumun beklentileri ve normları doğrultusunda cinsiyet rolleri oluşturulur ve bu roller toplumsal cinsiyetin inşasında önemli bir rol oynar (Özçatal, 2011, s. 24).

İnsanların cinsiyetleri genellikle normatif koşullarda, farklı üreme organlarına dayanarak kadın ve erkek olarak iki ana kategoriye ayrılır. Ancak, toplumsal cinsiyet

kavramı daha çeşitlidir. Toplumsal cinsiyet rolleri, genellikle kadınların kadınsı (feminen) ve erkeklerin erkeksi (maskülen) olarak sosyalleştirilmesini içerir (Dökmen, 2010, ss. 21-22).

Toplumsal cinsiyet rolleri, yaklaşık beş bin yıllık bir geçmişe dayanan ataerkil düzen tarafından şekillendirilmiştir. Zaman ve mekâna bağlı olarak değişim gösterebilen dinamik bir yapıya sahip olan toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasında bir hiyerarşi oluşturur. Bu hiyerarşik sistemde, erkekler genellikle aktif, özne ve olumlu bir konumda tanımlanırken, kadınlar pasif, öteki ve olumsuz olarak nitelendirilir (Caranny-Francis, 2002, s. 1-4). Bu bağlamda, ataerkil toplum yapısı, kadınlara annelik, ev işleriyle ilgilenme, toplayıcılık, bakıcılık, kölelik ve fahişelik gibi roller atarken; erkeklere avlanma, askerlik, liderlik ve sanat gibi görevler yükler (Karapehlivan Şenel, 2012, s. 246-250).

Ataerkil kavramı, erkek egemenliği anlamına gelir. Türkçe kökenli bu kelime, dilimize Fransızca'dan geçmiş olup, Batı dillerinde ataerkillik anlamına gelen “patriarka” sözcüğü, Latince “patria” (baba) kelimesinden türetilmiştir. İngilizcede ise “patrilocal” terimi, evlilik sonrası kadının erkek tarafının akrabalarının yanına yerleşmesi anlamını taşır (Korkmaz & Başer, 2019, s. 72). Daha genel bir tanımla, ataerkillik, erkek otoritesine dayalı bir toplumsal örgütlenme biçimidir (Güneş, 2017, ss. 122-133). Bu sistemin temelinde, erkeğin üstünlüğü düşüncesi yatmaktadır. Neslin devamını kadınların doğum yoluyla sağlıyor olmasına rağmen, erkekler soyun bir erkek aracılığıyla sürdürüleceği inancıyla kendilerini bu konuda yetkili görmüş ve güçlerini daha da artırmışlardır (Alban, 2016).

Ataerkil yapı hem kamusal hem de özel alanlarda etkisini göstermektedir. Kadınları ev ve aile gibi özel alanlarla sınırlandıran bu düzen, erkekleri siyaset, iş hayatı, vatan savunması ve kültürel faaliyetler gibi kamusal alanlara hâkim kılar (Caranny-Francis, 2002, s. 1-4). Bu durum, toplumsallaşma sürecinde kadınların ayrımcılık ve baskıya maruz kalmasına neden olurken, toplumsal kurumlar ve bireyler arası ilişkiler yoluyla cinsiyetçi kişiliklerin sürekli yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Ancak aile içinde anne ve babanın eşit bir duruş sergilemesi, toplumsal cinsiyet sistemindeki bu ikili yapıyı bir ölçüde zayıflatabilir. Böyle bir dönüşüm gerçekleştiğinde, toplumsal yaşamın farklı alanları cinsiyetçi bir nitelik taşımaktan uzaklaşıp, bireysel çaba ve eylemlerin

sonuçlarına dayalı eşitlikçi bir cinsiyet ideolojisine zemin hazırlayacaktır (Aktaş, 2013, s. 54-70).

Postmodernist kuramcılar, toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin modernist yaklaşımları eleştirerek, doğal ve değişmez olarak kabul edilen ikili cinsiyet yapısını derinlemesine sorgulamışlardır. Modernist paradigmada kadınlara ve erkeklere atfedilen rollerin sabit ve evrensel olduğu varsayımı, postmodernist düşüncede yerini, bu yapıların kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamda inşa edildiği anlayışına bırakmıştır. Bu bağlamda, yalnızca kadın ve erkek ikiliği üzerinden tanımlanan toplumsal cinsiyet kategorilerinin, bu tanıma uymayan bireylerin deneyimlerini dışarıda bıraktığına dikkat çekilmektedir (Ecevit, 2021, s. 10).

Eğer toplumsal cinsiyet kavramı kullanılmaya devam edilecekse, bu kavramın ikili cinsiyet tanımına sığmayan bireyleri de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kendilerini farklı cinsel kimliklerle tanımlayan bireylerin toplumsal varlıklarının tanınması, toplumsal cinsiyetin yalnızca kadın ve erkek rollerine indirgenemeyecek kadar geniş ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu tür bir yeniden kavramsallaştırma, toplumsal cinsiyetin heteronormatif yapısından uzaklaşarak, bireylerin çoklu kimliklerini ve deneyimlerini içeren kapsayıcı bir yaklaşımı teşvik edecektir. Böylece, toplumsal cinsiyet kavramı, yalnızca normatif cinsiyet rolleriyle değil, aynı zamanda bireylerin kendilerini ifade etme biçimleri ve toplumsal kabul mekanizmalarıyla ilişkilendirilen çok boyutlu bir çerçevede yeniden anlam kazanabilir (Ecevit, 2021, s. 27).

İnterseksüellik, transseksüellik ve benzer kavramları içeren transgender kimlikler, toplumsal cinsiyeti toplum, kültür ya da tarih; biyolojik cinsiyeti ise doğa, biyoloji ya da psikoloji ile ilişkilendiren geleneksel feminist yaklaşımları sorgular ve bu anlayışlara meydan okur. Transseksüel bireyler, kendilerini ait hissettikleri ve tanımladıkları cinsiyeti yaşamak için kadınsı ya da erkeksi giyim tarzlarını benimseyebilirler. Bu bireyler, cinsiyet kimliklerini bu doğrultuda ifade ederek ve yaşayarak çevrelerinde bu şekilde kabul görmeyi hedeflerler (Chanter, 2019, s. 12).

Bir transseksüel birey için temel öncelik, kendisini ait hissettiği toplumsal cinsiyetle özdeşleşmek ve bu şekilde tanınmaktır. Çoğu transseksüel birey, cinsiyet kimliklerini çocukluk ya da erken yaşlardan itibaren karşı cinsle özdeşleştirerek tanımlar

ve bu doğrultuda bir yaşam sürmeye yönelir. Bu durum, bireyin kendini ifade etme ve tanımlama süreçlerinin toplumsal cinsiyet algılarıyla sıkı bir etkileşim içinde olduğunu gösterir (Chanter, 2019, s. 12).

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti

Toplumsal cinsiyet eşitliği, çok boyutlu bir kavram olarak, bireylerin insan haklarından tam anlamıyla yararlanabilmesi, topluma eşit şekilde katkıda bulunabilmesi ve bu süreçten eşit şekilde faydalanabilmesini hedefler. Bu kavram, kadınlar ve erkekler ile kız ve oğlan çocuklarının eşit koşullar, muamele ve fırsatlara sahip olmalarını içerir. Aynı zamanda, kaynaklara eşit erişim ve dağılımı öngörerek toplumsal kaynakların adil paylaşımını amaçlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin farklılıklarını göz önünde bulundurarak, davranışlarına, ihtiyaçlarına ve isteklerine eşit değer verilmesini ve cinsiyet kalıplarının ötesinde özgür seçimler yapabilmelerini teşvik eder (Ecevit, 2021, s. 24).

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin çeşitliliğini ve farklılıklarını tanıır; sınıf, din, dil, etnik köken, ırk ve cinsel yönelim gibi unsurların ayrımcılığa yol açmadan dikkate alınmasını sağlar. Kadınların ve erkeklerin ihtiyaçları, öncelikleri ve çıkarları bu çeşitlilik perspektifiyle değerlendirilirken, herhangi bir doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığa karşı koruma vurgulanır. Ayrıca, eşitlik, kadınların ve erkeklerin aynı olmasını değil, hak, sorumluluk ve fırsatların cinsiyet kimliği ya da biyolojik özelliklere bağlı olmaksızın adil bir şekilde sunulmasını ifade eder. Nihayetinde, toplumsal cinsiyet eşitliği, güç ilişkilerindeki dengesizlikleri ortadan kaldırmayı, kadın ve erkekler arasında daha dengeli ve adil ilişkiler kurmayı amaçlayan bir değişim sürecini içerir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğini dar bir perspektifle tanımlamak, kavramın geniş kapsamını ve farklı yaklaşımlarını göz ardı etmek anlamına gelir (Ecevit, 2021).

Fırsat eşitliği, eşitlik kavramının hayata geçirilebilmesi için temel bir ön koşuldur. Bu kavram, bireylerin kendilerini geliştirme ve potansiyellerini gerçekleştirme yolunda karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmayı hedefler. Fırsat eşitliği, toplumsal, ekonomik ve sınıfsal kökenlerden bağımsız olarak herkesin kaynaklara erişimde ve bu kaynaklardan yararlanmada eşit koşullara sahip olması gerektiğini savunur. Toplumun tarihsel süreçte kadın ve erkek için biçtiği roller, bu iki cinsin toplumsal yaşam içindeki konumlarını da belirlemiştir. Kadının ev içi rollerle, erkeğin ise kamusal alanla ilişkilendirilmesi, erkeğe

toplumda ayrıcalıklı ve üstün bir konum sağlarken, kadınların kaynaklara erişiminde ciddi eşitsizliklere neden olmuştur (Kurtdaş, 2021, s. 114).

Fırsat eşitliği, modern demokrasilerde şekillenen liberal bir ilke olarak, bireylerin toplumsal kökenlerinden bağımsız şekilde, yetenek ve becerilerine göre rekabet edebilmesini öngörür. Bu ilke, bireylerin yasalar önünde eşit kabul edilmesiyle birlikte, rekabet ortamının kurallarının da yasalar tarafından belirlendiğini varsayar. Bu çerçevede, çaba sarf eden her bireyin, daha iyi yaşam koşullarına erişmek ve kendini geliştirmek için eşit haklara sahip olması gerektiği kabul edilir. Geleneksel toplumlarla karşılaştırıldığında, modern düşünce ile şekillenen fırsat eşitliği anlayışı, bireylere sınıfsal konumlarını değiştirme ve kendilerini geliştirme imkânı sunması açısından önemli bir ilerleme olarak değerlendirilir (Ünal & Özsoy, 1998, ss. 37-39).

1970'lerin sonunda Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women/CEDAW), toplumsal cinsiyet temelli eşitlik anlayışını uluslararası düzeye taşıyan önemli bir girişimdir. Bu sözleşme, ikinci dalga feminizmin toplumsal cinsiyet eşitliği talebine duyarlılığın bir sonucu olarak geliştirilmiş ve birçok ülke tarafından kabul edilmiştir. Sözleşmede, kadınlara yönelik ayrımcılığın ne olduğu tanımlanmış, uluslararası standartlar belirlenmiş ve kadınların insan hakları ile temel özgürlüklerden erkeklerle eşit şekilde yararlanabilmesini engelleyen her türlü “ayırım, mahrumiyet ve kısıtlama” insan haklarının ihlali olarak kabul edilmiştir. Ayrıca taraf devletlere, kadınlara yönelik ayrımcılığın kaldırılması için gecikmeksizin dönüştürücü politikalar geliştirme ve uygulama sorumluluğu yüklenmiştir (İçli, 2018, s. 137).

CEDAW, feminist hareket açısından önemli bir kazanım olarak değerlendirilse de uygulama süreçlerinde karşılaşılan sorunlar, kadınların insan haklarını sınırlayan kültürel faktörlerin devam ettiğini göstermektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve ayrımcı uygulamalar, birçok ülkede kadınların eşitlik mücadelesini zorlaştırmaktadır. Eşitlik politikaları, sıklıkla fırsat eşitliği talebinin ötesine geçememekte ve küresel kapitalizmin baskıları da kadınların konumlarını iyileştirme çabalarını sınırlamaktadır. Bu durum, kadınların yalnızca ataerkillik değil, aynı zamanda kapitalizmin ekonomik ve toplumsal sınırlamaları ile de mücadele etmek zorunda olduklarını ortaya koymaktadır.

Feminist hareketin, eşitlik politikalarının yetersizliklerini tartışırken ataerkillik ve kapitalizmin yapısal etkilerini de ele alması gerekliliği bu bağlamda öne çıkmaktadır (İçli, 2018, s. 134).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hareketinin temel kavramlarından biri olmasına rağmen, eşitlik ve farklılık dikotomisi etrafında süregelen tartışmalar, bu kavramın sınırlarını zorlamış ve yeni terimlerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramı, modernite tarafından şekillendirilen eşitlik anlayışının, kadınlar arasındaki farklılıkları yeterince dikkate almaması nedeniyle daha kapsayıcı bir alternatif olarak öne çıkmıştır (Aydın Yılmaz, 2015, s. 30).

Eşitlik, modern bir kavram olarak, kadın ve erkek arasında bir denge kurmaya çalışırken, özellikle Batı kültüründen etkilenmiş standart ve tek-tip bir kadın modeli yaratma eğilimindedir. Buna karşılık, "adalet" kavramı, eşitliği de kapsayan ancak hakkaniyet, denge ve toplumsal cinsiyetler arası daha ileri düzeyde adil muamele ve sorumluluk paylaşımını vurgulayan bir üst yaklaşımı ifade eder. Böylece toplumsal cinsiyet adaleti, farklılıkları göz ardı etmeyen, bireysel ve toplumsal bağlamda daha hakkaniyetli bir yapı kurmayı amaçlayan bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Aydın Yılmaz, 2015, s. 34).

Toplumsal cinsiyet adaleti kavramı, kadınların ve erkeklerin biyolojik farklılıklarını temel alarak, toplumsal rollerin bu farklılıklara göre şekillendirilmesini meşru gören bir anlayış sunmaktadır. Bu yaklaşım, kadınların toplumsal yaşamdaki konumlarını sabit ve değişmez roller üzerinden tanımlar; özellikle annelik, ev içi sorumluluklar ve bakım emeği gibi rollerin kadınların “doğasına uygun” olduğu savunulmaktadır. Bu çerçevede geliştirilen politikalar ise kadınların farklı toplumsal, ekonomik ve kültürel deneyimlerini göz ardı etme riski taşımakta; kadınları evrensel ve tekil bir kimlik içinde homojenleştirmektedir. Oysa kadınların hayat pratikleri, sınıfsal, etnik, mekânsal ve yaşa bağlı farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, eşitlik kavramını sadece “aynılık” üzerinden ele almak ya da adalet söylemini yalnızca “fıtrat” temelinde kurmak, mevcut toplumsal eşitsizlikleri derinleştirme tehlikesi taşımaktadır (Gedik, 2015, s. 221).

Bu bağlamda, kadın hakları mücadelesi açısından toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımının sınırları dikkatle değerlendirilmelidir. Çünkü kadın ve erkeğe atfedilen

rollerin değişmez kabul edilmesi, bu rollerin yeniden üretimini destekleyerek mevcut cinsiyet temelli iş bölümünü sürdürmektedir. Kadınların hem özel hem kamusal alanda eşit koşullarda var olabilmesi için yalnızca farklılıkları gözeten değil, aynı zamanda bu farklılıkları dönüştürmeyi amaçlayan bütüncül politikalara ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, eşitlik ve farklılık kavramları birbirinin karşıtı olarak değil, birlikte ele alınması gereken tamamlayıcı unsurlar olarak düşünölmelidir. Kadınların yalnızca “annelik” ya da “ev içi işler” ile tanımlanmadığı, toplumsal yaşamın her alanında hak ve fırsat eşitliğine erişebildiğı bir yaklaşım hem adalet hem eşitlik ilkelerini gözetten gerçekçi politikalar geliştirilmesini mümkün kılmaktadır (Gedik, 2015, s. 225).

1.1.3. Gündelik Hayatta Toplumsal Cinsiyet Rollerı

Toplum, bireylerin ortak bir kültür, coğrafya ve sosyal etkileşim bağlamında bir arada yaşadığı sosyal bir organizasyon olarak tanımlanabilir. Toplumun üyeleri, toplumsallaşma süreciyle belirli bir rol ve kimlik kazanarak toplumun bir parçası haline gelirler. Bu süreç, bireylerin toplumsal normları, değerleri ve rolleri öğrenmesini içerir. Toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumsallaşma sürecinin önemli bir unsuru olup, bireylerin toplumsal yapıda cinsiyetlerine göre belirlenmiş rollerini ifade eder. Bu roller, kadınlara "kadınsı" özellikler, erkeklere ise "erkeksi" özellikler atfederek sosyal yaşamı düzenlemektedir (Kaypak, 2014, s. 345).

Toplumsal cinsiyet rolleri tarihsel, kültürel ve ekonomik dinamikler tarafından şekillendirilir ve bu rollerin, kadın ve erkeklerin kentsel mekândaki varlığı üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Geleneksel toplumsal yapılar, kadınları ev içi rollerle sınırlandırırken erkeklere kamusal alanlarda daha aktif roller atfeder. Kadınların doğurganlık yeteneğı ve annelik rolleri, onları genellikle özel alanla özdeşleştirmiştir. Buna karşın erkekler, kamusal alanda üretim, siyaset ve sosyal faaliyetlerde yer alarak güç ve iktidar pozisyonlarını korumuştur (Kaypak, 2014, s. 347). Bu iş bölümü, yalnızca bireysel hayatları değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı şekillendiren temel bir unsur haline gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların sosyal ortamlarda ifade edilme biçimlerini tanımlayan bir kavramdır. Bu roller, bireylerin toplum içindeki yerlerini belirlemek ve sosyal ilişkilerde rol üstlenmelerini sağlamak amacıyla öğrenme, içselleştirme ve toplumsallaştırma süreçleriyle aktarılır. Bu bağlamda, bireyler

kendilerine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerini zamanla benimseyerek sosyal yaşamın bir parçası haline gelirler. Böylece, erkeklik ve kadınlık rolleri, toplumsallaşma süreci aracılığıyla toplumsal yapıda köklenmiş bir hal alır (Pekel, 2019, s. 31).

Toplumsal cinsiyet rolleri, zaman ve kültüre bağlı olarak değişiklik gösterebilse de genetik yapılar sabit bir özellik taşır. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının bir kısmı biyolojik temellere dayanabilir. Örneğin, kadının doğurganlık yeteneği, onun birçok toplumda özel alan olarak tanımlanan evine yönelmesine ve annelik rolü ile özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Buna karşılık erkekler genellikle kamusal alanda faaliyet göstermiştir. Bu tarihsel iş bölümü, erkek egemen bir toplum yapısının gelişmesine ve toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıkların pekişmesine zemin hazırlamıştır. Bu rol dağılımı, kaynakları temin eden erkek ile ev ve aileyi yöneten kadın şeklinde bir ayrışmaya yol açmıştır. Bu ayrım, çalışma hayatından eğitime, siyasetten sivil toplum faaliyetlerine kadar uzanan pek çok alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen bir yapı oluşturmuştur (Kaypak, 2014, s. 346). Bu çerçevede, mekânın toplumsal üretimine dair teorik yaklaşımlar, söz konusu eşitsizliklerin nasıl kurulduğunu ve sürdürüldüğünü anlamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Henri Lefebvre'ye göre mekân, yalnızca fiziksel bir alan ya da mimari bir düzenlemeler bütünü değildir; aksine, toplumsal ilişkilerin, iktidar yapılarının ve ideolojik biçimlenmelerin aktif bir ürünüdür. Mekân, toplumsal yapıların yansıması olduğu kadar, aynı zamanda bu yapıların yeniden üretildiği bir sahne işlevi de görür. Bu bağlamda mekânın üretimi hem ekonomik hem de kültürel ilişkilerle doğrudan bağlantılıdır ve sınıfsal konumlar, cinsiyet rolleri ya da iktidar biçimleri gibi yapılar, bu üretim sürecinde belirleyici rol oynar (Lefebvre, 2012, s. 20).

Gündelik yaşam ise Lefebvre'nin düşüncesinde sıradanlığın ötesinde, ideolojik mekanizmaların etkili bir biçimde işlediği bir alan olarak değerlendirilir. Rutinleşmiş pratikler, bireylerin yaşamlarının sürekliliğini sağlarken, aynı zamanda mevcut toplumsal düzenin yeniden ve yeniden üretilmesine hizmet eder. Bu bağlamda gündelik yaşam, bireylerin özgürleşme potansiyelini sınırlayabilir ve yapısal dönüşümlerin önünde engel teşkil edebilir. Lefebvre'nin "gündelik yaşamın eleştirisi", yalnızca tekdüzeliğe değil, bu tekdüzeliğin ardında yatan ideolojik güdülere de yöneltilmiş eleştirel bir bakış sunmaktadır (Akbaş, 2024, ss. 75-88). Toplumsal cinsiyet ise, gündelik yaşamın her alanında kurulan ve yeniden üretilen bir toplumsal yapıdır. Erken çocukluktan itibaren

kız çocuklarının ev içi sorumluluklarla, erkek çocuklarının ise bağımsızlık ve dış dünya ile ilişkilendirilmesi, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünün ilk adımlarını oluşturur. Bu ayırım, eğitim sürecinde pekişir; kız çocuklarına uyumlu ve itaatkâr davranışlar atfedilirken, erkek çocukları liderlik ve rekabetle özdeşleştirilir. Yetişkinlik döneminde ise kadınlar çoğunlukla ev içi emek ve bakım sorumluluklarıyla tanımlanırken, erkekler üretkenlik ve kamusal alanla ilişkilendirilir. İş yaşamında kadınlar mesleki ayrımcılık, ücret eşitsizliği ve cam tavan gibi engellerle karşılaşırken, evde ise kadına esas bakım sorumluluğu, erkeğe ise ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama rolü yüklenmektedir (Koçak Turhanoglu, & Beklan Çetin, 2023, ss. 42-54). Bu iş bölümü, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla sürekli biçimde yeniden üretmekte ve bu tekrarlar patriyarka ve iktidar ilişkilerini pekiştirmektedir.

Toplumsal cinsiyet temelli analiz, güvenlik ve barış çalışmalarında, çatışmaların politik nedenlerini, etkilerini ve savaş sonrası barış inşası süreçlerini kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlar. Silahlı çatışmaların etkileri yalnızca kadınlar, çocuklar ve LGBTİQ¹ bireyler gibi savunmasız grupların yaşam alanlarını tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda kadın ve erkek gibi cinsiyet kimliklerinin savaş ve barış süreçlerinde üstlendiği rolleri de şekillendirir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kimlikleri yalnızca biyolojik temellere dayanmamakta, aynı zamanda toplumsal normlar ve değerler çerçevesinde inşa edilmektedir. Connell'un ifade ettiği üzere, toplumsal cinsiyet, eril güçle şekillenen kimlik inşasını ve hiyerarşik güç ilişkilerini yapılandıran bir sosyal sistem olarak işlev görür (Connell, 1998).

Kadının sürekli savaşın mağduru ve erkeğin yalnızca şiddeti uygulayan taraf olduğu varsayımı, toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkilerinin karmaşıklığı göz önüne alındığında tek başına açıklayıcı olamaz. Bununla birlikte, çoğu durumda savaşlarda tahakküm ve şiddet, erkekler tarafından kadınlar üzerinde uygulanmaktadır. Bu dinamik, barış dönemlerinde de devam ederek aile içi şiddet bağlamında kendini yeniden üretir. Toplumsal cinsiyet rolleri, bu döngüyü sürdüren ve güçlendiren bir yapıyı temsil etmektedir (Aytaç, 2018, ss. 113-120). Savaş ve barış koşullarında kadınların mağduriyeti

¹ LGBTİQ bireyler, homojen bir grup olmaktan ziyade, her biri farklı bir cinsel yönelim veya kimliği temsil eden Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transeksüel, İnterseks ve Queer bireylerden oluşur. Bu topluluk; farklı ırk, etnik köken, yaş, sosyo-ekonomik durum ve kimlikleri içeren geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bu nedenle, LGBTİQ topluluğu, farklı deneyimler ve kimliklerin bir araya geldiği bir yelpaze olarak anlaşılmalıdır.

ile erkeklerin tahakkümü arasındaki bu bağlantılar, toplumsal cinsiyetin güvenlik politikalarındaki önemini vurgular.

Feminist teoriler, toplumsal cinsiyetin tahakküm ilişkileriyle nasıl şekillendiğini analiz eder. Feminist yaklaşıma göre, tahakküm ilişkileri özellikle kadının emeği, bedeni ve doğurganlığının sömürüldüğü ev, okul, kışla ve vatan gibi alanlarda belirgindir. Bu sömürü düzeni, militerleşme ve savaş ortamlarında daha da derinleşir. Toplumsal cinsiyet rollerinin güç algısıyla nasıl şekillendiğini anlamadan, güvenlik ve barış çalışmalarında etkili çözümler geliştirmek mümkün değildir. Feminist teoride öne çıkan bir model olan “gender mainstreaming” (toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması), güvenlik ve barış çalışmalarında toplumsal cinsiyet odaklı politikaların yerleşmesini hedefler (Aytaç, 2018, s. 122).

Uluslararası düzeyde, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetle mücadele politikaları, özellikle BM Güvenlik Konseyi’nin kararlarıyla desteklenmiştir. BM’nin 1325 sayılı kararı, kadınların çatışma ve barış süreçlerindeki rollerine dikkat çekerken, toplumsal cinsiyet odaklı politikaların uygulanmasını ve çatışma sonrası süreçlerde eril şiddetin azaltılmasını amaçlamaktadır (Aydın Koyuncu, 2022, s. 127). Bu karar, kadınların çatışma bölgelerinde korunması ve barış süreçlerine aktif katılımının sağlanması için bir yol haritası sunar. Ayrıca, 1820 sayılı karar, silahlı çatışmalarda işlenen cinsel şiddeti insanlığa karşı suç olarak tanımlamış ve bu tür suçları kınayarak, çatışma süreçlerinde toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede önemli bir adım atmıştır (Aydın Koyuncu, 2022, s. 129)

Bu tür kararlar, çatışma sonrası barış inşası ve yeniden yapılanma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik uluslararası taahhütlerin somut örnekleridir. Kadınların barış süreçlerindeki rollerini artırmayı hedefleyen bu politikalar, aynı zamanda çatışma süreçlerinde kadınların güvenlik ve insan haklarını koruma yönündeki girişimleri güçlendirmektedir.

Toplumsal cinsiyet temelli analiz, güvenlik ve barış çalışmalarında sadece mağduriyetlerin değil, aynı zamanda tahakküm ilişkilerinin, güç dinamiklerinin ve şiddetin yeniden üretim süreçlerinin anlaşılmasına katkı sağlar. Feminist yaklaşımlar, bu sürecin bir parçası olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini güvenlik politikalarının merkezine yerleştirmeyi önermekte ve bu doğrultuda uluslararası kararların uygulanmasını teşvik

etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet temelli güvenlik politikaları, kadınların hem çatışma hem de barış süreçlerinde daha güçlü bir şekilde temsil edilmesi ve korunması adına kritik bir önem taşımaktadır.

1.2. Feminizmin Köklenmesi ve Gelişmesi

Cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele eden ve cinsler arasında siyasal, toplumsal ve ekonomik adaleti sağlamayı amaçlayan hareket olarak kabul edilen Feminizmin, ilk çıkış noktası 18.yy. İngiltere olmuştur. Bu hareket, 1789 Fransız Devrimi ve devam eden süreçte kadın özgürlüğü, seçme-seçilme ve mülkiyet haklarının savunulmasıyla kendini göstermiştir (Nalbant & Korkmaz, 2019, s. 167).

Coğrafi veya kültürel sınırlamaları olmayan feminizm bir kuramdır ve dünyanın her yerinde kadınların maruz kaldığı baskıları ve erkek egemenlikçi yaklaşımları eleştiren bir harekettir (Şenkal, 2016, s. 42). Bu hareket, kadınların erkekler tarafından sömürülmesine son veren ve kadınları erkek üstünlüğünden kurtarmayı hedefleyen siyasi bir kuram ve pratiktir (Mutlu, 2008). Feminizm, modern anlamda kadın hareketi ve kadınların sosyal hayattaki rollerini geliştirmeyi amaçlayan bir siyasi terimdir. Bu kavram, 1960'lı yıllardan itibaren hayatımızda var olan bir harekettir (Heywood & Bayram, 2003, s. 19).

Smith, feminizmi şöyle ifade eder:

“Feminizm politik bir teoridir ve pratikte bütün kadınlar için mücadele eder: renkli kadınlar, işçi sınıfı kadınları, yoksul kadınlar, engelli kadınlar, lezbiyenler, yaşlı kadınlar, aynı zamanda ekonomik olarak ayrıcalıklı beyaz kadınlar, heteroseksüel kadınlar. Feminizm, kadınların kendi itibarını yükseltmesi içindir” (Smith, 1982, s. 48).

Feminist hareket içinde dâhil olan kadınlar, gerçekte yeni bir toplum kurmaya odaklanmak yerine, mevcut olumsuz koşulları düzeltme amacını taşımaktadır (Alptekin, 2008, s. 24). Feminizm, kadınların yükseköğretim görmek istemeleri, siyasi hayatın genişlemesi ve iş sahasındaki kadınların pozisyonlarında değişiklikler yaşanması gibi üç faktöre dayanmaktadır. Bu hareket, cinsellik ve cinsiyet tartışmaları sebebiyle sosyal ve bireysel cisimleşmenin soruşturulmasına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ayrıca, cisimleşmenin ideolojik biçimlenme içinde nasıl ortaya çıktığını da sorgulamaktadır (Işık, 1998, s. 32).

1.2.1. Feminizmin Dalga Teorisi

Birinci dalga feminizm, İngiltere ve ABD’de 18. yüzyılın sonlarında gelişmeye başlamış ve tarih sahnesindeki yerini Mary Wollstonecraft’ın 1792 yılında yayımladığı Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (Vindication of the Rights of Woman) adlı eseriyle almıştır. Wollstonecraft, bu eserini Fransız Devrimi’nin yol açtığı toplumsal ve siyasi değişimlerin etkisiyle kaleme almıştır. Orta sınıf kadınlara, özellikle de annelere toplum üzerindeki önemli etkileri nedeniyle birlik çağrısında bulunan Wollstonecraft, kadınların erkekler gibi rasyonel bireyler olduğunu savunmuştur. Ancak, kadınları erkeklerden üstün bir konuma yerleştirmek gibi bir amacı yoktur. Aksine, kadınların daha bilinçli ve akılcı bireyler olabilmesi için ahlaki ve entelektüel durumlarını geliştirmeyi hedeflemiştir (Wollstonecraft & Hakyemez, 2007, ss. 32-47).

Wollstonecraft, kadınların ev içi rollerinden tamamen uzaklaşmasını önermemiştir. Onun görüşüne göre, kadınların erkeklerle eşit eğitim alması ve siyasal haklardan faydalanması, kadınları daha özgür, daha bilinçli ve daha bilgili bireyler hâline getirecektir. Bu tür bir eşitlik girişimi, kadınları mevcut durumlarından daha kötü bir duruma düşürmeyecektir (Wollstonecraft & Hakyemez, 2007, s. 248). Bununla birlikte, seçme ve seçilme hakkı gibi o döneme göre radikal sayılabilecek bir talepte bulunmamış; bunun yerine, özellikle genç kızların eğitime odaklanmıştır. Genç kızların eksik ve yanlış yönlendirilmiş eğitiminin, kadınlık algısını nasıl şekillendirdiğini irdelemiş ve eğitim sisteminin, kız çocuklarını yalnızca potansiyel eşlerini etkileyebilecek becerilerle değil, aynı zamanda ekonomik bağımsızlık sağlayabilecek yetkinliklerle donatması gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum, kadınlara özgürlük ve onur kazandırmanın bir aracı olarak görülmüştür (Wollstonecraft & Hakyemez, 2007, ss. 171-180).

1850’li yıllarda feminist hareket önemli bir ivme kazanmıştır. Örneğin, 1856 yılında 25.000 kadın, kadınların mülkiyet hakkı kazanması için bir dilekçe hazırlamıştır (Gamble, 2004, s. 19). Bu talepler sonucunda, 1857 yılında yürürlüğe giren Matrimonial Causes Act,² kadınlara sınırlı da olsa bazı haklar tanımıştır. Ardından, 1870 yılında

² Matrimonial Causes Act (1857), İngiltere’de evliliğin feshi (boşanma) konusunu kilise mahkemelerinin yetkisinden çıkararak laik mahkemelere devretmiş ve kadınların sınırlı da olsa boşanma talebinde bulunabilmelerine olanak sağlamıştır.

Çıkarılan Married Women's Property Act³, evli kadınların kendi gelirlerini muhafaza etmelerine ve kişisel mülklerini miras olarak almalarına imkn tanımıştır. Kadınların seçme ve seçilme hakkı talebi ise ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru feminist hareketin gündemine girmiştir. Seçme-seçilme hakkını savunanlar, yalnızca kadınların değil, erkeklerin de cinsiyet rollerine yönelik eleştiriler getirmiş ve kadınların siyasi süreçte eşit bir yer edinmesi için mücadele etmiştir (Gamble, 2006, s. 23).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Rusya, İngiltere ve Almanya'nın da bulunduğu çok sayıda ülkede kadınlara oy hakkı tanınmıştır. Bunun yanı sıra, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, kadınların kamusal alanda çalışabilmesi ve eşit işe eşit ücret gibi konularda birçok reform gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler, birinci dalga feminizmin dönemin toplumsal ve siyasi yapılarındaki etkisini göstermektedir (Didin, 2024, ss. 59-77).

İkinci dalga feminizm, 1960'larda ortaya çıkmış ve birinci dalgadan farklı olarak hukuki eşitliğin sağlanması, kadınların kamusal alanda çalışmaya başlaması ve seçme-seçilme hakkı kazanmasının erkek egemen sistemin temel sorunlarına çözüm sunmadığını savunmuştur. Bu nedenle ikinci dalganın mücadelesi, birinci dalgaya kıyasla hem içerik hem de kapsam açısından önemli ölçüde farklılaşmıştır (zdoğru, 2018, ss. 305-306).

İkinci dalga, toplumsal yapıların sosyal inşacılık teorisiyle şekillendiği düşüncesinden etkilenmiştir. Sosyal inşacılık, bireylerin biyolojik veya doğal özellikler yerine toplumsal süreçlerle belirlenen kimliklerle kategorize edildiğini savunur (Alpman, 2018, s. 7). Bu bakış açısıyla biyolojik cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) ayrımını vurgulayan ikinci dalga feministler, toplumsal cinsiyetin kadınların ev içindeki eşitsizliklere maruz kalmalarında belirleyici bir faktör olduğunu ileri srmştir. Kadınların bireysel deneyimlerinin aslında kişisel sorunlar değil, erkek egemen toplumsal düzenin bir yansıması olduğunu savunmuşlardır (Aktaş, 2013, ss. 137-140).

İkinci dalga feministlerin kendilerini birinci dalgadan ve önceki kadın kuşaklarından ayırmak için annelikten bağımsızlaşmayı ve "kız kardeşlik" metaforunu kullanmayı tercih ettikleri ifade edilmiştir. Chesler, (2018, s. 108), ikinci dalga

3 Married Women's Property Act (1870), evli kadınların kendi kazançları ve üzerlerine kayıtlı taşınabilir mallar üzerindeki yasal haklarını tanıyan ilk yasal düzenlemedir; bu sayede kadınlar mülkiyet edinme ve gelirlerini koruma hakkına kavuşmuştur.

feministlerin değişim yaratmak ve tarih yazmak adına kendilerini "annesiz kız kardeşler" olarak hayal etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, annelik bağlarının prangalarından kurtularak yeni bir feminist dayanışma biçimi geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

"Kişisel olan politiktir" sloganıyla öne çıkan ikinci dalga feminizm, toplumsal ve ailevi meselelerin yalnızca özel alana ait olmadığını, politik alanın bir parçası olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur (Saraswati, Shaw & Rellihan, 2021). Örneğin, Pat Mainardi'nin Ev İşinin Politikası adlı çalışmasında ev işlerinin kadınları ikincil konuma iten bir yapı olduğu ve bu eşitsiz iş bölümünün kadınların eğitim ve siyaset gibi alanlarda ilerleme şansını azalttığı belirtilmiştir (Umansky & Plott, 2000).

Betty Friedan'ın Kadınlığın Gizemi (1963) adlı eseri, ikinci dalga feminizmin popülerleşmesine katkı sağlamış önemli bir çalışmadır. Friedan, kadınların ev işleri, evlilik ve çocuk bakımı etrafında şekillenen pasif rollerine karşı çıkmış ve bu rollerin kadınların memnuniyetsizliklerini ifade etmelerini engellediğini vurgulamıştır. Ayrıca, ikinci dalga feminizm "Bedenimiz bizimdir!" sloganıyla kadın bedeninin metalaştırılmasına ve ikinci plana itilmesine karşı çıkmış; doğurganlık ve cinselliğin ayrılması adına doğum kontrolü ve kürtaj hakkı gibi taleplerde bulunmuştur (Saraswati vd., 2021).

Sonuç olarak, "sosyal adalet feministleri" olarak da bilinen ikinci dalga feministler, kadınların yalnızca cinsiyet eşitliği ile yetinmemesi gerektiğini, ekonomik adaletin de sağlanması gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle düşük gelirli kadınlar için mücadele, yalnızca eşit haklar değil, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi adına daha kapsamlı politikaların uygulanmasını gerektirmektedir (Cobble vd., 2014). Bu anlayış, ikinci dalga feminizmin kadınların toplumsal, ekonomik ve politik hayatta daha adil bir yer edinme çabasını derinleştirmiştir.

Üçüncü dalga feminizm, genel kabul gören görüşe göre 1990'larda başlamış ve birinci ile ikinci dalga feminizmin pratiklerine karşı bir tepki olarak gelişmiştir (Mann & Huffman, 2005). Bu dalganın ortaya çıkışı, Rebecca Walker'ın 1992 yılında yayımlanan Bugün Kadın Hareketi: Üçüncü Dalga Feminizm Ansiklopedisi adlı kitabında "Ben üçüncü dalgayım" ifadesiyle duyurulmuştur (Snyder, 2008). Walker'ın ilanından sonraki on yıl boyunca, feminizmde yeni bir dönemin başladığını ifade eden pek çok popüler

kitap yayımlanmıştır. Leslie Heywood'un editörlüğünü üstlendiği kitabın ikinci cildi, bu dönemin çeşitliliğini ve çok boyutluluğunu analiz eden eserlerden alıntılar sunarak, üçüncü dalganın genel bir çerçevesini ortaya koymuştur (Snyder, 2008).

İkinci dalga gibi yeknesak bir yapı sergilemeyen üçüncü dalga, oldukça çeşitli ve analitik olarak farklı yaklaşımları bir arada barındırmaktadır. Baumgardner'a göre üçüncü dalga feminizmdeki çeşitliliği, feminizmin herkes için bireysel bir anlam taşıdığını ifade ederek açıklamış, tanım üzerinde ısrarcı olunmasını tembel bir düşünce biçimi olarak değerlendirmiştir. Üçüncü dalganın temel özellikleri, farklılık, yapısöküm (deconstruction) ve merkezsizleştirme (decentering) olarak tanımlanmıştır (Mann & Huffman, 2005). Snyder'a (2008) göre üçüncü dalga, feminist teorideki tikanıklıklara karşı geliştirdiği taktiksel yaklaşımlarla ikinci dalgadan ayrılmaktadır. Bu bağlamda, üçüncü dalga üç temel hamle yapmaktadır: İlk olarak, kadın kategorisinin çöküşüne bir çözüm olarak kesişimsel ve çok yönlü bir feminizm anlayışını benimsemekte, kişisel anlatıları öne çıkarmaktadır. İkinci olarak, postmodernizmin etkisiyle sentez yerine çok sesliliği, teorik doğrulama yerine eylemi savunmaktadır. Son olarak, cinsiyet savaşlarının ayrıştırıcı etkisine karşı feminist siyasetin sınırlarını esnekletiren ve kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemektedir (Snyder, 2008).

Mann ve Huffman (2005), ikinci dalgaya yöneltilen eleştirilerin farklılığa odaklandığını, ancak bunun iki zıt siyasi kampla sonuçlandığını belirtmektedir. İlk grup, kimlik politikalarını özgürleşmenin anahtarı olarak gören beyaz olmayan ve farklı etnik kökenlere sahip feministlerden oluşurken; ikinci grup, kimlik kavramını eleştiren ve özgürlüğü kategorilere direnişte arayan postmodernist ve postyapısalcı feministlerden meydana gelmektedir. İlk grup, ikinci dalganın "özcü kadın" anlayışını eleştirerek kadınlar arasındaki farklılıkların göz ardı edildiğini veya önemsizleştirildiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda, ikinci dalganın "biz" veya "kız kardeşlik" anlayışı, feminist etnosentrizmin bir aracı olarak değerlendirilmiştir (Spelman, 1988).

Sonuç olarak, üçüncü dalga, beyaz olmayan ve queer kadınlar gibi önceki dalgalarda temsil edilmediği düşünülen farklı kimliklere odaklanmaktadır. Feminist hareketin yalnızca cinsiyet ayırımına odaklanmasını eleştirerek sınıfsal farklılıklar, ırk ayrımı ve cinsel yönelim gibi faktörleri görmezden gelmenin eksikliklerini vurgulamaktadır. Üçüncü dalga feminizm, benzerlik yerine farklılığı, evrensel olan yerine

yerel olanı öne çıkararak dinamik, kapsayıcı ve çok boyutlu bir feminist yaklaşımı savunmaktadır (Didin, 2024).

1.2.2. Liberal, Radikal ve Kültürel Feminizm: Farklı Yaklaşımlar

Tarihsel süreç içerisinde feminist düşünce, farklı toplumsal ve kültürel koşullara bağlı olarak çeşitli yönelimler geliştirmiştir. Bu çeşitlilik, kadınların yaşadığı eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerle mücadele biçimlerini farklı kavramsal çerçevelerden değerlendiren akımların oluşmasına yol açmıştır. Kadın hakları mücadelesinde ilk gelişen, en eski tarihsel köklere sahip ve toplumsal etkisi en yaygın olan Liberal feminizm, ABD’de 18. Yy. sonlarında ortaya çıkmıştır. Bu akım, Aydınlanma Çağı'na ve dönemin etkili olayları olan Fransız Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Hareketi'ne uyum sağlamıştır. Liberal feminizm, Aydınlanma felsefesinin bir parçası olan doğuştan gelen haklara sahip olduğuna inandığı her bireyin, kadınların da bu haklara sahip olması gerektiğini vurgular. Bu nedenle, kadınların doğal haklarını kullanmalarını engelleyen her türlü engelin ortadan kaldırılması önemlidir. Aydınlanma Çağı'nın erkek düşünürleri arasında aklın ve rasyonalitenin sadece erkeklere ait olduğunu düşünenlerin karşısında, Liberal feminizm aklın üstünlüğüne inanır ve kadınların da bu üstünlüğe sahip olduğunu savunur (Donovan vd., 2009).

Liberal feminizm, Mary Wollstonecraft, Sarah Grimké ve Frances Wright gibi fikir sahibi kişilerin eserleriyle ortaya çıkmıştır. John Rawls, Immanuel Kant, John Stuart Mill ve John Locke gibi düşünürler tarafından ifade edilen siyasal felsefe, kadınların maruz kaldığı ekonomik ve siyasal haksızlıkların bir sonucu olarak kabul edilmektedir (Özsöz, 2008, s. 51).

Liberal feministlerin paylaştığı temel görüşler şunlar olarak özetlenebilir;

1- Akıl ve vicdan: Akıl ile Tanrı arasında yakın bir ilişki olduğunu ve bireysel vicdanın gerçeğin en güvenilir kaynağı olduğunu savunur.

2- Cinsel kimlik eşitliği: Kadın ve erkek arasında ruhsal ve akılcı olarak benzerlik olduğuna inanır ve cinsiyet eşitliğini savunur.

3- Eğitimin önemi: Toplumsal değişimin en iyi yolunun eğitim olduğunu ve eleştirel düşünme becerisinin önemli olduğunu vurgular.

4- Bireysel özgürlük ve bağımsızlık: Bireyin gerçeği keşfetmeye çalışan, rasyonel düşünen ve bağımsız bir etken olduğunu ve haysiyetin bağımsızlıkla ilişkili olduğunu ifade eder.

5- Doğal haklar: Doğal haklar doktrinini benimser ve kadınların siyasi haklarına odaklanır, özellikle oy verme hakkı gibi talepleri destekler (Donovan, 2005).

Eşitlik düşüncesini ilk kez Liberal feministler gündeme getirmiştir. Bu fikir, 1789'da gerçekleşen Fransız Devrimi'nin "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" bağlantılı olarak meydana gelmiştir (Dal, 2012, s. 23).

Liberal gelenek, kadınların siyasal ve sosyal düzende ataerkil kabuller nedeniyle sınırlı bir alanda hapsedildiğini ve işlevsiz hale getirildiğini savunur. Bu gelenek, kadınların varoluşsal olarak erkeklerle eşit olduklarına inanır ve yasal reformlar ve eğitim kanalıyla kadınların erkeklerle benzer haklara sahip olmaları gerektiğini vurgular. Kadınlar, eğitim fırsatlarına erişerek kendilerinin eleştirel bir bakış açısına sahip olmalarını ilerletmeli ve seçme-seçilme hakkını kazanarak bireysel özgürleşmelerini sağlamalı ve ataerkil sistemdeki eğilimlerin yıkılmasına yardımcı olmalıdır. Bu fikirler, Liberal feministlerin ortak paydasıdır ve kadınların ikincil konumdan kurtulma yolunda birleşirler (Demir, 2003, s. 8).

Liberal feminizmin hukuk ve siyaset odaklı çözüm arayışlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel dinamiklerini göz ardı ettiği eleştirileri, feminist düşüncenin yön değiştirmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında, özellikle New York ve Boston'da Radikal feminizm ortaya çıkmıştır. Bu kuram, medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar gibi politik etkinliklerde aktif rol alan ve bu süreçte toplumsal eşitsizlikleri derinden deneyimleyen bir grup "eylemci kadın" tarafından geliştirilmiştir. Bu kadınlar, 1960'lardaki toplumsal hareketlerin yetersiz kaldığına ve kadınların özgün sorunlarının görmezden gelindiğine inanarak, patriarkanın kadınların hayatındaki merkezi sorun olduğunu vurgulamışlardır (Donovan, 2005, s. 267).

Radikal feminist kuram, toplumsal cinsiyet ilişkilerini dönüştürmeyi hedefleyen kapsamlı bir eleştiri sunar ve bu bağlamda kadın ve erkek kimliklerinin yeniden yapılandırılmasını talep eder. Radikal feministlere göre, toplumlar iki temel kültür barındırır: bir yanda açıkça görülen ulusal erkek kültürü, diğer yanda ise gizli kalan

evrensel kadın kültürü (Demir, 1997, s. 68). Bu yaklaşıma göre kadınların kurtuluşu, bu evrensel kadın kültürünün toplum üzerinde belirleyici hale gelmesiyle mümkün olacaktır.

Radikal feministler, kadınlık özelliklerini yücelterek, kadınların erkeklerden farklı olduğunu vurgular. Bu farklılığın olumlu bir şekilde toplumsal düzenin merkezine yerleştirilmesini savunan bu yaklaşım, kadınların tarihsel olarak maruz kaldıkları baskının, eril kültürün hakimiyetinden kaynaklandığını belirtir. Bu nedenle, radikal feministler, dil ve kültürün eril yapısının dönüştürülmesi gerektiğini ifade eder. Kadın kültürünün değerlerinin egemen olduğu yeni bir toplum inşa etmenin zorunluluğunu dile getirerek, sadece bireysel değişimlerin değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal düzeyde köklü dönüşümlerin gerekliliğine inanmışlardır (Demir, 1997, s. 69).

Radikal feminist söylem, kadınların özgün özelliklerinin yüceltilmesi ve ataerkil toplumda genellikle aşağılanan ya da çarpıtılan kadınsı özelliklerin, özellikle yaratıcılık ve çocuk bakımı gibi değerlerin ön plana çıkarılması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, zamanla feminist hareketin odak noktalarını değiştirerek farklı bir yöne evrilmesine neden olmuştur (Ramazanoğlu vd., 1998, s. 31).

Radikal feministlerin bu söylemi, cinsiyet ve kadınların yaşamına dair toplumsal algıları kökten bir şekilde sarsmış ve dönüştürmüştür. Kadınların rollerine dair geleneksel kabulleri eleştirerek, kadınların yaşamlarının yalnızca biyolojik cinsiyetleriyle sınırlandırılmayacağı fikrini derinleştirmiştir. Bu açıdan radikal feminist söylemin, toplumsal cinsiyet ilişkilerine ve kadınların yaşamları hakkındaki algılara önemli ölçüde yön verdiği söylenebilir (Ramazanoğlu vd., 1998, s. 30).

Radikal feministler, kadının baskı altında olmasının temel nedeninin, cinsel sınıf sistemi olduğunu savunurlar ve bu sistemin kaldırılması gerektiğini vurgularlar. Bu bağlamda, cinsel sınıf sistemini ortadan kaldırmak için hangi adımların atılması gerektiği sorusu önem kazanmaktadır. Radikal feministlerin önerilerine göre, bu hedefin gerçekleştirilmesinde, biyolojik farklılıkların kanunlar önünde etkisini en aza indirecek üretim teknolojilerinin geliştirilmesi kritik bir rol oynayacaktır.

Geliştirilecek yeni teknolojiler, anneliğin geleneksel anlam ve işlevini kaybetmesine yol açabilir. Bu bağlamda, uygun yasal düzenlemeler hayata geçirildiğinde, bir kadının çocuk doğurmuş olması onun çocuğa bakmak zorunda olduğu anlamına gelmeyecek; benzer şekilde, çocuk büyütmek isteyen kişiler de çocuk doğurma

zorunluluğundan kurtulacaktır. Bazı radikal feministler, annelik kavramına ilişkin geleneksel anlayışı köklü bir şekilde eleştirmekte ve bu rolün toplumsal olarak yeniden tanımlanmasını talep etmektedirler (Demir, 1997, s. 66).

Radikal feminizmin ardından bazı feministler, kadın deneyiminin özgün değerlerini öne çıkarma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu düşünce temelinde Kültürel Feminizm, kadını "farklı" şekilde anlamlandıran teorilerden biridir. Bu teoriye göre, kadın gurur, kişisel güç ve toplumsal canlanma kaynağı olarak görülmelidir. Kültürel Feminizm, siyasal değişim yerine kültürel dönüşüme odaklanır ve bu dönüşüm, kadınlar arasında bir anaerkil yapının gelişmesini destekler ve kadın toplumunu dışıl etkiler ve değerler tarafından şekillendirilmiş bir şekilde tanımlar (Donovan vd., 2009: 70).

Kültürel feminizm'in önemli çıkış noktalarından biri, Matilda Joslyn Gage'in "Kadın, Kilise ve Devlet" eseri ile birlikte Elizabeth Cady Stanton'ın "Kadının İncili" ve "Anaerkillik" eserleri gibi çalışmalarıdır. Bu eserlerde Hristiyanlığın ataerkil yapısına eleştiriler getirilir. Stanton, dinin cinsiyetçi olmadığını ve kutsal kabul edilen kitaplarda yaratıcının cinsiyetinin her iki cinsiyeti de içerdiğini iddia eder. Ayrıca, antropolojik veriler üzerinden hareketle geçmişte anaerkil bir yaşamın var olduğunu, şu anda ise ataerkil bir düzenin hâkim olduğunu ve "amfiarki" (iki cinsiyetli), adı verilen eşitlikçi bir yönetim biçimine ulaşılması gerektiğini belirtir. Gage ise Margaret Fuller gibi, kadınların kendilerine özgü sezgisel bir yeteneğe sahip olduğuna inanır (Özsöz, 2008, s. 54).

Kültürel feminist geleneği Margaret Fuller tarafından başlatılmıştır. Fuller, "Kadın" adlı eserinde Avrupa'daki Romantik akımın ve Amerikan romantizminin etkisini takip ederek, Aydınlanma düşüncesinin bilginin akıl merkezli, objektif ve mekânîk yapısına eleştiri getirir. Duygusal, sezgisel ve organik bir yaklaşımı savunarak, bireycilik anlayışının parçacıl yapısını aşarak her bireyin özgün, birbirinden farklı bir tohum olarak düşünülmesi gerektiğini öne sürer. Kadınlar da kendi içlerinden gelen doğrultuda hareket ederek kendilerini belirlemeli ve yalnızlık da dâhil olmak üzere kendi tercihlerini yapabilmelidir. Bu şekilde, kadınlar kendi topluluklarına sevgi besleyebilir ve benzer deneyimler paylaşan diğer kadınlarla yakınlaşabilir. Kadınlar arasındaki iletişim, doğaya araçsal bir yaklaşımı benimseme ve toplumlar arası sürtüşmeleri en aza indirme potansiyeline sahiptir (Yörük, 2009, s. 74).

Kültürel Feministler, kadınların siyasi katılımını teşvik etmişlerdir. Ancak bu teşvikin temel sebebi, erkeklerle eşit olmak için değil, kadınların kendi kültürel değerlerini ve perspektiflerini kamusal alanda ifade edebilmelerini sağlamak ve toplumsal çatışmaları azaltmak, uluslararası mücadeleleri sonlandırmak ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacını taşımaktadır (Yörük, 2009: 68).

Kültürel feminizmin ardından bazı feministler, kadınların ezilmesinin ekonomik sistemlerle doğrudan bağlantılı olduğunu savunmuşlardır. Bu görüşlerin etkisiyle 19. yüzyılın sonlarında Marksist ve sosyalist feminizm akımları ortaya çıkmıştır. Marksist ve Sosyal feminizm, 19. yüzyılın sonlarına doğru Liberal feminizme eleştiriler artış göstermiş ve bu eleştirilerle birlikte tartışmalar yoğunlaşmıştır. Eleştirilerin odak noktası, liberal feminizmin kadın sorunlarının çözümü için yeterli adımları atmadığı ve kadınların eşitsizlikle mücadele etmek için gerekli olan dönüşümleri gerçekleştiremediği yönündedir. (Sevim, 2005, s. 64). Marksist feministler kadın sorunlarına çözüm bulmakta Liberal feminizmin yeterli olmadığını kabul etmişlerdir.

Marksistlere göre kadınların baskı altında kalmasının en önemli sebebi kapitalizmin olmasıdır. Bu sorunun çözümünün ise sosyalist bir sistemle mümkün olduğunu savunmaktadırlar. Sosyalist sistemle birlikte sınıfsal ayrımların kalkacağını kadınların ekonomik anlamda özgürlüklerini kazanacakları, bundan dolayı da erkeklerle eşit olacağı savunulmaktadır. Marksist feminizmin, üzerinde durduğu en önemli kavramlar “sınıflı toplum, kapitalizm ve ekonomidir”. Marksistlere göre “Erkek burjuvazidir ve karısı proletaryayı temsil eder” (Engels, 2008).

Erkeğin kadına göre daha güçlü maddi dayanağa sahip olması görüşü hakimdir ve bu görüş sadece kırsal alanlar da değil modern dönemde yaşayan ailelerde de geçerliliğini korumaktadır (Onat, 2020, s. 11). “Tek eşlilik, önemli servetlerin bir elde –bir erkek elinde toplanmasından ve bu servetlerin başka hiç kimseye değil, bu adamın çocuklarına kalması isteğinden doğdu” ifadesinde bulunan Engels, erkeğin, ekonomik egemenliği elinde bulundururken, kadına karşı da baskın bir pozisyona çıktığını ifade eder. Marksist feminizm, bu bağlamda “Sosyalist feminizmle birlikte”, kadının özgürleşmesi için sınıf ayrımı olmayan bir toplumun vazgeçilmez olduğunu savunur. Ayrıca, “bilinç yükseltme” (praxis olarak da bilinen) kavramına (yani devrimci bilince ulaşmaya) da vurgu yaparlar (Özsöz, 2008, s. 53).

Sosyalist feminizm, Marksist feminizmin yeni dalgası olarak da adlandırılır ve Radikal feminizmi destekleyenlerin, Marksizm ile olan mücadelelerinden sonra ortaya çıkmıştır (Ramazanoğlu, 1998, s. 33). Özetle Sosyal feminizm, Marksist feminizmin yerini almıştır. Özellikle sınıfsal ayrımın sıkıntılarını yineleyen Sosyal feminizm, ataerkilliğinde sınıfsal farklılık kadar belirleyici olduğunu vurgular. Marksist yaklaşımının, kadını baskı altında tutan ev ve iş yerindeki ataerkilliği, savunmada yetersiz olduğunu destekleyici bir tutum sergiler. Sosyal feminizmin, Radikal ve Liberal feminizmden, farklı olarak kadını sadece bir cinsiyet kavramı üzerinden değil sınıfsal ve ekonomik koşullarını da ele alarak değerlendirmiştir ve Sosyal feminizm özellikle üzerinde vurgu yaparak durduğu “emeğin yeniden üretimi” ve “evdeki emeğin ekonomik değeri” dir (Onat, 2020, s. 14).

Marksist Feministler, sınıfsal yapıya odaklanırken erkek egemenliğini yeterince vurgulamamışlardır. Öte yandan, Sosyalist Feministler sınıfsal ayrımdan kaynaklanan baskının önemli boyutlarını göz önüne alarak ataerkillik kavramıyla kapitalizmin bağlantısını gösteren kendine has bir politika anlayışı sergilemişlerdir (Arat, 2010, s. 71). Engels'e göre Sosyalist Feminizmde kadınlar için gerçek bir toplumsal eşitlik ve özgürleşme ancak erkeklerle eşit haklara sahip oldukları durumda mümkün olabilir. Bu bağlamda, Engels kadınların toplumsal üretim sürecine aktif olarak katılmalarını, geleneksel aile yapısının sona ermesini ve ev işlerinin kamusal alanda yapılarak kadının emeğinin değer kazanmasını önerir. Ona göre, ev içi işlerinin kamusal alanda yapılmaya başlanmasıyla kadınlar emeklerinin karşılığını alacak ve toplumsal alanda daha fazla özgürlük ve eşitlik elde edebileceklerdir (Engels, 1884, s. 98).

Ekonomik ve toplumsal eşitlik arayışlarının ötesinde, bireysel özgürlük kavramı da feminist tartışmaların odağı haline gelmiştir. Bu süreçte gelişen Varoluşçu feminizm, kadının her türlü toplumsal kurumlar ve sınırlayıcı normlardan ayrı tutularak kendi öz iradesini ortaya koyarak özgürleşme arayışını vurgular. Simone de Beauvoir, kadının toplum içindeki konumunu içkinlik ve aşkınlık kavramlarıyla açıklamaktadır. İçkinlik, kadının belirsizlik, önemsizlik ve olumsuz temsillerle ilişkilendirildiği durumu ifade ederken, aşkınlık ise rasyonalite ve güçle bağlantılıdır. Kadının kimliği, genellikle içkinlik ve aşkınlık ölçütlerine göre belirlenir (Direk, 2009, ss. 15-16).

Toplumsal yapı, mevcut kültürel değerlerin cinsler arasındaki eşitsizlikleri sürdürdüğü bir düzen olarak görülmektedir. Simone de Beauvoir, kadınların eşitlik için kendi çabalarını göstermesi gerektiğini savunur. İş ve ücret konusunda kadın ve erkeğin aynı koşullarda yer alabileceği bir sistem önermektedir. Ayrıca Beauvoir, evliliğin cinsel özgürlüğün ön plana çıktığı bir ilişki biçimine dönüşmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu sistemde çocukların devlet tarafından yetiştirilmesi ve ailelerin üretim sürecine daha fazla katılabilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle çocuk bakımıyla zaman kaybetmeyen ebeveynlerin, üretime katkıda bulunabilecekleri bir aile yapısı hedeflenmektedir (Yıldırım, 2019, s. 149).

Ataerkil ilişkiler içinde kadınlar genellikle bağımlı ve nesne konumunda görülerek doğallaştırılmıştır. Kendilerini özne olarak tanımlayabilmek için, kadınların toplum tarafından atanan rolleri reddetmeleri gerekmektedir. Kadınların kurtuluşu ancak kolektif bir şekilde gerçekleşebilir ve en önemlisi, kadının ekonomik olarak ilerlemesini gerektirir. Kadının kurtuluşunun ilk adımı ekonomik özgürlüğüdür, ancak bu tek başına yeterli bir adım olmayacaktır (Çakır, 2008, s. 188).

Kadının kurtuluş sürecinde ekonomik bağımsızlık önemli bir başlangıç olsa da tek başına yeterli değildir. Bu noktada, kadınların yaşadığı eşitsizliklerin görünür hâle getirilmesi amacıyla sosyal medya temelli dijital feminizm hareketi gelişmiştir. Dijital feminizm, kadınların yaşadığı sorunlar, sosyal medya aracılığıyla tüm kadınlara ulaştırılıp, ilgi çekmek ve farkındalık sağlamak amaçlanmıştır. Bu süreçte, farklı etnik kökenlere sahip ve farklı bölgelerde yaşayan kadınlar arasında birlik ve dayanışma hissi oluşmaktadır. Dijital ortamda gerçekleşen toplumsal eylemler ve feminist hareketlerin kesiştiği noktada "dijital feminizm" veya "dördüncü dalga feminizm" kavramları ortaya çıkmıştır. Bu sayede kadınlar, farklı coğrafyalardan birbirine yabancı olan kadınlarla bağ kurarak topluluk hissi oluşturabilmektedir (Akan & Gürhan, 2020, s. 9).

Dördüncü dalga feminist hareket, feminizmin dijital platformlara taşınması ve internet üzerinden yaygınlaşması anlamına gelir (Alikılıç & Baş, 2019, s. 91). Bu hareket, sosyal medya, bloglar, çevrimiçi forumlar ve diğer dijital araçlar aracılığıyla feminizmle ilgili konuları tartışmak, farkındalık yaratmak ve eylemler gerçekleştirmek amacıyla aktif olarak faaliyet gösterir. Dördüncü dalga, özellikle genç kadınların dijital aktivizme katılımını ve kadın hakları mücadelesini yeni bir boyuta taşımıştır.

Sosyal medya, kadınlar ve feministler için kampanyalar düzenleme ve farkındalık oluşturma fırsatı sunar. Bu platformlar sayesinde iş birliği yaparak, mesajları daha geniş bir kitleye ulaştırabilirler. Ayrıca, haber medyasının da kullanılması, etkinin daha fazla insan tarafından fark edilmesini sağlar. Bu şekilde, kadın haklarıyla ilgili konuları yaymak ve toplumda farkındalık yaratmak amaçlanır (Guha, 2015, s. 156).

Dijital feminist aktivizm, yeni bir feminist hareket türüdür ve feminist fikirlerin yayılması, bilginin paylaşılması ve insanları harekete geçirmek için yeni araçlar ve stratejiler sunar. İnsanlar, sosyal medya platformlarından (örneğin Tumblr, Facebook, Twitter, Instagram) ve diğer dijital ortamlardan feminist aktivizme katılırlar. Dijital feminizmde, katılımcılar ayrıca akıllı telefon uygulamaları gibi yeni platformları da kullanarak feminist aktivizme dâhil olurlar. Bu şekilde, feminist hareketin geniş bir kitleye ulaşması ve etkisinin artması hedeflenir (Gedik, 2020, s. 125). Sosyal medya platformları, kadınların seslerini duyurma ve toplumun farkındalığını artırma konusunda önemli bir araç haline gelmiştir (Kaya, 2018, s. 566).

1.2.3. Çok Boyutlu Tahakküm: Kesişimsellik Yaklaşımı

Feminizmin tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen üçüncü dalga feminizmine önemli bir teorik katkı sağlayan yaklaşımlardan biri, ırksal eşitlik savunucusu ve feminist aktivist Kimberle Crenshaw tarafından öncülük edilen “kesişimsellik” yaklaşımıdır. Kadın hareketinin üçüncü dalgasıyla birlikte, kesişimsellik kavramı 1990’lı yıllardan itibaren feminist literatüre girmiştir. Kesişimsellik çalışmaları, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi faktörlerin nasıl birbirleriyle kesiştiğine ve birbirlerini nasıl yeniden şekillendirdiğiyle ilişkilidir. Kesişimsellik yaklaşımı, feminist teoride farklı gruplandırmaların “toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite, sınıf, göçmenlik durumu, yaş, din vb.” birbirleriyle ilişkilendirilerek ele alınmasını sağlayan bir perspektiftir. Bu yaklaşım, diğer yaklaşımlardan farklı bir bakış açısı sunarak yeni bir alan oluşturmuştur. Ayrıca, kesişimsellik yaklaşımı, kadınlar arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlik ilişkilerini düzeltme amacı taşıyan iktidar ile ilişkilerinde eşitsizlikleri azaltma amacıyla siyasi bir girişim olarak da kabul edilebilir (Akgül, 2021, s. 1077).

Crenshaw, aynı zamanda bir hukukçu olarak, siyah işçi kadınlarının iş yaşamında karşılaştığı haksızlık ve baskıya karşı mücadelelerinde bu yaklaşımı kullanarak önemli hukuki davaları savunmuştur. Bu bağlamda, Crenshaw'ın kesişimsellik yaklaşımı, siyahi

kadınların Amerika'da hem ırk ayrımcılığı hem de cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadır. Crenshaw'a göre, ırk ve cinsiyetin ayrı ayrı değerlendirilmesi ve tahakkümün sadece tek bir boyutta ele alınması, siyah kadınların karşılaştıkları ayrımcılığın iki farklı tahakküm biçiminin kesişiminden kaynaklandığını ve siyah kadınların deneyimlerinin görünmez kılınmasına neden olduğunu ifade etmektedir (Kemahlı Garipoğlu vd., 2023, s. 1143). Crenshaw, bu yaklaşımıyla ayrımcılığın çeşitli biçimlerinin kesiştiği noktaları ortaya koymakta ve kadınların genel olarak baskı altında olduğunu kabul etmekle birlikte bazı kadınların kadınlık kimlikleriyle birlikte diğer kimliklerine bağlı olarak çifte bir baskıya maruz kaldığını göstermektedir (Crenshaw, 1989).

Crenshaw'ın kesişimsellik kavramı, feminist yaklaşıma yeni bir bakış açısı getirerek toplumsal cinsiyetin diğer kategorilerle, örneğin ırk, etnisite ve sınıf gibi, nasıl ilişkili olduğunu incelemektedir. Bu yaklaşım, üçüncü dalga feminizmle birlikte ortaya çıkmış ve özellikle siyah kadınlar ile Anglo-Amerikan-Batı Avrupa dışındaki ötekileştirilmiş kadınların maruz kaldığı çoklu baskı, ayrımcılık ve şiddet gibi sorunlara odaklanmıştır. Kesişimsellik kavramı, farklılık temelli feminist teori ve metodolojiyi anlamak için kullanılmaktadır. Bu da kadın deneyimlerinin monolitik olmadığını ve farklı kimliklerin ve deneyimlerin etkileşim içinde olduğunu vurgulamaktadır (Sarigöl, 2020, s. 338). Crenshaw'un makalesinde, kesişimsellik üç farklı şekilde ele alınmaktadır. İlk olarak, yapısal kesişimsellik, siyah kadınların deneyimlerinin beyaz kadınların deneyimlerinden farklı olduğunu vurgular. Siyasi kesişimsellik ise feminist ve ırkçılık karşıtı politikaların paradoksal olarak siyah kadınları marjinalleştirebileceğini ifade eder. Son olarak, temsili kesişimsellik, siyah kadınların kültürel temsillerinin nasıl kendi konumlarını etkileyebileceğini tartışır. Bu üç tür kesişimsellik, siyah feminizmin önemli bir odak noktasını oluşturur (Avcil, 2020, ss. 1305-1306).

Kesişimsellik yaklaşımı, toplumsal grupların deneyimlerini ve kimliklerini birleştirerek, farklı sosyal yapılar arasındaki etkileşimi ve kesişimlerini anlamaya çalışan bir teorik çerçevedir. Bu yaklaşım, toplumsal sorunları tek boyutlu olarak ele almak yerine, ırk, cinsiyet, sınıf, etnisite, cinsel yönelim, yaş, engellilik, medeni durum gibi farklı sosyal kategorilerin birbirleriyle etkileşimini ve birleşimini göz önünde bulundurur. Kesişimsellik yaklaşımı, sorunların ve ayrımcılığın karmaşıklığını anlamak için tek bir kategoriye odaklanmak yerine, bu kategorilerin bir araya geldiği noktalarda nasıl

etkileşimlerin ortaya çıktığını inceler (Sarigöl, 2020, s. 342). Bu yaklaşım, toplumsal eşitsizlikleri daha bütüncül bir şekilde analiz etmeyi ve çeşitli kimliklerin ve deneyimlerin bir araya geldiği noktalarda ayrımcılığı eleştirmeyi amaçlar. Kesişimsellik yaklaşımı, siyah feministlerin deneyimlerinden yola çıkarak gelişmiş olmasına rağmen, daha sonra farklı alanlarda da genişletilmiş ve kullanılmıştır. Bu yaklaşım, toplumsal sorunlara daha kapsamlı ve çok boyutlu bir bakış açısı sunarak, farklı grupların deneyimlerini ve eşitsizlikleri anlamak ve eleştirmek için önemli bir teorik araç haline gelmiştir (Çapar, 2019, ss. 3-4).

1.3. Kadın ve Mekân: Feminist Teorik Yaklaşımlar

Feminizmin odak noktası kadınlardır. Kadınların toplumdaki konumu, ev içindeki ve kamusal alandaki rolleri, ataerkil düzenin etkisiyle karşı karşıya kaldıkları baskılar ve cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikler geniş çapta ele alınan temel meselelerdir. Kadınların ezilmesi ve sömürülmesi ile ilgili sorunların geçmişten günümüze devam ettiğini görmek, bu konuların hâlâ tartışılmakta olmasının temel nedenlerinden biridir. Bu bağlamda, kadınların sorunlarına dair süregelen tartışmalar, feminizm içinde yeni söylemlerin, eylem biçimlerinin, algıların ve teorik yaklaşımların doğmasına yol açmıştır (Taş, 2016, s. 59).

Toplumsal cinsiyet ve kentsel mekân arasındaki ilişki, günümüzde disiplinler arası bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bu alan özellikle feminizm ve coğrafya disiplinlerinin kesişiminde gelişmiş; toplumsal cinsiyetin mekânsal düzlemdeki konumlanması, yalnızca kültürel normlarla değil, aynı zamanda ekonomik ve ideolojik yapılarla birlikte ele alınmaya başlanmıştır (Massey, 2001).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal örgütlenme biçimlerinin temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmekte ve bu yönüyle kentsel mekân analizlerinde belirleyici bir konum kazanmaktadır. Feminist kuramın özellikle 1970'lerden itibaren coğrafya disipliniyle etkileşime girmesiyle birlikte, kentsel mekân analizlerine yeni bir boyut kazandırdığı görülmektedir (Peake, 2009). Bu süreçte feminist perspektif, kentsel formun üretimi ve yeniden üretimi süreçlerinde kadınların toplumsal rollerine, sınıfsal konumlarına ve gündelik yaşamdaki pratiklerine odaklanarak, kentsel teoriye ve demokratikleşme tartışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur (Peake, 2009, s. 323).

1.3.1. Özel Alan – Kamusal Alan Dikotomisi

Tarihsel olarak incelendiğinde, özel ve kamusal alan arasındaki ayrımın kökenlerinin Antik Yunan'a kadar uzandığı ve bu ayrımın biyolojik farklılıklar üzerinden meşrulaştırılarak erkeklerin iktidarını koruma amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Antik Yunan demokrasisi, özgür erkeklerin hâkimiyetine dayalı bir sistem olup kadınları ve köleleri bu sürecin dışında bırakmıştır. Kadınların vatandaş sayılmaması, onların doğaları gereği yönetim ve kamusal alana uygun olmadıkları varsayımı üzerine inşa edilmiştir. Bu anlayış, toplumsal hayatı "polis" ve "oikos" olarak iki alana ayırmıştır. "Polis", erkeklerin yönetime, özgürlüğe ve kamusal etkinliğe erişim sağladığı alan olarak tanımlanırken, "oikos" ev içi yaşamın, zorunluluğun ve belirlenmişliğin alanı olarak kabul edilmiştir (Günindi Ersöz, 2015). Bu ayrım, erkekleri kamusal alanın egemen öznesi yaparken, kadınları özel alanla sınırlandırmış ve onların toplumsal karar alma süreçlerinden dışlanmalarına zemin hazırlamıştır. Kadınlar bu sistem içinde yalnızca ev içi rollerle tanımlanmış, kamusal varlıkları bastırılmıştır. Feminist hareketler, yaklaşık iki yüzyıldır kadınların bu tarihsel ayrımcılıkla mücadelesine öncülük etmiş, özel/kamusal ayrımının cinsiyetlendirilmiş doğasını sorgulamıştır. Özellikle kadınların biyolojik cinsiyetleri temel alınarak dışlandıkları bu yapıya karşı geliştirdikleri eleştiriler, toplumsal dönüşüm süreçlerinin başlangıcını oluşturmuştur (Günindi Ersöz, 2015).

Modern feminist teoriler ise bu mücadelenin kuramsal temelini derinleştirmiştir. “Kadınlık” ve “erkeklik” kavramlarının doğal değil, sosyal olarak inşa edilmiş kimlikler olduğunu vurgulayan bu teoriler, toplumsal cinsiyetin bir normlar sistemi olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar, bu inşa edilmiş kategorilere dayanılarak kamusal alandan dışlanmalarına karşı çıkmakta ve “bedenimiz bize aittir” söylemiyle bireysel haklarını savunmaktadırlar. Böylece feminist kuram, tarihsel olarak inşa edilmiş iktidar ilişkilerini görünür kılarken, kadın öznesinin yeniden tanımlanmasına da olanak tanımaktadır (Günindi Ersöz, 2015)

Aydınlanma düşünürleri de, kamu/özel ayrımı yaparak erkeği kamusal alanla, kadını ise özel alanla özdeşleştirerek cinsiyete dayalı bir alan düzenlemesi oluşturmuşlardır. Aydınlanma, bilimin üstünlüğünü ve aklın zaferini yüceltirken, kadın bedeni, özellikle "uterus," irrasyonelliğin kaynağı olarak algılanmıştır. Bu irrasyonelite

korkusu, kadınların kamusal alandan dışlanması için temel bir gerekçe olarak kullanılmıştır (Entwistle, 2012, s. 225).

Habermas'a göre, burjuva toplumunun ortaya çıkışıyla birlikte, devlet ile toplum arasındaki gerilimler sonucunda kamusal alan, eşit haklara sahip yurttaşların fikirlerini özgürce ifade edebildikleri bir tartışma alanı olarak şekillenmiştir (Özbek, 2004).

Habermas'ın kamusal alan kavramı, tarih boyunca birçok feminist eleştirinin odağı olmuştur. Fraser (2004), kamusal alanda tartışılması gereken ortak çıkarın belirsizliği üzerine durur. Fraser'a göre, kamusal ve özel olanın ne şekilde tanımlanacağı önceden kesin bir şekilde belirlenemez. Örneğin, kadınlara yönelik ev içi şiddet, feministler tarafından kamusal alanda tartışılması gereken bir ortak mesele olarak görülürken, toplumun büyük bir kesimi bunu özel bir konu olarak değerlendirebilir. Bu durum, Habermas'ın kamusal alan kavramında ifade edilen "ortak iyi" veya "ortak çıkar"ın net bir şekilde tanımlanamamasını eleştiren önemli bir noktadır (Fraser, 2004, s. 124). Bu eleştirel yaklaşımın yansımaları, 1960'lı yıllarda İkinci Dalga Feminizm'in öncülük ettiği "kişisel olan politiktir" sloganında da açıkça görülmektedir. Bu söylem, kadınların gündelik yaşamda maruz kaldığı ayrımcılıkların bireysel değil, yapısal ve politik temellere dayandığını vurgulamış; aile, evlilik ve annelik gibi geleneksel kurumlar üzerindeki iktidar ilişkilerini sorgulamaya açmıştır (Bora, 2009, s. 818). "Kişisel olan politiktir" anlayışı, kadınların özel alana hapsedilmesinin ardında yatan toplumsal mekanizmaları görünür kılarak, cinsiyet eşitsizliğine yönelik kuramsal bir eleştiri geliştirmiştir.

Bu bağlamda Simone de Beauvoir (1993) da, "kadın doğulmaz, olunur" ifadesiyle toplumsal cinsiyetin biyolojik değil, kültürel ve politik süreçler yoluyla inşa edildiğini belirtmiştir. Simone de Beauvoir, kadınların kamusal yaşamdan dışlanarak özel alanla sınırlandırılmasının, kamusal alanın tarihsel olarak erkek egemen bir yapıya sahip olduğunun göstergesi olduğunu savunur. Kamusal ve özel alan arasındaki sınırların iktidar ilişkileri tarafından belirlendiği bu yapı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mekânsal bir boyutu olduğunu da ortaya koymaktadır (Kemahlı Garipoğlu, 2021, s. 93). İktidar ilişkileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, kadınların özel alana yönlendirilmesi ve bu alanın kadınlıkla ve mahremiyetle özdeşleştirilmesi, feminist kuramda "kişisel olan

politiktir” söylemiyle ifade edildiği üzere, toplumsal olarak inşa edilmiş politik bir yapıyı temsil etmektedir (Alkan, 2000, s. 76–77).

Tarih boyunca erkeklerin kamusal alanla, kadınların ise özel alanla ilişkilendirilmesi, kadınların mekânsal hareket özgürlüğünü sınırlayarak erkek egemenliğini pekiştirmiş ve kadınların kendilerini gerçekleştirmelerine yönelik ciddi bir eşitsizlik yaratmıştır. Bu bağlamda feminist kuramlar ve feminist coğrafya tartışmaları, kamusal ve özel mekân ayırımına karşı çıkarak bu ayırımın kadınların özel alanda baskı ve sömürüye maruz kalmalarını meşrulaştırdığını savunur (Benhabib, 1996, s. 255). Bondi (2005), kamusal-özel ayırımının ideolojik düzeyde bir kodlama olduğunu ve gerçek bir ayırımı yansıtmadığını vurgulayarak bu yaklaşımı eleştirir. Feminist tartışmalar, bu ayırımın yapısal eşitsizlikleri devam ettiren bir ideolojik araç olduğunu ileri sürmektedir.

Massey (2001), toplumsal cinsiyetin mekânsal düzlemdeki konumlanışının yalnızca kültürel normlarla değil, aynı zamanda ekonomik yapı ve dönüşümlerle de şekillendiğini savunur. Kadının ev içiyle sınırlandırılmış konumunun, ekonomik gelişmelerle birlikte dönüşmeye başladığını ileri süren Massey, özellikle kadınların ücretli iş gücüne katılımının artmasıyla birlikte, daha önce özel alanla özdeşleştirilen ev merkezli yaşamdan çıkarak kamusal alanda görünür hale geldiklerini belirtmektedir (ss. 179–182). 1960’lı yıllardan itibaren, hane gelirinin yetersiz kalması ve yaşam maliyetlerinin artmasıyla birlikte, kadınların ücretli istihdam alanlarına yönelerek kamusal yaşamda daha görünür hale geldikleri gözlemlenmektedir. Ancak bu gelişme, kadınların kamusal alandaki ekonomik rollerine ek olarak, ev içindeki geleneksel sorumluluklarını da sürdürmeleri nedeniyle, toplumsal cinsiyet temelli yük paylaşımında eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Dolayısıyla kadınlar hem üretken emek hem de yeniden üretim emeği açısından çift yönlü bir yüklenim altına girmiştir (Mackenzie, 2002). Ev dışında ücretli çalışmak zorunda kalan kadınların sayısında artış yaşanırken, bu kadınların ev içi bakım yükümlülüklerini çoğunlukla kadın akrabalarıyla paylaşarak sürdürdükleri gözlemlenmektedir (Acar Savran, 2002, s. 257). Kadınların istihdam alanına girişleri büyük ölçüde hizmet sektöründe yoğunlaşmış; bu sektör ise, ev içindeki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ücretli çalışma yaşamındaki bir uzantısı olarak yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, kadınların büyük bir kısmı; düşük ücretli, düşük statülü, sosyal güvenlik yoksun, güvencesiz ve kısmi zamanlı istihdam biçimlerinde yer almakta; bu işler ise toplumsal cinsiyet kalıpları doğrultusunda “kadına uygun”

meslekler olarak tanımlanmaktadır (Mackenzie, 2002, ss. 250–259). Özetle, kadınlar, ücretli emekle birlikte ev içi sorumluluklarını da taşımaya devam etmiş, böylece toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri pekişmiştir. Kadın istihdamı çoğunlukla hizmet sektöründe, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşmıştır.

1.3.1.1. Feminist Mekân Teorisi ve Eleştirileri

Feminist mekân teorisi, toplumsal cinsiyetin fiziksel ve sosyal mekânda nasıl somutlaştığını inceleyen bir yaklaşımdır. Bu teori, kadınların mekânsal deneyimlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden etkilendiğini ve bu durumun toplumsal yapılar tarafından sürekli yeniden üretildiğini vurgular. Feminist eleştirmenler, kamusal ve özel alan ayrımının kadınları toplumsal hayattan izole ettiğini ve bu ayrımın cinsiyet eşitsizliğini derinleştirdiğini ifade etmektedir. Kadınların evle ilişkilendirilip kamusal alandan dışlanması, erkeklerin kamusal alan üzerindeki hâkimiyetini pekiştiren bir yapı oluşturmuştur. Mekân bu bağlamda, yalnızca bir fiziksel ortam değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir alan olarak değerlendirilir (Alkan, 2000).

Batı merkezli feminist teorilere yönelik eleştiriler, bu yaklaşımların kadın ve mekân arasındaki ilişkiyi sınırlı bir perspektiften ele aldığını öne sürmektedir. Özellikle Batı bağlamındaki feminist eleştiriler, daha çok ev içi alanlara odaklanmış, kadınların kamusal mekânda karşılaştığı engelleri yeterince ele almamıştır. Kadınların yalnızca ev içindeki rollerini incelemek, onların kamusal mekândaki varoluş biçimlerini ve bu mekânlarda karşılaştıkları toplumsal sınırlamaları görünmez kılabilir. Bu tür sınırlı yaklaşımlar, farklı sınıf, kültür ve etnik kökenlerden gelen kadınların mekânsal deneyimlerini de kapsam dışı bırakmaktadır. Oysa toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ev içi ve kamusal mekânda birbirine bağlı dinamiklerle şekillenmektedir. Kesişimsellik perspektifinin feminist mekân teorisine dâhil edilmesi gerektiği yönündeki eleştiriler, kadınların mekânsal deneyimlerinin yalnızca toplumsal cinsiyetle değil, aynı zamanda ırk, sınıf ve etnik köken gibi diğer kimlik unsurlarıyla da kesiştiğini ortaya koyar. Kesişimsellik, mekânın farklı kadın gruplarını nasıl marjinalize ettiğini ve bu eşitsizliklerin fiziksel mekânın tasarımından kültürel normlara kadar birçok boyutta nasıl yeniden üretildiğini anlamak için vazgeçilmez bir araçtır. Feminist teorinin bu tür

kesişimsel yaklaşımlarla zenginleştirilmesi, toplumsal mekânda kadınların deneyimlerini daha kapsayıcı bir şekilde analiz etmeye olanak sağlar (Alkan, 2000, ss. 72-85).

Sonuç olarak, feminist mekân teorisi, kadınların mekânsal deneyimlerini anlamlandırma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini eleştirme açısından önemli bir katkı sunar. Ancak bu teori, kesişimsellik ve kültürel farklılıklar gibi unsurların dâhil edilmesiyle daha kapsayıcı bir hale gelebilir. Bu eleştiriler, feminist mekân teorisinin yalnızca kadınların mekânsal deneyimlerini değil, aynı zamanda bu mekânların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl yeniden ürettiğini de derinlemesine incelemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

1.3.1.2. Mekânın Planlamasında Eril İzdüşümler

Mekân ile cinsiyet arasındaki ilişki, kimi zaman fiziksel özellikler, kimi zaman ise toplumsal roller temelinde değerlendirilmektedir. Toplumsal algılar kadınları daha çok şefkat ve duygusallık gibi özelliklerle, erkekleri ise nesnellik ve rasyonalite gibi çalışma hayatına atfedilen olgularla ilişkilendirmektedir. Bu algı, mekânların toplumsal roller doğrultusunda ayrışmasına yol açarak kadın ve erkek mekânlarının belirgin şekilde farklılaşmasını beraberinde getirmektedir (Özaktan, 2018).

Özaktan (2018), mekânın taşıdığı cinsiyetçi kodların insanların taşıdığı kodlardan farklı ve sürekli olmadığına, toplum algısının zamanla değişmesiyle bu kodların da değişebileceğine dikkat çekmektedir. Mekânın belirli bir cinsiyete sahip olup olmadığı ya da baskın cinsiyetçi öğeler taşıyıp taşımadığı belirsiz bir tartışma konusudur. Ancak, mekânın cinsiyetle ilişkisinin fiziksel bedenden çok toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden şekillendiği görüşü baskındır. Toplumsal cinsiyetin kentsel yaşamda erkek hâkimiyetiyle kendini gösterdiği, kent mekânlarının erkek merkezli olarak eril bir yapı sergilediği ve bu durumun, kentteki karar alıcıların genellikle erkek olmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Akkirman, 2017).

Aktaş (2017), "Kadının yeri evidir" anlayışıyla kentsel mekânların kadınları dışlayıcı ve eve kapatıcı bir yaklaşımla şekillendiğini, bu nedenle kadınların kent içindeki hareket özgürlüğünün kısıtlandığını belirtmektedir. Cinsel kimlik oluşumunda diğer cinsiyetin özelliklerini dışlama pratiği, erkeklerin hem kentsel hem kırsal alanlarda izole edilmiş, yalnızca erkeklere özgü mekânların oluşumuna yol açmıştır. Bu tür eril mekânların en yaygın örneklerinden biri kahvehanelerdir. Kahvehaneler, ataerkil

değerleri pekiştirerek hegemonik erkeklik algısını yeniden üretmektedir. Çağ (2021), bu eril mekânların kamusal alanlarda yer aldığına ve kadınların bu alanlara dâhil olmasının genellikle "rahatsızlık" ve "Bu burada ne işi var?" gibi tepkilerle karşılandığına dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, erkeklerin özel alan toplanmalarına dâhil olmasında "kaçışma" hissinin ortaya çıkması, kamusal ve özel alanların cinsiyete dayalı rol dağılımını açıkça göstermektedir.

Kaypak (2014), kentlerin hem kadınlara hem de erkeklere birlikte yaşam olanakları sunuyor gibi görünmesine karşın, toplumsal cinsiyet perspektifinden incelendiğinde, bu kentlerin büyük ölçüde eril bir zihniyetle yapılandırıldığını ifade etmektedir. Özellikle kamusal alanlar, erkek egemenliğini yansıtan özelliklerle tasarlanmıştır. Yetersiz aydınlatılmış sokaklar, güvensiz ulaşım araçları ve ataerkil değerlerin pekiştirildiği kahvehane gibi mekânlar, kadınların kentteki hareket özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin erkek odaklı yapısı, bu eril mekân anlayışını daha da pekiştirerek kadınların kent yaşamındaki eşit katılımını zorlaştırmaktadır (Akkirman, 2017).

Oğuz ve Atatimur (2008), kent içinde cinsiyetçi mekânların oluşumunun, kadınların yalnızca kendilerine ayrılmış alanlarda hareket etmek zorunda kalmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu mekânsal ayrışma, erken endüstri toplumlarında şekillenmeye başlamış ve kadınların hareket alanını ev ve komşuluk birimleri ile sınırlamıştır. Günümüzde de bu anlayışın devam ettiği görülmekte; kadınlara genellikle özel alanlar atfedilirken, erkekler kamusal alanlardaki hakimiyetlerini sürdürmektedir.

Tuncer (2015), kadınların kamusal alanlarla kurduğu ilişkinin, onların dış dünya ile etkileşimlerini temsil ettiğini ve bu etkileşimin, kentsel-kamusal mekân deneyimlerinin başlangıç noktasını oluşturduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, kadınların kamusal alandaki varlığı, evden dışarıya attıkları ilk adımla birlikte şekillenmekte ve onların toplumsal hayata katılım süreçlerini yansıtmaktadır.

Timisi (2012), modern günlük yaşamda dinlenme ve boş zaman etkinliklerinin, zaman, mekân ve kalite açısından baskın kültürel kodlarla şekillendiğini ve bu nedenle kamusal alanların toplumsal üretim süreçleriyle biçimlendiğini savunmaktadır. Akkirman (2017), bu durumu sosyete pazarları örneğiyle açıklayarak, bu tür pazarların büyük ölçüde kadınlar tarafından kullanıldığını ve genellikle kadınların evlerine yakın

bölgelerde kurulduğunu belirtmiştir. Akkirman'a göre, bu tür mekânlar, kadınların kentteki dışlanmışlıklarına karşı bir savunma pratiği olarak görülebilir. Ayrıca, alışveriş merkezleri gibi modern mekânların, kadınlar için hem güvenli hem de toplumsal açıdan kabul edilebilir alanlar sağladığını ifade etmiştir. Yeme-içme mekânlarında sıkça rastlanan "aile yeri" kavramını ele alan Akkirman, bu tür alanların kadınları kamusal risklerden korumak ve mahremiyetlerini sürdürmek amacıyla oluşturulmuş geçiş mekânları olduğunu vurgulamaktadır. Bu şekilde, kamusal alanda kadınlara özel alanlar oluşturulmakta, ancak bu durum aynı zamanda kadınların eril zihniyet tarafından denetlenmesini kolaylaştırmaktadır (Günindi Ersöz, 2015).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖZETİM VE GÜVENLİK EKSENİNDE KADIN VE KENTSEL MEKÂN

2.1. Kentsel Mekânda Kadın, Tahakküm ve Gözetim

Kentsel mekân, sadece fiziksel bir alan değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin şekillendiği bir sahnedir (Lefebvre, 2019, s. 56). Ancak bu sahne, kadınlar için çoğu zaman sınırlayıcı ve baskıcı bir alan haline gelmiştir. Kadınların şehirlerdeki varlıkları ve hareketlilikleri, ataerkil düzenin mekâna işleyen tahakkümcü yapısı ve gözetim mekanizmalarıyla sürekli olarak kontrol altında tutulur. Kentsel mekânlarda yaşanan deneyimler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mekânsal yansımalarını açık bir şekilde gözler önüne serer (Nazlı, 2006). Bu eşitsizlik, kadınların kamusal alanda var olma biçimlerini ve hareket özgürlüklerini hem fiziksel hem de toplumsal olarak sınırlandırır.

Kadınların kamusal alanla kurduğu ilişki, tarihsel ve toplumsal olarak ataerkil normlar tarafından şekillendirilmiştir. Toplumun genel algısı, kamusal alanı erkeklere ait bir saha olarak kabul ederken, kadınları özel alanla, yani evle sınırlandırmıştır. Bu durum, kadınların kamusal mekânlarda kendilerini bir tür "misafir" gibi hissetmelerine yol açar. Sokaklar, parklar, toplu taşıma alanları ve diğer kamusal mekânlar, kadınlar için genellikle potansiyel tehlike ve güvensizlik hissi uyandırır. Bu güvensizlik, yalnızca fiziksel bir tehlike algısından değil, aynı zamanda kadınların sürekli bir gözetim ve yargılama mekanizmasının hedefi olmalarından kaynaklanır. Kadınlar, kentsel mekânlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda sürekli olarak toplumsal beklentilere göre kendilerini denetler ve sınırlar (Aksu & Şengül, 2020).

Kentsel mekânda kadınlara yönelik bu tahakküm süreçleri, yalnızca toplumsal cinsiyetle sınırlı kalmaz; aynı zamanda sınıfsal, kültürel ve etnik ayrımlarla da şekillenir.

Örneğin, ekonomik açıdan dezavantajlı olan kadınlar, üst sınıflara kıyasla kamusal alanda daha fazla baskı ve kısıtlamayla karşılaşır. Alt sınıf kadınlar, toplumsal önyargılar nedeniyle hem fiziksel hem de sosyal olarak daha fazla izole edilirken, üst sınıf kadınlar belirli ayrıcalıklar nedeniyle daha rahat bir hareket alanına sahip olabilir. Bu durum, toplumsal eşitsizliklerin kentsel mekânda nasıl farklı deneyimler yarattığını açıkça ortaya koyar. Ayrıca, toplu taşıma, mahalle yapısı ve kent içindeki sosyal alanların tasarımı, kadınların kentsel mekânda ne derece özgür olabildiklerini doğrudan etkileyen faktörlerdir (Aksu Kocatürk, 2018).

Sonuç olarak, kadınların kentsel mekândaki deneyimleri, ataerkil düzenin tahakkümcü ve denetimci yapısıyla şekillenmekte, bu da onların kamusal alandaki özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Feminist bir perspektiften bakıldığında, kentsel mekânın kadınlar için daha özgürleştirici hale getirilmesi için fiziksel tasarımlar kadar toplumsal normların da dönüştürülmesi gereklidir. Kadınların kentsel mekânlardaki varlıklarını eşit bir şekilde sürdürebilmeleri, yalnızca mekânsal düzenlemelerin değil, aynı zamanda toplumsal algıların da değişimini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, feminist şehircilik anlayışı, kadınların hem fiziksel hem de sosyal hareketliliğini destekleyen alternatif kentsel politikaların geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu vurgular.

2.1.1. Kentsel Mekânda Ataerkillik ve Eril Tahakküm

Ataerkil sistem, kadınlar üzerinde erkeklerin tahakküm kurmasıdır. Bu sistem, ev içinde ve kamusal alandaki ücretli çalışma ortamlarında kadını kontrol altında tutmayı amaçlar. Ataerkil düzen, erkeklerin toplumda ve ailede üstünlüklerini sürdürmelerini sağlar ve kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi olarak ikincil bir konumda kalmasını destekler. Kadınların karar alma süreçlerinde ve kaynaklara erişimde sınırlı olmalarına neden olan ataerkil yapı, cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine yol açar (Özçatal, 2011, s. 23).

Kadın hareketi, ataerkil sistem içinde mevcut olan erkek egemenliğini ve cinsiyet normlarıyla oluşturulmuş sosyal normları değiştirmeyi hedefleyen siyasi bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket, kadınsı değerleri öne çıkarmayı ve toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Kadın hareketi, kadınların haklarını savunmak, eşitlik talep etmek ve toplumdaki erkek egemenliğine meydan okumak için mücadele etmektedir. Bu hareket, kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik

alandan daha güçlü bir konuma gelmelerini ve kendi kimliklerini özgürce ifade etmelerini amaçlamaktadır (Çaha, 1996). Mary Wollstonecraft'ın 1792 tarihli "Kadın Hakları Savunması" adlı eseriyle başlayan bir akım, kadın ve erkek arasındaki hiyerarşik ilişkiyi sona erdirmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde, insan hakları yasal güvence altına alınmış olmasına rağmen, kadınlar hâlâ modern toplumun 'insan' tanımına dâhil edilmemiştir. Eğitim hakkı için mücadele eden kadınlar, genellikle ataerkil düzenin desteğiyle eğitimlerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak, bu eğitim genellikle 'ulusun annelerini' yetiştirmek amacıyla verilmiştir, kadınların kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine izin verilmemiştir (Çiçekli, 2019, s. 5).

Ataerkil kentsel mekânlarda, kadınlar günlük yaşamlarında, çalışma hayatlarında, eğitim olanaklarına erişimde ve toplumsal faaliyetlere katılımda çeşitli engellerle karşılaşabilirler. Kadınların kentsel mekânda daha eşit, adil ve güvenli bir yaşam sürmelerini sağlamak için, cinsiyet eşitliğine dayalı kentsel politikaların oluşturulması, kadınların seslerinin duyulduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve toplumsal katılımın teşvik edildiği kentsel mekânlar yaratılması önemlidir.

2.1.2. Denetim İktidar ve Alanın Üretimi: Foucault ve Panoptikon

Mekân, farklı düzenlemeler yoluyla belirli iktidar biçimlerini kuran ya da mevcut iktidar ilişkilerini güçlendiren bir unsur olarak işlev görür (Zengin, 2009, s. 273). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kimliklerinin de yerleştiği bir zemin olan mekân, eşitsiz güç ilişkilerinin şekillendirdiği kimliklerin oluşumunda ve yeniden üretiminde kritik bir rol üstlenmektedir. Bu yaklaşımla Foucault⁴'nın iktidar anlayışı, toplumsal cinsiyetin kentsel yaşamda nasıl disipline edildiğini, görünür ve denetlenebilir hâle geldiğini açıklamak için temel bir teorik zemin sağlar.

Foucault, geleneksel düşünce biçimlerine meydan okuyarak ve kurumsal yapıların ve sosyal normların nasıl işlediğini analiz ederek bilinen teorik çerçeveleri sorgulamıştır. Foucault'nun çalışmalarının merkezinde, iktidarın doğası ve işleyişi yer alır. Ona göre, iktidar sadece birkaç bireyin veya kurumun elinde değil, toplumsal ilişkilerin ve yapıların içine gömülüdür. Foucault, iktidarın sadece baskı veya zorlama olmadığını, aynı zamanda

⁴ Michel Foucault (1926-1984), Fransız filozof, sosyal teorisyen ve tarihçidir. Bilgi, iktidar, disiplin ve cinsellik gibi konular üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır.

bilgi, disiplin, normlar ve davranışları düzenleme gibi farklı mekanizmalar aracılığıyla işlediğini savunur (Spahıu, 2002, s. 272).

Foucault'nun iktidar anlayışı, geleneksel olarak anlaşılan iktidar kavramından farklıdır ve diğer tanımlamalardan ayrılır. Foucault, iktidarı sadece bir merkezi otoriteye veya belli bir grubun kontrolüne indirgemek yerine, iktidarı toplumsal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin yaygın olarak dağılmış bir ağı olarak görür.

Foucault'ya göre *“genelde bilgiyi biz, iktidar eliyle yapmak istediklerimizi yapabildiğimiz ama o olmadan yapmak istediklerimizin hiçbirini yapamadığımız bir bağlamda düşünüyoruz. Foucault, bilginin başkaları üzerine yüklenen bir iktidar olduğunu, buna bağlı olarak da başkalarını tanımladığını öne sürer. Ona göre bilgi, özgürleşmenin önünü keserek gözetlemeye, düzene sokmaya, disipline etmeye yönelik bir kip halini alır.”* (akt. Çelebi, 2013, s. 513). İktidar, toplumsal ilişkilerin her alanında mevcuttur ve herkes tarafından kullanılır. İktidar, sadece siyasi liderlerin veya devletin elinde bulunan bir araç değildir. Bireyler arasındaki ilişkilerde, kurumlarda, bilgi üretiminde ve toplumsal normlarda da iktidar mevcuttur. İktidar, herkesin yaşamının her yönünü etkiler ve belirler. Foucault ayrıca bilgi ve iktidar arasındaki bağlantıya dikkat çeker. Ona göre bilgi, iktidar ilişkilerini destekler ve şekillendirir. Bilgi, toplumsal ilişkilerde ve güç dinamiklerinde kullanılarak belirli bir düzeni sürdürmeye, bireyleri denetlemeye ve disipline etmeye hizmet eder. Bilgi, hem bir iktidar aracı olarak kullanılır hem de iktidarın üretildiği bir alan olarak işlev görür (Apalı, 2021, s. 292).

Michel Foucault'nun çalışmalarında iktidarın yanı sıra özne kavramı da önemli bir yer tutar. Foucault, iktidarın nasıl çalıştığını anlamak için insanların nasıl özneleştirildiğini, yani nasıl belirli bir konum, kimlik veya davranışa dönüştürüldüğünü inceler (Ateşoğlu, 2018, s. 232). Foucault, öznenin nesneleştirilmesi süreçlerini analiz ederken üç farklı alan üzerinde durmuştur. İlk olarak, bilimsel araştırmaların özneyi nesneleştirme çabalarını inceler. Örneğin, dilbilim, filoloji alanlarda, konuşan öznenin diller aracılığıyla nesneleştirilmesini incelemiştir. Dilbilimcilerin, dilin yapısını ve kurallarını belirleyerek konuşanları nesneleştirdiğini söyler (Bayraktar, 2020, s. 58).

İkinci olarak, Foucault, öznenin "bölücü pratikler" olarak adlandırdığı süreçlerde nasıl nesneleştirildiğini inceler. Bu durumda, özne kendi içinde veya diğer insanlardan ayırır ve belirli bir kategoriye veya statüye dönüştürülür. Örnek olarak zihinsel sağlık

sorunu yaşıyanlar ve sağlıklı düşünenler, hasta olan ve sağlıklı olan, suçlu ve iyi vatandaş gibi kategoriler verilebilir. Bu pratikler, özneyi belirli normlara veya kurallara uymayan bir nesne olarak konumlandırır (Bayraktar, 2020, s. 58).

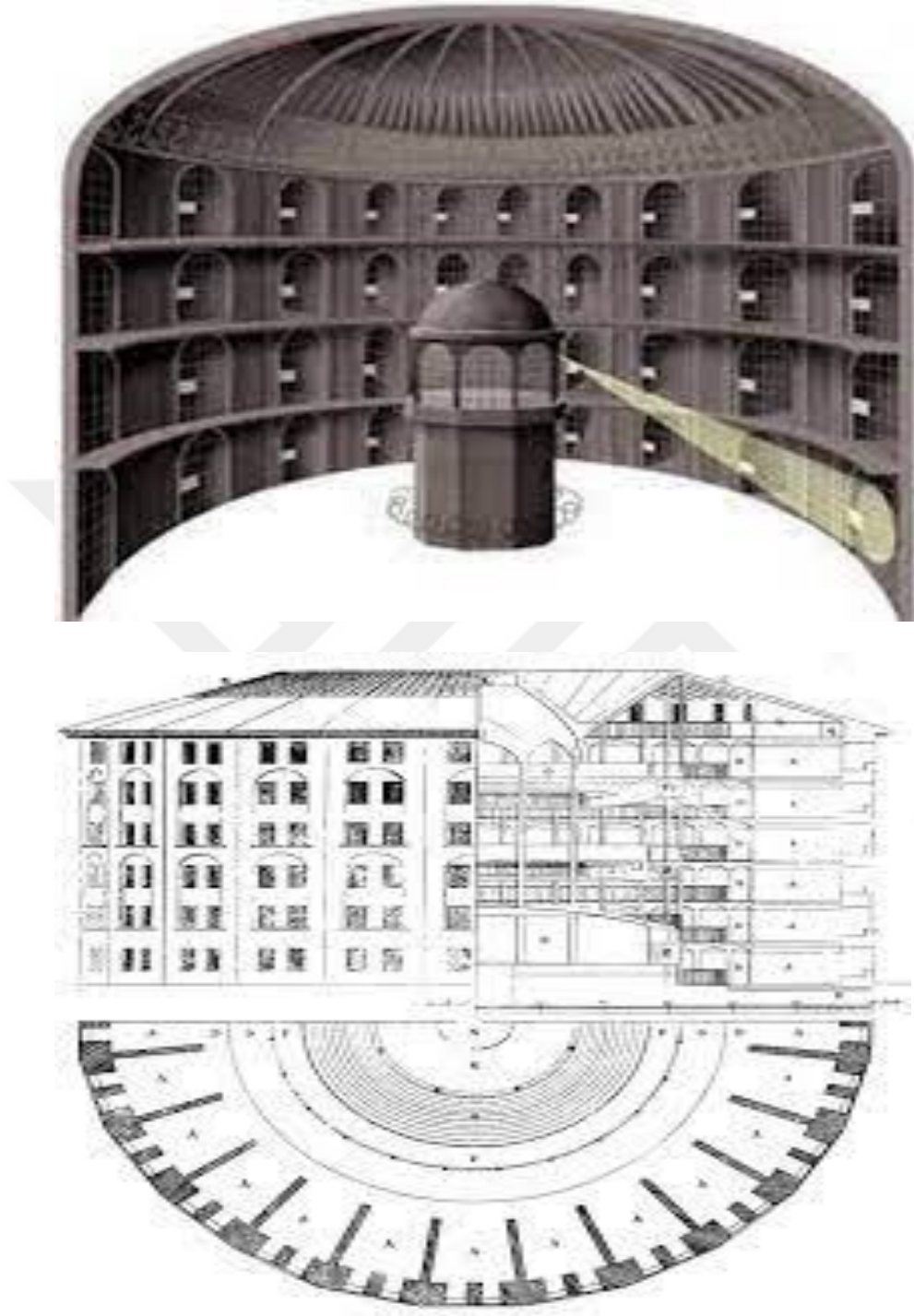
Üçüncü olarak, Foucault, insanların kendilerini nasıl özneye dönüştürdüğünü incelemiştir. Örneğin, cinsellik konusunda, bireylerin cinsellik bağlamında nasıl konumlandırıldığını ve cinsellikle ilgili olarak nasıl özneleştirildiğini araştırmıştır. Toplumsal ve kültürel normlar, bireyleri belirli bir cinsel kimliğe veya davranışa yöneltir ve özneleştirir (Bayraktar, 2020, s. 58).

Foucault'ya göre iktidar, baskı uygulayan bir güç olmaktan öte, bireylerin düşünce ve davranış biçimlerini şekillendiren üretken bir mekanizma olarak işler. Bu bağlamda gözetim, iktidarın birey üzerindeki sürekliliğini ve içselleştirilmiş denetimini sağlayan temel düzeneklerden biri olarak öne çıkar. Bu çerçevede, gözetimin mimari bir düzlemde somutlaştığı Panoptikon modeli, Foucault'nun iktidar anlayışını açıklamak için önemli bir örnek sunar. Mimar Samuel Bentham, kardeşi Jeremy Bentham ile birlikte çalıştıkları projede dikkat çeken bir iş birliği gerçekleştirmiştir. Genellikle, projenin tasarımının Jeremy Bentham'a ait olduğu belirtilirken, detaylı bir inceleme yapıldığında, tasarımların mimari boyutunun Samuel Bentham'a, uygulamaların ise felsefi temellerinin Jeremy Bentham'a ait olduğu ortaya çıkmaktadır. 1785 yılında hayata geçirilen bu yapı, Panoptikon adıyla anılmaktadır. Panoptikon kavramı, Grekçe kökenli "pan" ve "opticon" kelimelerinden türetilmiştir. "Pan," bütün anlamına gelirken, "opticon," gözlemlemek anlamına gelir. Bu bağlamda, bina, işlevine uygun olarak "Bütünü Gözetlemek" anlamına gelen Panoptikon ismini almıştır (Özdel, 2012, s. 23).

İngiliz faydacı felsefenin öncülerinden biri olarak bilinen Jeremy Bentham'ın geliştirdiği Panoptikon tasarımı, sadece bir hapisane düzeni olmanın ötesinde, bireylerin kesintisiz gözetim ve kontrol altında sürekli bir denetim mekanizmasıyla disipline edildiği özgün bir yapıdır. Bu mimari tasarım, merkezi bir kule etrafında konumlandırılmış hücrelerin özenli düzenlemesiyle karakterizedir. Panoptikon, görsel gözetim üzerine kurulu bir sistemle, bireylerin davranışlarını sürekli bir şekilde denetlemeyi amaçlar (Foucault, 2016, s. 295). Çevresinde halka şeklinde dizayn edilmiş bir bina ve bu halkanın ortasında yer alan bir kule, geniş pencerelerle donatılmıştır; kule, iç kısmına bakan geniş pencerelerle çevrili, çevre binaysa hücrelere ayrılmıştır. Bu

hücreler binanın tamamını kaplar; içe doğru bakan tarafta kuleye karşı konumlandırılmış pencereler bulunurken, dışa doğru bakan tarafta ise hücrelere ışık girişine izin veren ikişer pencere vardır. Bu düzenlemeye göre, merkezi kulede tek bir deli, hasta, mahkûm, işçi ya da okul çocuğu yerleştirmek yeterlidir. Arka taraftan gelen ışık sayesinde, çevre binadaki hücrelerin içinde kapatılmış küçük silüetleri mümkün olduğunca görmek mümkündür. Kafes sayısı ne kadar fazlaysa, o kadar küçük tiyatrolar bulunur; bu tiyatrolarda her oyuncu kendi başına bir rollerde ve tamamen bireyselleşmiş bir şekilde sürekli olarak görülebilir durumdadır. Bu düzenleme, görülmeden gözetim altında tutmayı sağlayan, sürekli görmeye ve hemen tanımlamaya olanak tanıyan mekânsal birimlerden oluşur. Bu şekilde, hücre uygulaması tersine çevrilir ve kapatmak, ışığı kesmek ve saklamak gibi işlevleri olan üç işlevinden sadece biri korunur; diğer ikisi ortadan kaldırılır. Tamamen ışık altında olmak ve gözetlenmenin, koruyucu karanlıktan ziyade daha yakalayıcı olmasıyla, görünürlük aslında bir tuzaktır (Foucault, 2016, s. 295).

Şekil 2. 1. Panoptikon Hapishane Tasarımı

Kaynak: Watkinds, 2007

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi, hücrelerin her biri, içeriden dışarıya ve dışarıdan içeriye bakabilme özelliği taşıdığı için, gözetleme süreci bütün görsel alanları içermektedir. Bu yapı içinde, hapishanedeki tüm mekânlar, gözetleme kulesindeki gözlemcinin görüş açısına dâhil olmaktadır. Foucault’ya göre gözetlenen kişinin

gözetleyeni görmesi, görünürlüğü tuzaklarından biridir. Ancak, Foucault'un vurguladığı gibi, görünürlük sadece sembolik bir olgudur; görünürlük aldatmacasına düşenler, aslında kendilerini gözetlenmeye açık hale getirerek, gözetleyen kişilerin emrine girmiş durumdadır (Lyon, 2013, s. 44). Panoptikon yapısında, gözetlenen bireyler yalnızca kuleyi gözlemleyebilir, ancak gözetleyen kişinin kim olduğunu hiçbir zaman bilemezler (Foucault, 2007, s. 292). Bu düzenleme, sürekli bir gözetim ve potansiyel müdahale tehdidi altında oldukları bir ortam yaratır. Gözetlenenler, her an izlenebileceklerini bilmeleri nedeniyle davranışlarını otomatik olarak düzeltir ve normlara uyarlar. Bu durum, gözetim etkisinin sürekli bir denetim atmosferi oluşturarak kontrolü güçlendirdiği bir sistemdir. Panoptikon, modernitenin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Modernite, varlığını mekânı kontrol etme üzerine inşa etmektedir. Panoptikon, bu amacı gerçekleştirmiş ve gözetim bağlamında binayı ve içindeki bireyi kontrol altında tutmuştur. Jeremy Bentham'ın geliştirdiği Panoptikon ve uygulanan yaptırım gücü, genellikle cezalandırma ya da dışlama ilkesine dayanmıştır (Fidan, 2019, s. 43). Panoptikon, hapisane formunda tasarlanmış olsa da gözetim ilkesine dayalı yapısıyla okul, kışla, fabrika ve akıl hastanesi gibi birçok kurumda uygulanabilir bir denetim modelidir. Bu yapı, gözetimin sürekliliğini sağlayarak bireylerin davranışlarını düzenler ve iktidarın görünmez işleyişini kurumsallaştırır. Bu yönüyle panoptikon, fiziksel bir yapıdan öte, gözetim temelli bir iktidar pratiğini ifade eder (Foucault, 2003, s. 87).

Devletin ve uzmanlaşmış kurumların başlattığı gözetim olgusu, zamanla toplumsal yaşamın her alanına nüfuz ederek, onu tamamen dönüştüren bir özneye dönüşür. Bu özne, kimlik kazanarak sürekli veri toplayan, işleyen ve bilgi üreten bir sisteme dönüşür. Böylece, gözlem altında tutulan bireyler ve nesneler de, bu sistemin dayatmasıyla sürekli gözetim altında tutulur ve gözetleme eylemi kaçınılmaz hale gelir (Foucault, 2006, s. 361). Bu bağlamda panoptikon, fiziksel sınırların ötesine geçerek, bireylerin zihinleri üzerinde bir iktidar kurma aracı haline gelir.

Foucault, iktidarı dar anlamda baskı ya da zorlama yoluyla işleyen bir yapı olarak görmez. Ona göre iktidar, bireylerin davranışlarını ve düşünme biçimlerini şekillendiren, toplumsal yaşamın her alanında etkisini gösteren bir ilişkiler bütünüdür. Bu yapı doğrudan emirlerle çalışmaz; daha çok, insanların fark etmeden dâhil olduğu gündelik kurallar ve alışkanlıklar aracılığıyla işler. Bu nedenle iktidar, bireyin dışarıdan zorlanmasından çok, kendini denetlemesiyle ortaya çıkar (Foucault, 2006, s. 366).

Toplumsal cinsiyet rolleri, bu gözetim ve denetim mekanizmasıyla doğrudan ilişkilidir. Kadınlara yönelik görünmeyen kurallar, onların nasıl giyineceğinden nasıl konuşacağına kadar birçok davranışını etkiler. Örneğin, toplumda bir kadının yüksek sesle gülmesi yadırganabilir; kilolu bir kadının dış görünüşü olumsuz yorumlara neden olabilir. Bu tür tepkiler, kadınların davranışlarını başkalarının beklentilerine göre şekillendirmesine yol açar (Aryal, 2025, s. 91). Zamanla bu tutumlar içselleşir ve birey, kendi üzerinde bir denetim uygulamaya başlar. Bu, iktidarın doğrudan bir zorlamadan çok, alışkanlık ve normlarla işlediğini gösterir. Benzer bir durum erkekler için de geçerlidir. Toplumda erkeğin ağlamaması, duygularını gizlemesi, güçlü ve kontrol sahibi olması beklenir. Bu beklentiler erkekleri de belirli bir kalıba sokar. Dolayısıyla gözetim kadınlar ile beraber erkekleri de etkiler. Her iki cinsiyet de toplumun belirlediği rolleri benimser ve buna uygun davranmaya çalışır (King, 2013, s. 30). Foucault'ya göre iktidar, gündelik yaşamın akışı içinde ve bireyler arası ilişkilerde sürekli yeniden üretilir. Bu çerçevede birey, normlara uyum göstererek bu yapının sürekliliğini kendiliğinden sağlamaktadır.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte gözetim sistemleri de dönüşüm geçirmiştir. Tarihsel süreçte, iletişim araçlarının ilerlemesi, bireylerin günlük hayatlarında kurdukları iletişimlerin sayısını artırmıştır. Sosyal medya platformları sayesinde binlerce kişiyle etkileşim kuran bireyler, bu sanal ağlarda kendilerine özgü yeni iletişim yöntemleri geliştirmiştir (Deniz Anamur, & Topsakal, 2019, s. 38). Sosyal medya, bireylerin hem başkalarını izleme hem de izlenme arzusunu tatmin eden bir platform işlevi görmektedir. Bu ortamlarda, gözetimin gönüllü olarak kabul edilmesiyle herkes birbirini sürekli olarak izlemekte ve bu durum karşılıklı bir rıza ile sürdürülmektedir. Bireyler, tarihsellikten yoksun bir şekilde yalnızca anlık deneyimleri kaydetme eğilimindedir (Erdoğan, 2020, s. 245-246).

Modernizmde yer alan zorlayıcı ve baskıcı yerel gözetim anlayışı olan Panoptikon'dan, postmodern dönemde bireysel rıza ve gönüllülük esasına dayalı küresel elektronik gözetimi ifade eden Sinoptikon ve Omniptikon kavramlarına geçiş yaşanmıştır. Bu kavramlar, postmodern kültürün gündelik yaşam pratiklerini anlamlandırmak ve analiz etmek için literatürde yaygın olarak kabul gören teorik araçlar haline gelmiştir. Bu bağlamda, bireylerin yaşam örüntüleri ve davranışları, artık küresel düzeydeki dijital gözetim mekanizmalarıyla şekillenmektedir (Bitirim Okmeydan, 2017, s. 60).

Panoptikon modelinde, gözetim tek yönlü, hiyerarşik bir yapıdadır ve bireylerin davranışları zorlayıcı bir denetim altında şekillenir. Buna karşın, sinoptikon ve omniptikon modellerinde gözetim, bireylerin rızası ve psikolojik tatmin arayışı temelinde gerçekleşir. Sinoptikon yapısında, geniş kitleler az sayıda kişiyi takip ederken, bu kişilerin yaşam tarzları ve davranışları bireyler için birer referans noktası oluşturur. Böylece insanlar, bu örnekleri benimseyerek kendi yaşamlarını düzenlemekte ve kendilerini disipline etmektedir. Sinoptikonun işleyişinde kitle iletişim araçlarının etkisi büyüktür. Farklı yaş gruplarından, sosyo-ekonomik ve kültürel arka planlardan gelen bireyler, özellikle televizyon gibi araçlar yoluyla az sayıda kişi tarafından sunulan mesajlara maruz kalmaktadır. Dijital iletişim teknolojilerinin günlük yaşamda yaygınlaşmasıyla birlikte, gözetim yapısı sinoptikondan omniptikona evrilmiştir

(Özdemir, 2020, s. 84). İnternet çağında gözetim pratiklerinin, izleyen ve izlenen arasındaki sınırları belirsizleştirdiğini ve bireylerin birbirlerini kesintisiz biçimde gözlemlemelerine olanak sağladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, Omniptikon kavramı, dijital ortamda herkesin karşılıklı olarak birbirini izlediği bir yapıyı tanımlamakta ve gözetimin doğasının değişimine işaret etmektedir. Gözetim artık yalnızca merkezi otoritelerden değil, bireylerin gönüllü olarak dâhil oldukları bir süreç üzerinden sürdürülmektedir. Bu dönüşüm, yeni bir toplumsal kültürün, bireylerin hem gözlemleyen hem de gözlemlenen rolünü üstlendiği dinamikler etrafında şekillenmesine katkı sağlamaktadır (Yağlı, 2015, s. 280).

Günümüzde kadınların sosyal medya platformlarında giderek daha aktif yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu platformlar, farkındalık yaratma, dayanışma ve iş birliği ağları oluşturma açısından değerli bir alan sağlarken, aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerinin ve hiyerarşik kimliklerin yeniden üretildiği bir zemine de dönüşmektedir. Sosyal medyada bireylerin kimlik inşası süreçleri, toplumsal yaşamda yaygın olan cinsiyet rollerinden bağımsız ilerlememekte; aksine, bu roller çoğunlukla dijital ortamda da yinelenmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya aracılığıyla paylaşılan içerikler, bireylerin kimliklerini ve statülerini yansıtan göstergelere dönüşmekte, bu da cinsiyet eşitsizliklerinin ve ayrımcılığın normalleşmesine yol açmaktadır. Dijital ortamda, kadınlar çoğunlukla geleneksel toplumsal roller çerçevesinde sunulmakta ve bu roller pekiştirilmektedir. Dolayısıyla, sosyal medya platformları yalnızca birer ifade alanı değil, aynı zamanda

mevcut toplumsal yapıları ve güç ilişkilerini sürdürme mekanizmaları haline gelmektedir (Doğan, 2021, s. 100).

Sosyal medya platformları üzerinden her türlü veri ve içerik iz bırakmadan yok olmamakta, aksine arama motorları ve dijital arşivler yoluyla yeniden erişilebilir hale gelmektedir. Bu gözetim pratiği, bireylerin geçmiş davranışlarını gelecekte denetlemek ve kimliklerini yeniden inşa etmek için bir araç olarak kullanılmakta, böylece bireylerin özgürlük alanlarını daraltmaktadır. Kadınlar gibi toplumun çeşitli kesimlerinin sosyal medya kullanımı da bu bağlamda daha fazla dikkat gerektirmekte ve bireylerin kendi paylaşımlarını oto-kontrol altında tutmalarına yol açmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, kadınların sosyal medya üzerindeki görünürlükleri, yalnızca anlık bir iletişim biçimi olmaktan çıkmakta ve geçmişe dönük gözetim aracılığıyla da denetim altına alınmaktadır. Bu nedenle kadınlar, dijital dünyada kendilerini ifade ederken gelecekte karşılaşabilecekleri olası sosyal ve hukuki baskıları öngörmek zorunda kalmakta ve bu da dijital platformlarda kendilerini sınırlandırmalarına neden olmaktadır. Gözetim ve arşivleme pratiklerinin yarattığı bu belirsizlik, kadınların özgürce varlık göstermelerini kısıtlamakta ve sosyal medya kullanımını stresli bir deneyime dönüştürmektedir (Yanık, 2017, s. 794).

Toplumsal cinsiyet bağlamında gözetim mekanizmaları, kadınların hem fiziksel hem de dijital dünyada maruz kaldıkları baskı ve denetim süreçlerini ataerkil sistemin yeniden üretim aracı olarak işler. Gözetim, bu bağlamda yalnızca bir izleme veya kontrol aracı değil, aynı zamanda kadınların toplumsal normlara uyum sağlamasını zorlayan bir tahakküm mekanizmasıdır. Bu süreç, kadınların toplumsal alandaki varlıklarını düzenleyen görünür ve görünmez sınırlar yaratır. Özellikle panoptik bir düzen içinde, kadınların sürekli izleniyor olma hissi, kendi davranışlarını içselleştirilmiş bir gözetimle düzenlemelerine yol açar. Kamusal alanlarda kadınların fiziksel görünüşleri ve hareketleri üzerindeki eleştiriler, bu denetim mekanizmasının açık bir yansımasıdır. Kadınlar, bu tür baskılar nedeniyle, davranışlarını ve dış görünüşlerini toplumsal kabul gören normlara uygun şekilde düzenlemek zorunda hisseder. Dijital ortamda ise bu süreç daha karmaşık ve yoğun hale gelir. Sosyal medya platformları, kadınların görünürlüklerini artırırken aynı zamanda onları toplumsal yargılara daha açık hale getirir. Görünürlük, burada bir güç kaynağı gibi görünse de, aynı zamanda bir denetim aracına dönüşür. Kadınlar, paylaştıkları içeriklerin toplumsal normlara uygun olup olmadığını

değerlendirir ve bu normlara uymadıkları takdirde dışlanma veya eleştirilme korkusuyla karşı karşıya kalır. Bu süreç, dijital dünyada da toplumsal cinsiyet rollerinin sürekli yeniden üretilmesine hizmet eder. Kadınların bu tür bir gözetim düzeninde hareket etmesi, özgürlüklerini sınırlarken, ataerkil normların dijital ortamda da güçlenmesine neden olur. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet bağlamında gözetim mekanizmaları, kadınların yaşam alanlarını fiziksel ve dijital düzeyde kısıtlayarak, ataerkil tahakkümün sürekliliğini sağlar. Bu nedenle, gözetim pratiklerinin eleştirel bir perspektifle incelenmesi, toplumsal eşitlik arayışında kilit bir adım olarak karşımıza çıkar. (Bitirim Okmeydan, 2017, ss. 54-60).

2.2. Kent Mekânında Feminist Güvenlik Arayışları

Kentlerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Mekân, dışsal etkilerden bağımsız bir gerçeklik olarak değil, insan eylemleriyle ilişkili bir yapıdır. Sadece ayak basılan bir zemin olarak görülmez. Bu yaklaşım, mekânı "mutlak" bir kavram olarak değerlendirir ve sosyal bilimler alanında birçok disiplin bu anlayışla mücadele etmektedir (Sönmez, 2012, s. 34). Mekân, yalnızca sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği bir platform olmanın ötesinde, sosyal hayatın bir parçasıdır ve onu tamamlayıcı bir unsurdur. Bu sebeple, günlük yaşamda sosyal ilişkiler ile mekân arasında sıkı bir bağ vardır ve ikisi birbirinden ayrı düşünülemez. Mekân, sosyal etkileşimlerin yürütüldüğü bir alan olarak önemli bir rol oynamaktadır (Güler, 2011, s. 53).

Lefebvre, mekânın sadece bir nesne veya fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda sosyal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin bir yansıması olduğunu ifade eder. Ona göre mekân, aktif bir biçimde üretilir, dönüştürülür ve yeniden şekillendirilir. Bu bağlamda mekân, bir mücadele alanı olarak ortaya çıkar; toplumsal gruplar arasındaki çatışma ve mücadeleler, büyük ölçüde bu mekân üzerinden şekillenir (Kurtuluş, 2013). Lefebvre'ye göre kent hakkı, kentte yaşama ve kent olanaklarından tam anlamıyla yararlanma hakkını temsil eder. Kentsel yaşam hakkı, bireylerin kentteki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kentte sunulan hizmetlerden adil bir şekilde faydalanma hakkını içerir. Bu nedenle kent hakkı, bireylerin kentte yaşamaktan doğan haklarını talep etmesini ifade eder ve herkesin sağlıklı, güvenli ve erişilebilir kentlerde yaşamasını güvence altına alır (Akkoyunlu Ertan, 2008, s. 137).

Feminist güvenlik anlayışı, geleneksel güvenlik paradigmalarının sınırlarını sorgulayan ve kadınların karşılaştığı özgün sorunları görünür kılmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu anlayış, genellikle erkek deneyimlerine dayanan ve savaşı ya da fiziksel çatışmayı güvenliğin temel konusu olarak ele alan klasik yaklaşımlardan ayrılır. Feminist güvenlik, öznellik ve insan deneyimine odaklanarak, bireylerin özellikle de kadınların yaşam alanlarında karşılaştıkları günlük güvenlik tehditlerini merkeze alır (Aktaş, 2017). Feminizmin güvenlik anlayışını odak noktası yapması, kadınların kentsel mekândaki deneyimlerinin fiziksel şiddet, taciz korkusu ve güvensizlik hissi gibi sorunlarla şekillenmesi ve bu durumların kentsel mekânın tasarlanmasıyla ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır (Bora, 2009).

Kadınların kentsel alanları deneyimleme biçimleri, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden derinden etkilenmektedir. Ataerkil toplum düzeni, kadınların hareketlerini sınırlayan ve onları özellikle gece saatlerinde kamusal mekânlardan uzaklaştıran bir korku kültürünü besler. Bu durum, kadınların kentsel mekânları bütüncül bir şekilde kullanamamasına ve kamusal alanlardan dışlanmasına neden olur (Kaşıkırık, 2021). Feminist güvenlik arayışları, bu sorunları çözmek adına, kadınların kentsel mekânlarda kendilerini güvende hissetmeleri için şehirlerin altyapısını ve tasarımını dönüştürmeyi hedefler. Aydınlatma sistemlerinin iyileştirilmesi, kamusal alanlarda daha fazla insan yoğunluğunun sağlanması, güvenli toplu taşıma sistemlerinin oluşturulması ve cinsiyete duyarlı kent planlaması bu dönüşümün temel unsurlarıdır (Kadıoğlu ve Toy, 2021).

Feminist güvenlik anlayışı, bireylerin toplumsal cinsiyetlerinden bağımsız olarak güvenli bir yaşam hakkına sahip olduğunu savunur, ancak kadınların yaşadığı özgün sorunlara özel bir dikkat gösterir. Kadınların kamusal alanda karşılaştığı şiddet, taciz ve ayrımcılık gibi tehditler, güvenlik kavramının sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal boyutlarını da kapsaması gerektiğini ortaya koyar. Bu anlayış, kadınların güvenliğini artırmak için kentsel tasarımın yalnızca altyapıya odaklanmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda toplumsal normların ve kültürel algıların dönüştürülmesi gerektiğini savunur (Tekinbaş ve Göker, 2015). Kadınların kentsel mekânlarda var olabilmesi, sadece fiziksel güvenlikle değil, aynı zamanda kamusal alanlarda eşit bir şekilde yer alma hakkıyla da ilgilidir. Bu nedenle, feminist güvenlik

anlayışı, kadınların sadece korunmaya değil, aynı zamanda özgür ve eşit bir şekilde hareket etmeye olanak tanıyan bir kentsel düzenin inşa edilmesini talep eder.

Bu bağlamda, kadın dostu kentler ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden kentsel politikalar, feminist güvenlik anlayışının temel taşlarıdır. Şehirlerin tasarımı, kadınların ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları tehditleri göz önünde bulundurarak iyileştirilmelidir. Sosyal, kültürel ve fiziksel değişimlerin bir arada gerçekleşmesi, kadınların yalnızca güvenli değil, aynı zamanda kapsayıcı ve adil bir kent yaşamına erişimlerini sağlayacaktır. Feminist güvenlik, bireylerin refahını artırmayı amaçlayan ve güvenliğin yalnızca çatışma değil, günlük yaşam bağlamında yeniden tanımlanması gerektiğini savunan bir dönüşüm sürecidir. Bu anlayış, kadınların güvenlik algısını temel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin kent yaşamına entegrasyonuna yönelik bir yol haritası sunar.

2.2.1. Kentsel Mekânda Güven(siz)lik: Kadın Deneyimleri

İnsanların bir arada yaşamayı tercih etmelerinin en temel nedenlerinden biri, toplumsal bir ihtiyaç olan güvenlik duygusudur. Sosyal bilimci Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer verdiği öncelikli kategorilere bakıldığında, bireylerin ihtiyaçlarının sırasıyla "fizyolojik gereksinimler, güvenlik, aidiyet ve sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme" şeklinde düzenlendiği görülmektedir (Maslow, 1968). Bu hiyerarşi incelendiğinde, bireylerin temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme gereksiniminin hemen ardından güvenli bir ortamda barınma arzusu gelmektedir.

Güvenlik, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda kentsel bağlamda da kritik bir öneme sahiptir. Kentsel güvenlik kavramı, şehirde yaşayan bireylerin veya toplulukların, gündelik yaşamlarında ihtiyaçlarını karşılar ve sosyal etkileşimlerini sürdürürken kendilerini güvende hissetmelerini ifade eder. Bu bağlamda, kentsel mekânlar, sakinlerine güven hissi sağlayan ve güvenliğin en üst düzeyde tesis edildiği alanlar olmak durumundadır (Kaya, 2018). Dolayısıyla, kentsel güvenlik, bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir.

Kadınların kentsel mekânları kullanma biçimleri, taşıdıkları güvenlik kaygıları üzerinden analiz edilebilmektedir. Kadınların kentsel alanları kullanma biçimlerini; kültürel değerler, sınıfsal farklılıklar, inanç sistemleri ve geleneksel normlar gibi unsurlar şekillendirmektedir (Cantek vd., 2014; aktaran Aktaş, 2017). Örneğin, kadın bireylerin

kentsel alanları belirli sınırlamalar çerçevesinde kullanma zorunluluğu hissetmeleri, bu mekânlardan tam anlamıyla yararlanmalarını engellemektedir. Bu durum, kadınların davranışlarını güvenlik endişeleri ile şekillendirmelerine neden olmaktadır. Gündüz saatlerinde kentsel alanları sınırlı bir şekilde kullanan kadınlar, toplumda “kışkırtıcı” olarak görülme algısıyla ve geceleri ise cinsel saldırıya uğrama korkusuyla bu mekânlardan uzak durmayı tercih etmektedir (Griffin, 1986). Oysa kentsel mekânlar özünde herkesin eşit ve özgürce kullanabileceği alanlar olarak tasarlanmalıdır. (Şanlı ve Yıldız Karakoç, 2017). Kentsel mekânlar, bireylerin zihinlerinde güvenlik düzeylerine göre kategorize edilmektedir. Kadınların önemli bir kısmı, güvenlik tehditleri nedeniyle bazı mekânlardan uzak durmayı tercih etmektedir. Toplumsal normlar doğrultusunda, birçok kadın erkeklerin yoğun olarak bulunduğu mekânlara gitmekten veya geç saatlerde sokaklarda bulunmaktan kaçınmaktadır. Bu durum, toplumsal algılar tarafından "doğal" ya da "normal" bir davranış olarak kabul edilmektedir. Ancak kentsel mekânlarda kadınlara yönelik genel sınırlandırmalar mevcutken, bu sınırlamaların etkisi kadınlar arasında eşit dağılmamaktadır (Kadıoğlu ve Toy, 2021).

Kadınların kent haklarına ulaşabilmeleri, öncelikle kamusal alana özgürce çıkabilmeleri ve bu alanda özgün bir varlık sergileyebilmeleri ile mümkündür. Cinsiyetlerinden kaynaklı bu hak mücadelesi, birçok kadının diğer temel haklar için de çaba sarf etmelerini gerektirebilir. Kadınların kamusal alanda varlık göstermeleri, bu alanda deneyim kazanmaları ve zaman geçirmeleri üzerinde sınıf, statü, gelir, inanç gibi birçok benzersiz faktör etkisi bulunmaktadır (Cantek vd., 2014). Kadınların günlük yaşamlarındaki bu sınırlamalara dair somut gerçekliklerin ortaya konulması önemlidir. Kadınların bu alanlarda yaşadığı deneyimler, sınıf, gelir, etnik köken, cinsel yönelim gibi faktörlerden etkilendiği için farklılık gösterir. Bu farklılıkların anlaşılması, politik aktivizmin daha kapsamlı ve etkili bir şekilde şekillenmesine olanak tanır (Kemahlı Garipoğlu vd., 2023, s. 1151).

Kadınların kent içindeki güvenlik kaygıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, patriarkal yapıların devamlılığı ve kentsel mekânların güvenlik açılarından yetersizliğiyle doğrudan ilişkilidir. Kentleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte kadınların kamusal alanda daha fazla yer alması, güvenlik kaygılarını da gündeme getirmiştir. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan kadınlar, kent içindeki fiziksel ve cinsel şiddet riskleri, taciz, suç oranlarının yüksekliği ve güvenlik eksiklikleri gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya

kalmaktadırlar (Pain, 2001). Bu durum, kadınların kentsel mekânlarda özgürce hareket etmelerini kısıtlamakta ve onların sosyal hayata katılımını olumsuz etkilemektedir.

Kentlerin planlanma süreçlerinde toplumsal cinsiyet odaklı politikaların eksikliği, kadınların güvenlik kaygılarını artıran önemli bir faktördür. Özellikle gece saatlerinde sokak aydınlatmalarının yetersizliği, toplu taşıma araçlarının güvenli olmaması ve kamu alanlarının yeterince denetlenmemesi, kadınların kentsel alanlarda kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır (Whitzman, 2007). Bu durum, kadınların fiziksel güvenliklerini tehdit ettiği gibi psikolojik sağlıklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Güvensizlik duygusu, kadınların kent içindeki hareket özgürlüğünü kısıtlayarak, toplumsal hayatta daha az aktif olmalarına neden olabilmektedir (Valentine, 1989).

Kadınların kent içindeki güvenlik kaygılarının bir diğer önemli boyutu ise toplumsal cinsiyet temelli şiddet riskidir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil normlar, kadınları kamusal alanda daha savunmasız bir konuma yerleştirmekte ve şiddet olasılığını artırmaktadır. Araştırmalar, kent içinde kadınların en çok cinsel taciz ve şiddet riski ile karşı karşıya kaldığını ve bu durumun kadınların mekânsal davranışlarını büyük ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır (Koskela, 1999). Kadınlar, bu riskler nedeniyle genellikle geceleri dışarı çıkmaktan çekinmekte ya da kalabalık olmayan bölgelerde yürümekten kaçınmaktadırlar. Bu durum, kentlerin kadınlar için daha güvensiz hale gelmesine neden olmaktadır.

Toplu taşıma sistemleri de kadınların kent içindeki güvenlik kaygılarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Toplu taşıma araçlarında kadınların karşılaştıkları taciz ve şiddet vakaları, kadınların toplu taşıma kullanma sıklığını azaltmakta ve onların iş hayatı ya da sosyal yaşamlarına katılımını sınırlandırmaktadır (Loukaitou-Sideris, 2014). Özellikle yoğun saatlerde toplu taşıma araçlarındaki kalabalık, kadınların kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, toplu taşımada güvenlik tedbirlerinin artırılması, kadınların şehir içindeki hareketliliğini sağlamak açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Kentsel güvenlik kaygıları, aynı zamanda kadınların fiziksel çevreyi algılama biçimlerini de etkilemektedir. Çevresel psikoloji çalışmalarına göre, mekânların nasıl tasarlandığı ve nasıl kullanıldığı, kadınların bu alanları güvenli ya da güvensiz olarak algılamalarında önemli bir rol oynamaktadır (Day, 2001). Aydınlatmanın yetersiz olduğu,

denetimin olmadığı ya da terkedilmiş alanlar, kadınlar için daha fazla güvenlik riski barındıran yerler olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda, kent planlamasında toplumsal cinsiyet perspektifinin göz önünde bulundurulması, kadınların güvenlik kaygılarını azaltmada önemli bir etken olabilir.

Kadınların kent içindeki güvenlik kaygılarına yönelik çözümler, genellikle kentsel politikalar ve planlama süreçlerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığının artırılması ile ilişkilidir. Kadınların kent içindeki hareketliliğini ve güvenliğini artırmak için toplu taşımada güvenlik önlemlerinin artırılması, sokak aydınlatmalarının iyileştirilmesi ve kamuya açık alanların daha güvenli hale getirilmesi gerekmektedir (Ceccato, 2012, ss. 311-319). Ayrıca, kadınlara yönelik şiddetin ve tacizin önlenmesi için toplumsal farkındalık kampanyalarının düzenlenmesi ve hukuki yaptırımların güçlendirilmesi de kadınların kent içindeki güvenliğini artırmaya yönelik önemli adımlardır.

2.2.1.1. Cinsel Taciz ve Saldırı

Cinsel taciz, genellikle fiziksel, psikolojik ve sosyal zararları ile öne çıkan en sinsi şiddet türlerinden biri olarak tanımlanmaktadır (Gülcan, 2004, ss. 87-88). Kadınlar ve çocuklar, özellikle bu tür bir şiddete karşı daha savunmasızdır ve sıklıkla toplumda sessiz bir şekilde maruz kalırlar. Kadına yönelik cinsel taciz, fiziksel zorlama, psikolojik baskı veya mağdurun irade beyanında bulunamayacak durumda olduğu anlarda gerçekleşen, cinsel içerikli girişim veya davranışlar olarak tanımlanır. Bu durum, kadınların toplumsal rolleri ve ataerkil yapı içerisindeki statüleri nedeniyle genellikle daha yaygın ve sistematik bir şekilde ortaya çıkar. Ataerkil sistemin dayattığı toplumsal normlar, kadınların maruz kaldığı tacizleri görünmez kılma eğilimindedir ve bu, mağdurların sessiz kalmasına, olayların bildirilmemesine ya da hukuki olarak cezalandırılmamasına neden olmaktadır (Sarmaşık, 2009, s. 62). Bu durum, aynı zamanda cinsel tacizi yalnızca bir bireysel davranış sorunu değil, toplumsal bir güç ilişkisi meselesi haline getirir.

Kentler, nüfus yoğunluğu ve anonim yaşam tarzı nedeniyle kadına yönelik cinsel taciz olaylarının sıklıkla yaşandığı alanlardır. Özellikle kamusal alanlarda kadınlar, tacizci tarafından daha savunmasız ve hedef alınabilir görülmektedir. Çoğu saldırgan, kadının fiziksel ya da sosyal özelliklerini bir zayıflık olarak algılayarak bu davranışları gerçekleştirmektedir. Bu saldırılar, yalnızca cinsel tatmin arzusundan kaynaklanmamakta; kadını aşağılamak, korkutmak ve toplumsal mekânda hareket

özgürlüğünü kısıtlamak gibi ataerkil amaçlarla da yönlendirilmektedir (Güngör, 1999, s. 43). Araştırmalar, bu saldırıların kent yaşamındaki yaygınlığını vurgulamış ve kadınların çoğu zaman evde, sokakta ya da işyerlerinde benzer davranışlara maruz kalabildiğini göstermiştir (Başar & Demirci, 2015, Balkır, 2015, Çelik, 2016). Özellikle kadınların tacize uğradıkları sırada suçluluk veya utanma duygusuyla sessiz kalmaları, toplumsal alanda ataerkil sistemin bu tür şiddet biçimlerini desteklemesine neden olmaktadır (Berkem, 1993). Bu bağlamda, cinsel taciz ve saldırının kadınlar üzerindeki etkileri yalnızca fiziksel ve psikolojik boyutlarla sınırlı kalmamakta, kadınların toplumsal hayattaki varlıklarını ve özgürlüklerini de doğrudan tehdit etmektedir. Kadınların kamusal alanda yalnız başına bulunmasının, çalışma hayatına katılmasının ya da gece saatlerinde sokakta olmasının toplumsal normlara aykırı kabul edilmesi, saldırganların bu durumları hedef olarak görmesine zemin hazırlamaktadır. Bu, yalnızca bireysel şiddet davranışlarını artırmakla kalmamakta, aynı zamanda kadınların özgürce hareket etme hakkını sınırlandıran sistematik bir güç mekanizmasını da pekiştirmektedir. Toplumsal beklentilerin, mağdurların maruz kaldıkları tacizleri "kabul edilebilir" veya "önlenemez" durumlar olarak normalleştirmesi, kadınların daha geniş sosyal ve ekonomik alanlarda varlık göstermelerini zorlaştıran bir unsur haline gelmiştir.

Cinsel tacizin mağdurları üzerindeki etkilerinin yanı sıra, bu tür şiddetin toplumun genelindeki algıya ve toplumsal ilişkilerin dinamiklerine de ciddi zarar verdiği bir gerçektir. Özellikle ataerkil yapıların egemen olduğu toplumlarda, kadınlar üzerinde oluşturulan bu baskı, yalnızca bireysel yaşamları değil, aynı zamanda gelecek nesillerde de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretmektedir. Bu nedenle, cinsel taciz ve saldırıya karşı yalnızca bireysel farkındalık yaratılması yeterli değildir; toplumsal normların ve cinsiyetçi kalıpların eleştirilmesi ve dönüştürülmesi gerekmektedir. Yasal düzenlemelerden eğitim politikalarına, kamusal farkındalık çalışmalarından medya temsil biçimlerine kadar birçok alanda yapılacak reformlar, kadınların bu tür şiddet biçimlerinden korunmasında ve toplumsal hayatta eşit bir şekilde varlık göstermelerinde hayati bir rol oynayacaktır.

2.2.1.2. Yetersiz Aydınlatma ve Sınırlı Güvenli Alanlar

İnsanın yaşam hakkını ve temel özgürlüklerini eksiksiz bir şekilde kullanabilmesi, güvenli ve huzurlu bir çevrede mümkün olabilir. Bireyin hem kendisinin hem de

yakınlarının can ve mal güvenliğini sağlanması ve bu güvenliğin sürdürülebilir hale getirilmesi, en temel insani ihtiyaçlardan biridir. Çünkü insanlar, ancak kendilerini güvende hissettiklerinde sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürebilirler. Güvenli bir çevre, bireyin günlük hayatında kendisini tehlikeden uzak hissetmesiyle başlar ve bunun toplumsal düzeyde korunmasıyla pekişir (Payam, 2014, s. 645).

Bireysel güvenliğin yanı sıra, bu güvenliği doğrudan etkileyen çevresel unsurlar da büyük önem taşımaktadır. Bu çevresel faktörlerin başında ise bireyin yaşam alanı olan kentlerin güvenliği gelir. Bu nedenle, kentlerde sağlıklı, yaşanabilir ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulması, insan hayatı için temel bir ihtiyaç olan güvenlik kavramıyla doğrudan ilişkilidir (Ataç & Gürbüz, 2009, s. 27). Kent yaşamında kaliteyi belirleyen temel faktörlerden biri, güvenlik ve estetik gereksinimlerini karşılayan kentsel aydınlatma sistemleridir (Emür, 2007, s.14). Aydınlatma, insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olup, bireylerin çevreyi algılamasında önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar, içinde bulundukları fiziksel çevreyi ışık, renk, ses, ısı, nem, hava ve koku gibi unsurlar aracılığıyla algılar. Bu unsurlar arasında ışık, görsel algının yaklaşık %95'ini sağlaması nedeniyle hayati bir öneme sahiptir (Öztürk ve Ünver, 1992, s. 27). Görme duyusunun aktif hale gelmesi, ancak ışık kaynağı ile mümkün olmaktadır.

Açık alan aydınlatması, güvenlik ve estetik olmak üzere iki temel boyutta ele alınabilir. Tasarım sürecinde, bu iki unsurun dengeli bir şekilde bir araya getirilmesi önemlidir. Bazı projelerde estetik ya da güvenlik unsuru öncelikli olarak ele alınabilir. Ancak, ideal bir tasarımda, estetik açıdan hoş bir görünüm sunarken güvenlik ihtiyaçlarını da karşılayacak bir aydınlatma kompozisyonu oluşturulması hedeflenmelidir (Seçkin, 1998, s.24). Güvenlik, bireylerin kent ortamında yaşadıkları deneyimlerden kaynaklanan bir algı ve duygu durumudur. Kentsel alanlardaki fiziksel çevrenin niteliği, tasarım unsurları, barındırdığı yapısal özellikler ve çevresel koşullar, bireylerin kendilerini ne kadar güvende hissettiklerini ve suç korkusu düzeylerini önemli ölçüde şekillendirir (Şahin, 2016, s. 107). Kentlerde güvenlik algısı, bireylerin yaşadıkları mahallede kendilerini ne derece güvende hissettiklerini değerlendirmek yoluyla belirlenebilir (Bedimo-Rung vd., 2005, s. 166).

Greene'in (2003) Latin Amerika'da gerçekleştirdiği güvenlik ve güvensizlik algısına dair çalışmasında, seçilen kentsel mekânlarda kullanıcılarla yapılan anketler ve

ortak değerlendirmeler sonucunda güvenlik algısını etkileyen temel unsurlar belirlenmiştir. Araştırma, birçok kentsel alan için geçerli olabilecek şekilde, güvenlik hissini oluşturan en önemli değişkenleri ortaya koymuştur. Aydınlatma, parklar, caddeler ve otobüs durakları gibi unsurlar, güvenlikle ilgili kritik faktörler olarak tanımlanmıştır. Bir mekânın kent sakinleri tarafından "güvensiz" olarak algılanmasının başlıca sebepleri arasında, bireyin çevresel faktörler nedeniyle kendisini rahatsız ve baskı altında hissetmesi yer almaktadır. Bu durum, kişinin çevresinde olup bitenleri görmesi veya çevresi tarafından kolayca görülebilir olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Güvenlik hissini artırılmasında yolların genişlikleri, ağaçların ve diğer peyzaj elemanlarının konumları, kent mobilyalarının düzeni ve ayırıcı elemanların varlığı gibi unsurlar önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle yeterli aydınlatma, bireylerde güvenlik algısını güçlendiren en önemli unsurlardan biridir. İyi aydınlatılmış alanlar, hem suç oranlarının azalmasına katkı sağlamakta hem de mekân kullanıcılarının kendilerini daha güvende hissetmelerine olanak tanımaktadır. Aydınlatmanın yanı sıra, güvenlik glerine kolay erişim, günün her saatinde hareketliliği destekleyen karma kullanımlar ve bakımlı bir kentsel evre de güvenlik hissini pekiştiren diğer önemli faktörlerdir (Greene, 2003, s. 9-19).

2.2.1.3. Toplu Taşımada Yaşanan Sorunlar

Türkiye’de ulaşımın kadınlar üzerindeki etkilerini ele alan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı, kadınların toplu taşıma araçlarında maruz kaldığı taciz ve şiddet olaylarına odaklanırken, diğer bir kısmı ise geçim zorlukları, uzun seyahat süreleri ve güvenlik problemleri gibi faktörlerin kadınları toplu taşıma kullanmaktan uzaklaştırdığına dikkat çekmiştir. Toplumsal cinsiyet perspektifiyle yapılan bu araştırmalar, kadınların ulaşım deneyimlerini inceleyerek, toplumsal cinsiyete duyarlı ve kadınların ihtiyaçlarına öncelik veren ulaşım politikalarının geliştirilmesi konusunda öneriler sunmayı hedeflemiştir (Kalfa vd., 2009; nder, 2020; zkazan, 2018; Ulvi vd., 2019; rek ztaş, 2019; CEID, 2019). Toplu taşıma, şehirlerde bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımını kolaylaştıran temel altyapılardan biri olarak kabul edilmektedir (nc Yıldıız, 2017, s. 112). Türkiye’de özellikle büyükşehirlerde, otobüs, metro, tramvay ve minibüs gibi toplu taşıma araçları geniş bir kullanıcı kitlesine hizmet etmektedir. Ancak bu araçların etkin kullanımı, fiziksel altyapının yeterliliği, ulaşılabilirlik ve güvenlik gibi birçok faktöre bağlıdır (Alkan,

2000). Özellikle kadınlar için toplu taşımanın işlevselliği, sadece bir ulaşım aracı olmanın ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında sosyal hayata erişimin bir göstergesi haline gelmiştir. Kadınlar, toplu taşımayı sıklıkla gündelik hayatın bir parçası olarak kullanırken, bu süreçte karşılaştıkları problemler toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği alanlara dönüşebilmektedir (Astrop, 1996).

Kadınların toplu taşıma araçlarında karşılaşılabileceği başlıca sorunlar arasında, taciz ve şiddet olayları, kalabalık araçlarda fiziksel sıkışıklık, güzergâhların yetersizliği, uzun bekleme süreleri ve yetersiz aydınlatma yer almaktadır (Carter, 2005). Taciz vakaları, kadınların toplu taşıma araçlarında kendilerini güvensiz hissetmelerine yol açarken, bu durum özellikle akşam saatlerinde kadınların toplu taşımayı kullanmaktan kaçınmalarına neden olabilmektedir (Durmuş, 2013). Ayrıca, araçların kapasitesinin yetersizliği ve güzergâhların kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamaması, kadınların günlük hayatlarını planlamada zorluk yaşamalarına ve daha fazla zaman kaybetmelerine neden olmaktadır. Güvenlik önlemlerinin yetersiz olduğu alanlarda, kadınların fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini tehdit altında hissetmeleri, toplu taşımayı daha az tercih etmelerine ve bireysel ulaşım araçlarına yönelmelerine sebep olabilmektedir (Ingalls ve ark., 1994). Bu sorunların çözümü, kadınların ihtiyaçlarını merkeze alan ulaşım politikalarının geliştirilmesini ve toplu taşımanın daha güvenli, erişilebilir ve kadın dostu bir hale getirilmesini gerektirmektedir.

Toplu taşıma araçlarında kadınların maruz kaldığı sorunlar, yalnızca bireysel deneyimlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştiren yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların güvenlik kaygıları nedeniyle toplu taşıma kullanımında yaşadığı tereddüt, onların ekonomik ve sosyal hayata katılımını sınırlayan bir faktör haline gelmektedir (Neupane ve Chesney-Lind, 2014, Özçiçek, 2009). Örneğin, kadınların geç saatlerde güvenli bir şekilde ulaşım sağlayamama endişesi, istihdam olanaklarından yararlanmalarını ve eğitim faaliyetlerine katılmalarını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, kadınların mekânsal hareketliliğini kısıtlamanın yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini güçlendiren bir döngü yaratır. Kadınların toplu taşımada daha güvende hissetmelerini sağlamak amacıyla aydınlatma, kamera sistemleri ve kadınlara özel alanlar gibi tedbirlerin artırılması, bu tür eşitsizliklerin giderilmesinde önemli bir adım olacaktır.

Ayrıca, toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirildiğinde, kadınların toplu taşıma araçlarını tercih etmelerini engelleyen ekonomik ve fiziksel faktörler de dikkat çekicidir. Özellikle düşük gelirli kadınlar, ulaşım maliyetlerinin yüksekliği ve toplu taşımanın erişilebilirliğine ilişkin sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Uzun ve karmaşık güzergâhlar, hem seyahat sürelerini artırmakta hem de kadınların günlük yaşamındaki sorumluluklarını yerine getirmelerini zorlaştırmaktadır (Karabulut & Yalçinkaya Alkar, 2019). Toplu taşımada kadınların ihtiyaçlarına duyarlı çözümler geliştirmek, yalnızca bireylerin güvenliğini sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda onların ekonomik ve sosyal fırsatlara eşit erişimlerini teşvik ederek toplumsal kalkınmaya da katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, toplu taşıma politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yeniden düzenlenmesi, ulaşımın kadınlar için daha erişilebilir ve güvenli bir alan haline getirilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

2.2.1.4. Toplumsal Baskı ve Normlar

Toplumu oluşturan bireylerin, belirli bir düzen içerisinde hareket ederek birbirine benzer davranışlar sergilemesi, sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerin yoğun olarak incelediği önemli bir olgudur. Toplumsal denetim olarak tanımlanan bu durum, genellikle kurallar, kurumlar, organlar ve yöntemler gibi unsurlar üzerinden açıklanmaktadır (Fehr & Fischacher, 2004, s. 185). Toplumsal davranışları şekillendiren bu unsurların temelinde ise normlar ve değerler, belirleyici etkenler olarak ön plana çıkmaktadır. Norm kavramı, kökenini Latince marangoz gönyesi anlamına gelen "norma" kelimesinden almakta ve temel olarak ölçü ya da kural anlamında kullanılmaktadır (Tan, 1981, s. 124). Sosyolojik bir perspektiften değerlendirildiğinde ise norm, "insan davranışlarının belli ölçütlere göre değerlendirildiği, onaylandığı ya da eleştirildiği kurallar ve standartlar bütünü" olarak tanımlanabilir. Normlar, toplumun kabul ettiği "ideal davranış" biçimlerine ya da belirli "doğru" algılarına dayanır ve bu doğrular, toplumsal düzlemde benimsenmiş olan değerlerden beslenir (Tan, 1981).

Her toplum ve her tarihsel dönem, kendine özgü normlar üretmiş ve bu normlar bireylere belirli sorumluluklar ve zorunluluklar yüklemiştir. Butler'a göre, daha iyi bir yaşam ve toplumsal düzenin inşası için normlara ihtiyaç duyulsa da bu normlar bireyler üzerinde sınırlayıcı etkiler doğurduğu için, eleştirel bir biçimde sorgulanması gereken yapılardır. Butler, kadınlık ve erkeklik normlarının bu bağlamda çift yönlü işlediğini ifade

eder. Bir yandan bireylere yol gösteren ve eylemleri düzenleyen normlar vardır; diğer yandan ise bireyleri belirli cinsiyet kalıplarına sıkıştıran ve zorunlu kriterlere tabi tutan normatif baskılar söz konusudur. Birey, bu kalıplara uymadığında veya toplumun "ideal" kabul ettiği kadınlık ya da erkeklik modellerine karşı çıktığında, toplumsal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalır (Saliya, 2013, s. 65).

Toplumsal normlar, toplumun kendi dinamikleri ve bütünlüğü içerisinde "ideal" ya da "doğru davranış" olarak nitelendirdiği değerlere dayanmaktadır. Değerler, her birey tarafından tam anlamıyla benimsenmese de toplumun büyük bir kesimi tarafından davranışlara yön veren ölçütler olarak kabul görmektedir (Tan, 1981, s. 121). Bir davranışın norm haline gelebilmesi ve norm olarak kabul edilmesi için, toplumun o davranışı belirli bir değerle ilişkilendirmesi ve bu davranışın ihlal edilmesi durumunda toplumsal düzeyde belirlenmiş bir yaptırımın uygulanmasını öngörmesi gerekmektedir. Normlar ve değerler, bireylerin kültürel kodlar doğrultusunda nasıl hareket edeceklerini şekillendiren birbirini tamamlayıcı unsurlardır (Arslantürk, & Amman, 2000, s. 268). Değerler, toplumsal eylemlerde bireylere önceliklerin ve önem sıralamasının ne olduğunu gösterirken, bireysel davranışların kültürel bağlamla uyum içinde olmasını sağlar ve bu davranışlara toplumsal düzlemde anlam kazandırır (Eren, 2007, s. 290).

Toplumsal normlar, bireylerin kimlik ve davranışlarına yön veren, çoğunlukla yazılı olmayan ancak derin etkiler bırakan kurallar bütünüdür. Bu normlar, bireylerin yalnız başına hareket etme, toplumun beklentilerine uygun davranma ve belirli kalıplar içinde yaşam sürdürme gibi alanlarda sınırlandırıcı bir güç olarak ortaya çıkar (Fehr & Fischbacher, 2004, s. 189). Bekâr anneler, bu normların etkisini en yoğun biçimde deneyimleyen gruplar arasında yer alır. Geleneksel aile yapısından farklı bir yaşam tarzı sürdüren bekâr anneler, toplumsal düzene "uyumsuz" olarak algılanabilir ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çeşitli baskılara maruz kalabilir. Örneğin, bir kadının yalnız başına seyahat etmesi veya sosyal etkinliklere katılması, bekâr bir anne olduğunda daha da dikkat çeken bir durum haline gelir. Bu durum, "anne" kimliği üzerinden kadının yalnız hareket etmesinin uygunsuz bulunduğu bir sosyal algıya dayanır (Karaca Aydın, 2019). Toplumun belirlediği çerçevelere uymadığı düşünülen bu davranışlar, kadının sorumluluklarına yeterince bağlı olmadığı ya da "ideal anne" rolüne uygun hareket etmediği gibi önyargılarla karşılanabilir. Bu tür normatif beklentiler, bekâr annelerin yalnızca sosyal yaşamlarını değil, aynı zamanda psikolojik iyi oluşlarını da olumsuz

etkileyebilir (Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009, s. 8). Buna ek olarak, toplumsal baskılar, bekâr annelerin davranışlarını kalıplaşmış rollere uygun hale getirmeye zorlar (Coşkun, 2022, s. 302). Bekâr annelerden, toplumun belirlediği “fedakâr” ya da “çocuk odaklı” bir yaşam biçimini benimsemeleri beklenir. Bu kalıp, bireyin kendi ihtiyaçlarını ikinci plana atmasını gerektirir ve çoğu zaman bireysel özgürlük alanını sınırlar. Örneğin, bir bekâr annenin kendi kariyerine veya kişisel gelişimine öncelik vermesi, toplum tarafından eleştirilebilir. Kadın hem anne hem de birey kimliği arasında bir denge kurmaya çalışırken, bu iki rolün toplum tarafından tanımlanmış sınırları arasında sıkışabilir (Coşkun, 2022).

Toplumsal normlar aynı zamanda, bekâr annelerin ekonomik ve sosyal hayata katılımını zorlaştırarak daha geniş yapısal eşitsizliklerin pekişmesine neden olur. Yalnız bir şekilde hareket etmek veya bireysel kararlar almak gibi durumlar, toplumun kadınlardan beklediği kolektif davranış normlarıyla çeliştiğinde, bekâr annelerin yalnızca sosyal damgalanma değil, aynı zamanda ekonomik ve kurumsal ayrımcılıklarla da mücadele etmesi gerekir (Coşkun, 2022, s. 300). Bu tür yapısal baskılar, onların özerk bir yaşam sürdürme potansiyelini kısıtlayarak, toplumsal eşitlikten uzak bir ortam yaratır.

Sonuç olarak, toplumsal normlar ve baskılar, bekâr annelerin yaşamında derin ve çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Yalnız başına hareket etme, beklentilere uygun davranma ve kalıplara uyma gibi alanlarda dayatılan normlar, bireysel özgürlüğü sınırlandırırken, aynı zamanda sosyal damgalamayı da besler (Tezcan, 1985, s. 344). Bu bağlamda, normların eleştirel bir şekilde incelenmesi ve toplumsal yapıların daha kapsayıcı bir anlayışla yeniden düzenlenmesi, yalnızca bekâr anneler için değil, toplumsal eşitlik ve bireysel özgürlük için de hayati öneme sahiptir.

2.3. Kadınların Kentte Var Olma Çabası: Feminist Perspektiften Kent Hakkı

Kent, içinde bulunan toplumun eğitim, barınma, eğlenme, öğrenme, çalışma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan ve aynı kalmayan gelişme gösteren yerleşme birimleri olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1980, s. 67). Kent hakkı, temelde insan haklarıyla sıkı bir bağ içerisindedir. İnsan hakları, ırk, millet, dil, din veya cinsiyet farkı gözetmeksizin her bireyin eşit haklara sahip olma ilkesini vurgular. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından benimsenmiş olup, insan haklarının tanınması, anlaşılması ve korunması konusunda önemli bir dönemeçtir (Aybay, 2006, s.

7). İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne göre, bireylere yaşamak, özgürlük ve güvenlik gibi temel haklar tanınmıştır; bu haklara saygı gösterilmesi kaçınılmazdır. Kentli hakları ise, cinsiyet, ırk, din veya sınıf ayrımcılığı yapmaksızın hayata geçirilmeli ve uygulanmalıdır. Bu bağlamda, insan haklarının oluşumu için kentli haklarının adil bir şekilde hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir (Karasu, 2008, s. 40-41).

Kent, sadece fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda çeşitli karşılaşmaların, eşzamanlı olayların, iletişim dinamiklerinin, arzuların, normallerin, farklılıkların, dengesizliklerin ve kısıtlamaların etkileşimlerine sahip karmaşık bir alan olarak görülmektedir (Lefebvre, 2019). Kent, sadece binalar ve caddeler değil, aynı zamanda sokak ilanları, vitrinler, kaldırımda yürüyen insanların giyim tarzları, duruşları, konuşma biçimleri gibi unsurlar aracılığıyla erkeklik ve kadınlık biçimlerinin açıkça sergilendiği bir sahnedir (Cornell, 1987, s. 182). Bu karmaşık yapı içerisinde, cinsiyetlerin kentsel mekândaki varlıkları dikkat çekici bir öneme sahiptir. Kentsel mekânlar, farklı ihtiyaçlara göre düzenlendiğinde belirli cinsiyetlere özgü alanlar ve yapılar ortaya çıkar. Feminist akademisyenler arasında kadınların kentteki özgürlükleri konusunda ortak bir görüş olmasa da, kadınların haklarını kullanamamasının kentin derinliklerine kadar ulaştığı ve kadınlarla erkeklerin kentsel deneyimlerinin normlar ve beklentiler aracılığıyla ayrıştığı konusunda bir konsensüs bulunmaktadır (Peake, 2017, s. 87). Kentsel mekân sınırları, cinsiyete göre net bir şekilde belirlenmese de, hegemonik erkekliğin normalleştirilmesi kent deneyimini önemli ölçüde etkiler. Bu etki, yasal kısıtlamalardan şiddet tehditlerine, "normal" algısının oluşumundan bireylerin yaftalanmasına kadar geniş bir eşitsizlik yelpazesini içerir (Tosun, & Hiçdurmaz, 2022, s. 2161). Kadınların kentte var olma mücadelesi, yalnızca fiziksel erişimle değil, aynı zamanda toplumsal yapının ve güç ilişkilerinin dönüşümüyle de doğrudan ilişkilidir. Kadınların kamusal alanlarda eşit, özgür ve güvenli bir şekilde yer alabilmeleri, kentsel mekânların tasarımından sosyal politikaların uygulanmasına kadar çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirir. Feminist bir bakış açısıyla kentsel mekânın ele alınması, sadece kadınların temel haklarının korunmasını değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı daha kapsayıcı ve adil bir kentsel yaşamın inşasını mümkün kılacaktır. Bu bağlamda, kadınların kentsel alanlardaki deneyimlerini anlamak ve bu deneyimleri dönüştürmek, yalnızca bir hak meselesi değil, aynı zamanda toplumsal gelişimin ve kentsel adaletin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATAERKİL GÖZETİM VE GÜVENSİZLİĞİN MARUZ KALAN ÖZNESİ: BEKÂR ANNELER

3.1. Aile Kavramı ve Aile Yapılarının Dönüşümü

Aile, genellikle "toplumun en küçük yapı taşı" olarak tanımlanır ve bu özelliğiyle evrensel bir kurum niteliği taşır. Ancak, modern toplumların aile anlayışı ile geleneksel toplumların aile tanımları arasında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar, büyük ölçüde ailenin üstlendiği roller ve toplumsal işlevlerine yönelik beklentilerden kaynaklanmaktadır (Bozkurt, 2005, s. 258). Aile, bireylerin doğrudan akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı olduğu ve yetişkin üyelerin çocukların bakımını üstlendiği bir topluluk olarak tanımlanabilir (Giddens, 2000, s. 174). Aynı zamanda, aile; insan türünün biyolojik devamlılığını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin temelini oluşturan, ilişkilerin belirli kurallar çerçevesinde düzenlendiği ve toplumun maddi ile manevi birikimlerini nesilden nesile aktaran; biyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuksal ve toplumsal yönleri olan bir yapı olarak da değerlendirilebilir (Sayın, 1990, s. 3).

Aile, toplumsal yapının en temel kurumu olarak tarihsel süreç içinde farklı sosyolojik perspektifler doğrultusunda ele alınmış ve çeşitli işlevler üstlenmiştir. Aile, toplumsal yapıların en temel ve en istikrarlı kurumlarından biri olmuştur. Ancak, modernleşme, kentleşme, ekonomik dönüşümler ve bireyselleşme süreçleri aile yapılarında köklü değişimlere yol açmıştır. Geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aile modeline geçiş, evlilik ve ebeveynlik normlarının esnekleşmesi, doğurganlık oranlarının düşmesi ve tek ebeveynli hanelerin artışı gibi olgular, çağdaş toplumlarda gözlemlenen temel değişimler arasındadır (Cherlin, 2004, s. 849). Sosyolojik yaklaşımlar, aileyi bireyler arasındaki etkileşimler, toplumsal işlevler ve güç ilişkileri bağlamında değerlendirerek, bu kurumun dönüşüm süreçlerini analiz etmektedir. Aile yapısının

değişim ve dönüşüm sürecinde birçok faktör etkili olmakla birlikte, bu dönüşümün temel dinamiğini üretim ilişkileri oluşturmaktadır. Üretim ilişkileri, bireylerin temel yaşamsal kaynaklara erişimini sağlayan sosyo-ekonomik bağlamı belirlemekte ve bu doğrultuda toplumsal yaşam biçimlerini, birliktelik formlarını ve aile yapısını şekillendirmektedir. Bu çerçevede, aile kurumu da üretim ilişkilerinin gereksinimlerine paralel olarak belirli işlevsellikler kazanarak evrilmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde, üretim biçimindeki değişimlere bağlı olarak sanayi öncesi dönemde geniş aile yapısının baskın olduğu, sanayileşme süreciyle birlikte ise çekirdek aile modelinin yaygınlık kazandığı görülmektedir.

Sanayi öncesi toplumlarda ve kırsal bölgelerde yaygın olarak görülen geniş aile yapısı hem yatay hem de dikey yönde bir genişleme özelliği taşımaktadır. Dikey genişleme, farklı kuşakların—dede, büyükanne, anne, baba ve torunlar gibi—aynı çatı altında bir arada yaşamasını ifade ederken, yatay genişleme ise evli ya da evli olmayan bireylerin aynı hanede bulunması anlamına gelmektedir (Sayın, 2020, ss. 43-44). Geniş aile yapısında birden fazla nesil ve hane bir arada bulunmakta olup, bu birliktelik yalnızca mekânsal bir paylaşımı değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik anlamda tek merkezli bir ortaklığı da içermektedir. Aile içindeki bu tek merkezlilik, karar alma süreçlerinde kendini göstermekte ve genellikle en yaşlı erkek aile üyesi, temel karar verici konumunda bulunmaktadır (Sezal, 2003, s. 138). Sanayileşme, kentleşme ve ulus-devletlerin oluşumu, toplumsal yapıda köklü değişimlere yol açmış ve bu dönüşüm aile kurumunu da derinden etkilemiştir. Geleneksel toplumlarda yaygın olarak görülen geniş aile modeli, sanayileşme süreciyle birlikte iş gücünün ve ekonomik yapının dönüşmesine bağlı olarak yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Modern toplum, birey hak ve özgürlüklerinin ön plana çıktığı, siyasal egemenliğin halka dayandığı ve kentleşmenin belirleyici olduğu bir yapıya sahiptir. Bu süreçte sadece aile yapısı değil, toplumsal normlar, üretim biçimleri ve bilgi anlayışı da dönüşüme uğramıştır. Tarıma dayalı ekonomik sistemin yerini sanayi ekonomisi alırken, feodal yönetimler merkezi ulus-devletlere evrilmiş, kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş hızlanmış ve geleneksel bilgi sistemleri yerini bilimsel düşünceye bırakmıştır. Bu kapsamlı dönüşümler doğrultusunda aile kurumu da değişen toplumsal dinamiklere uyum sağlayarak yeni bir yapı kazanmıştır (Sayın, 2020, ss. 53-54).

Ailenin tarihsel gelişimine dair yapılan tartışmalar ve sunulan kanıtlar, geçmişte aile yapılarının büyük bir çeşitlilik ve karmaşıklık gösterdiğini ortaya koysa da, kapitalist

sistemin etkisiyle çekirdek ailenin idealize edilen ve baskın hale gelen model olduğu açıktır (Goody, 2004, ss. 181-182). Kapitalizm, üretim süreçlerini sürdürülebilir kılmak adına özel ve kamusal alan ayrımını keskinleştirerek iş gücü ihtiyacını karşılamıştır. Bu ayrım, toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştirerek kadınları özel alanın, erkekleri ise kamusal alanın sorumlusu hâline getirmiştir. Kadının özel alanda üstlendiği yeniden üretim faaliyetleri piyasa dışı kabul edildiğinden görünmez kılınmış ve ekonomik değeri yok sayılmıştır. Bu durum, kadın emeğinin ikincilleştirilmesine ve toplumsal statüsünün zayıflatılmasına yol açmıştır (Özbay, 2015, ss. 54-55). Dolayısıyla çekirdek aile, özel/kamusal ayrımına dayalı olarak kapitalist üretim ilişkileri doğrultusunda şekillendirilmiş ve topluma ideal aile yapısı olarak sunulmuştur.

Aile, tarihsel süreç içinde başta üretim ilişkileri olmak üzere ekonomik, toplumsal ve kültürel dinamiklerin etkisiyle sürekli olarak değişen ve dönüşen bir kurumdur. Günümüzde, toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümler doğrultusunda aile modelleri giderek çeşitlenmekte ve geleneksel kalıpların ötesine geçen yeni yapılar ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000, s. 13). Bu süreçte değişen toplumsal ve ekonomik koşullar doğrultusunda aile yapıları giderek çeşitlenmektedir. Bu yapılar arasında, ebeveynlik sorumluluğunun tek bir birey tarafından üstlenildiği ve bu bireyin büyük ölçüde kadın olduğu tek ebeveynli aileler giderek daha yaygın hale gelmektedir.

3.2. Bekâr Annelik ve Nedenleri

Günümüz toplumlarında küreselleşmenin etkisiyle birlikte aile yapısının giderek daha dinamik ve karmaşık bir hale geldiği gözlemlenmektedir. Geleneksel geniş aile modeli belirli ölçüde varlığını sürdürmekle birlikte, çekirdek aile yapısı hâlâ baskın aile formu olarak önemini korumaktadır. Bununla birlikte, özellikle boşanma oranlarındaki artışa bağlı olarak tek ebeveynli ailelerin sayısında kayda değer bir yükseliş yaşanmaktadır. Tarihsel olarak tek ebeveynli ailelerin geçmişte de var olduğu bilinmekle birlikte, günümüz toplumlarında gözlemlenen tek ebeveynlik olgusu, önceki dönemlerden farklı dinamiklere ve toplumsal gerçekliklere dayanmaktadır. Tek ebeveynli aile yapılarının Avrupa’da 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren varlık gösterdiği bilinmektedir (Karaaslan & Opçin, 2020, s. 98). Goody (2004, s. 202), erken modern dönem Avrupa’sında evlilik dışı hamileliklerin oldukça yaygın olduğunu, ancak bu durumun çoğunlukla birlikte yaşama veya evlilikle sonuçlandığını ifade etmektedir. Özellikle Kıta

Avrupa’ında, evlilik dışı doğan çocukların bir kısmının kimsesizler yurduna bırakılması, yalnız annelerin oranının düşük kalmasında etkili olmuştur. Ancak günümüzde bu durum önemli ölçüde değişmiş olup, yalnız annelik oranlarının artmasındaki en belirgin etkenlerden biri boşanma oranlarında yaşanan yükseliş olarak görülmektedir (Goody, 2004, s. 202).

Tek ebeveynli aileler, çeşitli nedenlerle ebeveynlerden birinin çocuğun bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu tek başına üstlendiği aile yapıları olarak tanımlanmaktadır (Gladding, 2022, s. 75). Bekâr annelik, farklı bağlamlarda ele alınabilen geniş bir kavram olup, genel olarak çocuğunu eşi veya partneri olmaksızın büyüten kadınları ifade eder. Bu durum çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabilir: boşanma, eşin vefatı, evlilik dışı doğum, tercihen evlenmeme veya ebeveynin çocuğunu tek başına büyütmeyi tercih etmesi gibi faktörler bekâr annelik olgusunu şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır (Goldscheider, Bernhardt & Lappegard, 2015). Türkiye’de ve dünya genelinde tek ebeveynli ailelerin oluşumunda en belirleyici faktörler arasında eşin vefatı ve boşanma önemli bir yer tutmaktadır (Demirel & Buz, 2021, s. 158).

Toplumsal yapıda meydana gelen her dönüşüm gibi, boşanma oranlarının artış göstermesi ve bu doğrultuda tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması da başlangıçta sancılı bir süreç olarak değerlendirilmiş, bu aile modelinin toplumsal kabulü zaman içinde gerçekleşmiştir. Özellikle boşanmaların hızla arttığı ilk dönemlerde, başta Amerika olmak üzere birçok ülkede bu durum ciddi tartışmalara yol açmış, medya konuyu sıkça gündeme taşıırken uzmanlar bu eğilimin olası toplumsal sonuçlarına dair endişelerini dile getirmiştir. Bu bağlamda, boşanmanın aile kurumuna yönelik bir tehdit olarak algılanması, özellikle muhafazakâr çevrelerde önemli bir kaygı unsuru haline gelmiş ve politik tartışmaların merkezinde yer almıştır. Boşanma, bazı kesimler tarafından aile yapısını zedeleyen ve çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen bir süreç olarak değerlendirilmiş, hatta kimi görüşlerde ahlaki normlar çerçevesinde ele alınarak toplumsal değerler açısından sakıncalı bulunmuştur. Kitle iletişim araçlarında ise boşanmış ailelerden gelen bireylerin sorunlu karakterler olarak yansıtıldığı görülmüş; bu durum kimi zaman doğrudan, kimi zaman ise dolaylı anlatımlarla izleyiciye aktarılmıştır. Boşanmaya yönelik eleştiriler, aile birliğinin her koşulda korunması gerektiği yönündeki söylemlerle desteklenmiş, mutsuz evliliklerin sürdürülmesi çocukların refahı açısından ideal bir çözüm olarak sunulmuş ve bu çerçevede boşanmaktan kaçınan ebeveynler

fedakâr bireyler olarak yüceltilmiştir (Öğüt Til, 2022, s. 55). Günümüzde tek ebeveynli aile yapısı, özellikle Batı toplumlarında daha fazla kabul görmekte ve yaygınlaşmaktadır (Öztürk & Boylu Aydın, 2013, s. 4). Tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşmasında birçok faktör etkili olmakla birlikte, en belirleyici unsur boşanma oranlarındaki artıştır. Yapılan araştırmalara göre, 1960'tan günümüze boşanma oranları dünya genelinde %252 oranında yükselmiş ve bu durum tek ebeveynli aile yapısının yaygınlaşmasını önemli ölçüde etkilemiştir (Kara, 2023).

Birleşmiş Milletler'in (2020) verilerine göre, dünya genelinde 101 milyonu aşkın bekâr anne bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2023) açıkladığı veriler ise, Türkiye'de yalnızca anne ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli çekirdek aile sayısının 2.164.825'e ulaştığını göstermektedir. Bu rakam, ülkedeki tek çekirdek aileden oluşan hanelerin %18'ini oluşturmaktadır. Bekâr annelik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde artış göstermekte olup, bu eğilimin ardında çeşitli sosyolojik, ekonomik, kültürel ve bireysel nedenler bulunmaktadır. Boşanma oranlarının yükselmesi, evlilik dışı doğumların artışı, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması ve bireyselleşme eğilimleri gibi faktörler, bekâr anneliğin yaygınlaşmasında etkili olmaktadır (Cherlin, 2004). Bekâr anneler, yalnızca çocuklarının bakımını üstlenmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayatta da var olma mücadelesi vermektedirler. Bu durum, yalnız ebeveynlerin karşılaştığı zorlukları daha görünür kılmakta ve toplumsal destek mekanizmalarının geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, çocuklarının sorumluluğunu tek başına üstlenen bekâr anneler, toplumsal yapının önemli bir kesimini oluşturmakta olup, bu grubun karşılaştığı sorunların çözümüne yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi büyük bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

3.3. Bekâr Annelik ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Yeniden üretim süreci, kadınların yalnızca yeni nesilleri dünyaya getirme sorumluluğunu değil, aynı zamanda çocukların ve hane içindeki diğer bireylerin bakımını üstlenmesini de içermektedir. (Vogel, 2015, ss. 268-269). Bu süreçte, özellikle duygusal ve bakım emeği büyük ölçüde kadınların karşılıksız emeği üzerinden yürütülmektedir. Boşanma ya da ayrılık durumlarında eşin bakımına yönelik sorumluluk ortadan kalksa da, Delphy'nin (1999) ifade ettiği üzere, bu durum aile kurumunun ve kadın emeğinin

sömürüsüne dayalı yapının bir tür ifşası niteliğinde değerlendirilmelidir. Toplumsal yapıda gözlemlenen eşitsizlikler ve tek ebeveynli ailelerin ezici çoğunluğunu kadınların oluşturması, cinsiyet eşitsizliğinin günümüz koşullarında farklı bir biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, bekâr annelik olgusu ve bu kapsamda ortaya çıkan sosyoekonomik sorunlar ile kapitalist patriarka arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin temelinde, patriarka ve kapitalizmin ortak kurgusuna dayanan toplumsal cinsiyet rolleri önemli bir yer tutmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadınlara yüklenen sorumlulukların belirlenmesinde yeniden üretim süreçleri kritik bir rol oynamaktadır. İş ve aile yaşamının ayrışması sonucunda yeniden üretimin kadının temel görevi haline gelmesi ve kamusal-özel alan ayırımına dayalı ikili karşıtlıklar çerçevesinde kadınlığa atfedilen roller (Sancar, 2009, s. 50), kadınları ev içi emeğin asli unsuru haline getirmiştir. Bu anlayış, çocuk bakımını kadınların en temel ve doğal sorumluluklarından biri olarak konumlandırmış ve kadınların toplumsal yaşamının tüm evrelerinde belirleyici olmuştur. Bu doğrultuda, günümüzde bekâr annelerin tek ebeveynli ailelerin büyük çoğunluğunu oluşturması, kadınlara yeniden üretim bağlamında atfedilen rollerden bağımsız düşünülemez.

3.4. Bekâr Annelerin Karşılaştığı Sorunlar

Tek ebeveynlik, bireyin yalnızca çocuk bakım ve yetiştirme sorumluluğunu üstlenmesini değil, aynı zamanda ekonomik, psikolojik ve sosyolojik açıdan çeşitli güçlüklerle karşılaşmasını da beraberinde getirmektedir (Karaaslan & Opçin, 2020, s. 80). Tek ebeveynli aile yapısında, çocuğun bakımını üstlenme, ev içi düzeni sağlama ve aile içindeki rol ve sorumlulukları yerine getirme gibi temel konular, tek ebeveynin üzerinde yoğun bir yük oluşturmakta ve bu yükün giderek artması kaçınılmaz hale gelmektedir. Ailevi sorumlulukların tek bir birey tarafından üstlenilmesi, ebeveynin fiziksel, duygusal ve ekonomik anlamda ciddi zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle tek ebeveynin bir kadın olması durumunda, bu yük daha da ağırlaşmakta; ekonomik, sosyal, psikolojik ve hukuki koşullar kadın üzerinde çok daha belirgin etkiler yaratmaktadır (Aydın Karaca, 2019).

Bekâr annelerin karşılaştığı sorunlar ve yaşamlarını etkileyen faktörlerden biri de, bu aile yapısının oluşum nedenleridir. Boşanma, eşin vefatı veya bireyin kendi tercihi doğrultusunda ebeveynlik sorumluluğunu tek başına üstlenmesi gibi unsurlar, bekâr

annelerin yaşam koşullarını doğrudan şekillendirmektedir. Bu faktörler, bireyin gelir düzeyinden sosyal ve psikolojik algılara, çevrenin bakış açısından sosyal destek mekanizmalarına erişimine kadar pek çok alanda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bekâr annelerin karşılaştığı hukuki, ekonomik, sosyal ve ebeveynlik ile ilgili sorunlar, birbirinden bağımsız değil, aksine birbiriyle etkileşim halinde olup birbirini beslemektedir (Afyonoğlu, Bayyar, Kesen & Morgül, 2021, s. 93).

Bekâr anneler, çift ebeveynli ailelere kıyasla ekonomik olarak daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Bu durum, boşanma sonrası mali varlıkların ve mülkün paylaşımı konusundaki düzenlemelerin önemini artırmaktadır. İngiltere ve ABD’de, çocuklarını tek başına bırakıp ayrılan ebeveynlerin büyük bir kısmı, çocuk bakımına yönelik herhangi bir maddi katkıda bulunmamaktadır ve bu eğilim diğer gelişmiş ülkelerde de benzer şekilde görülmektedir. Geçmişte, geniş aile bireyleri bu tür durumlarda önemli bir destek sağlarken, günümüzde akrabaların yaşlanması ve bireylerin bağımsız yaşama eğilimlerinin artması nedeniyle bu destek giderek azalmaktadır. Eski eşin mali katkı sağlamadığı durumlarda ise, çocuk bakımına yönelik sorumluluk büyük ölçüde kamu kurumlarına yüklenmektedir (Goody, 2004, s. 195).

Dolayısıyla, bekâr anneler toplumun hukuki ve demografik yapısıyla tam anlamıyla uyum içinde değildir. Özellikle boşanma hukuku, nafaka düzenlemeleri ve sosyal yardım sistemleri, geçim sağlayan tarafın erkek, bakım sorumluluğunun ise kadın olduğu geleneksel çekirdek aile anlayışı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu durum, kamu politikalarının yetersiz kalmasına neden olmakta ve hatta kadın yoksulluğunun derinleşmesine yol açabilmektedir (Winchester, 1990, s. 83).

3.4.1. Ekonomik Zorluklar

Bekâr anneler, ekonomik yetersizlik, zaman kısıtı, sosyal hayata katılımı zorluk, ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmede güçlük, çocuk bakımındaki artan yük ve ev içi işlerin yürütülmesinde yaşanan sorunlar gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu sorunlar arasında özellikle ekonomik sıkıntılar öne çıkmakta olup, hem bekâr annelerin yeni yaşam düzenine uyum sağlamasını hem de ebeveynlik rollerini yerine getirmelerini doğrudan etkilemektedir. Aylık gelir, ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamada kritik bir unsur olduğundan, finansal yetersizlik bekâr annelerin karşılaştığı

en önemli yapısal sorunlardan biri olarak değerlendirilmektedir (ATHGM, 2018, s. 28-29).

Ekonomik sorunlar, çoğu bekâr annenin karşılaştığı temel zorluklardan biridir. Bekâr anneler, çocuklarının yiyecek, giyecek ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta, önceki yaşam standartlarını sürdürebilmekte ve kendi kişisel giderlerini karşılamakta güçlük çekebilmektedir. Gelir seviyesindeki düşüş, yalnızca bireysel harcamaları değil, aynı zamanda çocukların eğitime ve genel refahına ayrılan kaynakları da olumsuz etkilemektedir. Bu durum, bekâr annelerin ekonomik bağımsızlığını tehdit etmektedir (Kotwal & Prabhakar, 2009, s. 199). Bekâr ebeveynler üzerine yapılan araştırmalar, özellikle bekâr annelerin ve babaların gelir yetersizliği nedeniyle çeşitli ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Çocukların eğitim masraflarını karşılamakta zorlanma, dersane desteği sağlayamama, tatil gibi sosyal aktivitelerden mahrum kalma ve çocukların diğer bireysel ihtiyaçlarını karşılayamama, bu ailelerin en sık karşılaştığı sorunlar arasındadır. Bunun yanı sıra, bekâr annelerin kira ödemekte ve temel hane giderlerini karşılamakta ciddi finansal zorluklar yaşadıkları da çalışmalarla ortaya konmuştur (Feyzioğlu & Kuşcuoğlu, 2011, ss. 102-103). Ekonomik zorluklar, özellikle anne olan ebeveynlerin daha yoğun yaşadığı bir sorundur. Bunun temel nedeni, boşanma sonrasında çocukların velayetinin büyük ölçüde annelere verilmesidir. Boşanmış babalar ekonomik olarak bir katkı sağlasa da, bu katkı çift ebeveynli bir ailede sağladıkları mali desteğe kıyasla genellikle daha düşük seviyede kalmaktadır (ATHGM, 2018, ss. 28-29).

Türkiye'de kadınların büyük bir kısmının enformel sektörde çalıştığı ve yalnızca sınırlı bir kesimin güvenceli bir işte istihdam edildiği düşünüldüğünde, evlilik ve iş hayatı nedeniyle birçok kadının iş gücü piyasasından çekildiği görülmektedir. Kadınlar çalışmadıklarında ekonomik olarak eşlerine veya babalarına bağımlı hale gelmekte ve bu durum, evliliğin veya aile içinde yer almanın bir tür sosyal güvence işlevi görmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, kadınlar boşanma veya eşlerini kaybetme gibi durumlarla karşılaştıklarında ciddi ekonomik zorluklarla baş başa kalmaktadır. Devlet, boşanmış, ayrı yaşayan veya bekâr kadınları sosyal politika kapsamında yeterince desteklememekte, bu da kadınları yoksulluk karşısında savunmasız bırakmaktadır. Geniş aile yapısının yoksulluk nedeniyle dayanışmacı rolünü kaybetmesi, boşanmış kadınlara yönelik toplumsal önyargılar ve olumsuz algılar ile devletin sosyal politikalarında bu kadınlara

yeterince yer vermemesi birleştğinde, kadınların yaşam koşulları daha da zorlaşmaktadır (Lordoğlu, 2020, ss. 73-74).

Bekâr annelerin gelir düzeyine ilişkin yaşadıkları zorluklar, birçok faktörden etkilenen karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu zorluklar, bekâr anne olma sebeplerinden, daha önce iş gücüne katılıp katılmadıklarına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Ancak tüm bu etmenlerin ortak paydasında, kadın olmanın getirdiği toplumsal rollerin etkisi bulunmaktadır. Toplumda, kadınlar genellikle önce anne ve eş olarak tanımlanır ve bu kimliklerle şekillenen bir eğitim sürecinden geçerek özel alana hapsedilirler. Bu durum, kadınların eğitim seviyelerinin düşük olmasına ve dolayısıyla vasıfsız işlerde çalışma eğilimlerine yol açmaktadır. Hatta, vasıflı işlerde çalışsalar dahi, iş dünyasında karşılaştıkları ayrımcılık, onları ekonomik açıdan daha savunmasız kılmaktadır. Çocuk bakımının yalnızca kadına ait bir sorumluluk olarak görülmesi ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirerek bu yükü tek başlarına üstlenmeye istekli olmaları, bekâr annelerin gelir eksikliklerini derinleştirmektedir. Ayrıca, nafakanın çocuk bakımına yeterli olmaması da bekâr annelerin maddi sıkıntılarının artmasına neden olmaktadır.

3.4.2. Psikolojik ve Duygusal Zorluklar

Bekâr annelik sürecinin özellikle başlangıç dönemlerinde, anneler, psikolojik olarak adaptasyon güçlükleri, başarısızlık hissi, yalnızlık ve yetersizlik gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bunun yanı sıra, sosyal hayata katılımı zorluklar, kendini dışlama eğilimleri, çevre tarafından olumsuz algı ve dışlanma gibi sosyal zorluklar da ortaya çıkabilmektedir. Bu süreç, bekâr annelerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çeşitli engellerle mücadele etmelerini gerektirmektedir. Kotwal ve Prabhakar'a (2009, s. 198) göre, birçok bekâr anne suçluluk, utanç, kırgınlık, öfke ve gelecek kaygısı gibi yoğun duygular deneyimlemektedir. Bu duygusal baskılar, zamanla bireylerin psikolojik iyi oluşunu etkileyerek belirgin kişilik değişimlerine yol açabilmektedir. Brown ve Moran'ın (1997, s. 33) çalışmasına göre, bekâr anneler arasında kronik depresyonun yaygınlaşmasına neden olan iki temel faktör öne çıkmaktadır. İlk olarak, kronik depresyonun ortaya çıkışı çoğunlukla geçmiş ilişki sürecinde yaşanan zorluklarla bağlantılıdır ve bekâr anne olarak geçirilen süre arttıkça depresyonun şiddeti azalma eğilimi göstermektedir. İkinci olarak, kronik depresyon yaşayan bekâr annelerin büyük bir kısmının maddi sıkıntılarla karşı karşıya olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda,

ekonomik gelir düzeyi önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bekâr anneliğin kendisi kadar, bu sürece yol açan ilişki dinamikleri ve ekonomik koşullar da belirleyici unsurlar arasında yer almakta olup, bekâr annelerin karşılaştıkları zorlukların birbiriyle ilişkili ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Boşanma süreci ve sonrasında ortaya çıkan kaygılar, yeni bir yaşam düzenine uyum sağlama çabası, ekonomik zorluklar ve bekâr annelere yönelik geleneksel patriarkal yapıdan beslenen yargılayıcı ve etiketleyici bakış açısı, çeşitli sosyal ve psikolojik olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Ancak yapılan araştırmalar, boşanma sonrası kadınların belirli açılardan bir rahatlama hissi yaşadıklarını da ortaya koymaktadır. Bu araştırmalardan biri olan Demirel ve Buz'un (2021, s. 168) çalışmasında, kadınların hane içi sorumluluklarında evlilik ve boşanma süreci boyunca kayda değer bir değişim olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, evlilik içinde yaşanan zorlukların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Araştırma bulguları, kadınların evlilik süresince eşlerinden yeterli destek görmediklerini ve hane içi sorumlulukları büyük ölçüde tek başlarına üstlendiklerini göstermektedir. Bu nedenle, boşanma sonrası sorumluluklarında bir değişiklik olmamasına rağmen, evlilik içindeki yüklerinden kurtulduklarını hissettikleri ve bu süreci bir rahatlama olarak tanımladıkları görülmektedir.

3.4.3. Çocuk Bakımı ile İlgili Zorluklar

Kadınların boşanma sonrasında istihdam olanaklarına erişimde yaşadığı zorluklar, evlilik sürecinde ve sonrasında çocuk bakımını orantısız bir şekilde üstlenmeleri ve bu süreçte kendilerine yönelik ekonomik düzenlemelerin yetersizliği, bekâr annelerin ve velayeti altındaki çocukların yaşam standartlarının hızla düşmesine neden olmaktadır (Carbone, 1994, s. 188). Çocuk sahibi olmak, bireyin gelir ihtiyacını doğrudan artıran bir faktördür (Ünal, 2014, s. 10). Eşten ayrılma, boşanma veya eşin vefatı gibi durumlar sonucunda yaşamını tek başına sürdürmek zorunda kalan kadınlar, gelirlerinde azalma veya bölünme ile karşı karşıya kalmaktadır. Çocukların annenin bakımında olması, aileden gelen ekonomik desteğin yetersizliği ve yoksulluk nafakası alamama gibi etkenler, bekâr annelerin yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemekte ve ciddi ekonomik zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır (Aydın Karaca, 2019).

Delphy'ye göre (1999, ss. 87-88) göre, evlilik kurumu içerisinde kadın emeğinin erkek tarafından sahiplenilmesi hukuki mekanizmalar aracılığıyla örtük bir şekilde

meşrulaştırılmaktadır. Ancak boşanma sürecinde bu sahiplenme açığa çıksa da görünmez kılınmaya devam etmektedir. Boşanma sonrası çocuğun velayetinin genellikle anneye verilmesi, kadının çocuk bakımından birincil derecede sorumlu tutulmasını beraberinde getirirken, babanın bu yükümlülükten büyük ölçüde muaf tutulmasına yol açmaktadır. Bu süreç, çocuğun bakımına ilişkin maliyetlerin ve yükümlülüklerin yeterince tartışılmadığı bir çerçevede ele alınmakta, velayeti alan tarafın bu durumdan avantaj sağladığı yönünde yanlış bir algı oluşturulmaktadır. Nafaka ödemeleri çoğu zaman yetersiz kalmakta ve hatta bazı durumlarda hiç yerine getirilmemektedir. Buna karşın, kadının çocuğun bakımına harcadığı zaman, emek ve ekonomik fedakarlık göz ardı edilmektedir. Boşanma süreci, çekirdek ailenin dağılmasıyla birlikte, yeniden üretim işlevinin özellikle çocukların yetiştirilmesi boyutunda tek ebeveynli aile yapısına devredilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, çoğunlukla bekâr annelerden oluşan hanelerde, tıpkı çekirdek aile modelinde olduğu gibi, temel bakım ve yetiştirme sorumluluğunun yine kadınlar tarafından üstlenilmesini beraberinde getirmektedir.

Boşanma sonrasında baba figürünün çocuğun yaşamından büyük ölçüde çekilmesi, sadece duygusal değil, aynı zamanda ekonomik sorumlulukların da anne üzerinde yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Çekirdek aile modelinde çocuğun bakım yükü büyük oranda anneye aitken, boşanma sonrası bu yük neredeyse tamamen anneye devredilmekte ve buna ekonomik sorumluluklar da eklenmektedir. Bu durum, toplumsal yapıda halihazırda dezavantajlı konumda bulunan kadınları daha da kırılgan bir hale getirmekte ve sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan önemli zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliği veya yüksek maliyetli olması, özellikle küçük yaşta çocuğu olan bekâr annelerin istihdama katılımını ciddi şekilde kısıtlamaktadır. Kreş hizmetlerine erişim sağlayamayan anneler, çocuk bakım sorumluluğunu tek başına üstlenmek zorunda kaldıklarından, çoğu zaman çalışma hayatına dâhil olamamaktadır. Ayrıca, pek çok kadın aldığı maaşın kreş ücretlerini karşılamaya yetmemesi nedeniyle çalışmayı ekonomik açıdan gereksiz görmektedir. Bekâr annelerin gelir düzeyinin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması, onların iş gücü piyasasından çekilmesine yol açan önemli bir faktördür. Bunun yanı sıra, çocukların hastalanması veya acil durumlarda izin alma imkânının kısıtlı olması, çocuk bakım yükünü tek başına üstlenen bekâr anneleri daha da zor durumda bırakmaktadır (Ünal, 2014, s. 11).

3.4.4. Toplumsal Dışlanma ve Damgalanma

Bekâr anneler, karşılaştıkları sorunlarla başa çıkarken destek alabilecekleri bir sosyal çevrenin eksikliği nedeniyle yalnızlık ve boşluk hissi yaşayabilmektedir. Özellikle ayrılmış veya boşanmış anneler, evliliklerini sürdürememiş olmanın verdiği duygusal yüklerle birlikte burukluk ve mutsuzluk hissedebilmektedir (Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011, s. 99). Bu durum, bekâr annelerin özellikle sürecin ilk aşamalarında çeşitli olumsuz duyguları bir arada deneyimlediğini ve bu yeni yaşam düzenine uyum sağlama konusunda yoğun kaygı hissedebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, bekâr annelerin yaşadığı zorluklar yalnızca bireysel veya psikolojik boyutta değil, aynı zamanda sosyal düzeyde de kendini göstermektedir. Bu bağlamda, toplumsal normlar ve algılar nedeniyle bekâr anneler çeşitli sosyal sorunlarla karşı karşıya kalabilmekte ve dışlanma riskiyle karşılaşabilmektedir. Kavşut'a (2015, s. 59) göre, kadınlar sosyo-ekonomik statülerinden bağımsız olarak toplumsal baskıya maruz kalmaktadır. Bekâr anneler, özellikle sosyal çevrelerinde "erişilebilir" olarak algılanma riski taşıdıkları için (2015, s. 61), akraba, arkadaş ve komşularıyla olan ilişkilerinde daha temkinli davranma gerekliliği hissetmektedir. Toplumsal baskının etkisiyle, bireysel özgürlükleri kısıtlanan kadınlar, davranışlarını sınırlamakta ve toplumun belirlediği normlara uygun hareket etmek zorunda kalmaktadır. Giyim tercihleri, makyaj yapma özgürlüğü, misafir ağırlama gibi gündelik yaşam pratikleri üzerinde baskı hisseden kadınlar, özellikle erkeklerle olan sosyal ilişkilerinde daha dikkatli hareket etme zorunluluğu hissetmektedir. Hem yakın çevreleri hem de genel toplum tarafından çeşitli kısıtlamalara maruz kalan bu kadınların, gün içindeki hareket saatleri ve sosyal etkileşimleri dahi denetlenebilmektedir (Kavşut, 2015, s. 61-65). Afyonoğlu ve arkadaşlarının (2021, s. 95) boşanmış, ayrılmış ve eşi vefat etmiş kadınlar üzerine yaptığı çalışmada, bu kadınların "yalnız kadın" olarak damgalandıkları ve çocuklarına bakma sorumluluğu nedeniyle sosyal hayatlarının önemli ölçüde kısıtlandığını belirttikleri ortaya konulmuştur. Kadınlar, "dul kadın" kimliği üzerinden toplum tarafından bir tehdit unsuru olarak görüldüklerini ifade etmekte; sosyalleşmek için bir erkeğe bağımlı olmamalarına rağmen, toplumun kendilerinden bu yönde bir beklenti içinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, kadınları toplumsal izolasyona zorlayan bir dinamik yaratmaktadır.

Bekâr annelere yönelik bu toplumsal algının temelinde, patriarkal toplumsal cinsiyet rollerinin kadını cinsellik ekseninde değerlendiren ve onu her koşulda bir cinsel

tehdit olarak gören denetleyici yaklaşımı yer almaktadır. Zira ataerkil sistemde, bir erkek tarafından kontrol edilmesi gereken kadın cinselliği ve kadın kimliği, bekâr anne figüründe denetlenemeyen bir yapıya dönüşmektedir. Bu da özellikle boşanmış ya da ayrılmış kadınlar açısından çok boyutlu bir mücadele alanı doğurmakta, bekâr anneleri psikolojik, sosyal ve ekonomik düzeyde çeşitli zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu süreç, kadınların karmaşık duygular yaşamasına neden olurken, aynı zamanda yaşamlarında belirli sınırlamalar getirmelerine yol açmaktadır.

Lordoğlu'na (2020, ss. 79-80) göre, boşanmış kadınlar, toplumsal baskı nedeniyle evliliklerinin sürdüğü izlenimini vermek zorunda kalabilmekte ya da evlerine gelen partnerlerini nişanlılarıymış gibi tanıtma gerekliliği hissedebilmektedir. Özellikle daha geleneksel ve kapalı çevrelerde yaşayan bekâr anneler, sosyal yaşamdan dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmakta, sosyal ilişkilerini sürdürmekte ve çeşitli etkinliklere katılmakta güçlük çekebilmektedir. Bu kadınlar, toplumun kendilerini sürekli gözlemlediğini ve davranışlarını yargıladığını düşündüklerinden, sosyal çevrelerinde daha temkinli hareket etmek zorunda kalmaktadır. Mercek altına alındıklarını hissetmeleri, onların sosyal etkileşimlerini azaltmalarına ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini sınırlandırmalarına yol açabilmektedir. Bu nedenle, bekâr anneler genellikle kendileriyle benzer deneyimleri paylaşan bireylerle bir araya gelmeyi tercih etmekte, böylelikle toplumsal baskının etkilerini bir nebze de olsa hafifletmeye çalışmaktadır (ATHGM, 2018, ss. 42-43).

Bekâr annelerin sosyal çevreleriyle yaşadıkları sorunlar ve toplumun kendilerine yönelik algısı, onları yalnızlaştırmakta ve çevrelerine olan güvenlerini zayıflatmaktadır. Boztilki'nin (2022, s. 248) araştırması, bekâr annelerin birincil sosyal ağlara (akraba, kök aile, arkadaşlar gibi) duydukları güvenin, ikincil gruplara (sosyal hizmet çalışanları, sağlık personeli, güvenlik güçleri) kıyasla daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma bulgularına göre, bekâr anneler en fazla sağlık çalışanlarına güvenmekte, buna karşın en az eski eşlerine güven duymaktadır. Ayrıca, kök aileye yönelik güven seviyelerinin toplum genelinde aile kurumuna duyulan güvenden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, bekâr annelerin yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de güven duygusunda bir erozyon yaşadığını göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak, bekâr annelerin sosyal sermayelerini güçlendirme potansiyellerinin sınırlı olduğu ve toplumsal destek mekanizmalarına erişimde zorluk yaşayabilecekleri söylenebilir.

3.5. Türkiye’de Bekâr Annelere Yönelik Politikalar

Bekâr anneler, ekonomik, sosyal ve psikolojik pek çok sorunla karşı karşıya kalmakta olup, bu sorunlar hem bekâr anne olmanın getirdiği sorumluluklar hem de toplumsal cinsiyet normlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bekâr ebeveynler içinde kadınların büyük bir çoğunluğu oluşturması ve kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine daha fazla maruz kalması, özellikle bekâr anneler açısından ciddi bir risk faktörü oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, bekâr annelerin karşılaştıkları zorlukların hafifletilmesi adına çeşitli sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Gelir desteği sağlanması, iş-yaşam dengesinin kurulmasına yönelik düzenlemeler yapılması, sosyal ve psikolojik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi uygulamalar, bekâr annelerin yaşam koşullarını iyileştirmek adına önemli adımlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik politikaların hayata geçirilmesi, bekâr annelerin toplumsal hayata daha güçlü bir şekilde katılımını teşvik edecek ve karşılaştıkları yapısal engellerin aşılmasına katkı sağlayacaktır. Tek ebeveynli ailelerde, evin geçiminin yalnızca tek bir ebeveyn tarafından sağlanması ve çocuğun bakımı da dâhil olmak üzere tüm sorumlulukların aynı kişi üzerinde yoğunlaşması, çalışma yaşamı açısından önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ikinci bir ebeveynin bulunmaması, iş ve aile yaşamını dengelemeye yönelik politikalara duyulan ihtiyacı daha da artırmaktadır (Sawhill, 2022).

Mevcut toplumsal yapı içerisinde kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, eşi vefat etmiş, boşanmış ya da evlilik dışı çocuğu olup onu tek başına yetiştiren kadınlar için daha farklı ve derinleşmiş bir boyut kazanmaktadır. Bekâr anneler, bir yandan çocuğunun tüm sorumluluğunu üstlenirken, diğer yandan ekonomik olarak bağımsız olabilmek adına çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, iş-aile yaşam dengesini kurma noktasında ek bir gerilim yaratmakta ve bekâr annelerin, eşiyle birlikte yaşayan kadınlara kıyasla daha dezavantajlı bir konumda olduklarını göstermektedir (Ünal, 2014, s. 8). Bu nedenle, bekâr annelerin toplumsal ve ekonomik hayata eşit şartlarda katılımını sağlamak için iş-aile yaşam dengesini destekleyici sosyal politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bekâr anneler, özellikle tek ebeveynli aile yapısının ilk evrelerinde, ekonomik zorlukları daha yoğun bir şekilde deneyimlemektedir. Bu durum, devletin özellikle bu döneme özgü sosyal politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Kadınların iş gücü piyasasına dâhil olma süreçlerinde erkeklere kıyasla daha fazla engelle karşılaştıkları göz

önünde bulundurulduğunda, bekâr annelerin en azından istihdama katılım sağlayana kadar kamusal destek mekanizmalarına gereksinim duydukları açıktır (Karaaslan & Opçin, 2020, s. 99).

Türkiye'de bekâr annelere yönelik özel bir sosyal politika uygulaması bulunmamaktadır. Mevcut politika ve uygulamalar daha çok kadınlara yönelik sosyal destek mekanizmalarını içermekte olup, bekâr anneler de bu kapsamda sunulan imkânlardan faydalanabilmektedir (Karaaslan & Opçin, 2020, s. 90). Ancak, mevcut sosyal ve hukuki desteklerin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, yürürlükteki düzenlemelere bakıldığında boşanmış bireyler için nafaka tahsili sağlanırken, eşi vefat eden ebeveynlerin ise merhum eşin sosyal güvencesi üzerinden devlet desteği alabildiği görülmektedir. Bununla birlikte, sigortasız işlerde çalışan eşlerin vefatı durumunda geride kalan ebeveyn için benzer bir hakkın tanınmadığı dikkat çekmektedir (Afyonoğlu, Bayyar, Kesen & Morgül, 2021, s. 99). Bekâr anneler, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, bulundukları ilçelerin kaymakamlıkları ve yerel yönetimler aracılığıyla ayni ve nakdi yardımlardan faydalanabilmektedir. Ancak, bu desteklerden yararlanabilmek için belirlenen yoksulluk kriterlerini karşılamak gerekmektedir (Demir & Çelebi, 2017, s. 118).

Türkiye'de bekâr annelerin bir kısmı ailelerinden maddi destek almasına rağmen, bu destek genellikle yeterli düzeyde değildir. Dahası, aileden sağlanan ekonomik yardım, bekâr annenin ekonomik bağımsızlığını sınırlandırarak karar alma süreçlerinde baskı oluşturabilir ve bu durum sosyal yoksullaşma riskini beraberinde getirebilir (Demir & Çelebi, 2017, s. 119-121). Bu nedenle, bekâr annelere yönelik özel sosyal politika mekanizmalarının geliştirilmesi gereklidir. Özellikle bekâr annelerin toplum içindeki yüksek oranı göz önünde bulundurulduğunda, bu tür politikaların uygulanması yalnızca bireysel refahı artırmakla kalmayıp, kadın ve çocuk yoksulluğunun önlenmesine de katkı sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEKÂR ANNELERİN GÖZÜNDEN KENT: MEKÂN, GÖRÜNÜRLÜK VE GÜVENDE HİSSETME

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, "Bekâr Annelerin Kentsel Mekânla Kurduğu Güvenlik İlişkileri: Erzincan İli Örneği" başlığı altında, kadınların toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde karşılaştıkları sosyal baskı ve güvenlik kaygılarını feminist bir çerçevede ele alarak, bu deneyimleri Foucault'nun Panopticon kavramı üzerinden sorgulamaktadır. Araştırma, toplumsal cinsiyet rollerinin bekâr annelerin kentteki hareketliliğini nasıl kısıtladığını ve toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkilerinden beslenen izleme düzeneklerinin bu süreçte nasıl işlediğini analiz etmek amacıyla saha çalışmasına dayalı nitel araştırma modeli olup özel bir kesimin kentsel güvenlik deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapıldığından dolayı fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, belirli bir konuyu veya sorunu keşfetme amacıyla gerçekleştirilir. Bu tür araştırmalarda, insanlarla birebir iletişime geçilir, yaşadıkları veya çalıştıkları yerlerde görüşmeler yapılır ve bu görüşmelerde bireylere kendi hayat hikayelerini ve yaşam deneyimlerini paylaşma fırsatı sunulur (Creswell, 2021, ss. 48-49). Bu bağlamda, yapılan araştırmada bekâr annelerin güvenlik deneyimlerine ilişkin gerçekliklerini anlatmaları, mücadele yöntemlerini ve beklentilerini ortaya çıkarabilmek amacıyla nitel araştırma yapılmasına gerek duyulmuştur. Bu amaçla tezde nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma esas alınmaktadır. Fenomenolojik araştırma, kökenini felsefe ve psikoloji disiplinlerinden alan ve katılımcıların belirli bir olguyu nasıl deneyimlediklerini, bu olguya nasıl anlam verdiklerini betimleyerek, söz konusu deneyimin özünü ortaya çıkarmayı amaçlayan bir araştırma desendir (Creswell, 2021). Söz konusu olguya dair katılımcıların

betimlemelerini ve yaşadıkları deneyimleri anlamak, sadece bu deneyimlere sahip olan kişilerle derinlemesine mülakatlar yoluyla elde edilebilir (Patton, 2018, s.104).

Araştırmada, amaçlı örneklem yönteminin maksimum çeşitlilik stratejisi kullanılmıştır. Bu strateji, araştırmanın hedef kitlesini oluşturan bekâr annelerin farklı sosyo-demografik özelliklere sahip olmasına ve kentsel mekânda yaşadıkları deneyimlerin farklılık gösterebilmesine olanak tanımıştır. Bu sayede, kentsel güvenlik ve toplumsal destek algısı üzerindeki etkilerin, farklı yaşam koşulları ve bireysel özellikler temelinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında Erzincan'da yaşayan 11 kadın ile yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi, araştırma sürecinde esneklik sağlamış ve görüşmecilerin kendi deneyimlerini rahatça ifade etmelerine olanak tanımıştır. Başlangıçta tanıdık ve kolay erişilebilir olan ilk katılımcı belirlenmiş ve bu katılımcının yönlendirmeleriyle diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Böylece katılımcılar, birbirlerini tanıyan ve benzer deneyimlere sahip kadınlardan oluşan bir sosyal ağ içinden seçilmiştir. Örneklem belirlenirken, kadınların yaşadıkları semt, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi ve mesleki konumları gibi değişkenler dikkate alınmış, bu sayede katılımcı profilinde maksimum çeşitlilik sağlanarak, kadınların kentsel mekânda karşılaştıkları güvenlik sorunlarının ve toplumsal baskıların farklı boyutlarının ortaya konması amaçlanmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda, genellikle kendi evlerinde veya güvenli buldukları başka mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşme ortamlarının kadınlar açısından güvenli ve rahat olması, görüşmecilerin kendilerini özgürce ifade edebilmeleri açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerin süresi 20 dakika ile 1 saat arasında değişmiş, bu süre zarfında katılımcıların anlatımlarının derinleşmesi sağlanmıştır. Görüşme sırasında, kadınların anlatılarına müdahale edilmemiş ve akışa göre esnek bir şekilde sorular yönlendirilmiştir. Görüşme formu, öncelikle katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini almak amacıyla standart demografik sorular içermiştir. Ardından, kentsel mekânda güvenlik deneyimlerini, kent içindeki hareketlilik kalıplarını, kamusal ve özel alanlarda karşılaştıkları tehditleri, toplumsal baskıları ve kentte kendilerini nasıl algıladıklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorular, araştırmanın ana temasını oluşturan “kadınların kentsel mekânda

güvenlik algıları”nı anlamaya yönelik tasarlanmış ve yarı yapılandırılmış bir soru kılavuzu kullanılarak uygulanmıştır.

Veri toplama sürecinde, görüşme sırasında elde edilen verilerin güvenilirliği ve geçerliliğini artırmak amacıyla, görüşme protokolleri ve notlar dikkatle tutulmuş; ses kayıtları katılımcıların izni doğrultusunda alınmıştır. Katılımcılara, çalışmanın amacını, kapsamını ve araştırma sürecinde izlenecek yöntemleri içeren ayrıntılı bilgilendirme yapılmış; ayrıca görüşmelerin anonim bir şekilde raporlanacağı ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağı konusunda güvence verilmiştir. Katılımcıların mahremiyetini koruma ilkesi gereği, isimleri gizlenmiş ve her bir katılımcıya bir kod numarası atanmıştır (örneğin, Katılımcı 1, Katılımcı 2 gibi). Kod numaralarının kullanılması, kadınların görüşlerini anonim olarak ifade etmelerini sağlamış ve araştırmanın etik boyutuna uygun hareket edilmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları ve görüşme formu, güvenlik algısı, kentsel mekânda hareket özgürlüğü, toplumsal baskı ve destek eksikliği gibi temalar üzerine yapılandırılmıştır. Araştırmanın etik kurallara uygun bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, ilgili etik kuruldan onay alınmış ve katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu imzalatılmıştır. Bu onam formu, araştırmanın amacını, veri toplama ve saklama süreçlerini, katılımcıların haklarını ve araştırmanın potansiyel sonuçlarını içerecek şekilde düzenlenmiştir. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılmış ve diledikleri zaman görüşmeyi sonlandırma veya soruları yanıtlamama hakkına sahip oldukları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Araştırmanın etik kurallara uygun yürütülmesi, katılımcıların güvenini kazanmak ve araştırmanın geçerliliğini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Görüşmelerde elde edilen veriler, tematik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu yöntem, görüşmecilerin anlatılarında öne çıkan temaları, tekrar eden kalıpları ve güvenlik algısına dair alt metinleri ortaya çıkarmak amacıyla tercih edilmiştir. Verilerin analizi sırasında, her bir katılımcının deneyimleri, toplumsal konumu ve yaşadığı semt dikkate alınarak, kişisel ve toplumsal bağlamların birbirleriyle nasıl kesiştiği incelenmiştir. Böylece, kadınların kent içinde yaşadıkları güvenlik deneyimleri, sadece bireysel hikâyeler olarak ele alınmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri,

sosyal sınıf ve kültürel normlar bağlamında bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Veri analizinde kullanılan tematik çerçeve, üç ana temayı kapsayacak şekilde oluşturulmuştur: özel alanda güvenlik algısı, kamusal alanda güvenlik deneyimi ve ekonomik güvenlik ile toplumsal destek. Bu temalar, kadınların kentsel mekânda güvenlik algılarını şekillendiren temel unsurlar olarak belirlenmiş ve her bir tema altında alt kategoriler oluşturulmuştur. Verilerin analizi sırasında, kadınların kentsel hareketlilik, kamusal ve özel alanlarda karşılaştıkları tehditler, toplumsal baskılar ve güvenlik stratejileri üzerinde durulmuştur. Bu sayede, kadınların kentsel mekânda nasıl bir güvenlik kurgusu oluşturdukları, bu kurgunun toplumsal normlar ve sosyal destek eksikliği ile nasıl etkileşime girdiği ortaya konmuştur.

Çeşitli sosyo-demografik profillere sahip katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ve derinlemesine analiz süreci, kadınların gündelik yaşam deneyimlerini, bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl şekillendirdiklerini ortaya koymuştur. Araştırmanın her aşamasında, katılımcıların yaşadıkları deneyimleri doğru bir şekilde yansıtmak, onların sesini duyurmak ve toplumsal gerçeklikleri açığa çıkarmak amacıyla bilimsel titizlik ve etik kurallar gözetilmiştir. Tüm bu süreç boyunca güvenilirlik ve geçerlilik kriterlerine özenle uyulmuş, verilerin özgün bağlamları korunarak yorumlanmasına dikkat edilmiştir. Bu çalışma, bekâr annelerin kentsel güvenlik algılarının ve toplumsal baskılarla baş etme stratejilerinin sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf ve kültürel normlarla ilişkili olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Araştırma, bekâr annelerin kentte var olma biçimlerini daha iyi anlamaya yönelik zengin ve derinlikli bir perspektif sunarak, bu alandaki literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, bekâr annelerin kentsel mekânda yaşadıkları güvenlik deneyimlerini anlamayı hedeflemektedir. Ancak, çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır ve bu sınırlılıklar araştırma bulgularının kapsamı ve genellenebilirliği üzerinde etkili olabilir. Araştırma sürecinde göz önünde bulundurulanan sınırlılıklar aşağıda sıralanmıştır:

Örneklem Sınırlılığı: Araştırma, Erzincan ili bağlamında yaşayan 11 bekâr anne ile sınırlı bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Bu sınırlı örneklem büyüklüğü,

araştırma sonuçlarının tüm bekâr annelere veya farklı sosyoekonomik ve kültürel bağlamlara genellenmesini kısıtlamaktadır.

Yerel Bağlam Sınırlılığı: Araştırma Erzincan ili ile sınırlıdır ve bu bağlamda elde edilen bulgular, diğer şehirlerdeki veya bölgelerdeki bekâr annelerin güvenlik deneyimlerini tam anlamıyla yansıtmayabilir. Yerel toplumsal normlar ve kültürel dinamikler, sonuçların başka bağlamlarda farklılaşmasına neden olabilir.

Katılımcıların Görüşlerinin Öznel Doğası: Araştırma, katılımcıların kendi deneyimlerini ve algılarını ifade etmelerine dayanır. Bu öznel ifadeler, katılımcıların geçmiş deneyimlerinden, algılarından ve duygularından etkilenebilir. Dolayısıyla, bulgular nesnel gerçeklik yerine bireysel algıları daha çok yansıtabilir.

Toplumsal Baskılar ve Katılım Sınırlılığı: Bekâr anneler, toplum tarafından damgalanma ve dışlanma korkusu nedeniyle görüşmelere katılmaktan çekinebilir veya yanıtlarını tam anlamıyla açıkça paylaşamayabilir. Bu durum, veri toplama sürecini ve elde edilen bilgilerin kapsamını sınırlayabilir.

Zaman ve Kaynak Kısıtlamaları: Araştırma, belirli bir zaman diliminde ve sınırlı kaynaklarla yürütülecektir. Bu durum, daha geniş bir örnekleme çalışma yapma veya daha kapsamlı analiz yöntemleri uygulama imkânını kısıtlamaktadır.

Toplumsal ve Kültürel Dinamiklerin Değişkenliği: Araştırma sonuçları, çalışmanın yürütüldüğü dönemdeki toplumsal ve kültürel koşulları yansıtır. Zamanla değişen toplumsal normlar, yerel politikalar veya ekonomik koşullar, bulguların gelecekteki bağlamlarda farklılaşmasına neden olabilir.

Bu sınırlılıklar, araştırma sürecinin titizlikle planlanması ve uygulanması ile minimize edilmeye çalışılacaktır. Ancak, bulguların yorumlanması ve genellenmesi sırasında bu sınırlılıkların dikkate alınması gerekmektedir.

4.3. Araştırmanın Bulguları

Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, yaklaşık 241.239 nüfusa sahip orta ölçekli bir il olarak Türkiye'nin sosyo-kültürel çeşitliliğini yansıtan önemli bir yerleşim merkezidir (TÜİK, 2023). İlin nüfusunun cinsiyet dağılımı dengeli olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında önemli gelişme alanları bulunmaktadır. "Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi" sonuçlarına göre, Erzincan ili 81 il arasında 45.

sırada yer almakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi 0,46 oranıyla bölgesel ve ulusal ortalamalarla paralel bir performans sergilemektedir (Balaban, 2024, s. 76). Bu oran, ilde kadınların sosyal, ekonomik ve kamusal yaşama katılımında halen önemli engellerin varlığını göstermektedir.

Kent mekânı, bekâr anneler gibi dezavantajlı gruplar için sadece fiziksel bir yaşam alanı olmanın ötesinde, güvenlik algılarını ve hareket özgürlüklerini şekillendiren sosyal bir yapıyı ifade etmektedir. Erzincan'ın kentsel gelişiminde, tarihsel olarak yaşanan doğal afetlerin ve göç hareketlerinin etkisi büyüktür. 1939 depremi sonrası kentin yeniden yapılanması, mekânsal organizasyonun şekillenmesinde belirleyici olmuş, kamusal alanların kullanımı ve sosyal altyapı yatırımları üzerinde etkili olmuştur (Ağır, 2024, s. 55). Ancak toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kadınların, özellikle bekâr annelerin, kentsel mekânda güvenlik algıları ve fiziksel hareket alanları çeşitli sosyal normlar ve ekonomik kısıtlamalar nedeniyle sınırlı kalmaktadır (Tosun, & Hiçdurmaz, 2022 s. 2155).

İl genelinde kadınların işgücüne katılım oranı Doğu Anadolu Bölgesi ortalamasının altında seyretmekte, bu durum ekonomik bağımsızlık ve sosyal güvenlik algısında belirleyici olmaktadır (Güçlü, 2017, s. 89). Ayrıca, toplumsal yapıdaki geleneksel roller, kadınların özellikle gece saatlerinde ve toplu taşıma araçlarında karşılaştıkları güvenlik sorunlarını artırmakta, kentsel mekânla kurdukları ilişkiyi karmaşıklştırmaktadır (Tosun, & Hiçdurmaz, 2022 s. 2157). Bu bağlamda, Erzincan'da bekâr annelerin kentsel mekânla kurdukları güvenlik ilişkileri, ilin sosyo-kültürel ve mekânsal yapısı ile doğrudan ilişkilidir ve bu ilişki kadınların yaşam kalitesini, sosyal katılımını ve güvenliğini etkileyen temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

4.3.1. Katılımcıların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Betimlemesi

Tablo 4. 1. Araştırma Kapsamında Görüşme Gerçekleştirilen Kadınların Bilgileri

	Yaş	Bekâr Anne Olma Sebebi	Gelir Durumu	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı
Katılımcı 1	45	Boşanma	Çalışan/Ücretli	İlkokul	5
Katılımcı 2	47	Boşanma	Çalışan/Ücretli	İlkokul	2
Katılımcı 3	45	Eşi Cezaevinde	Çalışan/Ücretli	Lise	2
Katılımcı 4	35	Boşanma	Çalışan/Ücretli	Lise	2
Katılımcı 5	36	Boşanma	Çalışan/Ücretli	Lise	2
Katılımcı 6	38	Boşanma	Çalışan/Ücretli	İlkokul	2
Katılımcı 7	32	Boşanma	Çalışan/Ücretli	Lisans	2
Katılımcı 8	40	Boşanma	Çalışan/Ücretli	Ön lisans	1
Katılımcı 9	60	Eşi Vefat Etmiş	Ev Hanımı/Emekli	İlkokul	2
Katılımcı 10	39	Boşanma	Geliri yok	İlkokul	4
Katılımcı 11	59	Eşi Vefat Etmiş	Ev Hanımı/Emekli	Ortaokul	4

4.3.2. Bekâr Annelerin Kentsel Mekândaki Güvenlik Kaygıları

4.3.2.1. Özel Alan ve Güvenlik Algısı

Toplumsal cinsiyet normlarına göre ev, kadınların güvenliğini sağlaması gereken bir yer olarak tanımlanırken, bekâr annelerin maruz kaldığı deneyimler, bu algının gerçeği yansıtmadığını ortaya koymaktadır (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011; Demir ve

Çelebi, 2017; Roman, 2017; Karaca Aydın, 2019). Boşanmış kadınlar, özellikle eski eşlerden gelen tehditler, aile içi baskılar ve sosyal çevrenin yarattığı psikolojik yükler nedeniyle, evlerinde bile kendilerini güvende hissetmekte zorlanmaktadır (Soylu, 2018, s. 95). Söz konusu güvensizlik, bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit etmekle kalmayıp, duygusal refahını da zedeleyen çok katmanlı bir deneyimdir. Kadınlar, çocuklarını koruma sorumluluğu ve çevresel baskılardan kaçınma gereksinimi doğrultusunda, özel alanlarını güvenlik algılarına uygun şekilde sürekli yeniden yapılandırmak zorunda kalmaktadır (Özüdoğru, 2018, s. 308).

Özellikle eski eşlerden gelen tehditler, bekâr annelerin özel alandaki güvenlik duygusunu sarsan en önemli faktörlerden biridir. Boşanma sonrası erkeklerin, kadın üzerindeki kontrolü kaybetmemek adına şiddet veya tehdit yoluna başvurmaları, kadınların evde dahi kendilerini güvende hissetmemelerine neden olmaktadır (Göker, & Selçuk, 2023, s. 1284). Ev, bir anlamda dış dünyadan korunma mekânı iken, eski eşlerin fiziksel veya psikolojik varlığı, bu alanı tehlikeli hale getirmektedir. Kadınlar, eski eşlerinin veya aile bireylerinin baskıları nedeniyle kapalı kapılar ardında bile huzur bulamamakta, sürekli bir tehdit altında hissetmektedir. Bu durum, bekâr annelerin yalnızca kamusal alanda değil, ev içinde de özgürce yaşayamamalarına yol açmaktadır (Gregory, vd., 2009, s. 342). Bunun yanı sıra, aile içi ilişkiler de bekâr annelerin özel alandaki güvenlik algısını derinden etkilemektedir. Boşanma sonrasında aile desteğinden yoksun kalan kadınların yalnızlık ve ötekileştirilme duyguları, bu süreçte yaşadıkları toplumsal izolasyonun etkisiyle belirgin bir şekilde artış göstermektedir. Özellikle kadınların ailelerinden gelen eleştiriler, sosyal statülerine yönelik baskılar ve maddi desteğin eksikliği, kadınların yalnızlık duygusunu perçinlemektedir. Bu durumda ev, güvenli bir alan olma işlevini yitirerek, kadınların üzerinde psikolojik baskı oluşturan bir yere dönüşmektedir. Hem çocuklarının güvenliği hem de kendi fiziksel güvenlikleri için mücadele eden bekâr anneler, bu süreçte evlerini bir sığınak yerine bir mücadele alanı olarak görmek zorunda kalmaktadır.

4.3.2.1.1. Aile İçi İlişkiler ve Şiddet

Boşanmış kadınlar için toplumsal baskılar ne kadar zorluysa, aile içinde yaşanan baskılar da bir o kadar derin ve yıpratıcı olmaktadır. Kadınlar, toplumsal rollerinin dışında kaldıklarında, toplum tarafından ve ailelerinden dışlanma ve destek görmeme riskiyle

karşı karşıya kalmaktadır. Bekâr anneler, boşanma sürecinde duygusal ve maddi desteğe en çok ihtiyaç duydukları dönemde, ailelerinin sessizliği veya baskısı karşısında iyice yalnızlaşmaktadır. Aile onuru gerekçesiyle uygulanan psikolojik baskı, kadınların sesini kısmakta ve hak arama yollarını kapatmaktadır.

Katılımcı 1, boşanma sonrasında ailesinin ona nasıl sırt çevirdiğini ve bu durumun yarattığı yalnızlığı şu sözlerle ifade ediyor:

“Ailem de bana destek olmuyor. Daha önce benim boşanmamı istemişlerdi, çocukları da bırakmamı istemişlerdi. Çocuklarımı bırakmadığım için aileme gitmedim, ailem de benimle görüşmüyor. Bu nedenle bana da hiçbir şekilde maddi manevi destekleri yok. Ben tek başıma çocuklarımla birlikte yaşıyorum. 28 senedir Erzincan'da yaşıyorum, Ağrılıyım, evlendiğimden beri Erzincan'dayım.” (K1, 45, çalışan).

Kadının ailesi tarafından terk edilmesi, onun yalnızlık ve çaresizlik duygusunu derinleştirmektedir. Toplumsal normlar doğrultusunda uygulanan aile baskısı, kadının yaşam tercihlerini sınırlamaktadır. Annelik kimliğini de sürekli yargılanan bir pozisyona yerleştirmektedir. Kadının, çocuklarını bırakma seçeneğini reddetmesi, ailesiyle olan bağlarının kopmasına neden olmuştur. Bu, bir anne için dayanılmaz bir duygusal yük olmaktadır. Bir yanda çocukları için mücadele etmesi gereken bir kadın, diğer yanda ailesinden beklediği destekten yoksun bir anne. Ailesinden maddi ve manevi anlamda hiçbir destek görememek, kadının hem duygusal hem de sosyal anlamda tamamen yalnız kalmasına neden olmaktadır. Çocuklarıyla birlikte tek başına mücadele ederken, kadın toplumun ve ailesinin ağır baskısıyla başa çıkmak zorunda kalmaktadır.

Kadınlar, boşanmanın ardından hem kendi bireysel kimliklerini yeniden inşa etmeye çalışırken hem de toplumun ve ailenin beklentileriyle savaşılmaktadır. Katılımcı 1, aile desteği olmadan çocuklarıyla hayatta kalma mücadelesi verirken, toplumdan gelen yargılarla tek başına yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu süreç, kadını sosyal anlamda daha da izole ederken, kendini güvensiz ve savunmasız hissetmesine yol açmaktadır.

Benzer bir şekilde, Katılımcı 10 da ailesinden gelen baskı ve beklentilerin onun yaşamını zorlaştırdığını şu şekilde ifade ediyor:

“Aile bağlarım çok yok zaten, babam vefat etti, annemden de bir destek görmüyorum. Aile içinde de bir baskı hissediyorum, çünkü onlar da diyorlar ki

neden boşandın, bizim adımıza leke getirme, adabınla yaşa. Herhangi bir sıkıntı yaşarsan ses çıkarma, bizim adımızı kirletme diyorlar sadece.” (K10, 39, ev hanımı).

Bu ifade, kadının toplumda "kabul edilebilir" bir pozisyonda kalabilmek için sessiz kalmaya zorlandığını, ailesinin adını lekeleme korkusuyla kendi haklarından bile vazgeçmeye itildiğini gözler önüne sermektedir. Kadın, boşanmanın ardından yeniden bir hayat kurmak isterken, ailesinin beklentileriyle sıkışmış durumda bırakılmaktadır. ‘Adını kirletme’ baskısı, kadının bireysel özgürlüğünü tamamen kısıtlamakta ve bu durum, psikolojik bir yük olarak ortaya çıkmaktadır. Aile namusu adına gösterilen bu itaat, toplumsal baskılarla birleştğinde, kadının sosyal yaşamdan tamamen dışlanmasına ve kamusal alanda varlık göstermesinin önüne geçmektedir.

Bu tür ailevi baskılar, kadının boşanmış statüsünün toplum nezdinde 'itibar kaybı' ve 'ahlaki çöküş' olarak değerlendirilmesiyle ilişkilidir (Acar, 2022, s. 5). Hayatını yeniden şekillendirme sürecinde ailesinden yeterli desteği alamayan kadın, yalnızlık ve çaresizlik hislerinin etkisi altında daha savunmasız hale gelmektedir. Kadın, sosyal ve ailevi baskılarla mücadele ederken, toplumun dayattığı normlara sadık kalması ve tepkisizliği sürdürmesi gerektiği düşüncesiyle sürekli baskı altına alınmaktadır. Aile içi baskı mekanizmaları, kadının kendi yaşamını inşa etme çabalarını baltalayarak, onu toplum nezdinde sessiz ve pasif bir konuma iten normatif bir yapı içinde sıkışmasına neden olmaktadır.

Katılımcı 6 ise, bu süreçte ailesinin denetim girişimlerine karşı durarak, kendi özgüvenini inşa ettiğini ve bireysel kimliğini koruduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“İlk yıllar çok sıkıntılıydı. Hatta abim 'Nereye gideceksen, sen söyle, biz götürelim' derdi. Ben abime dedim ki, ben zaten tek başımaydım. Erzincan küçük bir şehir, size gerek yok. Ben kendim de halledebilirim işlerimi. 4 sene ailemle aynı apartmanda kaldım ama aynı apartmandan çıktıktan sonra daha çok kendime güven geldi.” (K6, 38, çalışan).

Bu durum, kadının ailesinden gelen yoğun kontrol çabalarına rağmen, kişisel bağımsızlığını elde etme arzusunu ve bu süreçte gösterdiği iradeyi yansıtmaktadır. Sürekli izleme ve denetim altına alınma girişimlerine rağmen, bireysel özerkliğini kazanmak için verdiği mücadele dikkat çekicidir. Kendi ayakları üzerinde durmak, kadın için hem özgüvenin hem de bireysel özgürlüğün en önemli simgesi haline gelmektedir.

Aile apartmanından ayrılma kararı, kadının bireysel yaşamını özerklik temelinde yeniden kurgulamasına olanak tanıyan önemli bir eşik niteliğindedir. Kadınlar, ailelerinin baskısı altında kaldıklarında özgüvenlerini yitirirken, bağımsızlık kazandıklarında ise kendilerine olan inançları artmaktadır. Kadının tek başına yaşamaya adım atması, onun duygusal dayanıklılığını artırmakta ve yaşamı üzerindeki kontrolü yeniden tesis etmesine olanak tanımaktadır.

Her üç katılımcının da deneyimlerinde ortak olan durum, boşanma sonrasında kadınların ailelerinden bekledikleri desteği bulamaması ve bunun onları duygusal anlamda yalnız bırakmasıdır. Aile içi baskılar, kadınların boşandıktan sonra dahi özgür bir yaşam sürmelerini engellemekte, onları toplumsal normlara ve sessizliğe zorlamaktadır. Aile desteğinden mahrum bırakılan bekâr anneler, bu süreçte çocuklarıyla birlikte var olma mücadelesi verirken hem psikolojik hem de ekonomik güçlüklerle yalnız başına mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

4.3.2.1.2. Eski Eşlerden Gelen Tehditler

Boşanma, birçok kadın için sadece bir ayrılık süreci değildir; aynı zamanda toplumsal normlarla, aile baskısıyla ve eski eşlerin kontrolü kaybetme korkusuyla mücadele edilen zorlu bir döneme işaret etmektedir (Bozkurt, 2021, s. 107). Kadınlar, boşanma sürecinde fiziksel, psikolojik baskı ve tehditlere maruz kalmaktadır. Eski eşlerin, boşandıktan sonra kontrolü kaybetmemek adına kadınlar üzerinde devam eden baskıları, onların özgürce hareket edebilmelerini engeller ve kamusal alanlarda kendilerini tehdit altında hissetmelerine yol açmaktadır (Can ve Aksu, 2016). Bekâr anneler, bu baskıların en belirgin şekilde hissedildiği grup olarak, eski eşlerin sözlü tehditleri ve tacizleri yüzünden kendilerini sürekli bir savunma ve kaçınma halinde bulmaktadırlar.

Katılımcı 4, boşandıktan sonra eski eşinden gelen tehditlerin, yaşamını sınırlandırdığını ve dış dünyayla olan bağlantısını zorlaştırdığını şu şekilde ifade ediyor:

"Erzincan'da yaşıyorum. 18 yıl evli kaldım, 4 aydır bekâr anneyim. Eski eşimle alakalı güvenlik kaygısı yaşıyorum, huzursuz ediyor beni, sözlü tacizde bulunuyor, beni tehdit ediyor. 'Yanında başka bir erkek görürsen' gibisinden beni tehdit ediyor ve bu durum beni çok kısıtlıyor. Dışarıdaki işlerimi çok rahat halledemiyorum, huzursuzluğum var, mümkün olduğunca çok fazla dışarı

çıkıyorum. Kendimi sürekli evde tutuyorum çünkü olay çok taze. Boşanma kararı benden geldi, bu yüzden huzursuzum, çünkü erkek isteyince kolay olur da kadın isteyince zor olur ya. Daha çok çevreden baskı hissediyorum." (K4, 35, çalışan)

Bu ifade, boşandıktan sonra kadınların yaşadığı tehditlerin derinliğini göstermektedir. Kadının boşanmayı talep eden taraf olması, toplumsal normlar çerçevesinde daha ağır bir şekilde eleştirilmesine ve eski eşin tehditleriyle sosyal hayatı ciddi şekilde kısıtlanmasına neden olmaktadır. "Yanında başka bir erkek görürsem..." tehdidi, eski eşin kadını kontrol altında tutma isteğinin açık bir göstergesidir. Bu tür tehditler, kadınların özgürce hareket etmelerini engellerken, sürekli bir korku ve kaygı içinde yaşamalarına neden olmaktadır. Boşanma girişiminin erkek tarafından başlatılması toplumsal açıdan normalleştirilirken, kadın bu talepte bulunduğu hem toplumun hem de ailenin yoğun tepkisiyle karşı karşıya kalmaktadır (Elmas, & Adak, 2023 s. 85).

Katılımcı 4, başka bir ifadesinde eski eşinin dedikodular ve asılsız iddialarla kendisine psikolojik baskı kurmaya devam ettiğini şu şekilde açıklıyor:

"Boşandıktan sonra eski eşim, 'Seni bir arabada görmüşler, biriyle birlikteymişsin' falan diye hiç olmayan şeyler söylemişti. Ben eski eşimden daha fazla güvenlik sıkıntısı yaşıyorum ama bundan dolayı da topluma karşı dikkatli olmalıyım, ona bir laf söz gitmesin diye. Millet yanlış bir şey söyler diye kendimi kısıtlıyorum, zaten çok taze bir boşanma. Hala barışmak istiyor, özgür değilim. Her hareketimi kontrol altında tutmak zorundayım, psikolojik olarak da baskı altındayım." (K4, 35, çalışan)

Kadının, özgür olamaması, sürekli bir gözetim ve asılsız suçlamalar altında hissetmesi, toplum tarafından da desteklenen bir kontrol mekanizmasının sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki bu kontrol çabası, onların hareketlerini ciddi şekilde sınırlamakta ve sosyal hayata katılmalarını neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Kadınlar, eski eşlerinin asılsız suçlamaları ve tehditleri yüzünden toplumda her adımlarını dikkatle atmak zorunda kalmaktadır. Kadınlar bu koşullar altında sosyal yaşamdan uzaklaşmakta ve kendi özgürlük alanlarını daraltmaktadır.

Katılımcının ifade ettiği "olay çok taze" söylemi, boşanmanın hemen ardından hissedilen duygusal travmanın derinliğini ve bu travmanın sosyal yaşamı sınırlandırdığını açıkça göstermektedir. Özellikle boşanma kararını kadının kendisinin vermesi, eski eşin

kontrolünü kaybetme korkusunu daha da artırmış ve bu da kadın üzerinde yoğun bir baskıya dönüşmüştür. Maruz kalınan tehditler, kadının kendini fiziksel olarak güvende hissetmesini engellerken, zihinsel yorgunluğu da derinleştirmektedir. Toplumun kadına yüklediği bu baskı, onu dış dünyadan soyutlarken, sürekli bir tetikte yaşama zorunluluğu yaratmaktadır.

Katılımcı 5'in deneyimi, benzer bir baskı ve tehdit ortamında var olmaya çalıştığını göstermektedir. Eski eşin, çocukların velayeti üzerinden kurduğu maddi ve duygusal baskı, kadın üzerinde sürekli bir tehdit unsuru olarak varlığını sürdürüyor:

"Özellikle ailem çok baskı var. Aile içinde daha çok baskı hissediyorum, aile içinde daha çok psikolojik şiddete maruz kalıyorum. Şu anda çocuklarımla birlikte mutlu olmaya çalışıyorum, eski eşim velayet almak istiyor. Ben de velayet vermek istiyorum ama para istiyor, ben de buna dava açmak zorunda kaldım. 12 yaşındaki oğlum için... 18 yaşındaki zaten isteğe göre yani anneyle ya da babayla kalıyor. O benim yanıma zaten tercih etti, onda bir sıkıntı yok." (K5, 36, çalışan)

Bu deneyim, boşanmanın ardından çocuklar üzerinden devam eden tehditlerin, bekâr annelerin hayatlarını zorlaştırdığını göstermektedir. Eski eşin velayet üzerinden kurduğu baskı, kadınlar için maddi ve manevi açıdan büyük bir yüke dönüşmektedir. Kadınlar açısından velayet süreci, ebeveynlik görevlerinden öte, eski eşin kurumsallaştırmak istediği kontrol biçimlerine karşı bir direniş alanı halini almaktadır. Katılımcı 5, eski eşin ekonomik tehdidi karşısında hem hukuki hem de duygusal bir mücadele vermek zorunda kalmaktadır.

Katılımcı 4, boşandıktan sonra eski eşinin alkol bağımlılığı nedeniyle günlük yaşamını kaygı içinde sürdürdüğünü şu şekilde ifade ediyor:

"Eşim beni çok rahatsız etti. Biraz sancılı bir süreç. Eski eşim alkol bağımlısı, ne yapacağı belli olmaz. Mesela evimden işime, işe giderken ya da işten eve gelirken tedirginlik duyuyorum. Eşim bir anda karşıma çıkar mı diye korkuyorum." (K4, 35, çalışan).

Bu aktarım, kadının her an tetikte yaşamak zorunda olduğunu ve güvenlik kaygılarının günlük yaşamını şekillendirdiğini göstermektedir. Eski eşin davranışları kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamakta ve onu sürekli bir korku içinde bırakmaktadır. Alkol bağımlılığı, kontrol dışı davranışlar sergileyen bir eşe karşı kadın, kendi

güvenliğini sağlamak adına her adımını hesaplamak zorunda kalmaktadır. Kadın, bu tehditler karşısında ne özel ne de kamusal alanda tam anlamıyla özgür hissedebilmektedir. Korku ve bekleyiş, hayatının temel ritmini belirlemektedir.

Her iki katılımcının da deneyimleri, eski eşlerin boşanma sonrasında kadınlar üzerinde kontrol kurma çabalarının birer yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik kaygısı, kadınların sosyal yaşamda yer alma ve kamusal alanda özgürce hareket etme haklarını doğrudan etkilemektedir. Bekâr anneler, psikolojik tehdit atmosferi içerisinde yaşamak zorunda kaldıkları bu dönemde hem toplumdan gelen baskılarla hem de eski eşin uyguladığı psikolojik şiddetle baş etme mücadelesi vermektedirler.

4.3.2.1.3. Hane Dışından Gelen Tehditler

Bekâr anneler, ev dışında karşılaştıkları farklı türdeki tehditler sebebiyle gündelik yaşamlarını idame ettirme konusunda büyük engellerle karşılaşmaktadırlar. Dışsal tehditler, kadınların güvenlik duygusunu zayıflatarak sosyal hayata entegre olma kapasitelerini ciddi şekilde sınırlandırmaktadır (Coşkun, 2022, s. 303). Suç faaliyetlerinin ve sosyal bozulmaların görüldüğü mahallelerde kadınlar, güvenlik kaygıları doğrultusunda hareket etmeye zorlanarak yaşam alanlarını sürekli kontrol altında tutma gereği hissetmektedir. Bekâr annelerin tehditlere karşı stratejik çözüm yolları arayışı, onları sürekli bir teyakkuz halinde tutarak fiziksel ve psikolojik güvenlik hissiyatlarının aşınmasına neden olmaktadır (Yüksel Güngör, & Özaydın, 2023 s. 88).

Katılımcı 9, güvenli bir sitede yaşamının verdiği güven duygusunu vurgularken, sokağa adım attığında yaşadığı güvensizlik hissini şu şekilde dile getiriyor:

“Bulunduğum yer site, güvenli, kameralarla dolu ve bu nedenle kendimi sitede güvenli hissediyorum. Sokağa çıktığımda kendimi güvensiz hissediyorum, çarşıların her yeri güvensiz bence. Özellikle bizim mahallede yasaklı madde kullandıklarını düşünüyorum ve ben bu durumdan çok korkuyorum, geceleri zaten hiç çıkmıyorum.” (K9, 60, ev hanımı).

Bu beyan, kadınların güvenli alanların dışına çıktıklarında hissettikleri güvensizliği ortaya koymaktadır. Kadınların kamusal alanda yaşadıkları güvensizlik hissi, onların sosyal etkileşimden kaçınmasına ve kamusal alandaki varlıklarını sınırlamasına neden olmaktadır. Kamusal mekânların kadınlar için güvenlik açısından

riskli olarak algılanması, onların toplumsal görünürlüklerini minimuma indirmelerine ve sosyal hayattan geri çekilmelerine yol açmaktadır.

Benzer şekilde, Katılımcı 10 da dış dünyada kendini güvende hissetmediğini ve yalnız başına dışarı çıkmamaya özen gösterdiğini belirtiyor:

“Genelde tek çıkmamaya çalışıyorum dışarıya. Şu zamana kadar ablam varsa ablamla, ablam yoksa çocuklarımla ya da geç saatte çıkmamaya çalışıyorum. Geç saatlere kalmamak kaydıyla gündüz işlerimi halletmeye çalışıyorum. Kimse yanımda yoksa çıkmamayı tercih ediyorum.” (K10, 39, ev hanımı).

Kadının tek başına dışarı çıkmaktan kaçınması, kamusal alandaki tehdit unsurlarının kadınların güvenlik algısını etkilediğini ortaya koymaktadır. Bekâr anneler, kendilerini güvende hissetmek amacıyla yakın bir aile üyesi veya tanıdık eşliğinde hareket etmeyi seçmekte ve bu durum, onların bireysel özgürlüklerini ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır. Kadınların gündüz saatlerinde işlerini tamamlamaya çalışmaları ve gece saatlerinde dışarı çıkmaktan kaçınmaları, sosyal yaşamlarını sınırlayan bir mecburiyet haline gelmektedir. Fiziksel ve sözlü taciz tehdidi, kadınların kamusal alan kullanım pratiklerini ciddi şekilde kısıtlayarak, toplumsal katılımlarını pasif bir izleyicilikle sınırlı tutmaya zorlamaktadır.

Katılımcı 10, mahallede yaşadığı sözlü taciz vakaları ve fiziksel şiddet olasılığına dair endişelerinin, gündelik hayatında korku ve çekingenlik yarattığını şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Fiziksel saldırılar çok oluyor. Aile içinde çok fazla güvensizlik hissetmedim, şu anda mesela dışarı yürüyüşe bile çıkamıyorum, kendimi güvende hissetmiyorum çünkü birkaç kere denk geldim, çünkü birkaç kişiden sözlü tacize uğradım.” (K10, 39, ev hanımı).

Kadının mahalle içinde yaşadığı sözlü taciz ve fiziksel saldırı korkusu, kamusal alandaki varlığına dair güvenlik kaygılarını pekiştirmekte ve bu mekânları tehdit unsuru olarak deneyimlemesine neden olmaktadır. Fiziksel ve sözlü taciz riski, bekâr annelerin kamusal alandaki varlıklarını tehlikeye atmakta ve bu tür tehditlerin yoğunlaştığı durumlarda, sosyal hayatla olan bağlarını neredeyse tamamen koparmalarına zemin hazırlamaktadır. Kadınlar, karşılaştıkları tehditlere karşı güvenlik stratejisi olarak,

kamusal mekânlardaki varlıklarını sınırlandırarak ev içi mekânlara çekilmekte ve sosyal yaşamdan giderek soyutlanmaktadır (Gedik, & Uzuner Akçıl, 2020).

Katılımcı 11, dış dünyada karşılaştığı maddi tehditler ve güvenlik algısını şu şekilde dile getiriyor:

“Güvenlik olarak korktuğum şeyler hırsızlardan, yankesicilerden korkuyorum. Başka da çok endişelendiren bir durum yok beni. Ben kendimi güvenli hissediyorum, bulunduğum yerde herhangi bir önlem almıyorum, kapımı kilitli tutarım sadece, herkese kapımı açmam.” (K11, 59, ev hanımı).

Katılımcı 11’in görüşleri, dış dünyaya yönelik tehdit algısının, diğer katılımcılara kıyasla daha az yoğun olduğunu ve kamusal alanda kendini nispeten daha güvende hissettiğini yansıtmaktadır. Katılımcının güvende hissetme durumu, yaşının kazandırdığı olgunluk ve bekâr bir anne olarak geçirdiği uzun yıllar boyunca edindiği tecrübelerle şekillendiği gözlemlenmektedir. 59 yaşındaki Katılımcı 11, hem yıllar içinde biriktirdiği deneyimlerin hem de toplumun ona karşı yaklaşımındaki değişimin etkisiyle, potansiyel tehditleri diğer katılımcılardan daha farklı ve çok boyutlu bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Bekâr anne olarak geçirdiği uzun yıllar, Katılımcı 11’in dış çevreden gelebilecek tehditlere karşı daha güçlü başa çıkma mekanizmaları oluşturmalarını sağlamış ve olası riskleri daha rasyonel bir yaklaşımla değerlendirme yetkinliği kazandırmış olabilir. Rasyonel analiz yeteneğini güçlendiren güvenlik uygulamaları, dışsal tehditlere karşı gösterdiği tepkinin daha bilinçli olmasını sağlamaktadır.

Katılımcı 11’in güvenlik algısı, yaşının getirdiği olgunluk ve yaşam tecrübesiyle birlikte diğer katılımcılardan ayrılmaktadır. Hırsızlık ve yankesicilik gibi maddi tehditlere karşı basit önlemlerle yetinmesi, onun daha dengeli ve soğukkanlı bir güvenlik yaklaşımına sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, uzun süreli bekâr annelik deneyiminin ve zamanla edinilen kişisel tecrübelerin, tehdit algısının zayıflamasına ve günlük yaşamda daha rahat hareket etmesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Nitekim, bekâr annelerin dış dünyadan gelen tehditlere karşı geliştirdikleri güvenlik stratejileri; yaş, kişisel deneyimler, maddi koşullar ve yaşanan çevrenin sosyal yapısına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Özellikle genç yaşlarda ve bekâr anneliğin ilk dönemlerinde tehdit algısının daha yoğun olduğu, kadınların sosyal ve fiziksel tehditleri daha fazla hissettikleri ve daha temkinli bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

Zamanla dış dünyadaki tehditlere karşı daha rasyonel yaklaşan kadınlar, güvenlik önlemlerini belirli bir denge içinde almayı öğrenirler. Hem kendilerini hem de ailelerini korumak adına, daha az kaygı ve daha çok kontrollü stratejiler geliştirebilmektedir. Bu süreç, kadınların sosyal yaşama daha aktif biçimde katılmasını mümkün kılabilir. Dış dünyaya dair geliştirdikleri korkularla yüzleşmeleri, kamusal alandaki varlıklarını güçlendirme potansiyeli taşımaktadır.

4.3.2.2. Kamusal Alanda Güvenlik ve Toplumsal Baskı

Kamusal alan, kadınlar için hem fiziksel hem de psikolojik açıdan birçok güvenlik tehdidini barındıran bir mekân haline gelmektedir (Günindi Ersöz, 2015, s. 88). Özellikle bekâr anneler gibi toplumsal cinsiyet normları ve ailevi rollerin dışında kalan kadınlar için daha da belirgin hale gelmektedir. Toplumda "bekâr anne" olarak yaşamak, toplumsal bakış açısıyla çoğu zaman yargılanan bir durum olduğundan, kadınların kamusal alandaki hareketleri çeşitli kısıtlamalara ve güvenlik endişelerine maruz kalmaktadır. Bu bağlamda, kadınlar kentte gündüz ve gece fark etmeksizin her adımlarında bir dizi sosyal ve fiziki tehdit ile karşı karşıya kalabilmektedir (Koparan, 2020, s. 58).

Bekâr anneler, toplumun geleneksel aile yapısına aykırı olarak tanımlanmış yaşam biçimleri nedeniyle, mahalle baskısı ve dedikodular yoluyla dayatılan normatif sınırlamalarla başa çıkma yükümlülüğü taşımaktadır. Mahalle baskısı ve dedikodu mekanizmaları, kadınların kamusal alandaki görünürlüklerini kontrol altında tutmaya çalışan sosyal bir gözetim aracı haline gelmektedir (Foucault, 2016). Bu gözetim, kadınların özgürce hareket etmelerini sınırlarken, kamusal alanı kullanım biçimlerini de doğrudan etkilemektedir. Kadınlar, toplumun gözünde maruz kaldıkları yargılamalar nedeniyle belirli mekân ve zaman dilimlerinde kendilerini daha fazla kısıtlama eğilimindedirler.

Buna ek olarak, kamusal alanda cinsel, fiziksel veya sözlü saldırı ihtimalleri de kadınların güvenlik kaygılarını artırmaktadır. Kadınlar, özellikle gece saatlerinde veya تنها alanlarda karşılaşılabilecekleri tehditler yüzünden sürekli olarak temkinli olmak zorunda kalmaktadır. Bu tehditler, fiziksel şiddetin ötesinde kadınların psikolojik bütünlüğünü zedeleyerek güvenlik algılarında derin yarılmalara ve toplumsal yaşamdan geri çekilmelerine yol açmaktadır. Bekâr anneler, toplumsal normlara uymayan yaşam

tarzları nedeniyle kamusal alanda daha fazla gözetim ve tacize maruz kalırken, bu tehditlerle baş etmek için çeşitli stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadır.

4.3.2.2.1. Kentte Mekân ve Zaman Bakımından Sınırlanma

Kadınlar, kentsel mekânda güvenlik algılarını, günün farklı saatlerine göre değişen risk ve tehditler doğrultusunda şekillendirirler. Gündüz saatlerinde sosyal hayatın yoğun olduğu alanlarda daha fazla güvende hissederken, özellikle gece saatlerinde kentsel mekânların ıssızlığı, kadınlar için tehlikeli bir ortam yaratabilmektedir (Aktaş, 2017, s. 141). Bu durum, kadınların günlük yaşamlarını sürdürürken kentsel mekânda hareket özgürlüklerini ciddi anlamda kısıtlamaktadır. Gece geç saatlerde dışarıda olmak hem fiziksel hem de psikolojik açıdan güvensizlik hissine neden olmaktadır. Bekâr anneler gibi daha hassas gruplar için bu riskler, toplumsal normlar ve sosyal baskılarla birleştiğinde daha derin bir sınırlanma yaşanmaktadır (Aksoy, 2007, s. 11).

Katılımcı 8, gece çalışmanın getirdiği zorunluluklar nedeniyle özellikle iş dönüşü yaşadığı güvensizliği şu şekilde dile getiriyor:

“Eşimden ayrıldım, 7 yıldır ayırırım. Erzincan'da kendimi bazen güvende hissediyorum; hissetmediğim alanlar ise mesela ben gece çalışıyorum. Gece 12'de işe gidiyorum, bazen gece 12.00'de işten çıkıyorum. İşten çıktığım zamanlarda kendimi çok güvende hissetmiyorum, dönüş yolunda da işe gidiş yolunda da. Hem ulaşım olsun, mesela bu bekçiler varmış gece dolaşıyorlarmış, ben onları mesela hiç görmüyorum. Gidip gelirken sokaklar bomboş, ıssız. Bu beni tedirgin ediyor. Arabaya biner binmez kapıları kilitliyorum, aldığım güvenlik önlemlerinden biri bu. Yanımda bir şey taşımıyorum ama arabamda sopam var.” (K8, 40, çalışan)

Kadınların gece saatlerinde yaşadığı güvensizlik hissi, fiziksel tehditlerin ötesine taşarak zihinsel bir baskıya dönüşmektedir. Kentsel mekânın ıssız ve karanlık olması, kadınların sosyal hayatta kendilerini daha az rahat hissetmelerine neden olurken, güvenlik önlemleri almalarına rağmen sürekli tetikte olmalarını zorunlu kılmaktadır.

Aynı katılımcı, gündüz saatlerinde ise daha özgür ve güvenli hissettiğini şu sözlerle ifade ediyor:

“Gece ve gündüz arasında çok fark var tabii ki. Gündüz güvenli hissediyorum ama gece çok sıkıntılı. Gündüz herhangi bir sıkıntı yaşamadım, gündüz her işimi

kendim güzelce hallediyorum, herhangi bir kısıtlılık hissetmiyorum ama geceleri çok korkuyorum, çocuğum için de korkuyorum tabii ki.” (K8, 40, çalışan).

Bu ifade, gündüz saatlerinde kadınların daha rahat hareket edebildiğini ve kamusal mekânda kısıtlanmadan yaşamlarını sürdürebildiklerini göstermektedir. Ancak gece saatlerine gelindiğinde, bu güvenlik algısı yerini korku ve endişeye bırakmaktadır.

Kadınlar, gece saatlerinde yalnızca kendileri için değil, çocukları için de derin bir kaygı duymaktadır. Toplumsal olarak gece vakitlerinde dışarıda olmak, kadınların hareketlerini sınırlayan önemli bir faktör haline geliyor; bu durum, onların sosyal hayata katılımlarını doğrudan etkilemektedir.

Katılımcı 7 ise gece saatlerinde dışarı çıkmaktan kaçınmasının, toplumsal bakışlardan kaynaklanan psikolojik baskılar olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Eşim varken kapımın önünde çöp kovası vardı ve gece saat 11.00'de olsa çöpümü atabiliyordum. Ama artık buna dikkat etmek zorundayım. Akşam 9'dan sonra veya karanlık bastıktan sonra çöpümü bile atmaya dışarı çıkmıyorum. Çünkü insanların o bakışlarını istemiyorum, zarar geleceğinden değil de o sözleri, o hissiyatı almak istemiyorum ve bu beni sinirlendiriyor. Özgürlüğüm de kısıtlanıyor tabii ki.” (K7, 32, çalışan).

Bu ifade, kadınların gece saatlerinde karşılaştıkları toplumsal bakışların onların davranışlarını kısıtladığını göstermektedir. Katılımcı 7, fiziksel bir tehdit olmasa bile toplumsal gözlerin üzerinde olmasından dolayı kendini dış dünyadan izole etmek zorunda hissetmektedir. Bekâr anneler, toplumsal normlara uymadıkları ve tek başlarına oldukları için toplum tarafından sürekli olarak izlenmekte, yargılanmakta ve bu durum onların hareketlerini kısıtlamaktadır. Gündelik bir eylem olan çöp atmak gibi basit bir aktivitenin bile toplumsal baskılar nedeniyle sınırlanması, kadınların özgürlük algılarını ciddi şekilde zedelemektedir.

Katılımcı 4 de, ailesinden ve çevresinden gelen baskılar nedeniyle akşam saatlerinde dışarı çıkmak istemediğini şu şekilde ifade ediyor:

“Akşamları hayatta çıkamıyorum. Ailem bu konuda bu durum karşısında, onlar da benim akşamları dışarı çıkmamı desteklemiyorlar ve pek hoş karşılamıyorlar. Bu nedenle evdeyim, dışarı çıkmak istemiyorum. Zorunlu haller dışında, acil bir durum olur, hasta ne işi olursa, öyle gidiyorum. Yoksa gezme tarzı ya da bir

arkadaşımla konuşayım, oturayım, öyle bir şey yapmıyorum. Zaten evliyken de çok fazla akşam dışarı çıkamıyordum.” (K4, 35, çalışan)

Bu ifade, aile baskısının kadınların gece dışarı çıkma özgürlüğü üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Kadınlar aile ve toplumsal normların yarattığı psikolojik baskılardan da etkilenmektedir. Ailelerinin onaylamaması ve toplumun tepkisi nedeniyle kadınlar, sosyal hayatlarını kısıtlamak zorunda kalıyor ve bu durum onların dış dünyaya katılımını engellemektedir. Katılımcı 4, evlilik döneminde bile akşam dışarı çıkamadığını, boşandıktan sonra ise bu sınırlamanın devam ettiğini ifade etmektedir. Toplumun ve ailenin yarattığı bu kısıtlama, kadınların sosyal alanlara erişimini ve kamusal mekânda özgürce hareket edebilme haklarını kısıtlayan bir başka önemli faktördür.

Katılımcı 1 ise tek başına dışarı çıkmaktan çekindiğini ve kendini daha güvenli hissetmek için çocuklarıyla birlikte hareket ettiğini şu sözlerle ifade ediyor:

“İşe gidip gelirken çok çekiniyorum, çevreden çekiniyorum. Dışarıda kötü insanlar olduğunu düşünüyorum. Hakkımda ne düşünüyorlar, merak ediyorum. Geç saatte dışarı çıkamıyorum, acil bir şey olmadıkça hiç çıkmıyorum. Dışarı çıkmak zorunda kalırsam da mutlaka çocuklarımla birlikte çıkıyorum. Büyük kızımı genelde alıp giderim ya da iki kızımı birden alıp giderim. Tek başıma çıkarsam daha çok çekiniyorum. Çocuklarla birlikteyken biraz daha güvenli hissediyorum kendimi.” (K1, 45, çalışan).

Bu ifade, kadınların yalnızken kentsel mekânda daha fazla çekince yaşadıklarını ve toplumsal yargılar ile güvensizlik duygusunun onları sınırladığını göstermektedir. Katılımcı 1, yalnızken kendini daha güvensiz hissederken, çocuklarıyla birlikteyken daha rahat hissettiğini ifade etmektedir. Kadınların sosyal hayata katılmak için güvenliklerini sağlamak adına sürekli olarak birine ihtiyaç duyduklarını ve bireysel hareket edemediklerini göstermektedir. Toplumun baskıları ve güvenlik kaygıları, kadınları tek başına dış dünyaya katılmaktan alıkoyarken, onların sosyal hayatta var olma biçimlerini ciddi şekilde sınırlamaktadır.

Katılımcı 1’in bir başka ifadesi, gece dışarı çıkma konusunda duyduğu endişeyi ve mahallede karşılaştığı sınırları gözler önüne seriyor:

“...Evet, evime gidip gelirken bir endişe, kaygı hissediyorum. Buradan çıkıp hemen evime gidiyorum, hiçbir yere uğramadan. Markete, pazara giderken gündüzleri bir endişe hissetmiyorum, gece de zaten çıkmıyorum. Komşularım biraz destek oluyorlar, yardım ediyorlar... Yaşadığım yerin ışıklandırması iyi zaten, geceleri çok kullanmadığım için. Ama çıksam da herhalde yeterli ama arkamı dönüp bakmaya ihtiyacı tabii ki hissediyorum, çekiniyorum. Erkeklerden korkuyorum, doğruyu söylemek gerekirse çok tedirgin oluyorum. Sokaklarda tek başıma yürümek zorunda kalırsam, o yüzden çok yürümüyorum. İşim olursa çocuklarımla gidip geliyorum...Daha önceki hayatımda sosyaldim, istediğim saatte istediğim yere gidip gelebiliyordum ama şu an tamamen çok kısıtlandım. Çocuklarımla da paylaştım, bizim başımızda kimse yok, onlar da dikkatli olsunlar. Onlar da tabii ki tedirginler.” (K1, 45, çalışan).

Katılımcı 1'in bu ifadesi, bekâr annelerin, gece gündüz fark etmeksizin yaşadıkları mahallede endişe duygusuyla hareket ettiklerini ve kendilerini sınırladıklarını göstermektedir. Gündüzleri "hemen eve gitme" zorunluluğu hissetmesi, toplumun ve çevresel faktörlerin yarattığı güvensizlik algısının kökleştiğini gözler önüne sermektedir. Erkeklerden gelen tehditlerden çekinen katılımcı, yalnız başına sokakta yürümektense çocuklarıyla hareket etmek zorunda kalmaktadır. Kadınların, sosyal güvenliklerinden de mahrum kalmaları, onların hareket özgürlüğünü sınırlandıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak Katılımcı 10, kadınların kentsel mekânda toplumsal bakışlardan kaynaklanan baskı ve kaygılarını açıkça ifade etmektedir. Katılımcı, gece vakti sosyal hayata katılamamanın, toplumun sürekli gözlem altında tutma isteğinden kaynaklandığını dile getirmektedir:

“Düşünüyorum, neden ben saat 8.00 veya akşam 9'dan sonra dışarı çıkamayayım? Bir kahve içemiyorum veya bir yürüyüşe çıkamıyorum, tek de olabilirim. Yani illa biriyle olmadan tek başıma bir hava almak istiyorum, stresimi atmak istiyorum. Neden yapamıyorum mesela bunu? Çevreden bakışlardan rahatsız oluyorum. Kadınlara bu güveni vermelerini istiyorum. Bu rahatlığı bulmak istiyorum. Ben Erzincan'da bu rahatlığı bulamıyorum. Tek başıma olduğumda kesinlikle başka bakışlarla bakıyorlar. Ulaşımında çok sıkıntı yaşıyorum ama alışveriş merkezine çok uzak. Oralara çok gitmek istiyorum çünkü almak istediğim şeyler genelde oralarda oluyor. Ama Erzincan küçük bir

yer, düz bir yer, her tarafa gidebiliyorum, ama saat olarak gece saatlerinde gidemiyorum. Kadınlara şiddet çok fazla var ve artık gözümün önünde çok kişi görüyorum. Erkeklerde şöyle bir özgüven görüyorum: dövsek de bize bir şey olmaz, kırsak da bize bir şey olmaz diye bir özgüvenleri var. Kendilerine çok fazla güveniyorlar, bir şey olmayacağını düşündükleri için. Ben şunu isterdim: Erzincan'da yürürken özgüvenli, korkmadan yürümek. Bakışlardan, sapıklardan korkmadan yürümek isterdim. Tabii ki hırsızlık, gasp korkuları da var ama en çok da kötü bakışlar olmadan rahatça dolaşmak isterdim.” (K10, 39, ev hanımı).

Katılımcı 10'un ifadesi, kadınların kentsel mekânda özgürce hareket edememelerinin, kültürel kodlar ve sürekli gözetim altında olma hissiyle de şekillendiğini yansıtmaktadır. Basit bir kahve içme veya yürüyüşe çıkma gibi eylemlerden mahrum bırakılma, kadınlara yönelik toplumsal beklentiler, gündelik yaşam üzerinde denetim kurar ve özgürlük alanlarını sınırlandırır. Kadın, kendisini sürekli "başka bakışların" hedefinde bulduğunu, bu bakışların ise fiziksel bir saldırıdan ziyade, toplumsal yargıların ve dedikoduların ürünü olduğunu ifade etmektedir. Erzincan gibi küçük şehirlerde toplumsal normlar ve cinsiyetçi algılar daha sıkı bir şekilde korunmakta, bu da kadınların davranışlarının daha dar kalıplar içinde şekillendirmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır (Akkaş, 2020, s. 69). Kadınların hareketi ve tercihi, toplumsal gözlem ve denetim altında şekillenmekte; yalnız bir kadın olarak kamusal alanda bulunmak, “Neden yalnız?” sorusuyla sorgulanarak norm dışı bir durum olarak değerlendirilmekte ve bu tür yargılar, kadının kamusal alanda varlığını kısıtlayıcı bir varlık haline getirmektedir.

Katılımcının “kadınlara bu güveni vermelerini istediklerini” açıkça, kamusal alanda kadınların kendilerine yeteceğini ve özgür hissedebileceği bir sosyal yapının arzusunu dile getirmektedir. Güven, fiziksel güvenliğin ötesinde, kadınların toplumda maruz kaldığı ayrımcılığı sona erdirmeye yönelik bir yapı olarak düşünülmelidir. Kadınların, sokaklarda veya kamusal alanlarda var olma hakkının, toplumsal normlar tarafından sınırlandırılması, cinsiyet eşitsizliğinin derin bir yapısal sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Erkeklerin sahip olduğu "dokunulmazlık" hissi, yani bir kadına zarar verdiklerinde cezasız kalacaklarına olan inanç, toplumsal cinsiyet adaletini ortadan kaldırmakta ve kadınların özgürce hareket edebilme haklarını tehdit etmektedir.

Kadınların gece yürüyüşleri gibi basit bir aktivitede bulunamaması, kamusal mekânların erkekler tarafından sahiplenilmesi ve kadınların bu alanlardan dışlanması

olgularının en somut göstergelerindendir. Katılımcı 10'un belirttiği gibi, erkekler arasında yaygın olan "dövsek de bir şey olmaz, kırsak da bir şey olmaz" algısı, erkek egemen sistemin kadınlar üzerinde yıkıcı ve baskıcı bir etkisi olduğunu gözler önüne sermektedir. Yaşananlar, fiziksel bir tehdit olmanın ötesine geçmektedir. Kadınların zihinsel ve duygusal güvenlik algısı bu süreçte ciddi biçimde sarsılmaktadır. Bu yüzden kadınlar, gece saatlerinde dışarı çıkmaktan korkmakta, kamusal alanlarda kendilerini huzursuz ve savunmasız hissetmektedir. Kadınlar, kötü bakışlar, cinsiyetçi yorumlar ve toplumun gözünde "yanlış anlaşılma" korkusuyla da yaşamaktadır.

Kadının "Neden yapamıyorum?" sorusu, aslında bir bireyin geleneksel kalıplara karşı verdiği kişisel mücadeleyi ve bu kalıpları ne kadar içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Kamusal alanlar, özellikle küçük şehirlerde, kadınlar için tehlikeli ve kısıtlayıcı bir hale gelmiş durumdadır. Toplumsal bakışların gölgesinde var olma zorunluluğu, kadınları özgürlüklerinden, bireysel alanlarından mahrum bırakmaktadır. "Bakışlardan, sapıklardan korkmadan yürümek" arzusu, toplumsal tehditlerden de arınmış bir hayat sürme taleplerini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Katılımcı 10'un ifadesi, daha geniş bir çerçevede, kadınların toplumsal baskılar ve cinsiyet eşitsizliği karşısında sıkıştıklarını belirgin bir şekilde göstermektedir. Konunun bireysel sınırları aşan boyutu, toplumsal yapının yeniden inşa ihtiyacını açık biçimde ortaya çıkarmaktadır. Kadınların kamusal alanda güvenli ve özgürce var olabilmesi için toplumsal normların ve cinsiyetçi yargıların değişmesi gerekmektedir. Toplumun kadınlara sunduğu güvenlik anlayışı toplumsal gözetimin ve yargıların ortadan kaldırılmasını da içermelidir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet kuralları tarafından sınırlandırılmadan, her an her yerde var olabilmeli ve kendi güvenliklerini, özgürlüklerini sorgulamadan yaşayabilmelidirler.

4.3.2.2.2. Mahalle Baskısı ve Sosyal Dışlanma

Bekâr anneler, toplumun en görünür ve aynı zamanda en dışlanan gruplarından biri olarak, mahalle baskısının ve sosyal dışlanmanın en ağır biçimlerine maruz kalmaktadır (Yüksel Güngör, & Özaydın, 2023). Evlilik kurumunun dışında kalan kadınlar, toplumun gözü önünde sürekli izlenir, eleştirilir ve yanlış anlaşılmaya açıktır. Kadınların her hareketi, davranışı, hatta giyim ve görünüşleri bile toplum tarafından anında yargılanabilmektedir. Bu durum, onların sosyal hayattan çekilmelerine, içe

kapanmalarına neden olmaktadır (Korkmaz, 2020.) Bekâr anneler, mahallede hem kadınlar hem de erkekler tarafından potansiyel bir "tehdit" olarak algılanır ve bu algı, onların sosyal ilişkilerini sınırlandırmaktadır.

Katılımcı 2, komşuları tarafından tehdit unsuru olarak görüldüğünü şu sözlerle dile getiriyor:

“Bir erkekten yana bir sıkıntı olmadı ama ben de ağırbaşlı olmak zorundayım. Bu nedenle de yaşamamış olabilirim. Hareketlerime dikkat etmek zorundayım. Bir de kadının düşmanı yine kadın. Sadece bir şey gözlemledim; bu konuyla ilgili, ayrı olduğum için mi bilmiyorum, komşum eşini benden kıskanmıştı. Zaten çok fazla komşuluk da yapmıyorum. Bekâr olarak yaşadığımız için diğer kadınlar da sizi aslında bir tehdit olarak görebiliyor. Benimle alakalı olduğunu düşünmüyorum, ama eşiyle alakalı olduğunu düşünüyorum. Eşini benden sakınma gereği hissetti. Bu nedenle çok fazla görüşmüyorum.” (K2, 47, çalışan).

Bu aktarım, bekâr annelerin diğer kadınlar tarafından dışlanabileceğini ve onlara karşı bir güvensizlik hissi geliştirildiğini göstermektedir. Katılımcı 2, komşusunun eşini kendisinden "sakınma" gereği hissettiğini ve bu nedenle sosyal ilişkilerinin sınırlandığını belirtmekte. Bekâr bir kadın olarak mahallede var olabilmek için dikkatli olmak zorunda hisseden kadınlar, çevrelerindeki evli kadınlar tarafından potansiyel bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Kadınlar arasındaki bu güvensizlik duygusu, bekâr annelerin sosyal yaşamdan izole olmalarına neden olmaktadır.

Katılımcı 5 ise, eski bir arkadaşının eşi tarafından sosyal olarak dışlandığını ve bu durumun kendisinde yarattığı hayal kırıklığını şu sözlerle ifade ediyor:

“Kimseyle muhatap olmuyorum, sadece görünce selamlaşıyorum, o kadar. Kimseyle muhatap olmuyorum, kapımı kilitliyorum, güvenliğim bu şekilde alıyorum. Kimse de gelmiyor, kimseyle görüşmüyorum. Aslında ölsem bile kimse kapımı açıp da sormaz. Onlar da bana karşı mesafeli olmak zorunda kaldılar. Mesela geçenlerde bir arkadaşım ile karşılaşmıştım, eşi bana bir laf söyledi. Yani aslında eşine söyledi ama benim de zoruma gitti. Hani ben sana demedim mi bu arkadaşınla görüşmeyeceksin diye... Kadının eşi, enişte dediğim bir adam, karısına 'Benimle neden görüştüğü' konusunda kızdı. Ben de bunu anlamadım, ama bu benim çok zoruma gitti. Adam aslında şakasına vurarak söyledi ama ben şok oldum. Hem de bekârlık arkadaşım, bekârlıktan beri arkadaşım. Enişte

oradan dedi ki, 'Ben sana demedim mi bu kadınla konuşmayacaksın,' ismimi bile söylemiyor, 'bu kadın' diyor. Bu benim çok zoruma gitti.' (K5, 36, çalışan).

Katılımcı 5'in ifadesi, bekâr bir kadının mahallede kolayca dışlanabileceğini, eski arkadaşlık ilişkilerinin nasıl bozulabileceğini göstermektedir. "Bu kadın" vurgusunda hissettirdiği küçümseyici söylem, bekâr annelerin toplumda tehdit olarak algılandığını ve bu algının eski dostlukları etkileyebileceğini gözler önüne sermektedir. Kadın, mahallede var olmanın bedelini sosyal ilişkilerden tamamen çekilerek ödemek zorunda kalmakta; kapısını kilitlemek, yalnızlaşmak ve kimseyle muhatap olmamak bir güvenlik stratejisi haline gelmektedir.

Benzer şekilde, katılımcı 7 de toplumun gözünde yanlış anlaşıldığını ve her durumu açıklama zorunluluğu hissettiğini ifade ediyor:

"...Ama insanların psikolojik baskısı çok fazla. Mesela en basiti, benim küçük oğlum astım bronşit hastası. Geceleri bazen öksürüyor ve ben o gece kalktım, ilacını içirdim, hava verdim, kolum istemedi morarmış. İşe geldim, üstümde kolsuz bluz var ve buradaki çalışma arkadaşlarım boşanmış olduğumu bildikleri halde bana ima ettiler, 'kolum morarmış ya.' Herkese aynı cevabı vererek, 'yok, çocuğum hastaydı, kolumu görmeden çarpmışım' diye açıklama yapmak zorunda kaldım ve kolum iyileşene kadar hep uzun kollu giymek zorunda kaldım." (K7, 32, çalışan).

Kadının kolundaki morluğun toplum tarafından yanlış anlaşılması, açıklama yapma zorunluluğu hissetmesi, bekâr annelerin üzerindeki psikolojik baskıyı ve kontrolü ortaya koymaktadır. Toplum, bekâr bir kadının hayatındaki en basit olayı bile büyütürken onu sorgular ve yargılar hale gelmektedir. Bekâr annelerin, kendilerini gözetim ve kontrol altında hissetmeleri; hareketlerini, dış görünümelerini ve sosyal ilişkilerini sınırlamaktadır. Daima açıklama yapma zorunda kalması, toplumsal baskının ufak detaylar üzerinden bir denetim mekanizması kurduğunu göstermektedir.

Mahalle baskısı ve sosyal dışlanma, bekâr anneler üzerinde sosyal varlıklarını derinden etkilemektedir. Katılımcı 3, toplumun gözünde yanlış anlaşılma ve dedikodu kaynağı olmamak adına sosyal hayattan gönüllü olarak çekildiğini şu sözlerle dile getirmektedir:

"...Eşim de yanımda olmadığı için hakkımızda herkes her şey konuşuyordu mutlaka ama ben kendimi kısıtlamayı tercih ettim. Düğünlere gitmiyorum, eş dost

akrabaların düğünlerine gitmiyorum. Sadece işte 'Aa, kocası içeride, karısı düğünde eğleniyor' demesinler. Gerçi kimsenin sözü beni ilgilendirmiyor, ama burası Erzincan, küçük bir şehir. Beni etkiler diye düğünlere gitmemeyi tercih ediyorum.” (K3, 45, çalışan).

Katılımcı 3’ün ifadesi, bekâr annelerin sosyal etkinliklerden gönüllü olarak çekilmek zorunda kaldığını ve mahalledeki dedikodulardan kaçınmak adına sosyal ilişkilerini sınırladığını net bir biçimde yansıtmaktadır. Kadın, düğün gibi toplumsal organizasyonlarda bulunmanın toplumda yanlış anlaşılacağını ve eleştirilere maruz kalacağını düşünerek sosyal hayattan geri çekilmeyi tercih etmektedir. Toplumsal baskı, kadınların sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkileri zayıflatır ve onları giderek daha izole bir yaşama iter. Bu süreçte kadınların kimlikleri görünmez hâle gelir; bireysel varoluşları, toplumsal normların dayattığı kalıplar arasında silikleşir.

Katılımcı 4 ise bekâr bir kadın olarak mahallesinde kısıtlandığını ve bu baskıların sadece kendi hayatını değil, çocuklarını da etkilediğini şu şekilde ifade ediyor:

“Özgür değilim. Her hareketimi kontrol altında tutmak zorundayım, psikolojik olarak da baskı altındayım. Kızım da mesela arkadaşına gitmek istediği zaman ben mesela izin vermiyorum, onları da etkiliyor bu durum. Ben mesela akşam çıkamam, yürüyüşe gidemem. Evliyken yapabildiklerimi şu anda rahatça yapamıyorum. Evliyken istediğim gibi çıkabilirdim ama bekâr olunca çıkamıyorsun, hele çocuksuz hiç çıkamıyorsun. Hemen sana bir yakıştırma, hemen bir imada bulunuyorlar. Sosyalleşmek istesem de çevre izin vermiyor ve ben bu ihtiyacımı erteliyorum, eve kapatıyorum kendimi. Şu süreçte 5-6 aydır kendimi eve kapattım. Hatta bir arkadaşım akşam bütün diğer arkadaşlarımı da evine çağırdı ama ben gidemedim. Bu durumdan rahatsız oldum. Millet söz laf eder, ben de bu durumu kaldıramam diye gitmedim. Ailem sadece evimin yakınında bir komşum var, onun evine gidip gelebiliyorum rahatça. Sadece ona izin veriyorlar, ama evimden uzak bir yere ailem de izin vermiyor.” (K4, 35, çalışan).

Bekâr annelerin toplumsal değer yargılarının oluşturduğu baskılardan derin şekilde etkilendiği ve bu etkinin çocukların yaşamlarına da yansıdığı bu ifadeyle açıkça görülmektedir. Katılımcı 4, mahalledeki toplumsal kuralların ve yargılayıcı bakışların kendisine yönelik ve ailesi üzerinde baskın bir denetim yapısı yarattığını ifade etmektedir. Toplumdan gelen baskılar, bekâr kadınların bireysel yaşamlarını çeşitli yönlerden etkilemektedir. Aile içi ilişkilerin ve dinamiklerin oluşum sürecinde kendisini

göstermektedir. Mahallenin kurallarına uymayan her adım, hem kadın hem de ailesi için bir tehdit olarak algılanmakta; kadını sosyal hayattan geri çekilmeye, çocuklarını ise benzer kısıtlamalar altında yaşamaya zorlamak zorunda kalmaktadır. Mahalle baskısı, ailevi düzeyde güçlü bir denetim ve kontrol edici bir sistem kurduğunu vurgulamaktadır.

Bekâr anneler, toplumsal normların baskısı altında kamusal alanda kendilerini ifade etmekte zorlanmaktadır. Kadınlar, kendi hayatlarına yönelik kontrolün yanı sıra çocuklarının sosyal çevreyle olan ilişkilerini de gözetmek zorunda kalmaktadır. Çocukların arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde baskının izlerinin hissedildiği ve toplumun olumsuz tepkilerinden çocuklarını korumak adına onları da sosyal hayattan uzaklaştırmak zorunda kaldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda mahallede bekâr anne olarak var olmanın bedelinin aile bağları üzerinde ağır bir yük oluşturduğunu belirgin hale getirmektedir.

Toplum tarafından belirlenen katı sınırlar, kadınların ve çocukların sosyal yaşamdan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Sosyal etkinliklerden geri çekilmek, mahallede kabul görmek, kendi önceliklerini geri planda tutmak ve sürekli gözetim altında hissetmek, bu kadınların duygusal dengeleri üzerinde kalıcı izler bırakmaktadır. Bekâr anneler, toplumun sınırlandırıcı yapısı içinde çevresel alanlarda ve zihinsel olarak sıkışmış hissetmektedir. Sosyal yapının yargılayıcı bakışları ve mahalle baskısı, bekâr annelerin sosyal kimliklerini gizlemeye ve kendi karar alma haklarını büyük oranda sınırlandırmaktadır.

4.3.2.2.3. Cinsel, Fiziksel ve Sözlü Saldırı İhtimali

Bekâr anneler, toplumun cinsiyet temelli önyargıları ve tutumları nedeniyle kamusal alanlarda, iş yerlerinde, hatta dijital dünyada bile çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Fiziksel, sözlü ve cinsel taciz, kadınların güvenlik algılarını, sosyal hayata katılım biçimlerini sınırlamaktadır. Bekâr anneler, toplum tarafından "rahat", "korunmasız" ya da "ulaşılabilir" gibi olumsuz etiketlerle anılan bir gruba dâhil edilmektedir.

Katılımcı 9, daha önce yaşadığı fiziksel taciz olayını şu şekilde dile getirmektedir:

“Daha önceden işe giderken tacize uğradım. Gündüz saat 3'deydi, fiziksel bir tacize uğradım. Herhangi bir yere başvurmam, şikayette de bulunmadım.

Nereye başvurmam gerektiğini de bilmiyordum. Zaten sessiz kaldım.” (K9, 60, ev hanımı).

Bu ifade, bekâr annelerin maruz kaldıkları fiziksel tacizler karşısında çaresiz kaldıklarını ve toplumun kadınlara yönelik yetersiz desteğini çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Kadınlar, yaşadıkları saldırılara karşı nereye başvurmaları gerektiğini bilmemekte ve bu belirsizlik onları sessiz kalmaya, yaşanan olayları içselleştirmeye zorlamaktadır.

Katılımcı 10 ise, toplumda maruz kaldığı sözlü tacizleri ve bu tacizler karşısında geliştirdiği savunma mekanizmalarını şu şekilde dile getirmektedir:

“Kendimi güvende hissetmiyorum çünkü birkaç kere denk geldim, birkaç kişiden sözlü tacize uğradım. Kadınlar zaten hisseder, anlıyordum ne demek istediklerini. O yüzden kimseyle muhatap olmamaya çalışıyorum, kendimi çekiyorum, koruma altına alıyorum.” (K10, 39, ev hanımı).

Bu aktarım, bekâr annelerin sözlü taciz karşısında korunmaya çalıştıklarını ve sosyal etkileşimlerden kaçınarak kendilerini sosyal çevrelerinden koparıldıklarını ortaya koymaktadır. Kadınlar, toplumun tehditkâr tutumları ve sözlü tacizleri karşısında bedensel ve ruhsal bir savunma mekanizması inşa etmektedir. Toplumun bekâr annelere dayattığı "kolay ulaşılabilir" kadın imajını aşmak için kendilerini geri çekmek ve sosyal ilişkilerde pasif kalmayı tercih etmektedirler. Bu tür tacizler, kadınların sosyal hayattan uzaklaşmasına ve toplumdan dışlanmasına yol açmaktadır.

Kadınlar, sözlü tacizlerin ötesinde, takip edilme ve izlenme korkusuyla tetikte yaşamak zorunda kalmaktadır. Katılımcı 8, yaşadığı takip olayını ve bu olay karşısında geliştirdiği güvenlik stratejisini şu sözlerle dile getirmektedir:

“Mesela ben bir kere iş yerinden çıktığımda gece takip edilmişim. Sözlü taciz olmadı ama takip ettiler beni arabayla. Ben de çok korktum, arabayı direkt karakolun önüne kadar götürdüm, oraya çektim arabayı. Ondan sonra zaten gittiler. Bu şekilde güvenlik alabildim, korktular kaçtılar... Takip ediliyor muyum hissi oluyor ve bu şekilde hareket ediyorum. İşten çıkınca önce etrafıma bakıyorum, beni takip edecek kimse var mı, yok mu, telefonum her daim yanımda.” (K8, 40, çalışan).

Kadınların kamusal alandaki hareketliliği, fiziksel saldırı ihtimalinin yanı sıra, sürekli izlenme korkusuyla da sınırlandırılmaktadır. Katılımcı 8'in yaşadığı bu olay, kadınların günlük hayatlarında sürekli bir tehdit altında yaşadıklarını ve güvenliklerini sağlamak için karakol gibi güvenli yerlere sığınmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Kadınlar, takip edilme korkusuyla sürekli etraflarını kontrol etmek zorunda kalarak, kamusal alandaki varlıkları, savunmasızlık duygusuyla şekillenmektedir.

Katılımcı 7, mahallede yaşadığı rahatsız edici durumları şu şekilde anlatıyor:

“Mahallede bir kişi var, adını bilmiyorum aslında. Birazcık beni rahatsız etti. Yazları kapımın önünden çok geçiyordu. Artık eşimin olmadığını mı biliyordu bilemiyorum. Eve girmek zorunda kalıyordum, balkonda bile oturamıyordum. Bunları da yaşadığım oldu, dönem dönem.” (K7, 32, çalışan).

Kadının, mahallede kendi evinin sınırları içinde rahatça oturamaması, rahatsız edilme korkusuyla yaşaması, kamusal alanda ve özel yaşamlarında güvende olmadığını göstermektedir. Bekâr anneler, evlerinde erkekler tarafından rahatsız edilme endişesiyle karşı karşıya kalmakta; bu durum, evdeki güvenlik algılarını derinden sarsmaktadır. Katılımcı 7'nin ifadesi, bu tür rahatsız edici davranışların kadınları evlerine kapanmaya zorladığını ve kamusal yaşamdan çekildiklerini ortaya koymaktadır.

Katılımcı 4 ise, boşanmış bir kadın olarak erkekler tarafından nasıl farklı bir gözle görüldüğünü ve toplumun bekâr kadınlara yönelik algısını şu sözlerle anlatıyor:

“Mesela yaşadığım bir olay: Ben evliyken de tanıdığım biriydi ama normalde hiç selam vermedim, konuşmadığım bir erkekti. Ama boşandığımı duyunca bana 'ne yapıyorsun' diye sordu. Tanıyorum ama hiç konuşmuyorduk. Bunu bana sorması beni rahatsız etti. Yani merhaba diyor, beni soruyor ama hoşlanmadığım biri zaten. Normalde görüşmediğim biri, şimdi bana 'ne yapıyorsun' diye sordu, bu durum beni çok rahatsız etti. Çok fazla gezdiğin zaman, çok fazla rahat davrandığın zaman yürüyüşe falan çıktığın zaman, bekâr anneysen bizim toplumumuzda hemen erkekler seninle irtibata geçmeye çalışıyorlar ya da sosyal medyada sana arkadaşlık isteği gönderiyorlar. Sosyal medyadan da mesela bekâr anne olduğumu bilenler varsa ve senin böyle rahat hareket ettiğin biliniyorsa, seni rahatça alabilirim gibi görüyorlar.” (K4, 35, çalışan).

Katılımcı, özellikle boşandıktan sonra, tanıdığı ya da tanımadığı erkekler tarafından farklı bir gözle görülmeye başlandığını vurgulamaktadır. Bu erkekler,

kadınların boşanmış ya da yalnız yaşayan bireyler olmasını bir "fırsat" olarak algılıyor ve daha önce hiç irtibat kurmadıkları kadınlarla rahatça konuşma hakkını kendilerinde bulmaktadır.

Katılımcı 4, evliyken konuşmadığı bir erkeğin, boşandıktan sonra aniden kendisiyle konuşmaya çalışmasını büyük bir rahatsızlık olarak ifade ediyor. "Ne yapıyorsun?" gibi basit bir sorunun bile, boşanmış bir kadına sorulduğunda, özellikle hoşlanılmayan birinden geldiğinde, bir taciz gibi algılandığını açıkça ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet beklentilerinin yarattığı baskı, kadınların bu tür davranışlar karşısında güçsüz ve tedirgin hissetmelerine yol açabilmektedir.

Tacizler, kadınların gerçek ve dijital alanlarda kendilerini güvende hissetmelerini engellemektedir. Kadınların eşlerinden ayrı veya yalnız bir birey olarak varlık göstermelerini toplumun gözünde onları daha "kolay erişilebilir" bir konuma getirirken, bu algı kadınların sosyal medya gibi platformlarda da sıkça taciz eylemlerine hedef olmalarına sebebiyet vermektedir. Kadınlar, bu tür saldırılara karşı kendilerini koruma adına sosyal medyada daha az aktif olma ya da dijital platformlarda daha dikkatli olma eğilimindedirler.

Bu bağlamda, bekâr anneler cinsel, fiziksel ve sözlü saldırı tehditlerine sıklıkla maruz kalmaktadır. Toplumun dayattığı cinsiyetçi normlar, kadınların kamusal alandaki varlıklarını sürekli bir tehdit altında hissetmelerine neden olmaktadır. Fiziksel ve dijital dünyada yaşanan tacizler, kadınların toplumdaki uzaklaşmasına ve yalnız bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır. Güvenlik endişeleri ise bu süreci daha da derinleştirmektedir.

4.3.2.3. Ekonomik Güvenlik ve Toplumsal Destek

Bekâr annelerin kentsel mekâna ilişkin güvenlik algıları, fiziksel tehditler ve toplumsal baskıların ötesinde ekonomik belirsizlikler ve yetersiz sosyal destek yapıları tarafından da şekillenmektedir. (Büyükokutan Töret, 2020, s. 223). Maddi zorluklar, bekâr annelerin şehirde kendilerini güvende hissetmelerini olumsuz yönde etkileyen temel faktörlerden biridir. Ekonomik güvenlik eksikliği, bu kadınları daha tehlikeli bölgelerde yaşamaya zorlayabilir, yeterli barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kısıtlamaktadır (Cumur, & Topçu, 2022, s. 115). Kentsel alanda kendilerini korunmasız hisseden bekâr anneler, zamanla toplumsal yaşamdan geri çekilme eğilimi

göstermektedir. Devlet ve aile desteğinin yetersizliği de bekâr annelerin hem ekonomik hem de sosyal güvenceden yoksun kalmalarına yol açmaktadır. Türkiye'deki sosyal destek mekanizmalarının sınırlı olması, bekâr annelerin karşılaştığı maddi zorlukları daha da derinleştirmektedir (Göker, & Selçuk, 2023, s. 1215). Aile içi desteğin eksikliği ise, kadınların yalnız başlarına çocuklarına bakmak zorunda kalmalarına ve toplumun getirdiği baskılara karşı daha savunmasız hale gelmelerine neden olmaktadır (Uğur, 2014). Özellikle işsiz veya düşük gelirli bekâr anneler için devlet yardımları ve sosyal destek programları, yaşadıkları ekonomik güvensizliği hafifletmekte yetersiz kalabilmektedir. Maddi güvencenin yetersizliği, bekâr annelerin psikolojik dayanıklılığını zayıflatmaktadır. Bu duruma ek olarak, devletin ilgili alandaki yapısal eksiklikleri, yaşam koşullarını daha da güç hâle getirmektedir.

4.3.2.3.1. Ekonomik Güvenlik Eksikliği

Ekonomik güvenlik, bekâr annelerin gündelik yaşamında sürekli varlığını hissettiren yapısal bir sorundur. Kadınlar, hem kendi geçimlerini sağlama hem de çocuklarına güvenli bir yaşam sunma sorumluluğunu birlikte taşımaktadır. Maddi kaynakların eksikliği, geçim sıkıntısı yaratarak, onların özgüvenlerini, topluma katılma isteklerini ve geleceğe dair umutlarını gölgede bırakmaktadır.

Katılımcı 10, dört çocuk annesidir ve maddi geliri olmadan hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Gelir kaynağının bulunmaması durumunun, ekonomik etkilerin ötesinde, yaşamın çeşitli alanlarını da etkilediği vurgulanmıştır. Şu sözleri, içinde bulunduğu çıkmazı açıkça ortaya koymaktadır:

“39 yaşındayım, ev hanımıyım. 4 çocuğum var, ilkokul mezunuyum, ortaokuldan terk. Gelir düzeyim yok, şu an bir geçim kaynağım yok. Eşimden ayrıldım, boşandım, 8 yıldır Erzincan'da yaşıyorum. Gelir kaynağım da yok, gelir kaynağım olsaydı kendi başıma çocuklarıma daha güzel bir hayat yaşayabilirdim, özgüvenim olacaktı.” (K10, 39, ev hanımı).

Katılımcının ifadeleri, yalnız ebeveynliğin beraberinde getirdiği çok yönlü yüklenimi açık biçimde yansıtmaktadır. Sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği, bireyin hem aile içi sorumlulukları tek başına üstlenmesine hem de toplumsal hayata sınırlı katılımına neden olmaktadır. Katılımcının “özgüven” eksikliği olarak tanımladığı duygu durumu, aslında yalnız ebeveynlerin sıklıkla deneyimlediği psiko-sosyal

yıpranmanın bir yansımasıdır. Ekonomik yoksunlukla birleşen sosyal dışlanma, bireyin öz yeterlik algısını zedelemekte; bu da hem bireysel refah hem de çocukların gelişimsel koşulları açısından kritik sonuçlar doğurabilmektedir.

Katılımcı 4 ise iş yaşamının ona sağladığı güvenlik ve psikolojik rahatlıktan söz etmektedir. Çalışmanın, hayatındaki birçok şeyi değiştirdiğini söylerken, aslında maddi özgürlüğün önemli olduğunu hissettirmektedir. Çalışmak, bireyler için ekonomik gelir sağlamanın ötesinde, sosyal hayata aktif biçimde katılımı mümkün kılan temel bir unsur hâline gelmiştir:

“Çalışmak beni rahatlatıyor. Evde olsaydım depresyonda olabilirdim. Hem maddi olarak hem de bu ortamda bulunmak beni rahatlatıyor. Çalışan kadın aslında biraz daha güveni geliyor, her açıdan daha güvenli hissediyor. Psikolojik olarak özellikle çok rahatlatıyor çalışıyor olmam. Evden dışarı çıkmamı sağlıyor. Çalışmıyorsam belki gündüzleri bile dışarı çıkamayacaktım. Şimdi sadece akşamları çıkamıyorum, çalışmıyorsam gündüzleri de çıkamayacaktım muhtemelen.” (K4, 35, çalışan).

İş yaşamı, kadınlar için güçlenme ve özgürleşme sürecinin bir parçası hâline gelmiştir. Katılımcı 4, evde olmanın onu depresyona sürükleyebileceğini düşündüğünde, aslında toplumdan dışlanmanın etkisiyle ve maddi güvensizlikle baş başa kalmanın zorluğunu fark etmiştir. İşgücüne katılım, kadının sosyal statüsünü pekiştirmenin yanı sıra, öz-yeterlilik duygusunu da artırmaktadır. Kadının işe gitmesi, günlük hayatın olağan bir parçası halini almakta ve kişisel güvenlik algısını güçlendirmektedir. Katılımcı 4'ün bir diğer ifadesi ise, ekonomik güvenceye sahip olmadan evlilikten ayrılma sürecinin kadınlar açısından Türk toplumunda ne denli zorlu ve karmaşık bir duruma dönüştüğünü vurgulamaktadır. Ekonomik güvenceden mahrum kalmanın, evliliği sonlandırma sürecinde karşılaşılan engelleri şu sözlerle açıklamaktadır:

“Kendi ayakları üzerinde durmak, kimseye muhtaç olmadan yaşamak çok daha zordur. Herkes, 'Çocuklarım için evliliği yürütüyorum' diyor, ama aslında kendileri için yürütüyor. Yolunda gitmeyen bir evlilik zaten çocuklar için değildir. Ama işte kadınlar zor olanı seçmeye zorlanıyorlar. Ben de kendimde bunu sonradan fark ettim. Kolaya kaçtığımı fark ettim. Bir kadının Türk toplumunda yolunda gitmeyen bir evliliği hala devam ettiriyorsa, bunun tek nedeni kadının ayakları üzerinde duramamasıdır.” (K4, 35, çalışan).

Bu ifade, bir kadının ekonomik bağımsızlık elde etmeden bir evliliği sonlandırmasının ne denli güç olduğunu göstermektedir. Katılımcının “kolaya kaçmak” şeklinde tanımladığı durum, esasen maddi bağımsızlığa sahip olamamanın yarattığı çaresizlik hissinin bir yansımasıdır.

Kadınların ekonomik güvenceden yoksun olmaları, onları sağlıksız evliliklerde kalmaya zorlayan bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı 4, ekonomik bağımsızlık kazandığında, artık "kolaya kaçma" ihtiyacının ortadan kalktığını, kendi hayatını daha güçlü ve güvenli bir şekilde yönetebildiğini fark etmiştir. Bu farkındalık hem kendisi hem de diğer bekâr anneler açısından, yaşanan maddi ve duygusal mücadelenin temel bir yansımasını oluşturmaktadır.

Bekâr annelerin maruz kaldığı maddi güvencesizlik, ruhsal bütünlüklerini zedeleyen bir yaşam deneyimine dönüşebilmektedir. Gelire erişimin olmaması, anneliğin yükünü ağırlaştırırken, toplumsal aidiyet duygularını zayıflatır. Ekonomik özgürlüğün eksikliği, kadınların kendi hayatları üzerindeki kontrolü kaybetmiş hissetmelerine, her adımlarında bir başkasına muhtaç olma korkusuyla yaşamalarına yol açmaktadır.

Gelire erişemeyen kadınlar zamanla toplumun dışında hisseder ve kendilerini değersizleştirir. Buna karşın ekonomik güç kazananlar, yaşamın kontrolünü yeniden ellerine alarak kişisel anlamda derin bir dönüşüm yaşamaktadır. Maddi bağımsızlık, kadınların hayatta var olmalarına, güçlenmelerine ve geleceğe umutla bakabilmelerine olanak sağlamaktadır. Ekonomik güvenlik, kadınların toplumsal hayata yeniden katılmalarını sağlayan bir köprü gibidir; bu köprü olmadan kadınlar, sosyal izolasyonun ve çaresizliğin derin uçurumuna çekilmektedirler.

4.3.2.3.2. Devlet ve Aile Desteğinin Yetersizliği

Bekâr anneler, ekonomik güçlüklerle boğuşurken, sosyal destekten yoksun kalmaları nedeniyle duygusal anlamda da yalnızlık hissi yaşamaktadır. Özellikle boşanmanın ardından devletin sağladığı desteklerin yetersizliği, kadınların hayatlarını daha da zorlaştırmaktadır. Kadınlar, ekonomik sorunların ötesinde, psikolojik olarak da ciddi bir yıpranma ve duygusal tükenmişlik süreciyle karşı karşıya kalmaktadır (Cooke, 2006, s. 445). Bu süreçte kadınlar, devletten bekledikleri en temel desteği bulamazken, ailelerinden de bekledikleri yardımı göremediklerinde sosyal hayata tam katılım sağlayamadıklarını ve toplum nezdinde ötekileştirildiklerini hissetmektedir.

Katılımcı 4, devletin boşanmış kadınlara sunduğu sosyal ve ekonomik desteklerin eksikliğine dikkat çekerek şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Benim devletten beklentim, boşanmış bir kadına daha biz başvurmadan, ‘ayrıldınız, sizin kalacak eviniz, desteğiniz var mı?’ diye sormaları. Gerek psikolojik olarak gerek maddi-manevi olarak biz başvurmadan onların bizi arayıp sormalarını isterim. Boşanan kadına devletin hiç destek olunmadığını düşünüyorum, yani olunmadı da zaten, ben göremedim. Sadece yuvayı yıkmama konusunda bir destekleri var, ama boşanma sonrasında bir destek bulunduğunu görmedim. Beni şu ana kadar kimse aramadı, sormadı. Hiç yetkili bir kimse hem psikolojik hem de maddi-manevi olarak bana sormadı. En azından psikolojik bir destek bile sağlasalar bu beni rahatlatırdı. Yani ülkemizde kadınlara, boşanmış kadınlara hiçbir şekilde değer yok maalesef.” (K4, 35, çalışan).

Bu ifadede, kadının yalnızlık ve çaresizlik duyguları net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Boşanma süreci, başlı başına zor ve sancılı bir dönemken, kadının devletten destek görmemesi, onun yalnızlık hissini daha da derinleştirmektedir. "Biz başvurmadan onların bizi arayıp sormalarını isterim" ifadesi aslında birinin çıkıp "Nasılsın?... Diye sorması gibi basit bir talebi dile getirmektedir. Ancak bu basit talepler bile karşılanmadığında, kadınlar toplumun gözünde dışlanmış ve tamamen göz ardı edilmiş olduklarını düşünmektedir. Boşanmış kadınlar, ekonomik sorunlarla başa çıkmaya çalışırken, aynı zamanda çocuklarına karşı güçlü bir figür olma çabası içinde psikolojik tükenmişliğe sürüklenmektedir. Kadınların içinde bulundukları yalnızlık hali, devlet desteğinin yetersizliği ile daha da ağırlaşmakta ve bu süreçte kadınlar hem ekonomik hem de duygusal açıdan ciddi bir kırılma yaşamaktadır. Toplumun kendilerine değer vermediği düşüncesi, kadınların güven duygusunu zedelemekte ve toplumsal entegrasyonunu daha da zorlaştırmaktadır. Katılımcının "Ülkemizde kadınlara, boşanmış kadınlara hiçbir şekilde değer yok" cümlesi hem bireysel bir hayal kırıklığını hem de toplumsal bir eleştiriyi içermektedir. Boşanmış kadınlar, maddi sıkıntılarla birlikte sosyal statü kaybı yaşayarak toplumda değersizleştirilmektedir.

Katılımcı 5'in açıklamaları, aile desteği yoksunluğunun bireysel mücadele üzerindeki olumsuz etkilerini açıkça ifade etmektedir:

“Ben kendi hayatıma bakıyorum, kimsenin dediğini duymamaya çalışıyorum. Sadece benim maddi olarak sıkıntılarım çok oluyor, orayı da halletmeye, idare

etmeye çalışıyorum. Hiç kimseden de bir destek ne maddi ne manevi destek görmüyorum. Boşanmadan dolayı ailem de bana sırtını döndü, çocuklarımı istemediler. ‘Çocuklarını istemiyoruz, tek geliyorsan gel yaşa’ dediler. Ama ben çocuklarımı tercih etmek zorundayım.” (K5, 36, çalışan).

Boşanmış kadınlar hem toplumdan hem de ailelerinden gelen dışlanmayla başa çıkmaya çalışırken, çocuklarını büyütme sorumluluğunu da tek başlarına üstlenmek zorunda bırakılmaktadır.

Katılımcı 4 ve Katılımcı 5’in ifadeleri, boşanmış kadınların ekonomik zorluklarla birlikte yoğun bir yalnızlık hissi taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Devletin ve ailenin zayıf desteği, kadınları toplumdan uzaklaştırır, kişisel direncini zayıflatır, yalnızlık ve çaresizlik duygusunu artırır.

Boşanmış kadınların karşılaştığı en temel problemlerden biri, maddi gereksinimlerin karşılanmaması değil, manevi destek eksikliğinin getirdiği psikolojik ve duygusal yüklerdir. Devletin ve ailenin, bu süreçte kadınlara sağlayacağı en küçük bir destek bile, onların yeniden hayata tutunmalarını olanak sağlayacaktır. Destek mekanizmalarının eksikliği, kadınları ekonomik kırılganlıkla ve derin bir psikolojik güvensizlikle baş başa bırakmaktadır. Toplum tarafından dışlanmış ve yalnızlaştırılmış bir konuma itilen kadınlar, maddi destekle birlikte duygusal açıdan da dayanışma ihtiyacı duymaktadır. Ancak beklenen bu destek sağlanmadığında, kadınlar kendilerini toplumsal yapının dışına itilmiş, değersizleştirilmiş ve her iki düzlemde de (ekonomik ve duygusal) ciddi bir boşluk içinde hapsolmuş hissetmektedir.

4.3.2.4. Taşrada ya da Küçük Şehirlerde Anonim Olamama Hali

Taşra, genellikle büyük şehirlerin ve merkezlerin dışında kalan, kırsal ya da küçük yerleşim yerlerini ifade eden bir coğrafi ve toplumsal kavramdır. Taşra kavramı, Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlük 'teki tanımına göre “bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin tümü, dışarlık” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2024). Bu tanım ilk bakışta açık görünse de kavramın derinlemesine incelenmesiyle çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Narlı 'ya (2013, s. 285) göre, taşrayı mekânsal, siyasal, kültürel ve zamansal bağlamlarda tanımlamak oldukça karmaşıktır. Siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan merkeze göre daha az gelişmiş kabul edilen bu bölgeler, daha yavaş toplumsal değişim süreçleriyle ve geleneksel yaşam biçimleriyle tanınır. Taşra,

merkezin sunduğu modernleşme, endüstri ve bürokratik yapılarla daha sınırlı bir etkileşim içerisindedir ve genellikle merkezin kararlarına, politikalarına ve kültürel etkilerine bağlı kalarak şekillenir. Toplumsal yapısı daha homojen, sosyal kontrol daha güçlü ve sosyal ilişkiler daha sıkıdır (Aytepe, 2021).

Taşra ve küçük şehirlerdeki sosyal yaşam, bireylerin birbirini tanıdığı ve kişisel sınırların çok daha geçirgen olduğu bir yapı sunmaktadır. Bu tür topluluklarda anonim olamama durumu, bireylerin gündelik hayatlarına dair birçok yönü etkileyen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük şehirlerin aksine, küçük yerleşimlerde bireylerin kimliklerini saklama ya da toplum içinde görünmez olma şansı neredeyse yok denecek kadar azdır. İnsanlar, çoğu zaman aynı sosyal çevrelerle etkileşim halinde olduğundan, bireylerin yaşamlarına dair ayrıntılar hızla yayılabilmekte ve bu durum, sosyal denetim mekanizmalarını güçlendirmektedir.

Bu sosyal yapı, bekâr anneler gibi belirli gruplar üzerinde daha fazla baskı yaratmaktadır. Özellikle toplumsal normların dışında kalan bekâr anneler, sürekli olarak toplum tarafından gözlemlendiklerini hissetmekte ve bu durum, onların kamusal alanlarda daha dikkatli davranmalarını zorunlu kılmaktadır. Kadınlar, tanıdıklarla sık sık karşılaşma olasılığı nedeniyle hareket alanlarını kısıtlamakta ve sosyal ilişkilerinde daha temkinli davranmaktadır. Anonim olamamanın yarattığı bu kontrol, onların özgürce kendilerini ifade etmelerini zorlaştırmakta, sosyal hayatlarını dar bir çerçeveye hapsetmektedir.

Bu koşullar, bireylerin güvenlik algısını da doğrudan etkilemektedir. Sürekli izlenme ve yargılanma endişesi, kamusal alanlarda kadınların kendilerini güvende hissetmelerini güçleştirmekte ve sosyal baskı, duygusal yük haline gelmektedir. Bu tür sosyal ortamlar, özellikle bekâr anneler için, kişisel mahremiyetin korunmasını zorlaştırarak, bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan rahat hissetme kapasitelerini ciddi şekilde sınırlandırmaktadır.

Taşra ve küçük şehirlerdeki anonimlikten yoksun olma durumu, bireylerin toplumsal kimliklerinin ötesinde; psikolojik dirençleri ve sosyal hareket alanları üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Sosyal yapının bu kapalı doğası, bireyleri sürekli gözlem altında olmaya ve davranışlarını daha fazla kontrol etmeye itmektedir.

Erzincan gibi küçük şehirlerde bireylerin sosyal yaşamı üzerinde etkili olan baskı ve denetim mekanizmaları, resmi kurumların ötesinde toplumsal normların ve yaygın sosyal kontrolün etkisiyle biçimlenmektedir.

Katılımcı 4, bekâr bir anne olarak taşrada karşılaştığı sosyal baskılara dikkat çekerek, bu baskıların gündelik yaşamını ne şekilde etkilediğini şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Ben mesela akşam çıkamam, yürüyüşe gidemem. Evliler belki çıkabilir ve bu duruma da komşular tepki vermeyebilir. Ben mesela evliyken yapabildiklerimi şu anda rahatça yapamıyorum, arkadaşlarımı rahatça gezmeye gidemiyorum. İşte, atıyorum, akşamları evliyken istediğim gibi çıkabilirdim ama bekâr olunca çıkamıyorsun. Hele çocuksuz hiç çıkamıyorsun. Hemen sana bir yakıştırma, hemen bir imada bulunuyorlar. Sosyalleşmek istesem de çevre izin vermiyor ve ben bu ihtiyacımı erteliyorum, eve kapatıyorum kendimi. Şu süreçte 5-6 aydır kendimi eve kapattım.” (Katılımcı 4, 35, çalışan).

Bu ifadelerle dayanarak, bekâr kadınların taşra gibi küçük yerleşim yerlerinde sosyal baskı ve denetim altında hareket etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Katılımcı 4’ün anlatımında toplumsal normların, evli ve bekâr kadınlar arasında ayrım yarattığı, kadınların medeni durumlarına göre farklı muamele gördüğü net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. “Evliyken yapabildiklerimi şu anda rahatça yapamıyorum” ifadesi, taşradaki kadınların sosyal özgürlüklerinin medeni durumlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Evli kadınların daha rahat sosyalleşebilmesine rağmen, bekâr annelerin özellikle akşam saatlerinde toplumdan gelebilecek olumsuz yargılar nedeniyle aynı özgürlüğü deneyimleyemedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcı 4, bekâr ve çocuksuz bir kadın olmanın sosyal yaşamda engel teşkil ettiğine dikkat çekmektedir. Bekâr bir kadının akşam dışarı çıkması, toplumda olumsuz yargılarla karşılaşmakta ve “hemen sana bir yakıştırma, hemen bir imada bulunuyorlar” ifadesiyle katılımcı, bu yargıların ne kadar yaygın ve baskıcı olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, kadınların toplum tarafından sürekli bir gözetim altında oldukları ve eylemlerinin dikkatle izlendiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. “Sosyalleşmek istesem de çevre izin vermiyor ve ben bu ihtiyacımı erteliyorum” şeklindeki açıklaması, bekâr kadınların sosyalleşme arzularının taşra toplumunda bastırıldığını ve bunun sonucunda yalnızlığa sürüklendiklerini göstermektedir.

Katılımcının “kendimi eve kapattım” ifadesi, taşrada sosyal baskıların bireyler üzerindeki sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Kadının, toplumsal normlardan kaynaklanan bu dışlanma ve baskı karşısında içe kapanarak, yalnız kalma tercihinde bulunması, taşrada sosyal kontrolün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür baskılar, taşra toplumlarında bireyin hareket alanını kısıtlamakta, özellikle bekâr kadınların sosyal hayatlarını şekillendirmelerine büyük bir engel teşkil etmektedir.

Katılımcı 7'nin sözleri, bu baskının bireylerin gündelik yaşamlarına nasıl sirayet ettiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Ama şunu söylemek istiyorum, ben başka şehirde olsaydım, başka şehirde yaşasaydım inanın bunların hiçbirini yaşayacağımızı zannetmiyorum. Erzincan'da olduğum için ben bunları yaşadığımı düşünüyorum. Çünkü ben burada büyüdüm, herkes beni tanıyor, biliyor. Küçük bir şehir. Bu benim için çok olumsuz bir durum. Tanımasalardı ben daha rahat olurdum. Her hareketim kısıtlı. Fiziksel olarak herhangi bir kısıtladığım yok, çok şükür ama şu durumlar beni kısıtlıyor. Psikolojik olarak özellikle baskı bana aşırı geliyor. Ve mesela ben bunu yaşamak istemezdim. Annem bile beni uyarıyor, diyor ki: ‘Yavrum, insanlar kötü, dikkat et.’” (K7, 32, çalışan).

Bu ifadeler, katılımcının Erzincan gibi küçük bir şehirde yaşamının üzerindeki etkisini derinlemesine yansıtmaktadır. Bireyin sürekli tanıdık sosyal çevrelerle etkileşim içinde olması, her adımının izlenmesine ve yargılanmasına neden olmaktadır. Tanınmanın getirdiği baskı, fiziksel kısıtlamalar olmasa da psikolojik sınırlar yaratmakta ve bireyi sosyal yaşamdan uzaklaştırmaktadır. Katılımcı 7, başka bir şehirde olsaydı daha rahat olacağını, burada yaşadığı deneyimlerin çoğunun Erzincan'da tanınmaktan kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu durum, küçük şehirlerde sosyal denetimin yoğunluğunu ve bireylerin özgürlük alanlarının sınırlandığını ortaya koymaktadır. Özellikle kadınlar, toplumsal normlara uygun davranma zorunluluğu hissettikleri için sosyal ihtiyaçlarını ertelemekte ve kendilerini eve kapatma eğiliminde olmaktadır.

“Ben burada büyüdüm, herkes beni tanıyor, biliyor. Küçük bir şehir. Bu benim için çok olumsuz bir durum. Tanımasalardı ben daha rahat olurdum. Her hareketim kısıtlı” (K7). Bu ifade, taşra toplumlarındaki sosyal kontrol mekanizmalarını nasıl işlevsel hale getirdiğini göstermektedir. Sürekli gözlem altında olduklarının bilincinde olan kadınlar, sosyal çevre baskısı nedeniyle kamusal alanda daha temkinli davranmak

zorunda kalmaktadır. Toplum tarafından sürekli izlenmek ve yargılanma korkusu, kadınların sosyal hayata katılımlarını zorlaştırmaktadır. Katılımcının “kendimi eve kapattım” ifadesi, toplumdan gelen denetim baskısının bireyleri nasıl içe kapanmaya yönlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Taşra gibi yerleşimlerde kadınlar, farklı düzeylerde baskılarla karşılaşmakta; bu baskılar, çevresel ilişkiler kadar aile içi dinamiklerden de beslenmektedir. Katılımcının, annesinin “Yavrum, insanlar kötü, dikkat et” uyarısı, sosyal baskının aile içi iletişim biçimlerini de şekillendirdiğini göstermektedir. Bu tür uyarılar, kadınların kamusal alanda daha dikkatli davranmalarına ve kendilerini toplumun olumsuz yargılarından koruma içgüdüleriyle hareket etmelerine neden olmaktadır. Bu durum, kadınların kamusal alandaki hareket serbestisinden psikolojik dirençlerine kadar uzanan çok yönlü bir olumsuz etkiye yol açmaktadır.

Sonuç olarak, küçük yerleşim yerlerinde yaşayan kadınların anonim olamama sorunu, özgürlüklerini daraltmaktadır. Bu sürekli izlenme ve yargılanma korkusu, kadınların sosyal ilişkilerden uzaklaşmalarına neden olmakta ve onların yalnızlaşma eğilimlerini artırmaktadır. Kadınların sosyalleşme girişimlerinin, toplumun normlarına aykırı olarak algılanması, bireylerin sosyal hayattan çekilmelerini kaçınılmaz hale getirmektedir. Toplum tarafından her adımın izlenmesi ve değerlendirilmesi, kadınların psikolojik sınırlarını zorlamakta ve sosyal ilişkilerini minimal düzeye indirgemektedir. Bu bağlamda, kırsal ya da küçük ölçekli yerleşimlerde toplumsal normların yeniden değerlendirilmesi ve daha kapsayıcı bir toplumsal anlayışın benimsenmesi, kadınların özgürlük alanlarının genişlemesi ve topluma etkin şekilde katılım göstermeleri için gereklidir.

4.3.2.5. Görünürlük ve Gözetim: Panoptik Mekân Algısı

Toplumların geleneksel normları, bireylerin sosyal alanlardaki görünürlük biçimlerini belirlemeye devam etmektedir. Dijital medya ise bu normların yeniden üretildiği ve bireyler üzerinde yeni baskı alanlarının olduğu bir zemin sunar. Görünür olmaktan çekinen bekâr anneler, toplumun baskısıyla her ortamda temkinli davranmak zorunda kalmaktadır. Kimlik inşası ve kendini ifade etme süreçlerinde sosyal medya önemli fırsatlar barındırmaktadır. Ancak bu süreç, gözetim baskısını da beraberinde getirmektedir. Bekâr anneler, sosyal medyada varlık gösterirken toplumun normlarına

uymak zorunda hissetmekte, paylaşımlarını bu beklentilere göre sınırlandırmaktadır. Bu durum, kadınların sosyal medya kullanımını stresli bir deneyim haline getirmekte ve onların kendilerini denetleme ihtiyacını artırmaktadır.

Katılımcı 7'nin yaşadıkları, bu denetim baskısının ne kadar yoğun olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Örneğin internete resim atarken bile tek fotoğrafımı atamıyorum, çocuklarımla birlikte olan fotoğraflarımı koyuyorum. Bu benim sosyal medya paylaşımımı bile etkiliyor. Veya bir resim paylaşıyorum, annem diyor ki: 'Bak, çocuklarsız geziyor, çocukları başından atmış derler.' Anne diyorum, niye böyle diyorsun? Ama insanlar böyle... Ben bunları bile kaldıracak durumda değilim, çünkü çocuklarım çok küçük. Şunu söyleyebilirim: Hiç evlenmemiş biri olsaydım bunların hiçbirini yaşamazdım. Ama evlenip ayrıldıktan sonra bunları daha çok yaşıyorsunuz. Çünkü bekâr anne olduğum için... Bir hocam var mesela, onunla görüşeceğim zaman bile çok tedirgin oluyorum. Dersle ilgili görüşeceğim ama çok tedirginim. Bir kahve içip kalktım ama sürekli tedirginim. Bulduğum ortamda hiç rahat edemedim. Çok dikkatli davranmam gerekiyor. Sürekli... Zor bir hayat, sürekli izlendiğimi düşünmek gerçekten çok zor." (K7, 32, çalışan).

Katılımcı 7'nin anlatımı, dijital platformlarda bekâr annelerin karşılaştığı gözlem baskısının derinliğini gözler önüne sermektedir. Paylaşımlarını yaparken çocuklarıyla birlikte fotoğraflar kullanma zorunluluğu hissetmesi, bireyin kendi kimliğini ifade etme alanını sınırlandırmaktadır. Annesinin “çocukları başından atmış derler” uyarısı, toplumsal algıların annelikle ilgili beklentileri nasıl şekillendirdiğine güçlü bir örnektir. Bu durum, kadınların fiziksel ve dijital alanlarda sürekli bir denetim altında hissettiklerini göstermektedir. Davranışlarını kontrol etme baskısı, günlük yaşamlarının her anına yansımaktadır.

Sosyal medyada yalnızca bir fotoğraf paylaşmanın dahi hesaplanmış bir karar haline gelmesi, bekâr annelerin üzerinde kurulan denetimin boyutunu gözler önüne sermektedir. Farklı bir medeni statüye sahip olmanın yarattığı bu türden baskılar, katılımcının "hiç evlenmemiş biri olsaydım bunların hiçbirini yaşamazdım" ifadesinde net bir şekilde açığa çıkmaktadır. Bekâr anneler, toplumun ve dijital medyanın baskısı karşısında sürekli dikkatli davranmak zorunda kalmaktadır. Attıkları her adım, dışlayıcı tepkilerden kaçınacak şekilde planlanmaktadır.

Sonuç olarak, dijital platformlar, bekâr anneler için ifade özgürlüğü sunmak yerine, görünür olmanın yükünü artıran ve davranışlarını şekillendiren bir alan haline gelmektedir. Panoptikon'un tek yönlü gözetim modelinden farklı olarak, Sinoptikon yapısında herkesin birbirini gözlemlediği bu ortam, bekâr annelerin sosyal medya paylaşımlarında dikkatli ve kontrollü davranmalarını zorunlu kılmaktadır. Bireyler, dijital kimliklerini inşa sürecinde karşılaştıkları toplumsal baskılar nedeniyle sosyal ilişkilerde güçlük yaşamakta ve psikolojik dayanıklılıkları zedelenmektedir.

4.3.2.6. Kadınlara Yönelik Destek Mekanizmaları ve Güvenlik Politikaları: Çözüm Önerileri ve Talepler

Kadınların toplumsal hayata katılımını desteklemek, kapsamlı sosyal hizmet mekanizmaları ve etkin güvenlik politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Bu desteklerin yalnızca ekonomik yardımlarla sınırlı kalmaması, kadınların sosyal, psikolojik ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çeşitlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Araştırmalar, kadınların sosyal hizmetlere erişiminin artırılmasının, bireysel olarak güçlenmelerine ve toplumsal hayatla bütünleşmelerine doğrudan katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Sullivan, Basta, Tan ve Davidson, 1992; Tutty, 1996; Sallan Gül, 2011; Sakallı, Doğan, Günel ve Güreli, 2017). Bu bağlamda, psikososyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması, kadınların yaşam kalitesini artırmakta ve sosyal izolasyonun önlenmesine yardımcı olmaktadır (Yalçın, M. 2021, s. 1105).

Kadınların sosyal hayatta aktif yer alabilmeleri için güvenli sosyal alanların varlığı kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle çocuk sahibi boşanmış kadınlar için güvenli mekânların sağlanması, sosyal yaşamla bağ kurmalarını kolaylaştırmakta ve kendilerini daha rahat hissetmelerine olanak tanımaktadır. Kadınların çocuklarıyla birlikte vakit geçirebileceği güvenli alanların oluşturulması önemlidir. Bu alanlar, çocukların sosyal gelişimini desteklerken kadınların da kamusal hayata katılımını kolaylaştırmaktadır. Bu tür mekânlar, sosyal bağların güçlenmesine, yalnızlık hissinin azalmasına ve kadınların kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Mamur Işıkcı, & Alacadağlı, 2018).

Katılımcı 11, kadınlara yönelik sosyal imkânların artırılmasına ilişkin görüşünü ve bu konudaki beklentilerini şu ifadeleriyle dile getirmektedir:

“Kadınlara sadece daha önem verilmesini, daha fazla imkânların artırılmasını isterim. Mesela rahat edebileceğimiz mekânlar olabilir, sırf kadınların olduğu, kadınlara ait yerler olabilir. Bunlar olursa güzel olur. Sadece kadınların kullanabileceği park olabilir, kafe olabilir, böyle alanlar olursa daha güzel olur.”
(K11, 59, ev hanımı).

Katılımcı 11’in ifadesi, kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları sınırlamaları ve beklentilerini açıkça yansıtmaktadır. Katılımcının talep ettiği kadınlara özel mekânlar ve sosyal alanlar, kadınların sosyal hayata katılımını teşvik ederken, onların fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak bir çözüm sunmaktadır. Özellikle parklar ve kafeler gibi kadınlara tahsis edilmiş mekânların varlığı, kadınların hem bireysel hem de sosyal ihtiyaçlarına yanıt verecek önemli alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tür mekânlar, kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları engelleri azaltarak, onların özgürce sosyalleşmelerine ve toplumla daha güçlü bağlar kurmalarına katkıda bulunur. Kadınlara yönelik özel alanlar, toplumsal baskının ve normların getirdiği kısıtlamalardan uzaklaşmalarını mümkün kılar. Kadınların rahat edebileceği alanların varlığı, onların sosyal etkileşimlerde bulunmalarını kolaylaştırırken, bireysel güçlenme süreçlerini de desteklemektedir.

Kadınlara tahsis edilen parklar ve kafeler gibi mekânların yaygınlaşması, kadınların kendilerini sürekli gözlem altında hissetmeden rahatça vakit geçirebilecekleri alanların oluşmasını sağlar. Bu mekânlar, kadınların hem bireysel olarak kendilerini ifade edebilmelerine hem de grup etkinliklerine katılarak sosyal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanır. Özellikle çocuk sahibi kadınlar için bu tür alanlar, hem kendileri hem de çocukları için güvenli ve sosyal bir ortam sunarak önemli bir ihtiyacı karşılar.

Katılımcının vurguladığı gibi, kadınlara yönelik imkânların artırılması, sosyal yaşamın daha kapsayıcı hale gelmesini sağlamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektedir. Yerel yönetimlerin kadın dostu mekânlar oluşturmaya yönelik adımlar atması, kadınların topluma daha aktif şekilde katılmalarına katkı sunacaktır. Bu tür mekânlar, kadınların psikolojik rahatlık buldukları alanlar yaratarak, onların yaşam kalitesini artıracaktır. Kadınlara yönelik sosyal imkânların yaygınlaştırılması, yalnızca bireysel bir destek aracı olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kapsayıcılığı güçlendiren bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Birçok kadın, çocuklarına olan sorumlulukları, özgüven eksiklikleri, ekonomik bağımsızlıktan yoksun olmaları, dini inançları, toplumsal yargılar, şiddet gösteren kişiye duydukları duygusal bağlılık, yaşanan şiddeti küçümsemeleri veya tehditlerle karşılaşmaları gibi nedenlerle bu ortamdan uzaklaşmakta zorlanmaktadır. Bu faktörler, kadınların kendilerine zarar veren ilişkileri sonlandırmalarını engellemekte ve şiddet döngüsünün devamına zemin hazırlamaktadır (Doğrucan, & Yıldırım, 2020).

Kadın Destek Uygulaması (KADES), kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet, taciz gibi olumsuz eylemleri önlemek amacıyla geliştirilen resmi bir mobil uygulamadır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanan bu uygulama, acil durumlarda hızlı müdahale sağlamak için kullanıcıların başvurabileceği temel araçlardan biri olarak sunulmaktadır. Kadına yönelik şiddet vakalarının artışıyla birlikte geliştirilen KADES, şiddete maruz kalan ya da maruz kalma riski taşıyan kadınlara acil destek sağlamak amacı taşımaktadır. Eşinden veya bir başkasından şiddet gören kadınlar, akıllı telefonları aracılığıyla yaptıkları ihbarlarla Kadın Acil Destek İhbar Sistemi'ne ulaşarak hızlı müdahale imkânına sahip olmaktadır. Bu uygulama, kadınların şiddetle mücadele süreçlerinde etkin bir araç olarak konumlanmakta ve emniyet güçlerinin desteğini hızla devreye sokmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı). Ancak, dijital güvenlik uygulamalarının etkili bir şekilde kullanılabilmesi için erişim kolaylığı ve toplumsal farkındalık gereklidir. Katılımcı 10'un ifadesi, KADES gibi uygulamaların yaygın olarak bilinmediğini ve kullanım konusunda çeşitli engellerin olduğunu göstermektedir. Kadınların bu tür hizmetlere erişim zorlukları, dijital güvenlik önlemlerinin yaygınlaştırılması ve kullanımının teşvik edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Katılımcı 10'un konuya ilişkin görüşleri, farkındalığın artırılmasının önemini şu şekilde dile getirmektedir:

"KADES uygulaması var diye söylendi, onu bir türlü yükleyemedim ama onu yüklemeyi düşünüyorum çünkü çok ihtiyacım oluyor. KADES'i de çoğu insan bilmiyor aslında. Bunu da bilinçlendirirse daha iyi olur." (K10, 39, ev hanımı).

Katılımcının ifadesi, kadınların dijital güvenlik araçlarına erişimde karşılaştıkları teknik ve bilgi eksikliklerini açıkça ortaya koymaktadır. KADES gibi uygulamaların etkin biçimde kullanılabilmesi, bu araçların varlığının tanınmasıyla sınırlı kalmamakta; kullanım biçimlerine dair farkındalık yaratacak bilinçlendirme çalışmalarının da yaygınlaştırılmasını gerekli kılmaktadır. Katılımcı 10'un, uygulamayı kullanmayı planladığını ancak henüz yüklemmediğini belirtmesi, bu tür dijital çözümlerin

yaygınlaşması için farkındalık kampanyalarının ve teknik desteklerin önemini vurgulamaktadır.

Kadınların karşılaştıkları güvenlik risklerine karşı dijital çözümler geliştirmek önemli olmakla birlikte, uygulamaların kullanımını artırmak için toplumsal farkındalık yaratılması da kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcının “KADES’i de çoğu insan bilmiyor” ifadesi, toplum genelinde bu tür uygulamaların yaygın olarak tanınmadığını ve kullanım alışkanlıklarının yeterince gelişmediğini göstermektedir. Bu durum, güvenlik hizmetlerine yönelik ihtiyacın karşılanmasında teknolojik çözümlerin tek başına yeterli olmadığını; sürecin eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarıyla da desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, katılımcının KADES uygulamasına yönelik ifadesi, kadınların bireysel olarak güvenlik önlemlerine duydukları ihtiyacı ve mevcut araçlara yönelik eksik bilgilendirme nedeniyle yaşanan zorlukları gözler önüne sermektedir. Dijital güvenlik araçlarına erişimin kolaylaştırılması, teknik engellerin giderilmesi ve kullanıcı eğitimlerinin sağlanması, kadınların bu hizmetlerden etkin şekilde faydalanmalarını sağlayacaktır. Yerel yönetimlerin ve devletin, bu tür uygulamaların bilinirliğini artıracak kampanyalar düzenlemesi, kadınların dijital güvenlik önlemlerine erişimini kolaylaştırmak açısından kritik bir adım olacaktır. KADES gibi dijital güvenlik uygulamalarının yaygınlaşabilmesi, teknolojik altyapının güçlendirilmesinin ötesinde; toplumsal farkındalığın artırılması ve bu sistemlerin gündelik hayatta kullanımına yönelik eğilimlerin desteklenmesiyle mümkün hale gelebilecektir. Kadınların bu tür hizmetlere erişimindeki engellerin kaldırılması, onların güvenlik hissini güçlendirecek ve kendilerini daha rahat hissetmelerine olanak tanıyacaktır.

Yerel yönetimlerin kadın dostu politikalar benimsemesi ve bu doğrultuda kamuya açık alanları güvenli hale getirmesi, kadınların topluma aktif katılımlarını desteklemektedir. Araştırmalar, kadınların kendilerini güvende hissettiklerinde sosyal yaşama daha fazla katıldıklarını ve özgüvenlerinin arttığını ortaya koymaktadır. Kadınlara yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılması, onların sosyal ve ekonomik hayatta daha güçlü bir şekilde varlık göstermelerine olanak tanımaktadır. Bu süreçte, kadınların sosyal yaşamda karşılaştıkları baskıların hafifletilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli adımların atılmasını zorunlu kılmaktadır.

Kadınların sosyal hayata daha etkin katılım göstermesi için sosyal destek hizmetlerinin erişilebilir olması elzemdir. Psikolojik danışmanlık, sosyal etkinlikler ve eğitim programları gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması, kadınların bireysel gelişimlerine katkı sağlarken, toplumsal bağlarını güçlendirmelerine de olanak tanımaktadır. Sosyal hizmetlerin kadınların ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmesi, onların topluma yeniden entegre olma süreçlerini kolaylaştırmakta ve yaşam kalitelerini artırmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal politikaların sürdürülebilir yapılarla desteklenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, kadınlara yönelik destek mekanizmalarının ve güvenlik politikalarının kapsamlı bir yapıya kavuşturulması, kadınların sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Devlet ve yerel yönetimlerin, kadınlara yönelik destek politikalarını güçlendirmesi ve bu hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlaması, toplumsal cinsiyet eşitliği için önemli bir adım teşkil etmektedir. Güvenli sosyal alanların artırılması ve güvenlik önlemlerinin yaygınlaştırılması, kadınların özgüvenlerini artırarak topluma daha aktif ve özgür bir şekilde katılmalarına olanak tanımaktadır. Böylelikle, kadınlara yönelik sosyal destekler ve güvenlik politikaları, bireysel güçlenmenin ötesinde, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir toplumsal yapının inşa edilmesine katkı sunmaktadır.

SONUÇ

Günümüz kentleri sadece mekânsal yapıların bir araya geldiği fiziki alanlar değil, aynı zamanda bireylerin kimlikleri, toplumsal roller ve kültürel kodlarla örülmüş, karmaşık ve çok katmanlı sosyolojik yapılardır. Bu çok katmanlı yapının içinde kadınların, özellikle de geleneksel aile yapısı dışında konumlanan ve yalnız ebeveynlik sorumluluğunu üstlenen kadınların deneyimleri, çoğu zaman görünmez kılınan bir gerçekliği temsil etmektedir. Geleneksel aile yapısı dışında konumlanan bu kadınlar hem kadın olmaları hem de yalnız ebeveynlik sorumluluğunu üstlenmeleri nedeniyle toplumun çeşitli düzeylerdeki baskılarına maruz kalmakta; kentsel yaşamın sunduğu olanaklardan çoğu zaman eşit ve güvenli biçimde yararlanamamaktadır. Bu çalışma, tam da bu sessizliğin izini sürerek, görünmeyeni görünür kılmayı amaçlayan bir perspektifle inşa edilmiş; bekâr annelerin kentteki güvenlik deneyimlerini kavramaya yönelik, kentsel deneyimlerin toplumsal boyutlarını derinlemesine analiz eden bir saha araştırmasının bilimsel çıktısı olarak şekillenmiştir.

Bu araştırma, Erzincan ili özelinde yapılan saha çalışması ile bekâr annelerin kentte karşılaştığı güvenlik sorunlarını hem bireysel hem de toplumsal bağlamda anlamayı amaçlamıştır. Araştırmanın temel çıkış noktası, güvenlik olgusunun yalnızca fiziksel tehditlerden ibaret olmadığı, bunun ötesinde toplumsal normlar, ekonomik yetersizlikler, sosyal dışlanma, psikolojik baskılar ve kültürel kodlarla şekillenen çok boyutlu bir yapı olduğudur. Nitekim tez kapsamında yapılan görüşmeler ve saha analizleri, bekâr annelerin karşı karşıya kaldıkları güvenlik sorunlarının yalnızca sokakta karşılaşılan tehditlerle sınırlı olmadığını; aynı zamanda mahrem alanda, ekonomik yaşamda, sosyal ilişkilerde ve psikolojik düzlemde de ciddi güvensizlikler taşıdıklarını ortaya koymuştur.

Bekâr annelik, her ne kadar tekil bir kavram gibi görünse de aslında çok çeşitli yaşam öykülerinin, farklı koşulların ve zeminlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada özellikle hem isteğe bağlı boşanma sonrası oluşan yalnız ebeveynlik durumu hem de eşin vefatı gibi zorunlu nedenlerle ortaya çıkan bekâr annelik durumları kapsam altına alınmıştır. Her iki durumda da kadınlar, yalnız ebeveyn olmanın getirdiği sorumluluğun yanı sıra, toplumsal algının baskısı altında kalarak, çoğu zaman dışlanmış, yalnızlaştırılmış ve ikinci plana itilmiş hissiyatı ile baş başa kalmaktadırlar. Çocuk bakım

yükünün tamamına yakını üstlenmeleri, ekonomik yaşamda yaşadıkları zorluklar, istihdama erişim sorunları, sosyal destek eksiklikleri ve gündelik yaşam pratiklerinde karşılaştıkları görünmez duvarlar, kadınların hem bireysel güvenlik algısını hem de kentle kurdukları ilişkileri doğrudan etkilemektedir.

Saha verileri açıkça göstermektedir ki, bekâr anneler kent mekânında var olabilmek için çoğu zaman kendilerini geri plana çekmek, kamusal alanda daha az görünür hâle gelmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların büyük bir bölümü, özellikle akşam saatlerinde dışarı çıkmamaya özen gösterdiklerini, toplu taşıma araçlarında yalnız kalmaktan çekindiklerini ve sokakların aydınlatılmamış bölgelerinden geçerken yoğun endişe duyduklarını ifade etmiştir. Bunun yanında, sosyal çevrelerinde ve mahallelerinde sürekli bir gözetim altında olduklarını, özellikle de çocuklarını yalnız büyütmeleleri sebebiyle toplum tarafından idealize edilen aile modeline uymayan ya da toplumsal damgalamaya maruz kalan bireyler olarak algılandıklarını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, bekâr anneler, kamusal alandan dijital platformlara kadar farklı düzlemlerde sürekli izlenmekte ve yargılayıcı bakışlara maruz kalmaktadır.

Ekonomik güvenlik sorunu ise, bekâr annelerin yaşadığı en temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Görüşmelerde birçok kadın, tek başına bir ev geçindirmeye çalışmanın getirdiği baskıyı, düzenli ve sigortalı bir iş bulmanın zorluklarını ve çocuk bakım hizmetlerine erişim eksikliğini dile getirmiştir. Özellikle küçük şehirlerde sosyal destek ağlarının sınırlı olması, aile içi desteklerin azalması ya da hiç olmaması, kadınların hem ekonomik hem de duygusal anlamda daha derin bir yalnızlığa itilmesine neden olmaktadır. Kamusal politikalarda bu kadınlara yönelik yeterli destek mekanizmalarının bulunmaması, mevcut sosyal yardım sistemlerinin geçici ve yetersiz olması da mevcut güvensizlik duygusunu pekiştirmektedir.

Sosyolojik açıdan dikkat çeken bir diğer unsur, mahalle baskısının bekâr anneler üzerindeki dönüştürücü etkisidir. Erzincan gibi orta ölçekli şehirlerde, toplumsal gözetim çok daha yoğun yaşanmakta, kadınların davranışları, yaşam tarzları ve ilişkileri mikro sosyal düzeyde sürekli olarak denetlenmektedir. Mahalledeki bireylerin, geniş aile üyelerinin ve komşuların kadınlar üzerindeki bu denetim baskısı, kadınların özgürlük alanlarını daraltmakta; kendisini sürekli olarak toplumsal kabul görme zorunluluğu içinde konumlandırmasına neden olmaktadır. Bu durum, bekâr annelerin sosyalleşmelerini

sınırlamakta, yalnızlaştırmakta ve kamuya açık alanlarda var olma pratiklerini sekteye uğratmaktadır.

Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri de, bazı kadınların kendilerini ve çocuklarını koruyabilmek adına sosyal görünürlüklerini bilinçli olarak azalttıkları yönündeki ifadelerdir. Özellikle sosyal medyada yaşanan dijital tacizler, yanlış anlaşılma korkusu, dedikoduya malzeme olma endişesi ve mahremiyet kaygısı nedeniyle kadınlar sanal platformlarda da görünmez olmayı tercih etmektedirler. Bu dijital geri çekilme hali, kadınların toplumla kurdukları ilişkiyi zayıflatmakta, yalnızlık hissini artırmakta ve psikolojik güvenliklerini daha da kırılgan hale getirmektedir.

Kadınların kentsel mekânlarla kurdukları ilişki, yalnızca fiziksel varoluş alanı değil, aynı zamanda kimliklerini yeniden inşa ettikleri bir sosyolojik zemindir. Ancak erkek egemen kent politikaları, bu kimlik inşasını çoğu zaman baskılamakta, kadınların deneyimlerini görmezden gelmekte ya da marjinalleştirmektedir. Bu bağlamda, feminist kent planlama yaklaşımlarının hayata geçirilmesi, kadınların güvenlik algısını artırmak ve onları kentsel yaşama aktif biçimde dâhil edebilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle bekâr annelerin ihtiyaçlarını önceleyen sosyal politikalar, onların güvenlik hissini artıracak mekânsal ve sosyal düzenlemeler, kadın dostu şehir anlayışının somut çıktıları olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında, bekâr annelerin kentteki güvenlik deneyimlerini dönüştürmeye yönelik çözüm önerileri, yalnızca bireysel müdahalelerle değil, yapısal ve toplumsal düzeyde çok boyutlu politikalarla ele alınmalıdır. Öncelikle, kent planlamasında kadınların güvenlik ihtiyaçlarını önceleyen mekânsal düzenlemeler aciliyet taşımaktadır. Özellikle kadınların yalnız yürümek zorunda kaldığı güzergâhlarda sokak aydınlatmalarının artırılması, fiziksel güvenlik duygusunun güçlendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu tür altyapısal düzenlemeler, kadınların gündelik yaşam içinde kendilerini daha görünür ve güvende hissetmelerini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kamusal alana aktif katılımlarını da teşvik edici bir rol oynar.

Toplu taşıma sistemlerinde de benzer güvenlik önlemlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kadınların seyahat sırasında karşılaştığı taciz ve tehdit gibi durumlara karşı korunmaları için, araç içi kamera sistemlerinin geliştirilmesi, acil durum butonlarının yaygınlaştırılması ve kadınlara özel güvenlik birimlerinin oluşturulması gibi

önlemler devreye alınmalıdır. Bu uygulamalar, kadınların ulaşım süreçlerinde yaşadıkları stres ve güvensizlik duygusunu azaltacak; kent içinde daha özgürce hareket etmelerine olanak tanıyacaktır. Ancak bu önlemler yalnızca teknik çözümlerle sınırlı kalmamalı; toplumsal zihniyet dönüşümünü de hedeflemelidir.

Kadınlara yönelik sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ise bir diğer önemli noktayı teşkil etmektedir. Yalnız ebeveyn olan kadınların hem ekonomik hem de psikolojik olarak desteklenmeleri, onların toplumla daha güçlü bağlar kurmalarını ve yaşamlarını sürdürebilmelerini kolaylaştıracaktır. Bu doğrultuda, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle mahalle temelinde kadın dayanışma ağlarının kurulması, kadınların birbirleriyle dayanışma içinde olabileceği güvenli sosyal alanların yaratılması anlamına gelmektedir. Bu tür destek ağları, bekâr annelerin yalnızlık hissini aşmalarına, tecrübelerini paylaşımlarına ve sosyal dışlanma ile baş etmelerine yardımcı olacaktır.

Ayrıca, çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir hâle getirilmesi de bekâr annelerin toplumsal hayata katılımında belirleyici bir rol oynayacaktır. Devlet destekli kreşlerin artırılması, esnek çalışma saatlerinin teşvik edilmesi ve iş yerlerinde çocuk bakım alanlarının oluşturulması gibi uygulamalar, bekâr annelerin istihdama katılımını artıracak ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirecektir. Bu noktada, bekâr anneliğin bir “eksiklik” değil, farklı bir aile modeli olduğunu topluma benimsetmek amacıyla medyada kullanılan dilin dönüştürülmesi büyük önem taşır. Bekâr annelik, ahlaki ya da toplumsal bir sapma olarak değil; çağdaş toplumların çeşitliliğini yansıtan meşru bir aile biçimi olarak sunulmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı söylemlerin medyada yaygınlaştırılması, bekâr annelere yönelik ayrımcılığın ve önyargıların kırılmasına yardımcı olacak; kadınların özgüvenini artırarak, toplum içinde daha görünür bir konuma taşınmalarına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, geleneksel aile yapısının dışında kalan, yalnız ebeveynlik sorumluluğunu üstlenmiş bekâr annelerin kentle kurdukları ilişkiyi çok boyutlu bir şekilde analiz etmiştir. Bekâr anneler, yalnızca bireysel düzeyde değil, yapısal eşitsizlikler nedeniyle toplumsal olarak da dışlanmış ve görünmez hale getirilmiş bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle güvenlik, bireyi aşan kolektif bir sorundur. Toplumun tüm bileşenleri – devlet kurumları, yerel yönetimler, STK’lar, medya ve

akademi – bu kadınların görünürlüklerini artırmak, kamusal yaşama dâhil olmalarını sağlamak ve hak ettikleri güvenlik duygusunu oluşturmak için sorumluluk üstlenmelidir.

Bu tez, yalnızca bir akademik araştırma olmanın ötesinde, toplumsal farkındalık oluşturmaya yönelik bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bekâr annelerin sesini duyurmak, deneyimlerini görünür kılmak ve yaşadıkları kentlerde daha adil, eşitlikçi ve güvenli bir yaşam sürdürebilmeleri için somut adımların atılmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Umulur ki bu çalışma, daha önce yürütülmüş benzer çalışmalara eklemlenerek, toplumsal görünürlüğü sınırlı kalmış yaşamların ve ötekileştirilen kimliklerin anlaşılmasına yönelik çabalara destek sunar.

KAYNAKÇA

- Acar, C. (2022). Göç Eden ve Yoksul Kadınların Boşanma Sonrası Hayatta Kalma Stratejilerinin Niteliksel Analiz ile Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-10. <https://doi.org/10.5152/atakad.2022.999805>
- Acar Savran, G. (2004). *Beden, Emek, Tarih*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Afyonoğlu, M. F., & diğerleri. (2021). Tek Ebeveyn Kadınların Sorunlarının Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 85-107.
- Ağır, Ö. (2024). 1939 Büyük Erzincan Depreminde Devletin Afete Müdahalesi Ve Eleştiriler. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1 -Deprem Özel Sayısı-), 48-74. <https://doi.org/10.54688/ayd.1402252>
- Akan, E. & Gürhan, N. (2020). Feminizmin "E-Hali": Dijital Feminizm Üzerine Bir Araştırma. *Hafıza*, 2 (2), 4-22.
- Akbaş, A. (2024). Henri Lefebvre'in Sosyolojisi: Gündelik Hayatın Eleştirisi. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 5(5), 73-94. <https://doi.org/10.62156/habitus.1434618>
- Akgül, F. İ. (2021). Kesişimsellik Yaklaşımı Bağlamında Roman Kadınların İktisadi Hayata Katılımı: İzmir Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 2 (69), 1073-1098.
- Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 2020(1), 55-72.
- Akkoyunlu Ertan, K. (2008). Kent Hakkı Üzerine Düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi içinde* ss. 125-141.
- Aksu Kocatürk, G. (2018). Kapitalist Ataerkil İktidar İlişkileri Dâhilinde Kentsel Mekânda Kadının Gündelik Hayatının Coğrafyası Tokat Örneği. (Yayımlanmamış doktora tezi). *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Aksu Kocatürk, G., Şengül, M. (2020). Kapitalist Ataerkil İlişkiler ve Kentsel Mekânda Kadınların Gündelik Hayatının Coğrafyası: Tokat örneği. *AÜ SBF Dergisi*, 75(2), 715-746.
- Aksoy, E. (2007). Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı. *TMMOB Mimarlar Odası Bülteni; Kent ve Suç Dosyası*, 6, 11-15.
- Aktaş, G. (2017). Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 136-149.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Alban, G. M. (2016). Women Torn Between Thwarted Oppression and Aggressive Self-Expression in the Writings of Atwood, Carter, Byatt and Winterson. *International Journal of Media Culture and Literature*, 2(3), 103-116.
- Alikılıç, Ö., & Baş, Ş. (2019). Dijital feminizm: Hashtag'ın cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1), 89-111.
- Alkan, A. (2000). "Özel Alan- Kamusal Alan" Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân. *Kültür ve İletişim*, 3(1)(5), 71-95.
- Alkan, A. (2009). *Cins Cins Mekân (Der.)* İstanbul: Varlık Yayınları.

- Alkan, A. (2012). *Şehircilik Çalışmalarının Zayıf Halkası: Cinsiyet*. Erişim tarihi: 14.11.2023, <https://aytenalkan.wordpress.com/sehircilikcalismalarinin-zayif-halkasi-cinsiyet/>
- Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 1-28. <https://doi.org/10.18490/sosars.475804>
- Alptekin, D. (2008). Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (20), 21-33.
- Apalı, Y. (2021). Michel Foucault'da İktidar ve Güç. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 5 (2), 290-304.
- Arat, N. (2010). Feminizmin ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Arslantürk, Z., & Amman, M. T. (2000). Sosyoloji. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aryal, V. (2025). Foucault'nun Disiplin Toplumu ve Cinsiyet Dinamikleri: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Siyaset Bilimi Dergisi*, 25 (1), 87-101. <https://doi.org/10.3126/jps.v25i1.75775>
- Astrop, A. (1996, Ekim). The urban travel behavior and constraints of low income households and females in Pure, India. The Second National Conference , Baltimore, Maryland.
- Ataç, E. & Gürbüz, D. (2009). Kentsel Mekânda Gelişen Suça Müdahale Etmede Disiplinler Arası Güvenlik Politikaları. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(1), 25-46.
- Ataöv A. & Osmay S. (2007). 'Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım'. Ss.57-82
- Ateşoğlu, N. (2018). Michel Foucault'da İktidar ve Özgürlük Kavramlarının Orhan Tekelioğlu, Cem Deveci ve Tina Besley'in Çalışmaları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 220-237.
- ATHGM. (2018). Tek ebeveynli aileler (H. Öztop vd., Haz.). Ankara. ISBN: 978-605-68705-7-6. Bekâr Anneler Derneği. Biz kimiz? Bekâr Anneler Derneği. Erişim tarihi:31.01.2025 <https://bekaranneler.org/about>
- Avcil, C. (2020). "Kesişimsellik: Feminizmde Kapsam Genişlemesine Doğru". *Şarkiyat* 12 / 4 ss. 1290-1312.
- Aybay, R. (2006). *Açıklamalı insan hakları evrensel bildirisi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Aydın Koyuncu, Ç. (2022). Feminizm Bağlamında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Barış Ve Güvenlik Gündemi Kararlarının Analizi. *Uygulamalı Ekonomi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 125-145. <https://doi.org/10.46959/jeess.1186195>
- Aydın Yılmaz, E. (2015). Cinsiyet Eşitliği Ve Adalet Perspektifinden Türkiye'de Kadının Siyasal Alana Katılımı. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 12-35.
- Aytepe, F. (2021). Taşrada gündelik hayat pratikleri: Sosyal ilişki biçimi olarak Gezek kültürü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- Aysad, Y., Demir, F., & Kaya, M. (2023). Kadın Dostu Kent Planlaması: Kamusal Alanların Güvenliğinin Artırılması Ve Kadınların Özgürce Kullanımı. *Şehir ve Toplum Dergisi*, 15(2), 45-62.

- Aytaç, G. B. (2018). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Barış Kuramları, Feminist Teoriler Ve Pratikler. *Kadın/Woman* 2000, 19(2), 111-127.
- Başar, F & Demirci, F. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet, *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.
- Balaban, E. (2024). Feminist Coğrafya Perspektifinden Kadınların Kenti Kullanma Deneyimi: Erzincan Örneği (Yüksek lisans tezi). *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Balkır, Z.G. (2015). Cinsiyet Ayrımcılığı Temelinde İş Yerinde Cinsel Taciz, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 1-36.
- Bayraktar, Ö. (2020). Foucault Biyopolitiğinde Özne ve İktidar İlişkileri: Devletin Ötesinde Bir Stratejik Oyun. *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (25), 57-69.
- Bedimo-Rung, A. L., Mowen, A. J. ve Cohen, D. A. (2005). The significance of parks to physical activity and public health a conceptual model. *American Journal of Preventive Medicine*, 28(252), 159-168.
- Benhabib, S. (1993). Feminist theory and Hannah Arendt's concept of public space. *History of the human sciences*, 6(2), 97-114.
- Berkem, G. (1993). İşyerinde Cinsel Taciz ve Ayrımcılık. *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 1(4), 356-360
- Bitirim Okmeydan, S. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omniptikon'a. *AJIT-E: Academic Journal of Information Technology*, 8(30), 45-69. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.003.x>
- Birleşmiş Milletler. (2020). Expert's take: By undercounting single mothers, we underserve families. (07.02.2025). <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/2/experts-take-antra-bhatt-on-single-parent-households>
- Bora, A. (2009). Yerel Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği. (1.Baskı). *Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları*.
- Bozkurt, V. (2005). Sosyoloji. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Bozkurt, A. (2021). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 97-114.
- Boztilki, M. (2022). Tek Ebeveynli Ailelerde Sosyal Sermaye Gelişimi Ve Güvenin Önemi: Yalnız Anneler Odaklı Bir Çalışma. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 248-262.
- Brown, G. W., & Moran, P. M. (1997). Single mothers, poverty, and depression. *Psychological Medicine*, 27(1), 21-33.
- Büyükokutan Töret, A. (2020). Eğitilmiş ve Meslek Sahibi Kentli Annelerin Toplumsal Cinsiyet Algılarının Güncel Durumuna Dair Bir Değerlendirme: Eskişehir Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 216-243. <https://doi.org/10.33692/avrsyad.767671>
- Carbone, J. R. (1994). A feminist perspective on divorce. *The Future of Children*, 4(1), 183-209.

- Caranny-Francis, A. (2002). Gender studies: terms and debates (Elektronik sürüm). Londra: Palgrave Macmillan, s, 1-4.
- Carter, M. (2005). Gender differences in experience with and fear of crime in relation to public transport. Research on women's issues in transportation, 2, 100.
- Can, Y & Aksu, Nazlı, B. (2016). Boşanma Sürecinde Ve Sonrasında Kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15
- Cantek, F. Ş., Ulutaş, Ç. Ü., Çakmak S. (2014). Evin İçindeki Sokak, Sokağın İçindeki Ev: Kamusal ile Özel "Ara"sında Kalanlar (Der.), Kenarın Kitabı içinde (121-159), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Castells, M. (1997). Kent, Sınıf, İktidar. Çev. A. Erendil, Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları.
- CEID. (2019). Kentsel Haklar Ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Haritalama Ve İzleme Çalışması. Retrieved from <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/ceidWeb1.4.1.1.5.pdf>
- Ceccato, V. (2012). Kentsel Güvenlik Planlamasında Cinsiyet Boyutunun Uluslararası Bir Perspektifi. Suç ve Korkunun Kentsel Dokusu (s. 311-339).
- Chant, S., & McIlwaine, C. (2013, 4 Haziran). Gender, urban development and the politics of space. E-International Relations.
- Chanter, T. (2019). Toplumsal Cinsiyet. (M. Erguvan, Çev.) Ankara: Fol Kitap. (Orijinal eserin yayın tarihi 2006).
- Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. Journal of Marriage and Family, 66(4), 848–861.
- Chesler, P. (2018). Letters to a Young Feminist. USA: Chicago Review Press
- Cobble, D. S., Gordon, L., & Henry, A. (2014). Feminism Unfinished: A Short, Surprising History of American Women's Movements. New York: W.W. Norton & Company.
- Cooke, L. P. (2006). Cinsiyet Bağlamında "Yapmak": Almanya Ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Hane Halkı Pazarlığı ve Boşanma Riski. *Amerikan Sosyoloji Dergisi*, 112(2), 442–472.
- Cornell, R. W. (1987). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. (Çev. C. Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun, Ö. F. (2022). Çalışan Bekâr Annelerin Örgütsel Yaşamda Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Bir Uygulama. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(52), 293-311. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1100139>
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, Feminist theory and antiracist politics. University of Chicago Legal Forum (1) 8. 139-167. Erişim tarihi:13.11.2023 Erişim adresi <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- Creswell, J.W. (2021). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cumur, Ş., & Topçu, K. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın ve Kentsel Mekân. Artium, 10(2), 112-130. <https://doi.org/10.51664/artium.1119805>

- Çaha, Ö. (1996). Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın. Çev. Ertan Özensel. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, S. (2008). Kapitalizm ve Patriarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4), 185-196.
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: Postmodern Feminist Bir Yaklaşım, Hukuk Kuramı, C. 6, S. 3, ss. 1-31.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault’da Bilgi, İktidar Ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5 (1),
- Çelik, G. (2016). Erkekler (de) ağlar!”: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü, *Fe Dergi*, 8, 1-12.
- Çiçekli, A. (2019). “Evinin Hanımı Çocuklarının Anası” Olan Kadının Kamusal Alan Mücadelesi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8 (1), 1-14.
- Dal, Y. Ö. (2012). Liberal Eşitlik Anlayışı ve Ulusal Mekanizmalar. *Kadın Araştırmaları Dergisi* (7), 22-23.
- Day, K. (2001). Constructing masculinity and women's fear in public space in Irvine, California. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 8(2), 109-127.
- Delphy, C. (1999). Baş düşman. (H. Öz & L. Aykent Tunçman, Çev.). *Saf Yayıncılık*.
- Demir, S. A. ve Çelebi, Ş. G. (2017). “Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 111-128.
- Demir, O. (1997). Radikal Feminizm ve Kültür. Ankara: Öncü Yayınları.
- Demirel, B., & Buz, S. (2021). Tek Ebeveynli Hanelerdeki Kadınların Rol Ve Sorumluluklarındaki Değişimler ve Deneyimledikleri Güçlükler. *Akademik Hassasiyetler*, 8(17), 157–192
- Deaux, K. (1985). “Sex and Gender”, *Annual Review of Psychology*, 36, 49-81.
- Deniz Anamur, D., & Topsakal, T. (2019). Herkesin Herkesi Gözetlediği Toplum: Siberuzamda Altan Gözetimin Farklı İnşası Olarak Siber Zorbalık. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 4(2), 37-58.
- Didin, D. B. (2024). Feminizmin Dört Dalgası Bağlamında Barbie. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (61), 59-77. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1413781>
- Direk Z. (2009). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito*, 58, Yapı Kredi Yay
- Doğan, E. (2021). Omniptikon Sürecinde Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Instagram Örneği. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi* (15), 96-108.
- Dogrucan, A., & Yıldırım, Z. (2020). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-138.
- Donovan, J. (2005). Feminist Teoriler, Çev. Aksu Bora-Meltem Ağduk Gevrek-Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları, İstanbul
- Donovan, J. (2009) Feminist Teori. Çev. Aksu Bora et. Al., İstanbul, İletişim
- Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Durmuş, E. (2013). Sexual harassment university students’ perceptions and reactions. *Inonu University Journal of The Faculty of Education*, 14(1), 15-30.

- Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II. Ankara: CEİD Yayınları.
- Elmas, Ç., & Adak, N. (2023). Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler. *İstanbul University Journal of Sociology*, 43(1), 84-97. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.1.0030B>
- Emür, S. H. (2007). Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık Ve Yeşil Alanların Önemi: Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 367-396.
- Engels, F. (1884). Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni.
- Engels, F. (2008). Ailenin, Özel Mülkiyetin Ve Devletin Kökeni (Çev. [Çevirmenin Adı]). [Yayınevi]. (Orijinal çalışma 1884’te yayımlanmıştır).
- Entwistle, J. (2012). The fashioned body: Fashion, dress and modern social theory (2. baskı). Polity Press.
- Erdoğan, M. (2020). Sosyal Medyada Gözetimin İçselleştirilmesi: İletişim Disiplini Alanındaki Lisansüstü Öğrenciler Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 244-275. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.671276>
- Eren, S. (2007). Toplumsal Norm, Ahlak ve Din. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 289-316.
- Foucault, M. (2003). İktidarın Gözü. (Işık Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınevi.
- Foucault, M. (2006). Hapishanenin Doğuşu. (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2007). Disiplin ve ceza: Hapishanenin doğuşu. (M. A. Özkal, Çev.). İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2016). Entelektüelin Siyasi İşlevi. (Çeviren: Işık, Ergüden / Osman, Akınhay / Ferda, Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fehr, E., & Fischbacher, U. (2004). Social norms and human cooperation. *Trends in Cognitive Sciences*, 8(4), 185-190.
- Feyzioğlu, S. & Kuşçuoğlu, C. (2011). “Tek Ebeveynli Aileler”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 97-110.
- Fidan, M. (2019). İktidarın Panoptik Gözü Olarak Sosyal Medya: Facebook- Cambridge Analytica Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Fraser, N. (2004). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı. *Kamusal alan*, 103-132.
- Gamble, S. (2006). The Routledge companion to feminism and postfeminism. Routledge Taylor & Francis Group.
- Gedik, E. (2015). Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmanın Türkiye’de Kadın Hareketi Üzerindeki Etkisi Ve Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kavramı / Impact Of Gender Mainstreaming On Women’s Movement In Turkey And The Concept Of Gender Justice. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 209-228.
- Gedik, E. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Dijital Feminizm İncelemesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 123-136.

- Gedik, E., & Uzun Akçıl, B. (2020). Çalışan Bekâr Kadınların Şiddet Algısı: Yozgat Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (63), 228-245.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. (Çev. Cemal Güzel). Ankara: Ayraç Yayınları. "Tek Ebeveynli Aileler", Hazırlayanlar: Hülya Öztop vd., Ankara, ISBN:978-605-68705-7-6, 2018. "Biz Kimiz", Bekâr Anneler Derneği, (Çevrimiçi) <https://bekaranneler.org/about>, 10.02.2025.
- Gladding, S. T. (2018). Family therapy: History, theory, and practice (7. baskı). Pearson Education.
- Goody, J. (2004). Avrupa'da aile. (S. Arısoy, Çev.). *Literatür Yayıncılık*.
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegard, T. (2015). The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior. *Population and development review*, 41(2), 207-239.
- Gökcan, M. & Büyükgöze Kavas, A. (2018). Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1 (1), 48-67.
- Göker, M., & Selçuk, H. (2023). Şiddet Mağduru Kadınların Boşanma Sonrası Süreçte Uyguladığı Ekonomik Stratejiler. *Erciyes Akademi*, 37(3), 1277-1290. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1314742>
- Guha, P. (2015). "Hash Tagging But Not Trending: The Success and Failure of The News Media to Engage with Online Feminist Activism in India", *Feminist Media Studies*, 15(1), ss. 155-157.
- Güçlü, M. (2017). Türkiye'de Kadınların Bölgesel İşgücüne Katılımının Belirleyicileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(3), 83-102. <https://doi.org/10.17065/huniibf.340705>
- Gülcan, S. (2004). İşletmelerde Kadın Erkek Ayrımcılığı ve Cinsel Taciz. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 87-88.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (01), 49-71.
- Greene, M. (2003). Urban safety in residential areas: spatial variables in crime and feeling of (in)security, World Bank Urban Research Symposium, 15-17 December, Washington D.C.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J. ve Whatmore, S. (2009). Home. The Dictionary of Human Geography içinde (s. 339-342). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Griffin, S. (2015). Tecavüz: Bilincin siyaseti. Open Road Media.
- Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 121-138.
- Günindi Ersöz, A. (2015). Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" Ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-102. <https://doi.org/10.18490/sad.56696>
- Güngör, S. (1999). Sağlık Sektöründe Cinsel Taciz Mağdur Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, *İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü*, İstanbul.
- Heywood, A. (2007). Siyasi İdeolojiler Bir Giriş. Çev. A.Bayram,Vd., Ankara:Adres

- Ingalls, G., Hartgen, D. T. & Owens, T. W. (1994). Public fear of crime and its role in bus transit use. *Improving Transit Security*, 201-221.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı, Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine*. İstanbul: Bağlam Yayınevi
- İçli, G. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları Ve Küreselleşme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (30), 133-143.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Kültürel psikoloji. Evrim Yayınları.
- Kadioğlu, B. & Toy, S. (2021). Kentsel Mekânlarda Kadın Davranışlarının Güvenlik Kapsamında Değerlendirilmesi: Erzurum Kenti Muratpaşa Mahallesi Örneği. *Kent Akademisi*, 14 (3), 789-810.
- Kalfa, A., Bilge, S. A., & Dinç, Z. Ö. (2009). Kent İçi Ulaşımın Cinsiyeti: Ankara örneği. In A. Alkan (Ed.), *Cins cins mekân* (pp. 217–243). Varlık Yayınları.
- Kara, B. (2023). Ükelere Göre Boşanma Oranları. *Evren Atlası*. Erişim tarihi: 10 Şubat 2025. <https://evrenatlası.com/ulkelere-gore-bosanma-oranları/>
- Karabulut, Ö., & Yalçınkaya Alkar, Ö. (2019). Toplu Taşımada Kadın: Toplu Taşımada Cinsel Mağduriyet Yaşayan ve Yaşamayan Kadınların Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırılması. *Journal of Clinical Psychology Research*, 3(1), 1-16. <https://doi.org/10.5455/kpd.2602443828092018m000006>
- Karaca Aydın, S. (2019). Kadınlar İçin Tek (Yalnız) Ebeveynlik ve Zorlukları. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-34.
- Karaaslan, İ. E., & Opçin, E. (2020). Tek Ebeveynli Ailelerin Aldıkları Sosyal Yardımlar Ve Sosyal Yardım Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 81-103.
- Karapehlivan Şenel, F. (2012). Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın. *Toplum ve Hekim*, 27(4), 246-255.
- Karasu, M. A. (2008). Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları. *TBB Dergisi*, 78, (37- 52).
- Kaşıkkırık, A. (2021). Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartını İmzalayan Belediyelerin Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Perspektifi. *Econder International Academic Journal*, 5(1), 81-94
- Kavşut, F. (2015). Tek Ebeveyn Olan Kadınların Sosyal Dışlanmışlık Sorunu: Ankara Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 50(1), 48-67.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve Sosyal Medya. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 563-576.
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344.
- Kaypak, Ş. (2015). “Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın ve Kentli Hakları”. *Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları*, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kemahlı Garipoğlu, F., (2021). Kenti Toplumsal Cinsiyet Kavramı İle Okumak; Kent Mekânında Kadın. *Kentsel Siyasetkentsel Mekânda Siyasal Ve Toplumsal Boşluklar* (Pp.79-110), Ankara: Efîl Yayınevi.
- Kemahlı Garipoğlu, F., Yıldız Karakoç, D., & Sezer-Şanlı, A. (2023). Kesişimsellik Yaklaşımından Hareketle Kentsel Mekâna İlişkin Baskı Dinamiklerini Düşünmek:

- Türkiye’de Kadınların Kent Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 1136-1164.
- King, A. (2013). Cinsiyet Tutsağı: Foucault Ve Kadın Bedeninin Disiplin Altına Alınması. *Uluslararası Kadın Çalışmaları Dergisi*, 5(2), Makale 4.
- Koçak Turhanoğlu, F. A., & Beklan Çetin, O. (2023). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında ‘Ev’in Anlamı Ve Ev İle Kurulan İlişkinin Farklılaşması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 40-60. <https://doi.org/10.18490/sosars.1290150>
- Koparan, E. (2020). Bir Kamusal Alan Olan İş Dünyasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadının Varlık Sorunsalı. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 9(17), 55-62.
- Korkmaz, A. (2020). Toplumsal Değişim ve Devamlılık Bağlamında Cahiliye–İslam İlişkisi: Hukuk Ve Giyim–Kuşam Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 54-70.
- Korkmaz, A., & Başer, M. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerı Bağlamında Ataerkillik Ve İktidar İlişkileri. *STED*, 28(1), 71-76.
- Koskela, H. (1999). 'Gendered exclusions': Women's fear of violence and changing relations to space. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 81(2), 111-124.
- Kotwal, N., & Prabhakar, B. (2009). Problems faced by single mothers. *Journal of Social Sciences*, 21(3), 197-204.
- Köse Akkırman, D. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve Mekân: Kent Mekânına Erişimde Cinsiyete Dayalı Farklar ve Eşitsizlikler. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*.
- Kurdaş, E. M. (2021). Eğitimde Cinsiyet Temelli Fırsat Eşitsizliği. *Sosyolojik Düşün*, 6(2), 112-144.
- Kurtuluş, H. (2013). Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar Ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi. *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 177- 227, İstanbul: Örgün
- Lefebvre, H. (2011). Kent Hakkı. Çev. G. Aksümer ve J. Struz, düz. E. Çavuşoğlu. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi içinde* Erişim tarihi: 09.11.2023, (140-152). https://www.academia.edu/6479864/Kent_Hakk%25%20C4%B1_Lefebvre_Translated_by_GizemAks%C3%BCmer_and_Julia_Struz_?login=serifegenis%40gmail.com&email_was_taken=true
- Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi*, I. Ergüden (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2019). *Mekânın üretimi*. (Çev. Ergüden, I). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lordoğlu, C. (2020). *İstanbul’da Bekâr Kadın Olmak*. İletişim Yayınları.
- Loukaitou-Sideris, A. (2014). Fear and safety in transit environments from the women's perspective. *Security Journal*, 27(2), 242–256.
- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmalarına Genel Bir Bakış*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Mackenzie, S. (2002). *Kentte Kadınlar*. İçinde A. Alkan & B. Duru (Der. ve çev.), 20. yüzyıl kent (s. 249–283). Ankara: İmge Yayınevi.

- Mann, S. A., & Huffman, D. J. (2005). The Decentering of Second Wave Feminism and the Rise of the Third Wave. *Science & Society*, 69(1), 56-91.
- Mamur Işıkcı, Y., & Alacadağlı, E. (2018). Yerel Yönetimlerin Sığınmacı Kadınlara Yönelik Politikaları: Bayburt ve Giresun Örnekleri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 141-160.
- Maslow, A. (1968). *Motivation and Personality*, Harber Publishing, New York.
- Massey, D. (2001). *Space, place and gender* (3. baskı). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McDowell, L. (1983). Towards an understanding of the gender division of urban space. *Environment and Planning D: Society and Space*, 1(1), 59-72
- Miroğlu, G. (2019). Balıkesir Kentinde Kadınların Kamusal Mekân Kullanımı: Feminist Bir Perspektif (Yayımlanmamış doktora tezi). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ayraç Kitapevi.
- Neupane, B. ve Chesney-Lind, M. (2014). Violence against women on public transport in Nepal: sexual harassment and spatial expression of male privilege. *Comparative and Applied Justice*, 38(1), 23-38.
- Nalbant, F. & Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 165-186.
- Narlı, M. (2013). Romanlar Ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilig*, 64, 285-316.
- Nazlı, A. (2006). Modernitenin Ötekisi: Kadın ve Bedeni. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 10-15.
- Onat, M. (2020). Liberal Feminizm. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*.
- Öğüt Til, D. (2021). Boşanma ve Ebeveynlik. İstanbul: *Varlık Yayınları*.
- Öncü Yıldız, A. M. (2017). 20. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Yapısı Ve Ulaşım Sistemindeki Gelişmeler. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 108-122.
- Önder, H. G. (2020). Kadın Duyarlı Ulaşım Önceliklerinin Belirlenmesi Ve Politika Üretimi: Ankara Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(23).
- Özaktan, S. G. (2018). Normatif Bir Mekân Modeli Olarak Geleneksel Türk Evi Üzerinden Cinsiyet Kodlarının Analizi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya*.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbek, M. (2004). Giriş: Politik Kamusal Alan ve Kolektif Yaratıcılık. Kamusal alan, 181-231.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 21-39.
- Özçiçek, S. (2009). İşletmelerde cinsel ve psikolojik taciz (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve ‘‘Panoptikon’’ ile ‘‘İktidarın Gözü’’ Göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 2 (1), s. 22-29.
- Özdemir, E. (2010). Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar: Toplumsal Süreç ve/veya Mekânın Çözümlemesi. *İdealkent*, 1 (1), 44-77.
- Özdemir, L., Batga, B. & Uçar, B. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algılarını Etkileyen Demografik Niteliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10 (24) , 212-228
- Özdemir, Ş. (2020). Post- Panoptikon Çağı: Gözetimin Dijitalleşmesi ve Çevrimiçi Kimliğin Gizliliği Üzerine Bir Analiz. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 81-108. <https://doi.org/10.18037/ausbd.801849>
- Özdemir, Ş., Vatandaş, C., & Torlak, Ö. (2009). Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsü (AYD) Önemi. *Aile ve Toplum*, 4(16), 7-18.
- Özkazanç, S. (2018). Analysis of urban transportation in the context of gender: The case of Ankara. In R. Efe, M. Zencikiran, & İ. Curebal (Eds.), *Recent research in science and landscape management* (pp. 708–720). Cambridge Scholars Publishing.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş. *Sosyoloji Notları*, Sayı: 6, 2008, s. 51-55.
- Öztürk, L. & Ünver, R., (1992). Değişik Yapı Yüzeylerinin Aydınlatılmasında Temel Özellikler. *Şehir Aydınlatması Kolokiyumu*, içinde (s.19-30), Kocaeli: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 304-319.
- Pain, R. (2001). Gender, race, age and fear in the city. *Urban studies*, 38(5-6), 899-913.
- Parker, B. (2011). Material matters: Gender and the city. *Geography Compass*, 5(6), 433-447.
- Patton, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (Çev. M. Bütün ve S. Beşir Demir), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Payam, M. M. (2014). Daha Güvenli Bir Çevre Oluşturmada Ahlakın Etkisi. *International Symposium on Environment and Morality*, 24-26 October, Adıyaman.
- Peake, L. (2009). Urban geography: Gender in the city. İçinde R. Kitchin & N. Thrift (Ed.), *The international encyclopaedia of human geography* (s. 320–327). Londra: Elsevier.
- Peake, L. (2017). Feminism and the urban. J. R. Short (Der.), *A research agenda for cities* içinde (ss. 82-97). London: Edward Elgar Publishing.
- Pekel, E. (2019). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*
- Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. Çev. M. Bayatlı, İstanbul: Pencere Yayınları.
- Roman, C. (2017). ‘‘Between Money and Love: Work-Family Conflict Among Swedish Low-Income Single Mothers’’, *Nordic Journal of Working Life Studies*, 7(3), 23-41.

- Rousou, E., Kouta, C., Middleton, N., & Karanikola, M. (2013). Single mothers' self-assessment of health: A systematic exploration of the literature. *International Nursing Review*, 60(4), 425-434.
- Sakallı A.E., Doğan D., Günel H. ve Güreli Z. (2017). Mor Çatı Deneyimi Kadına Yönelik Şiddete Dair Neler Anlatıyor? Kadına Yönelik Şiddet Değerlendirme Raporu. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. <https://www.morcati.org.tr/attachments/article/466/kadina-yonelik-siddetdegerlendirme-raporu.pdf>. Erişim tarihi: 21.10.2024.
- Sallan Gül S. (2011). Türkiye'de Kadın Sığınameveleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı? 1. Basım İstanbul. Bağlam Yayıncılık.
- Saliya, D. A. (2013). Judith Butler Ve Post-Modern Feminizm. Yüksek lisans tezi, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bursa.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız iktidar. Metis Yayınları.
- Saraswati, L. A., Shaw, B. L. & Rellihaan, H. (2021). Introduction to Women's Gender and Sexuality Studies (2nd Edition).
- Sarıgöl, P. (2020). Kesişimsellik Teorisi ve Farklılıkların Feminizmi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 3 (6), 331-352.
- Sarmaşık, Ş. (2009). İşyerinde cinsel taciz algılaması ve yönetim ilişkilerine etkisi hakkında bir araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Denizli
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Sayın, Ö. (2020). Aile sosyolojisi. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Sawhill, I. V. (2022). Parents in high-income countries: What the United States can learn from others. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 702(1), 226-235.
- Seçkin, Ö. B., (1998). Peyzaj uygulama tekniği, Ders Notu s: 67, İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Sevim, A. (2005). Feminizm. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sezal, İ. (2003). Toplum ve aile. Sosyolojiye giriş Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi. (s. 134-165).
- Smith, B. (1982) "Racism and Women's Studies", *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 5, (1), National Women's Studies Association: Selected Conference Proceedings, (Nebraska: University of Nebraska Press, Spring,) ss. 48-49.
- Snyder, R. C. (2008). What is Third-Wave Feminism? A New Directions Essay. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 34(1), 175-196.
- Soylu, Y. (2018). Boşanmış Kadınlarda Psikolojik Sağlamlığı Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(49), 81-100.
- Sönmez, F. (2012). Kapitalist Devlet ve Kentsel Mekânın Dönüşümü Stratejik-İlişkisel Yaklaşım Açısından Harvey ve Castells'in Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

- Spahiu, E. Y. (2002). Michel Foucault- Foucaultcu İktidar, Söylem ve Özne Kavramları. *Kurgu*, 19 (1), 271-282. New York: Oxford University Press.
- Spelman, E. V. (1988). *Inessential Woman*. Boston: Beacon Press.
- Sullivan C.M., Basta J. Tan C. ve Davidson W.S. (1992). After the crisis: A needs assessment of women leaving a domestic violence shelter. *Violence and Victims*, 7(39): 267-275
- Şahin, D. (2016). Kent Güvenliği Algısı ve Suç Korkusu. International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies, 20-22 October, İstanbul
- Şanlı, S., Karakoç, Y. (2017). Türkiye’de Özel ve Kamusal Alan İkiliğinden Hareketle Feminist Hareketlere Bakmak. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Mekân Sempozyumu bildiriler kitabı*, 95-113, Ankara
- Şenkal, Y. (2016). Feminist Kuramlar Bağlamında Reklamda Kadın İmgesine Bakış. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (42), 91-114.
- Taş, M. (2016). Feminizmin Kuramsal Arka Planı ve Türkiye’deki Kadın Hareketlerine Etkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 53–74.
- Tan, E. M. (1981). *Toplumbilimine Giriş*. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tekinbaş, E., & Göker, G. (2015). *Kadın Dostu Kent Uygulama Rehberi*. Ankara: Berk Matbaacılık.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Timisi, N. (2014). Modern Urban Parks, Leisure Time And Gender. *Kadın Araştırmaları Dergisi*(11).
- Tosun, M., & Hiçdurmaz, Z. (2022). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Kent Hakkı Üzerine Bir Değerlendirme. *İdealkent*, 13(37), 2152-2174.
- Tuncer, S. (2015). Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikâyesi. *Moment Dergi*, 2(2), 30-58. <https://doi.org/10.17572/moment.409649>
- Tutty L. (1996). Post shelter services: The efficacy of follow-up programs for abused women. *Research on Social Work Practice*. 6(4): 425-441.
- Umansky, L., Longmore, P. K., & Plott, M. (Eds.). (2000). *Making Sense of Women’s Lives: An Introduction to Women’s Studies*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326. <http://dx.doi.org/10.13114/MJH.201428447>
- Ulvi, H., Uysal, M., Öktem, M. K., & Önder, H. G. (2019). The comparative analysis of urban transport in Ankara by gender and age groups. *Megaron*, 14(4), 544–554.
- Ünal, L. I., & Özsoy, S. (1998). Eğitimde Fırsat Eşitliği”: Modern Türkiye’nin Sisypheos Miti. Gök, F. (Ed), 75, 36-72.
- Ünal, N. (2014). Tek Ebeveyn Annelere Yönelik Sosyal Politikalar: Farklı Ülke Örnekleri. (Uzmanlık tezi). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Valentine, G. (1989). The geography of women's fear. *Area*, 385-390.

- Vogel, L. (2015). Marksizm ve Kadınların Ezilmişliği: Birleştirici Bir Kurama Doğru (M. Öngören, Çev.). NotaBene Yayınları. (Orijinal eser 1983'te yayımlanmıştır).
- Watkins, D. M. (2007). Welcome to the Panopticon: Are Leaders Under Too Much Scrutiny?, 27 Aralık 2023 tarihinde <https://hbr.org/2007/05/welcome-to-the-panopticon-1> adresinden erişilmiştir.
- Whitzman, C. (2007). Stuck at the front door: Gender, fear of crime and the challenge of creating safer space. *Environment and Planning A*, 39(11), 2715–2732.
- Winchester, H. P. M. (1990). Women and children last: The poverty and marginalization of one-parent families. *The Royal Geographical Society*, 15(1), 70-86.
- Wollstonecraft, M. (2007). Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (D. Hakyemez, Çev.). *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Yağlı, S. (2015). Bir Anlatı Mecrası Olarak Yeni Medyanın Söyleminde Trans Bireyler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 267-284.
- Yalçın, M. (2021). Şiddete Maruz Bırakılan Kadınlara Yönelik Vaka Yönetimi Temelli Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1103-1124. <https://doi.org/10.33417/tsh.855762>
- Yanık, A. (2017). Bir Süperpanoptikon Olarak Yeni Medya: Yeni Medya Işığında Gözetimin Eleştirisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 784-800. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.316537>
- Yıldırım, S. (2019). Feminist Çalışmalarda Kadın Deneyimlerinin Önemi: Simone de Beauvoir Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 145-150.
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler. *Sosyoloji Notları Dergisi* (7).
- Yüksel Güngör, B., & Özaydın, M. M. (2023). Çalıştırmacı Refah Politikaları Bağlamında Çalışma Hayatında Yer Alan Bekâr Anneler: Toplum Yararına Çalışma Programı Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(46), 69-96. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1252310>
- Zengin, A. (2009). Devletin Cinsel Kısımları: İstanbul'da Fuhşun Mekânları. A. Alkan (Ed.), *Cins cins mekân* (ss. 264-283). İstanbul: Varlık Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. Kadın Destek Uygulaması KADES. <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades> Erişim tarihi: 22 Ekim 2024
- TDK. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 20.10.2024.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). İstatistiklerle Aile, 2023. TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2023-53784>

EKLER

EK 1: Etik Kurul Onayı

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ETİK KURULU KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi	25/10/2023
Protokol No	09/05
Araştırma Başlığı	Bekar Annelerin Kentsel Mekânda Güvenlik Deneyimleri: Erzincan İli Örneği
Araştırma Türü	Nitel-Diğer (Derinlemesine Görüşme)
Araştırmacılar	Fatıma KUYRUKLUYILDIZ (Tez öğrencisi) Dr. Öğr. Üyesi Duygu YILDIZ KARAKOÇ (Danışman)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama: 1. Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. 2. Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.	

e-imzalıdır

Prof. Dr. Haydar EFE
İnsan Araştırmaları Sosyal ve Beşeri Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatıma KUYRUKLUYIDIZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
 1. 2.	